

MAGYAR RENDÉSZET

Kiemelt közlemények

Jámbor Gellért:

A kriptovaluták megjelenése, elterjedése és a jelenséggel szemben lehetséges jogi válasz lépések

Christián László, Ferenczy Dániel:

A közösségi rendészet gyöngyösi modellje

Stadler Tamás, Perényi Katalin,

Bozó Csaba, Szoldán Zsolt,

Vörös Tamás:

Lézerindukált plazmaspektrométer és ICP-tömegspektrométer alkalmazása kriminalisztikai vizsgálatokban

**XXIII. évf. (2023)
4. szám**

ISSN 1586-2895 (nyomtatott)
ISSN 1787-050X (elektronikus)

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

MAGYAR RENDÉSZET

A NEMZETI KÖZZSZOLGÁLATI EGYETEM RENDÉSZETTUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA

Magyar Rendészet – Szerkesztőség

Főszerkesztő:	Prof. Dr. CHRISTIÁN László (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Szerkesztők:	BARNUCZ Nóra (Nemzeti Közszolgálati Egyetem) LIPPAI Zsolt (Nemzeti Közszolgálati Egyetem) Dr. NÉMETH Zsolt (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Szerkesztőbizottság:	
A szerkesztőbizottság elnöke:	Prof. Dr. KOVÁCS Gábor (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
A szerkesztőbizottság tiszteletbeli elnöke:	Prof. Dr. <u>KATONA Géza</u>
Alapító szerkesztőbizottsági elnök:	Prof. Dr. BLASKÓ Béla (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Szerkesztőbizottsági tagok:	Prof. Dr. BARABÁS Andrea Tünde (Nemzeti Közszolgálati Egyetem) Dr. habil. BODA József (Nemzeti Közszolgálati Egyetem) Dr. FAŁDOWSKI, Marek (Szczytnói Rendőr-akadémia, Lengyelország) Dr. FELKAI László (Belügyminisztérium) Dr. FIALKA György (Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara) Prof. Dr. FINSZTER Géza (Nemzeti Közszolgálati Egyetem) Prof. Dr. HALLER József (Nemzeti Közszolgálati Egyetem) Dr. HEGYALJAI Máttyás (Belügyminisztérium) Dr. JANZA Frigyes nyá. r. vezérőrnagy Prof. Dr. KERÉZSI Klára (Országos Kriminológiai Intézet) Dr. MADAI Sándor (Debreceni Egyetem) Prof. Dr. MEZEY Barna (Eötvös Loránd Tudományegyetem) Prof. Dr. <u>RUZSONYI Péter</u> (Nemzeti Közszolgálati Egyetem) Prof. Dr. SALLAI János (Nemzeti Közszolgálati Egyetem) Dr. SOTLAR, Andrej (Maribori Egyetem, Szlovénia)
Szerkesztőség:	1083 Budapest, Üllői út 82. magyarrendeszet@uni-nke.hu , +36 1 432 9074
	XXIII. évfolyam, 2023/4. szám
Kiadó:	Nemzeti Közszolgálati Egyetem Ludovika Egyetemi Kiadó 1083 Budapest, Ludovika tér 2. www.ludovika.hu ; info@ludovika.hu
A kiadásért felel: Olvasószerkesztők: Nyomdai kivitelezés:	DELI Gergely rektor BUJDOSÓ Hajnalka, GERGELY Zsuzsánna, RESOFSZKI Ágnes Nemzeti Közszolgálati Egyetem ISSN 1586-2895 (nyomtatott) ISSN 1787-050X (elektronikus) Megjelenik évente 4 alkalommal.

MAGYAR RENDÉSZET

PROFESSIONAL JOURNAL OF LAW ENFORCEMENT OF THE UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE

Hungarian Law Enforcement – Editorial Team

Editor-in-chief: László CHRISTIÁN (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Editors: Nóra BARNUCZ (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Zsolt LIPPAI (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Zsolt NÉMETH (Ludovika University of Public Service, Hungary)

Editorial Board

Chairman of the Editorial Board: Gábor KOVÁCS (Ludovika University of Public Service, Hungary)

Honorary chairman of the Editorial Board: † Géza KATONA

Founding Chairman of the Editorial Board:

Béla BLASKÓ (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Andrea Tünde BARABÁS (Ludovika University of Public Service Faculty of Law Enforcement, Hungary)
József BODA (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Marek FAŁDOWSKI (Police Academy in Szczytno, Poland)
László FELKAI (Ministry of Interior, Hungary)
György FIALKA (Chamber of Bodyguards, Property Protection and Private Detectives, Hungary)
Géza FINSZTER (Hungarian Academy of Sciences, Ludovika University of Public Service, Hungary)
József HALLER (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Mátyás HEGYALJAI (Ministry of Interior, Hungary)
Frigyes JANZA (Hungarian Police, retired)
Klára KEREZSI (Hungarian Academy of Sciences)
Sándor MADAI (University of Debrecen, Hungary)
Barna MEZEY (Eötvös Loránd University, Hungary)
† Péter RUZSONYI (Ludovika University of Public Service, Hungary)
János SALLAI (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Andrej SOTLAR (University of Maribor, Slovenia)

Editorial office: H-1083 Budapest, Üllői út 82.
magyarrendeszet@uni-nke.hu, +36 1 432 9074
Subscriptions are available at the editorial office, at the above address.

Vol. XXIII. 2023/4.

Publisher: Ludovika University of Public Service | Ludovika University Press
H-1083 Budapest, Ludovika tér 2.
www.ludovika.hu; info@ludovika.hu

Responsible for publishing: Gergely DELI Rector
Proofreaders: Hajnalka BUJIDOSÓ, Zsuzsánna GERGELY, Ágnes RESOFSZKI
Print and bind: Ludovika University of Public Service

ISSN 1586-2895 (printed)
ISSN 1787-050X (online)

Published four times a year.

Tartalom

Szerzőink	7
Lektoraink	9
Szerkesztői köszöntő	11

Büntetés-végrehajtás

BOTTYÁN Sándor: A magyar büntetés-végrehajtási szervezet digitális kultúrájának kiberérzékenysége	17
Mihály SOMOGYVÁRI: Risk Assessment in Prisons.	45

Kriminálisztika

STADLER Tamás, ZIHNÉ dr. Perényi Katalin, BOZÓ Csaba, MOLNÁR Andrea, SZOLDÁN Zsolt, VÖRÖS Tamás: Lézerindukált plazmaspektrométer és ICP-tömegspektrométer alkalmazása kriminálisztikai vizsgálatokban	57
--	----

Kriminológia

BELLAVICS Mária Zsóka: A pszichotikus állapot kriminológiai jelentősége.	85
FÜSTÖS Mónika: Csökken a párkapcsolati erőszak látenciája, ha jobban bízunk a rendőrségben?	97
JÁMBOR Gellért: A kriptovaluták megjelenése, elterjedése és a jelenséggel szemben lehetséges jogi válaszlelések	115

Rendészetelmélet

ÁRVA Zsuzsanna: A közigazgatás és rendészet egyik keresztmetszete: a közigazgatási büntetőbíráskodás elmélettörténeti kérdései	137
--	-----

Rendészeti gyakorlat

CHRISTIÁN László, FERENCZY Dániel: A közösségi rendészet gyöngyösi modellje. . .	151
DULAI Péter, FEKETE Csaba, FREYER Tamás, PAPP Dávid: A futballhuliganizmus jelenségének vizsgálata az NB II bajnoki rangadóján	177
KISS Dávid: Olasz géppisztoly magyar kézben – A 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztoly a magyar rendőri terrorelhárító egységek fegyvertárában.	189
VÁJLOK László, VEDÓ Attila: Minőségügy és határellenőrzés európai uniós stratégiai megközelítésben	203

Magánbiztonság

HORVÁTH Tamás, TISZOLCZI Balázs Gergely: Integrált beléptetési konténer tervezése építőipari környezetben.	221
--	-----

Konferenciabeszámoló és könyvismertetés

BACSÓ Bernadett: Nemzetközi rendészeti konferenciabeszámoló a rendészettudomány határtudományai témaköreiben	241
ÜRMÖSNÉ Simon Gabriella, KOVÁCS Éva, KUDAR Mariann: Sokszínű Kar Konferencia V. – Újból megrendezték az Idegnyelvi és Szaknyelvi Lektorátus multidiszciplináris eseményét	251
NÉMETH Zsolt: Paradoxonok a kriminológiában – recenzió	265
MÁTYÁS Szabolcs: Vári Vince: A bűnözéskontroll hatékonyságának problematikája – recenzió	273

Szerzőink

ÁRVA Zsuzsanna dr., egyetemi tanár, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Közigazgatási Jogi Tanszék

BACSÓ Bernadett németnyelv-tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus Tanszék; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola

BELLAVICS Mária Zsóka dr., tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminálpszichológiai Tanszék; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola

BOTTYÁN Sándor bv. őrnagy, kiemelt főreferens, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Hivatal Titkársági Főosztály

BOZÓ Csaba igazságügyi botanikus szakértő, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet Ásvány Kőzettani és Botanikai Laboratórium

CHRISTIÁN László dr. r. dandártábornok, tanszékvezető egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék; oktatási rektorhelyettes, Nemzeti Közszolgálati Egyetem

DULAI Péter, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és -történeti Tanszék; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola

FEKETE Csaba dr., r. dandártábornok, intézetvezető, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Kiképzési és Nevelési Intézet

FERENCZY Dániel Msc, biztonsági szervező, igazgató, Városrendészet Gyöngyös Közös Önkormányzati Hivatal

FREYER Tamás dr. tanszékvezető egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Testnevelési és Küzdősportok Tanszék

FÜSTÖS Mónika doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola

HORVÁTH Tamás dr., adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék, fizikai biztonsági és csalásmegelőzési vezető, KÉSZ Csoport

JÁMBOR Gellért dr., bírósági titkár, Tapolcai Járásbíróság; doktori hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola

- KISS Dávid különleges műveleti kutató, Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK
Hadtörténeli Műhely tagja
- KOVÁCS Éva angolnyelv-tanár, Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus; doktori
hallgató, Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola
- KUDAR Mariann angolnyelv-tanár, szakcsoportvezető, Nemzeti Közzolgálati
Egyetem Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus
- MÁTYÁS Szabolcs dr. habil., r. őrnagy, egyetemi docens, Nemzeti Közzolgálati
Egyetem Rendészettudományi Kar Krimináltaktikai Tanszék
- MOLNÁR Andrea igazságügyi vegyész szakértő, Nemzeti Szakértői és Kutató
Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet Mikroanyagmaradvány Vizsgáló Osztály
- NÉMETH Zsolt dr., PhD ny. r. ezredes, egyetemi docens, Nemzeti Közzolgálati
Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminológiai Tanszék
- PAPP Dávid r. őrnagy, mesteroktató, Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar Közbiztonsági Tanszék
- SOMOGYVÁRI Mihály bv. ezredes, főosztályvezető, Büntetés-végrehajtás
Országos Parancsnoksága Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet
- STADLER Tamás igazságügyi geológus szakértő, Nemzeti Szakértői és Kutató
Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet Ásvány Kőzettani és Botanikai
Laboratórium; doktori hallgató, Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Műszaki Doktori Iskola
- SZOLDÁN Zsolt igazságügyi vegyész és geológus szakértő, igazgató, Nemzeti
Szakértői és Kutató Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet
- TISZOLCZI Balázs Gergely dr., adjunktus, Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti
Tanszék; stratégiai biztonsági vezető, KÉSZ Csoport
- ÜRMÖSNÉ SIMON Gabriella dr., PhD lektorátusvezető, egyetemi docens,
angolnyelv-tanár, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar
Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus
- VÁJLOK László r. alezredes, mesteroktató, Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar Határrendészeti Tanszék
- VEDÓ Attila dr., PhD r. őrnagy, Országos Rendőr-főkapitányság
- VÖRÖS Tamás dr. igazságügyi vegyész szakértő, osztályvezető, Nemzeti Szakértői
és Kutató Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet Fizikai és Szervetlen
Analitikai Osztály
- ZIHNE PERÉNYI Katalin dr., PhD. vegyész szakügyintéző, Nemzeti Szakértői
és Kutató Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet Fizikai és Szervetlen
Analitikai Osztály

Lektoraink

- BARNUCZ Nóra tanársegéd, nyelvtanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus
- BUDAVÁRI Árpád dr., PhD r. ezredes, mb. bűnügyi rendőrfőkapitány-helyettes, Fejér Vármegyei Rendőr-főkapitányság
- GÁL Erika dr., tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Közbiztonsági Tanszék, doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola
- GARAI Renáta dr., PhD tudományos munkatárs, Országos Kriminológiai Intézet Büntető Jogtudományok Osztálya
- HOLLÁN Miklós dr. habil. egyetemi docens Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Büntetőjogi Tanszék
- KORINEK László akadémikus, prof. emeritus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, elnök, Magyar Rendészettudományi Társaság, tudományos tanácsadó, Országos Kriminológiai Intézet
- LUKÁCS Krisztina dr., PhD alkotmánybíróági főtanácsadó, óraadó, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Tanszék
- NAGY László dr., PhD osztályvezető, tudományos főmunkatárs, Országos Kriminológiai Intézet, Bűnözéskutatási és Elemzési Tudományos Osztály
- PETRETEI Dávid dr., r. őrnagy, tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Nyomozáselméleti Tanszék
- SIMONYI Ottó r. ezredes, főtanácsadó, mesterlövész kiképzésvezető, Terrorelhárítási Központ Műveleti Igazgatóság
- SIVADÓ Máté dr., r. őrnagy, adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminológiai Tanszék
- SOMOGYVÁRI Mihály bv. ezredes, főosztályvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet
- SZABÓ Richárd tanársegéd, Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar, doktori hallgató, Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola
- TEKE András dr., PhD ny. hőr. ezredes, szakértő, Magyar Hadtudományi Társaság
- TÓTH Levente dr., PhD tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék
- VÍZI János dr., jogász, pszichiáter, igazságügyi pszichiáter szakorvos, ambulanciavezető főorvos, Országos Mentális Ideggógyászati és Idegsebészeti Intézet

Szerkesztői köszöntő

A *Magyar Rendészet* a Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar szakmai folyóirata. A periodika elsődleges célkitűzése a rendészettudomány egyetemi szintű oktatásának támogatása, új tudományos eredmények közzététele, valamint szakmai tudományos fórum és publikációs lehetőség biztosítása. Tudományterületi fókuszja a rendészettudomány, valamint a bünyügyi tudományok, kellő nyitottsággal a többi tudományterületről kapcsolódó tudományos eredményekre és az interdiszciplináris megközelítésre.

Folyóiratunk az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának besorolása szerint „B” kategóriás lap, amely évente négy számmal jelenik meg. Szerkesztőségünk az NKE Rendészettudományi Karán működik, kiadója a Ludovika Egyetemi Kiadó. Christián László r. dandártábornok tanszékvezető egyetemi tanár főszerkesztő munkáját a szerkesztőség titkára, Németh Zsolt PhD. ny. r. ezredes egyetemi docens, korábbi főszerkesztő, valamint Barnucz Nóra és Lippai Zsolt r. alezredes egyetemi tanársegédek támogatják.

Lapszámaink is jól tükrözik törekvéseinket, hiszen a publikált tudományos közlemények a rendészet elméleti és gyakorlati világának sokoldalú, alapos és hiteles elemzését adják, amiben kiemelkedő szerepe van lektorainknak, akik ellenszolgáltatás nélkül tesznek eleget a szerkesztőség felkérésének és végzik felelősségteljes munkájukat, garantálva a megjelenő közlemények megfelelését a magas szintű elvárásoknak. Valamennyi szerzőnk és lektorunk részére egy-egy nyomtatásban is megjelenő tiszteletpéldánnyal tudunk kedveskedni.

Periodikánk előállítása – kéziratok befogadása, lektorok felkérése, korrektúrák kezelése – 2018 óta az Open Journal System (OJS) online elektronikus folyóiratkezelő rendszerében valósul meg, ahol a szerzők, lektorok és a szerkesztők valamennyi munkafázisa visszamenőlegesen is nyomon követhető. A kéziratok benyújtásával kapcsolatos elvárások magyar és angol nyelvű útmutatója folyóiratunk honlapján érhető el.

Online terjesztési listánk kibővítésével, lapszámaink elektronikus elérhetőségéről, a publikálási lehetőségről folyamatosan, már a lapszámaink megjelenésekor értesítjük a rendészeti szervek országos és területi vezetőit. Az online lapszámainkra való figyelemfelhívással közel hetvenezer egyenruhás, a rendészetben érintett kollégánkat tudjuk – vezetőik közreműködésével – megszólítani, amivel azt szeretnénk elérni, hogy a rendészeti praxis számára is hasznosuljanak szerzőink értékes gondolatai.

Visszatekintés

Előző, 2023/3-as lapszámunk szerzői, lapunk kriminálpolitikai rovatában az 1497–1960 közötti orosz büntetőpolitika és börtönügy főbb irányait, a rémhírterjesztés tényállását a pandémia tükrében, valamint a rendőrök emberkereskedelemtől való véleményét elemezték. Rendészettudományi vonatkozásban a rendészet tanulmányozásához rendelt alapkutatói kísérletet, illetőleg a 2021. évi német rendőrségi bűnügyi statisztikában a migránsok, menedékkérők statisztikai mutatóit ismerhettük meg. Rendészettörténeti témakörben különösen érdekes történeti relikvia, egy 1906 és 1917 között készült rendőrségi fényképalbum bemutatására vállalkoztunk. A magánbiztonság kutatói a vagyonszolgáltatásban megvalósuló szolgáltatás-szervezés rejtjelmeit, míg kriminalisztikus szerzőink az arcképelemzést és arckép-azonosítást mint klasszikus kriminalisztikai szakterületet és a kriminalisztika idődimenzióját vizsgálták. Kriminálpszichológiával foglalkozó íróink pedig az iszlám radikalizálódás pszichológiai hátterét és annak push-pull rizikófaktorok szerinti aspektusait mutatták be. Interjú készítettünk Kovács Richárd r. főhadnaggyal, egy cigány rendőrrel, avagy egy rendőrrel, aki történetesen cigány. Ugyanakkor nem maradhattak el a recenziók sem.

Ez a „gyűjtemény” is kiválóan mutatja a rendészettudomány interdiszciplináris jellegét, azt, hogy e tudományág számos más tudományterület eredményeit felhasználva épül és hoz újabb és újabb eredményeket.

Jelen számunk margójára

Büntetés-végrehajtás

A magyar büntetés-végrehajtási szervezetben lezajló digitális transzformáció során számos informatikai innovációt valósítottak meg. A szervezet működése egyre nagyobb mértékben kapcsolódik a digitális térhez, így fontossá vált a legújabb informatikai fejlesztések kiberbiztonsági szempontú vizsgálata (*Bottyán Sándor: A magyar büntetés-végrehajtási szervezet digitális kultúrájának kiberérzékenysége*).

A börtönökön belüli kockázatértékelési rendszerek elméleti háttere és annak hazai gyakorlata egyre fontosabb. A fogvatartottakra irányuló kockázatelemzés célja, a módszertani keretek, illetve a nemzetközi gyakorlatban alkalmazott főbb intézményi megoldások bemutatása történik (*Somogyvári, Mihály: Risk Assessment in Prisons. Theory and the Hungarian Practice*).

Kriminalisztika

A korszerű elemanalitikai technikák alkalmazása a kriminalisztikai anyagvizsgálatban egyre hangsúlyosabb szerephez jut. A Nemzeti Szakértői és Kutató Központban működő lézerindukált plazmaspektrométerrel (LIBS) és induktív csatolású plazma-tömegspektrométerrel (ICP-MS) talajon, építőanyagban, üvegen, festéken, ragasztószalagon és biológiai anyagmaradványokon végzett vizsgálatok bizonyították a módszer használhatóságát az azonosító és összehasonlító vizsgálatokban (*Stadler Tamás, Zihné Perényi Katalin, Bozó Csaba, Molnár Andrea, Szoldán Zsolt, Vörös Tamás: Lézerindukált plazmaspektrométer és ICP-tömegspektrométer alkalmazása kriminalisztikai vizsgálatokban*).

Kriminológia

A pszichiátriai zavarok kriminológiai jelentősége régóta ismert az alkalmazotti és elméleti szakmai körökben egyaránt. Mégis, a mentális állapot szempontjából kritikus pszichózis fogalmát a mai napig sok félreértés övezi. Ez a jelenség rendkívül komplex és változatos természetének tudható be, amely nemcsak a megjelenési formák tekintetében igen heterogén, hanem a kóreredet szempontjából is (*Bellavics Mária Zsóka: A pszichotikus állapot kriminológiai jelentősége*).

A kriminológiában sokáig evidenciaként kezelték azt, hogy a rendőrségbe vetett bizalom és a feljelentési hajlandóság összefüggésben áll egymással. Az elmúlt két évtized empirikus kutatásai azonban rávilágítottak, hogy ez az összefüggés egyáltalán nem ilyen egyértelmű (*Füstös Mónika: Csökken a párkapcsolati erőszak látenciája, ha jobban bízunk a rendőrökben? Kvantitatív vizsgálat két adatbázison*).

A pénz mint hivatalos csereeszköz egyik legfontosabb jellemzője, hogy az állam saját hatáskörébe vonja annak kibocsátását, a kibocsátás mennyiségének meghatározásán keresztül pedig az értékének meghatározását is. A pénzkibocsátás jogát Magyarországon az állam a Magyar Nemzeti Bankon keresztül gyakorolja. A kriptovaluták ezzel szemben a pénz fejlődésének korai fázisára emlékeztetnek, szabad csereeszközként funkcionálnak valamely polgári jogilag értékelhető ügyletben. Az államnak nincsen ráhatása sem a kibocsátásukra, sem a bevonásukra, miként arra sem, hogy azok értékét a mennyiség meghatározásán keresztül inflálja vagy éppen deflálja (*Jámbor Gellért: A kriptovaluták megjelenése, elterjedése és a jelenséggel szemben lehetséges jogi válaszlépések*).

Rendészetelmélet

A rendészet elmélete több szálon is szorosan összefonódott a közigazgatással. Ez a szoros kapcsolat könnyen igazolható a közigazgatási büntetőbíráskodás elmélettörténete kapcsán. A közigazgatási büntetőbíráskodás gyökerei a kihágásokig nyúlnak vissza, amelynek kettős jellege már ekkor megmutatkozott: a klasszikus büntetőjogi kihágások mellett a cselekmények jelentősebb részét a rendőri kihágások tették ki (*Árva Zsuzsanna: A közigazgatás és rendészet egyik keresztmetszete: a közigazgatási büntetőbíráskodás elmélettörténeti kérdései*).

Rendészeti gyakorlat

Hazánkban a rendszerváltást követően a döntéshozók nem éltek a lehetőséggel, hogy a rendőrséget decentralizált irányba tereljék, így néhány kezdeményezést leszámítva elmaradt a közösségi rendészet országos lefedettségű megvalósítása. Szakemberek szerint napjainkra a rendőrség a központi feladatokra való koncentráció következtében kezd elszakadni a lakosság szolgálatától, ez nehézkessé teszi az állampolgár és az egyenruhás közti bizalom kialakulását. A kutatás célja a Gyöngyösön bevezetett közösségi rendészeti módszer lakossági szubjektív biztonságérzetre gyakorolt hatásának vizsgálata (*Christián László, Ferenczy Dániel: A közösségi rendészet gyöngyösi modellje*).

A labdarúgópályán és környékén zajló erőszakos, deviáns eseményeket általában a futballhuliganizmus körébe soroljuk. Egy fontos mérkőzésen történt, nagy sajtóvisszhangot kiváltó különös esemény azonban új formája lett a labdarúgó-mérkőzésekhez köthető devianciának. Az esettanulmányban kísérlet történik a rangadó eseményeinek feldolgozására, a rendőri-rendezői biztosítás bemutatására (*Dulai Péter, Fekete Csaba, Freyer Tamás, Papp Dávid: A futballhuliganizmus jelenségének vizsgálata az NB II bajnoki rangadóján. Esettanulmány*).

Magyarország rendőri terrorelhárító képességének kifejlesztése különleges eszközöket igényelt. Ezek között is kiemelten fontos helyet foglaltak el a különféle lőfegyverek, közelebbről szemlélve az egyes- és sorozatlövésre alkalmas, kompakt géppisztolyok (*Kiss Dávid: Olasz géppisztoly magyar kézben. A 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztoly a magyar rendőri terrorelhárító egységek fegyvertárában*).

A bevételorientált piac eredményes működésének egyik feltétele a minden szinten magas színvonalú és a vevők által elvárt minőségű termékek gyártása, forgalmazása (szolgáltatás nyújtása). Felvetődik a kérdés: vajon a rendészetben melyek azok a területek, amelyek magas szintű működésének egy mérhető módszeren alapuló minőség-ellenőrzési rendszer lehet az alapja (*Vájlók László, Vedó Attila: Minőségügy és határellenőrzés európai uniós stratégiai megközelítésében*).

Magánbiztonság

Az építőipar bővülése jelentős terhet rótt az egyes kivitelezések vagyongőri szolgálataira, a be- és kiléptetések rendjére, a szállítások szakszerű ellenőrzésére. Nem ritka az a helyszín, ahol a reggeli munkakezdésnél 300-400 főt szükséges beléptetni, elvégezve a munkára való alkalmasság ellenőrzését és az alapvető munkavédelmi feltételek vizsgálatát is egy olyan környezetben, ahol a belépni szándékozó munkavállalók együttműködése nem minden esetben kifogástalan. További, a feladatot nehezítő körülmény, hogy ez a tömeg viszonylag rövid időn belül szeretne belépni, majd a munka végeztével kilépni (*Horváth Tamás, Tiszolci Balázs Gergely: Integrált beléptetési konténer tervezése építőipari környezetben*).

Konferenciabeszámoló és könyvismertetés

A rendészettudomány határtudományai címmel nemzetközi konferencia zajlott le. Az esemény csatlakozott a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozathoz. A konferencia főbb témakörei, mint a bűnügy, a határigazgatás, az igazgatásrendészet, a kriminológia, a kriminalisztika, a kibervédelem, a közbiztonság, a nemzetközi rendészet, a rendészet elmélete és története alkalmat adtak arra, hogy a doktoranduszok, a kutatók és az oktatók bemutassák a kutatásaikat és beszámolhassanak a tapasztalataikról (*Bacsó Bernadett: Nemzetközi rendészeti konferenciabeszámoló a rendészettudomány határtudományai témaköreiben*).

Egy hagyományos konferenciasorozat ötödik rendezvényének előadásait mutatjuk be kivonatoltan. Egyetemünk doktori hallgatói bemutathatták legfrissebb kutatási eredményeiket, hallhattunk a digitális oktatás, az intézkedéstaktikai képzés, a fizikai alkalmassági és a kriminalisztikai szakértők képzését érintő aktualitásokról. Betekintést kaptunk a kvantumszámítógépek világa, a csalás, a fegyvertartás, a helyszíni szemle, az ingatlan-adásvétel és a deepfake jelenségének izgalmas kérdéseiről (*Ürmösné Simon Gabriella, Kovács Éva, Kudar Mariann: Sokszínű Kar Konferencia V. Az Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus multidiszciplináris eseménye*).

A Magyar Rendészettudományi Társaság elnöke, az MTA rendes tagja legújabb művének előszavában a szerző régi eszme- és „fegyvertársa”, Finszter Géza mondja: Korinek professzor érthető nyelven, ámde kritikus hangon az ellenmondásokat veszi célba, a bűnügyi tudományok teljességét tekinti át. A tárgyalt paradoxonok nehezen megkerülhetők, miközben összeegyeztethetetlenek, a közvélekedés makacsul nem vesz róluk tudomást, pedig sok baj származik belőlük (*Németh Zsolt: Korinek László, Paradoxonok a kriminológiában – recenzió*).

A rendőri munka hatékonyságának mérése egyre nagyobb hangsúlyt kap nemcsak hazánkban, hanem szerte a világban. Évtizedekkel ezelőtt az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában voltak arra elsőként törekvések, hogy a rendőrség hatékonyabban tudjon működni. Ennek egyszerű oka volt: a piacgazdasági elvek sze-

rint működő országokban a rendvédelmi szervek minél inkább meg kívánnak felelni az adófizetői elvárásoknak, és „jó gazda” módjára bánni az állampolgárok pénzével (Mátyás Szabolcs: Vári Vince, *A bűnözéskontroll hatékonyságának problematikája – recenzio*).

Ezúttal is tartalmas lapszámunkhoz jó olvasást kívánunk!

Budapest, 2024. január 28.

Tisztelettel:

Dr. Christián László r. dandártábornok
tanszékvezető egyetemi tanár
rektorhelyettes
főszerkesztő

A magyar büntetés-végrehajtási szervezet digitális kultúrájának kiberérzékenysége¹

BOTTYÁN Sándor²

Az elmúlt időszakban a magyar büntetés-végrehajtási szervezetben lezajló digitális transzformáció során számos informatikai innovációt valósítottak meg. A szervezet működése egyre nagyobb mértékben kapcsolódik a digitális térhez, így fontossá vált a legújabb informatikai fejlesztések kiberbiztonsági szempontú vizsgálata. A tanulmány hiánypótló jelleggel, tudományos megközelítést alkalmazva vizsgálja a magyar büntetés-végrehajtási szervezet munkavállalóinak a kiberbiztonságról és a büntetés-végrehajtási kiberbiztonságról alkotott véleményét. Továbbá feltárja a börtönbeli feladatellátás és az elektronikus információs rendszerek között fellépő dependencia mértékét. Mindemellett a vizsgálat olyan nem várt tényezőket tár fel, amelyek egyaránt befolyásolhatják a magyar büntetés-végrehajtás kiberbiztonságának jelenét és jövőjét.

Kulcsszavak: kiberincidens, kiberbiztonság, kibertámadás, börtön, információbiztonság

Bevezetés

Az információs társadalom digitalizációjának folyamatában a prizonális környezet izolált közegnek tekinthető, a hazai börtönrendszer mégsem zárkózott el az informatikai megoldásokban rejlő lehetőségektől. A szabadságvesztés végrehajtásának helyszínén az utóbbi évtizedek során egyre növekedett az adatok rögzítésére való igény, a szakirányú tevékenységeket és a vezetői döntéshozatalt az adatokon lefolytatott elemző-értékelő tevékenység hatékonyan segítette. Manapság az elektronikus információs technológiák alkalmazása több büntetés-végrehajtási célt szolgál, hiszen egyrészt támogató szerepben szerves része a börtönök biztonságának, másrészt olyan eszköz, amelynek segítségével a fogvatartottak életkörülményeit és lehetőségeit közelíthetjük a társadalomban általánosan tapasztalhatókhöz, így az egyaránt hozzájárul a közrend, közbiztonság fenntartásához és az elítéltek társadalomba való reintegrációjához is.

¹ Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-22-2-II-NKE-45 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a nemzeti kutatási, fejlesztési és innovációs alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

² Bv. őrnagy, kiemelt főreferens, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Hivatal Titkársági Főosztály, e-mail: bottyan.sandor@gmail.com

Azonban a börtönök digitális innovációs irányai egyediek, hiszen az érvényesíteni kívánt célok és az implementációnak helyeül szolgáló közeg is speciálisnak mondhatók. Számos rendhagyó, saját fejlesztésű innovatív megoldás alkotja manapság a bv. szervezet által alkalmazható informatikai lehetőségek körét. Ilyenek az okostelefonon futtatott tevékenységtámogató alkalmazások, mint a SAFE (Szolgálati Alkalmazás a Fogvatartás Elősegítésére),³ amelynek köszönhetően a felügyelők okoseszközökkel a börtönön belül bárhol és bármikor elérhetik a fogvatartottakra vonatkozó legfontosabb adatokat és információkat, továbbá alapvető intézkedésekkel kapcsolatos információkat is rögzíthetnek. Vagy említhető még az ETTR (Előállítási Tevékenységet Támogató Rendszer),⁴ amely szintén egy mobil alkalmazás, és célja a bv. szervezeten kívüli előállítási tevékenység szoftveres támogatása. Az elektronikus naplózást megvalósító Navigator rendszer szintén saját, a büntetés-végrehajtási szervezet igényei szerint fejlesztett informatikai rendszer, amely 2018 óta van alkalmazásban, és nagyban hozzájárul a papírmentes iroda elvhez. A KIOSZK a fogvatartottak büntetés-végrehajtási ügyeinek önálló intézésére szolgáló terminál, az azon futtatott Fogvatartotti Kezdeményezésű Kérelmek Modul olyan egyedi fejlesztésű büntetés-végrehajtási szakrendszer, amelyben az adatrögzítések és lekérdezések jelentős részét fogvatartottak végzik el. A közlekedőterületekre felszerelt konzol kialakításának célja, hogy a fogvatartottak közvetlenül hozzáférjenek a saját adataikhoz, irataikhoz, illetve ügyintézés tudjanak kezdeményezni a személyi állomány közreműködése nélkül. Az utóbbi években a már több évtizedes történelemmel rendelkező elektronikus fogvatartotti alapnyilvántartást is újraalkották. A Főnix 3 néven futó alkalmazásrendszer már a hivatali feladatok önálló elvégzésére is képessé vált.

Az utóbbi időszakban a bv. szervezetnél megvalósult informatikai fejlesztésekkel szemben alapvető elvárás volt, hogy csökkentsék a személyi állomány adminisztratív terheit, és segítsék az állományt a jogszerű és szakszerű feladatellátásban. Ezek a fejlesztések közvetlenül a fogvatartottal dolgozó személyi állomány részére készültek, és a gyakorlatba való integrálás következtében számos szakmai tevékenység adatkezelése kerül át folyamatosan a kibertérbe. Azonban ezzel a fejlődéssel együtt új veszélyek indukálódnak. A kibertérbe terjeszkedő büntetés-végrehajtási gyakorlatokkal gyarapodik a szervezethez köthető digitális adatok mértéke, amely folyamatban érintett a különleges és a bűnügyi személyes adatok köre is. A folyamat növeli a szervezet kiberkockázatait, befolyásolja annak kockázati profilját. A kockázatok mögötti veszélyek becsléséhez meg kell határoznunk azok valószínűségét és a bekövetkező hatások mértékét. Elsőként azt szükséges felmérni, hogy milyen mértékben támaszkodik a börtön intézménye alapfeladatainak ellátása során az általa alkalmazott elektronikus információs rendszerekre. Továbbá, hogy a vizsgált rendszerek esetében a főbb információbiztonsági jellemzőkben (rendelkezésre ál-

³ BVOP 2021.

⁴ 72/2020. (XII. 23.) BVOP utasítás.

lás,⁵ sértetlenség,⁶ bizalmasság⁷) beállt negatív irányú változások hogyan képesek korlátozni a rendeltetészerű működést.

A kibertér és veszélyei

Mi a kibertér? Hol helyezkedik el? Milyen jellemzőkkel írható le? Ezekre a kérdésekre számos meghatározás létezik a szakirodalmi bázisban, azonban a különböző tudományos terminológiákból eredő definíciók bemutatása előtt először érdemes lehet a szót a maga egyszerűségében értelmezni. A „kiber” előtag jelentését számos szakirodalmi forrás az 1940-es években a görög *kübernétész* (kormányos) szóból alkotott *kibernetika* kifejezésből származtatja,⁸ amelyet egy komplex tudományos irányzat megjelölésére alkalmaznak manapság is. A kibernetika a szabályozás, vezérlés, információfeldolgozás és -továbbítás általános törvényszerűségeit kutatja.⁹ A „kiber” kifejezés tulajdonképpen a „kibertér” leegyszerűsített változata, ekként került be a hétköznapi szóhasználatba.¹⁰

Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiája a kibertér megfogalmazásával együtt meghatározza a magyar kibertert is. A stratégia alkotója szerint a kibertér globálisan összekapcsolt, decentralizált, egyre növekvő elektronikus információs rendszerek, valamint e rendszereken keresztül adatok és információk formájában megjelenő társadalmi és gazdasági folyamatok együttesét jelenti. Magyarország kibertere a globális kibertér elektronikus információs rendszereinek azon része, amely Magyarországon található, valamint a globális kibertér elektronikus rendszerein keresztül adatok és információk formájában megjelenő társadalmi és gazdasági folyamatok közül azok, amelyek Magyarországon történnek vagy Magyarországra irányulnak, illetve amelyekben Magyarország érintett.¹¹

Ahogy a fizikai világban fontos a biztonság, úgy az a kibertérben is az egyik alapvető szükségletként jelentkezik. Az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról szóló 2013. évi L. törvény (Ibtv.) az általános rendelkezések között saját maga alkalmazásában az alábbiak szerint rögzíti a kiberbiztonság meghatározását, miszerint az

⁵ Annak biztosítása, hogy az elektronikus információs rendszerek az arra jogosult személy számára elérhetőek és az abban kezelt adatok felhasználhatók legyenek (2013. évi L. törvény).

⁶ Az adat azon tulajdonsága, amely arra vonatkozik, hogy az adat tartalma és tulajdonságai az elvárttal megegyeznek, ideértve a bizonyosságot abban, hogy az az elvárt forrásból származik (hitelesség) és a származás ellenőrizhetőségét, bizonyosságát (letagadhatatlanságát) is, illetve az elektronikus információs rendszer elemeinek azon tulajdonságát, amely arra vonatkozik, hogy az elektronikus információs rendszer elemei rendelkezésének megfelelően használható (2013. évi L. törvény).

⁷ Az elektronikus információs rendszer azon tulajdonsága, hogy a benne tárolt adatot, információt csak az arra jogosultak és csak a jogosultságuk szintje szerint ismerhetik meg, használhatják fel, illetve rendelkezhetnek a felhasználásáról (2013. évi L. törvény).

⁸ WIENER 1948.

⁹ MUHA-KRASZNYAY 2014: 17.

¹⁰ MUHA 2012.

¹¹ 1139/2013. (III. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiájáról 3.

„a kibertérben létező kockázatok kezelésére alkalmazható politikai, jogi, gazdasági, oktatási és tudatosságnövelő, valamint technikai eszközök folyamatos és tervszerű alkalmazása, amelyek a kibertérben létező kockázatok elfogadható szintjét biztosítva a kibertérrel megbízható környezetet alakítják a társadalmi és gazdasági folyamatok zavartalan működéséhez és működtetéséhez”.¹²

De melyek ezek a kockázatok, veszélyek, avagy fenyegetések? Pontos listát felállítani lehetetlen küldetés, hiszen azok száma napról napra nő. A terjedelmi korlátok betartása érdekében a fenyegetések teljes körű bemutatása helyett talán azok aktuális trendjeire és a velük kapcsolatos tapasztalatokra érdemes kitérni. Az ENISA legfrissebb jelentése¹³ szerepelteti a legfontosabb fenyegetéseket a 2021. július és 2022. július közötti időszakban. Továbbá vizsgálta a velük kapcsolatban megfigyelt fő trendeket, szereplőket és támadási technikákat, ezek listája általánosságban az alábbiak szerint alakult.

Ransomware

Az első támadási forma a korábbi években is a leggyakoribb volt, azonban a vizsgált időszakban számos nagy horderejű és sajtónyilvánosságot kapott incidenssel került a fő fenyegetések körébe. A ransomware támadás egy olyan típusa a fenyegetéseknek, ahol támadók átveszik az irányítást a célpont eszközei felett és váltságdíjat követelnek az eszközök rendelkezésre állásának visszaszolgáltatásáért. A támadás célja egyébként nem minden esetben az anyagi haszonszerzésre vonatkozik.¹⁴

Malware

A rosszindulatú számítógépes programok köre. Ebbe a csoportba számos olyan szoftver vagy firmware¹⁵ tartozik, amelynek célja olyan jogosulatlan folyamatok végrehajtása, amelyek hátrányosan befolyásolják egy rendszer bizalmasságát, integritását és elérhetőségét. Hagyományosan ilyenek a vírusok, programférgek, trójai programok, valamint ide sorolják be a kémprogramokat és a reklámprogramok bizonyos formáit is.¹⁶

¹² 2013. évi L. törvény 1. §. 26.

¹³ ENISA 2022.

¹⁴ ENISA 2022: 8.

¹⁵ A számítástechnika területén alkalmazott rögzített, kis méretű programok vagy adatstruktúrák, amelyek az elektronikai eszközök alapvető vezérlését hajtják végre.

¹⁶ ENISA 2022: 8.

Social engineering fenyegetések

Olyan tevékenységek széles köre, amelyek a humán tényezőt használják ki annak érdekében, hogy információkat szerezzenek, vagy bizonyos szolgáltatásokhoz hozzáférjenek. A manipulációt, valamint annak eszközeit alkalmazva ráveszik a felhasználókat, hogy nyissanak meg bizonyos dokumentumokat, fájlokat, elektronikus üzeneteket stb., vagy illetéktelen személyeknek biztosítsanak hozzáférést.¹⁷

Adatok elleni fenyegetések

E fenyegetések célpontjai az adatforrások, valamint a céljuk, hogy azokhoz jogosulatlan hozzáférést szerezzenek. Ezt követően további céljuk az adatok nyilvánosságra hozatala vagy manipulálása. Technikailag az adatok elleni fenyegetések felbonthatók adatsértésre és adatszivárgásra.¹⁸

Szolgáltatásmegtagadás

Az elérhetőség számos fenyegetés célpontja, ezek közül kiemelkednek a DDoS-támadások. A DDoS-támadás a rendszert veszi célba, és az adatok rendelkezésre állását akadályozza. Nem új fenyegetéstípusról van szó, azonban manapság is jelentős szerepet kap az incidensek sorában. A támadás alatt a felhasználók nem férnek hozzá az adataikhoz vagy a szolgáltatáshoz. Ennek megvalósítása történhet a rendszer erőforrásainak kimerítésével vagy a hálózati infrastruktúra túlterhelésével.

Internetes fenyegetések

Manapság az internet a munkavégzés, a tanulás, a társadalmi érintkezés alapvető szolgáltatása, így az maga is erősen fenyegetett. Ebbe a csoportba azon fenyegetések tartoznak, amelyek az internet elérhetőségét befolyásolják, mint például a BGP (*Border Gateway Protocol*).¹⁹ A protokoll ismert módon sérülékeny az eltérítéssel szemben (*BGP hijacking*), amelyek alkalmasak lehetnek az internetes kommunikáció átirányítására és megszerzésére, valamint egyes szolgáltatások elérésének ellehetetlenítésére.²⁰

¹⁷ ENISA 2022: 8.

¹⁸ ENISA 2022: 8.

¹⁹ ENISA 2022: 9.

²⁰ ENISA 2022: 9.

Dezinformáció, avagy félretájékoztatás

A dezinformációs kampányok még mindig elterjedtek, a jelenségre a közösségi média is egyfajta katalizátorként hat. Manapság a közösségi oldalak, a hírek és sajtómédi-umok, sőt még a keresőmotorok által szolgáltatott adatok is fő információforrássá váltak. Azonban számos nem hiteles információ is megjelenik ezeken a felületeken, amelyek a felhasználókat félrevezetik, sőt az orosz–ukrán háború kifejezetten új módszereket alkotott a dezinformációs műveletek körében.²¹

Ellátásilánc-támadások

Az ellátási lánc elleni támadások a szervezet és beszállítóik közötti kapcsolatot célozzák. Az ilyen jellegű támadások akkor sorolhatók ide, ha legalább két támadás kombinációjából állnak, valamint a szállítónak és a megrendelőnek is egyaránt célpontnak kell lennie. A szakmában kifejezetten ismert SolarWinds incidens volt az első ilyen eset, amely rávilágított az ellátási láncot ért támadások kiemelt következményeire.²²

Állami intézményeket folyamatosan érnek kibertámadások, azonban az elmúlt években több külföldi büntetés-végrehajtási intézet is érintetté vált, és az elérhető információk alapján azok jelentős következményekkel jártak. Természetesen, a hazai gyakorlat nem tekinthető azonosnak a különféle nemzetközi büntetés-végrehajtási gyakorlatokkal, így nem lehet egyszerű párhuzamot vonni a hazai szervezet és a külföldi példák között. Azonban a külföldi történések eseményeit tapasztalásképpen érdemes részletesebben megismerni.

Nemzetközi tapasztalatok az államigazgatást érő kibertámadások és hatásaik terén

A kibertámadások növekvő mértéke és azok súlyos hatásai nemcsak egyes szervezetre vagy vállalatokra, hanem egész nemzetekre nézve is komoly veszélyt jelentenek. Az államapparátusok kontra kibertámadások kontextusában a bizalom kérdése kiemelkedően kritikus aspektus. Az illetéktelen kezekbe jutott állampolgári személyes adatok nemcsak az adatok biztonságát veszélyeztetik, hanem ezek a támadások potenciálisan alááshatják az állami intézmények iránt tanúsított bizalom stabilitását. Az Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynökség (ENISA) utolsó jelentésének megállapítása szerint a 2021. július és 2022. július közötti időszakban a közigazgatás, valamint a kormányzati szolgáltatók ellen elkövetett kibertámadások száma kiemelkedő (24,21%) a többi mért adathoz képest (digitális szolgáltatók 13,09%, általános

²¹ ENISA 2022: 9.

²² ENISA 2022: 9.

közösségek 12,43%, szolgáltatók 11,78%, pénzügyi szektor 8,64%).²³ Az ENISA által végzett hatáselemzés szerint a kibertámadások hírnévre gyakorolt hatásai az igazgatási/kormányzati szektort érintették legjelentősebben, ennek oka az állami képviselőketbe vetett bizalom elvesztésének tudható be. A támadások hatásai (nem elérhető rendszerek, sérült adatfájlok) vonatkozásában is nagy számban volt érintett a kormányzati szektor. A gazdasági veszteségek köre tekintetében a kormányzati szektor a pénzügyi szektort követi, hiszen a kibertámadásoknak jelentős gazdasági következményei is lehetnek. A támadások gyakran megbénítják a rendszereket és sérülést okoznak az adatfájlokban, aminek következtében jelentős anyagi veszteségek keletkezhetnek. A kormányzati szervek elleni kibertámadások ezért nemcsak a digitális infrastruktúrát veszélyeztetik, hanem az államgazdálkodást is.

Külföldi büntetés-végrehajtási intézetekben bekövetkezett kiberbiztonsági incidensek elemzése

Hivatalos minősítésben, börtönök kiberincidenseiről szóló közlemények nyilvános forrásként való megjelenése nem megszokott, a témában történő tartalom- és dokumentumkutatás csekély mértékben eredményezett hitelt érdemlő információfel-tárást. A vizsgált esetek többségében nem történt nyilvános és részletes kommunikáció, mert ez negatívan hathat az adott szervezet társadalmi megítélésére, így ezen okokból előnyös a szervezetek számára, ha azok rejtve maradnak. A következményekkel kapcsolatos sajtómegkeresésekre reagálva az érintett szervek az ilyen események megtörténtét több esetben elismerték sajtóorgánumoknak, azonban a témában kiadott tájékoztatások nem szolgáltatóknak teljes transzparenciát. Természetesen a külföldi büntetés-végrehajtási intézetek kiberincidensei a társadalomra kifejtett hatásokról – szervezeti kommunikáció hiányában is – egyértelműen beazonosíthatók. Az így fellelhető információkból – természetesen azok hitelességét helyén kezelve – megállapíthatjuk az események bekövetkezésének idejét és jellegét, az érintettség mértékét és az okozatok által fellépő hatásokat.

Port Phillip Prison, Ausztrália (2022): Az ausztráliai G4S Correctional Services privát szolgáltatóként több ausztrál büntetés-végrehajtási szerv részére nyújt szolgáltatásokat, 1997 óta kezeli és üzemelteti a Melbourne nyugati külvárosi részében található Port Phillip Prison elnevezésű maximális biztonságú börtönt.²⁴ A 2022 szeptemberében megjelent hírek szerint hackerek 2022. július elején átvették az irányítást a börtön informatikai hálózata fölött. Ennek okán közel 1000 fogvatartott személyes látogatási és videóalapú kommunikációs lehetőségét kellett felfüggeszteni több napra. Az incidenst követően a nyilvánosságot nem tájékoztatták az eset körülményeiről. A kiadott minimális tájékoztatás szerint a börtön személyzete az incidenst követően

²³ ENISA 2022: 9.

²⁴ Lásd: www.g4s.com/en-au/what-we-do/justice-services/custodial.

értesítette a Victoria Police²⁵ kiberincidens-elhárító csapatát a fejleményekről. Az eset során korlátozni kellett a börtönbe érkező telefonhívásokat, azonban a szociális munkások és az ügyvédek továbbra is használhatták azt. A G4S szóvivőjének nyilatkozata szerint a kiberbiztonsági incidens a fogvatartottakat és a személyzetet nem érintette.²⁶ A *Guardian Australia* szerint a támadási forma zsarolóvírus-támadás volt. 2022 szeptemberében a G4S értesült arról, hogy a támadás során kiszivárgott adatok egy része felkerült az internetre. Ennek ellenére a cég ettől sokkal később, október elején tájékoztatta e-mailben a korábbi támadás mértékéről az érintetteket. A közlés szerint a támadók az eset során hozzáfértek az alkalmazottak személyes adataihoz, valamint további különleges (bűnügyi, egészségügyi) adatokhoz is, illetve nyugdíjkezeléssel kapcsolatos információkhoz és egészségügyi szolgáltatással összefüggő engedélyekhez. A G4S a mai napig nem nyújtott teljes tájékoztatást a támadásról, így azt sem tudni, pontosan hány személy adatait érinthette. A későbbiekben nyilvánosságra hozott információk szerint bár a támadást a Port Phillip Prisonban észlelték, azonban a támadó hozzáférhetett a cég teljes informatikai hálózatához, így az több ezer munkavállaló és fogvatartott lehetett érintett.²⁷

Metropolitan Detention Center, USA (2022): Az amerikai Bernalillo megyei Metropolitan Detention Center (MDC) egy közel 155 hektár alapterületű, öt objektummal rendelkező szövetségi börtön. Az itt elhelyezett fogvatartottak száma együttesen meghaladja az 1200 főt, amelyek között nagy arányban vannak letartóztatott személyek.²⁸ 2022. január 5-én zsarolóvírus-támadás érte Bernalillo megye hivatali informatikai rendszerét. A hivatali hálózatban az MDC is érintetté vált, amelyről elsőként az egyik helyi online média számolt be.²⁹ A szervet ért kibertámadás olyan súlyos károkat okozott, hogy az intézet teljes zárása mellett a vezetésnek nyilvános, sürgősségi felhívást kellett kiadni a szövetségi bíróság részére, miszerint a rendkívüli körülmények miatt átmenetileg képtelenek betartani egy korábbi, 1995. évi peres ügyben létrejött megállapodást, amely a börtönben biztosítandó alapvető körülményekre (túlzsúfoltság és egyéb panaszokra) vonatkozott. A hivatalos nyilatkozat a kibertámadás megvalósítását 0:00 és 5:30 közötti időpontra jelöli. A támadás következtében az intézet nem tudta biztosítani a letartóztatott személyek büntetőeljárásokkal kapcsolatos, telekommunikációs eszközön megvalósítandó tárgyalásait, továbbá a támadás az intézet biztonságtechnikai rendszerét is érintette, így az esemény reggelén az automata ajtószervezetek is használhatatlanok voltak. Az ajtók működését csak délutánra sikerült visszaállítani, így addig a személyi állományának fizikai kulcsokat kellett használnia. Az intézet helyben kezelt adatházisait, saját szoftvereit, valamint az egészségügyi szolgáltatás során alkalmazott nyilvántartásokat sikerült izolálni, így azt nem érintette a támadás. A telefonok

²⁵ Az ausztráliai Victoria állam elsődleges rendőrségi szerve.

²⁶ DAY 2022.

²⁷ TAYLOR 2022.

²⁸ Lásd: www.bernci.gov/metropolitan-detention-center/frequently-asked-questions/

²⁹ FISHER 2022.

és a zárkákban elhelyezett oda-vissza beszélő eszközök működtek, valamint a fogvatartottak birtokában található táblagépek is alkalmazhatók voltak. További következményként listázható, hogy nem voltak elérhetők az intézet IP-alapú kamera-rendszerei, ami komoly aggodalmat jelentett a személyi állomány és a fogvatartotti állomány biztonsága szempontjából. A fellépő kockázatok kezelése érdekében rendkívüli biztonsági intézkedéseket kellett bevezetni, ezek a fogvatartotti jogok korlátozásához vezettek. A fogvatartottak zárkájukat nem hagyhatták el, az összes hozzátartozói látogatást felfüggesztették. Internet-hozzáférés hiányában a fogvatartotti kérelmeket és panaszokat nem lehetett rögzíteni, így papíralapú űrlapokat kellett biztosítani a fogvatartottak részére, és a szolgálatban lévő személyi állomány tagjai is papíralapon rögzítették feljegyzéseiket.³⁰ Az incidens után a Bernalillo Megyei Bizottság döntése alapján új kiberbiztonsági politikát kívánnak bevezetni, amely magában foglalja a felhasználók többfaktoros³¹ azonosításának alkalmazását is. Továbbá létrehozna egy megyei hálózatok megfigyelését végző biztonsági műveleti központot, amely az alá tartozó hálózatokra kapcsolt számítógépek esetében riaszt a gyanús tevékenységek észlelésekor.³²

Evin Prison, Irán (2021): 2020–2021-ben Iránnak számos nagyobb kibertámadással kellett szembenéznie, ilyenek voltak az állami vasúti rendszert érintő incidens,³³ vagy a Bandar-Abbász város kikötőjét célzó művelet.³⁴ Az Evin Prisont is ebben az időszakban érte kibertámadás, ám annak pontos időpontját ebben az esetben sem hozták nyilvánosságra a hatóságok. Az 1972 óta üzemelő börtön Teherán Evin városnegyedében található, és az 1970–1980-as években ott zajlott kínzásokról és tömeges kivégzésekről nemzetközileg is ismertté vált, de napjainkban is erősen kritizálják működését az emberi jogokért és szabadságokért harcoló nemzetközi civil szervezetek.³⁵ 2021. augusztus 22-én több, a börtön belső kamerarendszeréből kiszivárgott kamerafelvétel jelent meg egyidejűleg különböző sajtóorgánumok felületén, amely információkból megállapítható volt, hogy a támadás egy Ali Adalat (Ali igazságszolgáltatása) nevű hacktivistá³⁶ csoporthoz köthető. A 2020. és 2021. évi időbélyegzőkkel ellátott felvételek főként a börtön személyzetének a fogvatartottakkal szembeni brutális, emberi jogokat sértő bántalmazásait voltak hivatottak bizonyítani. A kiszivárgott felvételeken látható, hogy a technikai rendszerkezelő szolgálati helyén elhelyezett monitorfal adását is felülírták, és egy „Kibertámadás. Általános tiltakozás a politikai foglyok szabadságáig” üzenetet osztottak meg perzsa nyelven. Egyértelmű, hogy a börtön biztonságtechnikai rendszerében okozott zavarok

³⁰ Defendant's Notice of Emergency Pursuant to Paragraph 14 of the Settlement Agreement in the United States District Court for the district of New Mexico.

³¹ A többtényezős hitelesítés egy olyan elektronikus hitelesítési módszer, amelyben a felhasználó csak akkor kap hozzáférést, ha két vagy több bizonyítékot sikeresen bemutatott egy hitelesítési mechanizmusnak.

³² Lásd: www.cyansecurity.com/half-year-review-of-significant-cyberattacks-bernalillo-county/

³³ CIMPANU 2021.

³⁴ CIMPANU 2020.

³⁵ GHOLAMI 2022.

³⁶ A hacktivisták számítógépes hackelés felhasználásával promotálnak bizonyos politikai nézeteket, foglalnak állást politikai kérdésekben.

és a rendeltetésszerű működés megzavarása mellett a hacktivista csoport célja nem az állami szervben való károkozás volt, hanem a börtön szimbolikáját és a hírverést felhasználva minél nagyobb tömegekhez igyekeztek politikai üzenetüket eljuttatni. A börtön, amely alanya volt a kibertámadásnak, egyúttal eszközzé vált a politikai célok elérésében.

Idaho State Correctional Institution, USA (2018): A következő incidens alapjaiban eltér az eddigiekben bemutatottaktól, hiszen nem egy börtönt érintő kibertámadásról van szó, hanem olyan jellegű informatikai incidensről, amelynek legfőbb kockázati tényezője a fogvatartotti populáció volt. Az esetben érintett amerikai intézetek: az Idaho State Correctional Institution, az Idaho State Correctional Center, az Idaho Correctional Institution-Orofino, valamint a South Idaho Correctional Institution és a Correctional Alternative Placement Plan Facility. Az Egyesült Államok fogvatartottjainak már több államban van lehetőségük úgynevezett „börtöntableteket” használni. Ezek speciálisan börtönhasználatra tervezett készülékek, szoftver és hardver tekintetében is speciálisnak mondhatók. A JPay szolgáltatása kifejezetten népszerű a fogvatartottak körében, hiszen a készülékkel e-maileket küldhetnek kapcsolattartóiknak, zenéket vásárolhatnak és hallgathatnak, edukációs alkalmazásokat használhatnak, továbbá játékokat is játszhatnak.³⁷ A készülékek elterjedését követően a fogvatartottaknak sikerült a készülék szoftverének egy sérülékenységét kihasználni, majd felhasználói számláikon a pénzüsszegeket megnövelni és vásárlásokat végrehajtani. Az eset során 364 fogvatartott összesen, átszámolva, közel 80 millió Ft értékű kárt okozott a szolgáltatónak. A JPay az esetet követően felfüggesztette a zenék és játékok letöltését a károk megtérítéséig, valamint a börtön fegyelmi eljárást kezdeményezett az érintett fogvatartottakkal szemben és magasabb biztonsági kockázatú csoportba helyezte őket.

A fent bemutatott esetekből értelemszerűen – a maradéktalan tudományos megalapozottságot nélkülözve – következik, hogy nemzetközi viszonylatban a börtönök olyan mértékű alapfeladat-ellátás – informatika dependenciával rendelkeztek, amelynek akadályoztatása erős zavarokat okozott az alapvető működési folyamatokban. Felismerhető az a jelenség, miszerint egy ilyen rendszert ért kibertéri támadás közvetlen kihatással lehet a személyi állomány biztonságára, de akár a fogvatartottak alapvető emberi jogainak garanciájára is. A magas bástyafalak, amelyek eddig fizikai akadályként szolgáltak és biztosították a rendeltetésszerű működést, már nem képesek teljes körű védelmet biztosítani, hiszen a digitalizáció folyamata egy új színteret, a kibertert nyitja meg a börtönöket érintő új kockázatok számára. A tudományos kérdés az, hogy a hazai büntetés-végrehajtás börtöneit ért kibertámadás okozhat-e a nemzetközi kitekintésben részletezett eseményeket, zavarokat? A tanulmány e kérdésekre próbál válaszokat adni az általa vizsgált témák feldolgozásával.

³⁷ Lásd: www.jpays.com/education.aspx

A vizsgált téma bemutatása

A nemzetközi kitekintésben feltárt események vizsgálatából megállapítható, hogy egy hazai bv. szerv³⁸ elektronikus információs rendszerei közül – azok rendelkezésre állásának megszűnése esetén – a rendeltetésszerű működésre gyakorolt hatások mértéke két rendszer vagy rendszercsoport esetében mondható jelentősnek. Az első a börtönök biztonságtechnikai rendszere, míg a második az elektronikus nyilvántartások csoportja. Előbbi rendelkezésre állásának megszűnése esetén a hatások vitán felül jelentősek és alapjaiban rengetik meg a működést, azonban biztonsági és/vagy korlátozó intézkedések meghozatalával, többlet személyi állomány bevonásával közel biztosítható a biztonságra gyakorolt védelmi hatás, amelyet a rendszer alapvető működése esetén szolgáltat (például elektronikus távfelügyeleti rendszer meghibásodása esetén járőr küldése, vagy a bv. intézet kamerarendszerének meghibásodása esetén az ajtók zárva tartásának elrendelése, felügyelet átcsoportosítása, belső járőrszolgálat indítása).

A másik csoport számos eleme közül az egyik, ha nem a legfontosabb az elektronikus fogvatartotti alapnyilvántartás rendszere, amely már több évtizede fundamentuma a büntetés-végrehajtás digitális kultúrájának. Az elektronikusan tárolt információk mennyisége folyamatosan gyarapodik, köszönhetően a munkafolyamatokba adaptált elektronikus adatkezelés és -feldolgozás folyamatainak. A BvOP³⁹ hatályos, belső szabályzóit által nyilvántartásra előírt fogvatartotti adatok még helyi archív és aktuális személyenkénti papíralapú nyilvántartásokban is megtalálhatók, de a gazdasági és környezetbarát szempontok mentén érvényesülő papírmentes iroda elv megvalósulási folyamata hatással van a szervezeti kultúrára, és igazolja az informatikai nyilvántartások és a hozzá tartozó tevékenységtámogató rendszerek fontosságát. Mindazonáltal, ha az elektronikus fogvatartotti alapnyilvántartás elérhetetlenné válik, annak tevékenységtámogató funkciója nem pótolható, és az általa okozott negatív hatások nem csökkenthetők egyértelműen sem korlátozó, sem többletintézkedésekkel, vagy többlet személyi állomány bevonásával. Ezért a téma kiberbiztonsági szempontú vizsgálata vitathatatlanul indokolt, mindazonáltal érdemes kitérni a rendszer bemutatására.

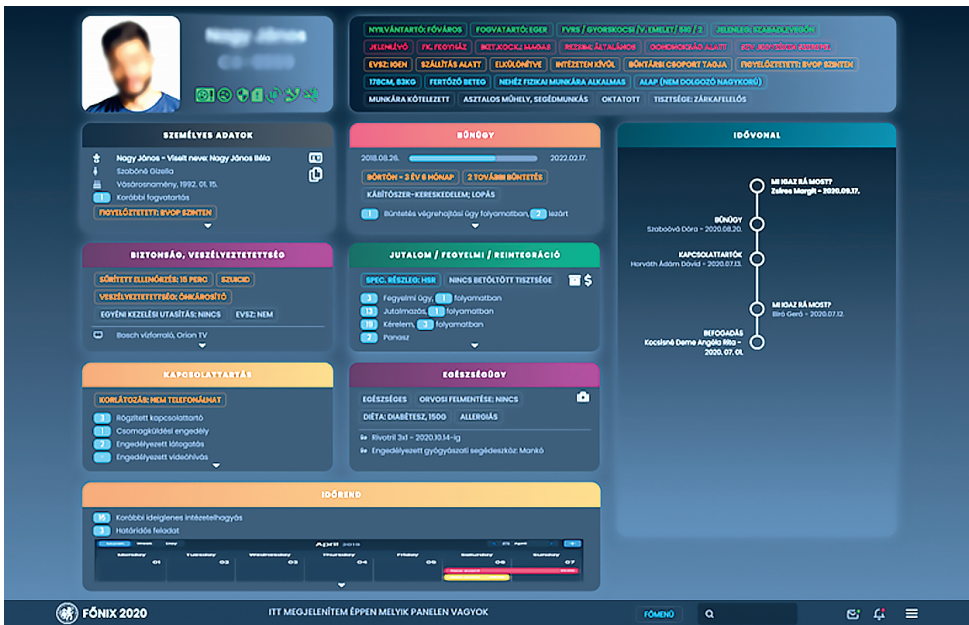
Az Elektronikus Fogvatartotti Alapnyilvántartás (Főnix3)

A büntetés-végrehajtási szervezet fogvatartotti alapnyilvántartásának kezdeti elvárásai a mai követelményekhez képest alacsonyok voltak. A 20. század elején a nyilvántartás csak a börtönökben elhelyezett fogvatartottak létszámára és személyes adataira terjedt ki. Egy erre a célra rendszeresített A/2-es méretű keményfedeles könyvben vezették az adatokat, és a nyilvántartásból kivezetést többnyire három élethelyzet in-

³⁸ Az Országos Parancsnokság, a büntetés-végrehajtási intézetek és intézmények, továbbá a fogvatartottak kötelező foglalkoztatására létrehozott gazdasági társaságok és költségvetési szervek (1995. évi CVII. törvény).

³⁹ Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága.

dokolta: szabadult, átszállították vagy elhalálozott.⁴⁰ Az évek során a nyilvántartások köre számos új adattal bővült, majd a rendelkezésre álló technológiák használatbavétele által exponenciálisan növekedett. Az informatika egyre nagyobb fokú elterjedésével a büntetés-végrehajtási szervezet sem kerülhette el azt a változást, hogy az általa kezelt adatokat digitális formában rögzítse. A jelenleg használt elektronikus fogvatartotti alapnyilvántartás (Főnix3) létrehozását az innováció tette lehetővé 2021-ben, hiszen a korábbi évek során alkalmazott Főnix2 rendszerben számos olyan informatikai modul⁴¹ jött létre az elektronikus fogvatartotti alapnyilvántartás (FANY⁴²) mellé, amely indokolta, hogy az így, szigetszerűen létrejött alkalmazásokat együttesen, egy új generációs informatikai megoldásba integrálják. Emellett egy olyan rendszer igénye fogalmazódott meg, amely a büntetés-végrehajtási szervezet informatikai szükségletét nem tüneti kezelésként látja el, hanem amelynek elsődleges fejlesztési szempontja a gyakorlati alkalmazhatóság, vagyis a munkafolyamatok támogatása és irányítása. A fejlesztés során a szakterületek legtapasztaltabb szakemberei dolgoztak együtt a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának Informatikai Főosztályával és a külső fejlesztő partnerekkel. E közös munka eredményeként jött létre a Főnix.

1. ábra: A Főnix3 rendszer felhasználói felülete (mintaadatokkal)

Forrás: A BvOP belső forrásából

⁴⁰ BOGOTYÁN–VESZELI 2011: 61.

⁴¹ A Főnix2 rendszerben önálló informatikai modulok készültek a különböző szakterületek támogatására (pl. EÜ-rendszer, Élelmezés, OÉT-kezelés, Pénzügyi letétkezelés, Biometria stb.).

⁴² Fogvatartotti Alap Nyilvántartás. A bv. szervezet korábbi, a FAR-t (Fogvatartotti Alrendszer) követő elektronikus SQL-alapú fogvatartotti alapnyilvántartása, amely webalapú grafikus felhasználói felülettel eleget tett a kor elvárásainak.

A rendszer webalapú, rezponzív megoldás, így a munkaállomásokon és tablet-készülékeken is könnyen alkalmazható felhasználói felületet biztosít. A felhasználói felület kialakítása során tudatos cél volt, hogy a felhasználó minél rövidebb idő alatt kapja meg a számára szükséges információt. Tartalmi szempontból fontos megemlíteni, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet törvénye a fogvatartotti nyilvántartást a személyes adatok, lakcímadatok és kapcsolattartó személyekre vonatkozó adatok kivételével közhiteles nyilvántartásként ismeri el,⁴³ így számos jogszabályi előírásnak, legfőképpen a bünyügyi nyilvántartási rendszerről szóló törvény rendelkezésének kell megfelelnie.⁴⁴

A rendszer négy fő részből áll, amelyek a következők: biztonság, bünyügyi nyilvántartás, fogvatartás és általános rész. Ez a tagoltság azért indokolt, mert a fogvatartotti alapnyilvántartást eltérő folyamatok támogatására alkalmazzák a különböző szakterületek, így a szaktevékenységeknek megfelelő tevékenységtámogató funkciókat fejlesztettek ki. A Főnix3 létrehozása során már szakmai elvárás volt, hogy a rendszer kezelje a digitális dokumentumokat, és segítse elő a papírmentes iroda megvalósulását, így a különböző felületeken dokumentumfeltöltési lehetőség is adott, amely funkció nagyban segíti a visszamenőleges iratok keresését. A legújabb technológiai újítás a rendszerben egy olyan interfésmegoldás, amely a bíróságokkal való adatkommunikációt segíti. Az igazságszolgáltatási szervek számos adatot szolgáltatnak a bv. szervek részére további feldolgozás céljából. A fejlesztést megelőzően a papíralapú dokumentumok elektronikus nyilvántartásba rögzítése jelentős adminisztratív teher volt, azonban a kialakított interfészkapcsolatnak köszönhetően ezek az adatok már digitálisan, újrarögzítés nélkül kerülnek be a fogvatartotti alapnyilvántartásba, így a bv. szervezetet érintő adminisztrációs terhek mértéke és az esetleges hibák kockázata és a rögzítésre szükségessége időigény is csaknem megszűnt.

A rendszerben található a humoros szimbolika szerint elnevezett JARVIS⁴⁵ modul, amely kifejezetten érdekes, innovatív megoldás, és a Főnix3 automatizált funkcióinak körét jelenti. A funkció összefogja a nyilvántartásban található bv. ügyeket (például fogvatartotti kérelmeket), majd „intézi” azokat, és jelzést ad, ha szükséges a személyes beavatkozás. Biztosítja a szervezetre vonatkozó szabályozókban meghatározott határidők betartását, az előírt eljárási útvonal betartását. Ezzel a megoldással a bv. ügyet automatizáltan a jogszabályi rendelkezések szerinti időpontban indítja, így az ügymenet e részén a hibafaktor nullára redukálódott. A fogvatartotti kérelmeknek tartalmi követelménye, hogy az adott kérelemben illetékes szakterületek véleményezzék azokat, hogy a döntési jogkör gyakorlója szakmai, adatok elemzésén és értékelésén nyugvó döntést tudjon hozni. A JARVIS modul az adatbázisból önállóan generálja ezeket a szakmai véleményeket, előre definiált sablonok alapján,

⁴³ VESZELI 2017: 94.

⁴⁴ 2009. évi XLVII. törvény a bünyügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bünyügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról.

⁴⁵ J.A.R.V.I.S. egy kitalált karakter a Marvel Cinematic Universe filmfranchise-ban, aki a Tony Stark szereplő által tervezett mesterséges intelligencián alapul.

ezáltal jelentősen tehermentesítve a felelős szakterületeket. Összességében elmondható, hogy a Főnix3 innovatív jellegű, korszerű és felhasználóbarát módon támogatja a szakterületi alapfolyamatokat, és képes kielégíteni a 21. századi igényeket.

A kutatás célja és eredményei

A kutatás általános célja egy kiberbiztonsági szempontú büntetés-végrehajtási ismeretanyag összeállítása volt, amely hiánypótló jelleget lát el a szakirodalmi bázisban, valamint bemutatja a büntetés-végrehajtási dolgozók vélekedését a kiberbiztonságról, valamint annak szakmai helyzetéről. Speciális célként felmérni a szervezet egyik legfőbb informatikai szakrendszeréhez, az elektronikus fogvatartotti nyilvántartáshoz, valamint az azzal összefüggő büntetés-végrehajtási informatikai szakrendszerekhez köthető dependencia mértékét. Vizsgálni a rendszer elérhetlensége esetén fellépő fizikai hatások mértékét, valamint, hogy egy kibertámadás milyen mértékig képes befolyásolni egy hazai börtön működését.

A tanulmány két hipotézist állított fel, és kíván vizsgálni:

I. Egy bv. intézetet érintő kibertámadás képes jelentős zavarokat okozni a rendeltetészerű működésben.

II. Egy elektronikus fogvatartotti alapnyilvántartást érintő kibertámadás hatásai érinthetik a fogvatartotti alapjogokat.

Az I. számú hipotézis a börtönt érintő kibertámadás fizikai hatásának egy adott mértékét vizsgálja. A II. számú hipotézis az kívánja vizsgálni, hogy a Főnix3 rendelkezésre állásának megszűnése esetén a fizikai hatások okozhatnak-e fogvatartotti alapjog-korlátozást (például tisztességes eljáráshoz való jog, magánélethez és családdhoz való jog stb.). Amennyiben ez valós kockázatot jelent, úgy bekövetkezés esetén az eset alapot szolgáltathat a fogvatartottaknak a szervezettel szemben kártalanítási eljárások megindítására, ezáltal pénzbeli kártérítések kifizetésére.

Az általános jellemzők és a hipotézisek egyidejű vizsgálata kérdőívvel valósult meg, amelyet a bv. szervezetben aktív szolgálatot ellátó személyi állományi tagok töltöttek ki. A válaszadások elektronikusan, 2023. március 5. és 2023. március 20. között, több büntetés-végrehajtási intézet vonatkozásában valósultak meg, összesen 103 db kérdőív készült. Továbbá kvalitatív mintavételként hét, személyenként 45–75 perc időtartamú anonim interjú készült a Budapesti Fegyház és Börtön közép- és beosztott vezetői állományának (szakterületi vezetőinek) vonatkozásában 2023. március 20-án. Az interjúk esetében a célok azonosak voltak a kérdőívtől elvártakkal, azonban a hatások mértékén kívül azok módzatai is a vizsgálat tárgyát képezték. Az interjúk alapvetően strukturálisnak tekinthetők, három kivétellel a kérdések azonosak voltak a kérdőívben megfogalmazottakkal. Az eltérő kérdések a vizsgált Főnix3 rendszer sértetlenségére és bizalmasságára irányultak, a zárókérdés pedig a szervezet jövőbeli kiberbiztonsági fejlesztéseinek lehetőségeire terelte a figyelmet.

A kérdőívek eredményei

A 103 db kérdőív által szolgáltatott adatok közül érvénytelen nem volt. A válaszok számadatokká alakítását követően a kiértékelés az IBM SPSS Statistics szoftverrel történt. Az adatok ábrázolását a terjedelmi korlátok okán a helyigényes grafikonok helyett szöveges táblázatként jelenítjük meg.

A felmérésben részt vevők demográfiai adatai a következőképpen alakultak:

Az Ön neme?		
	Elemzés	%
Férfi	59	57
Nő	44	43
Összesen	103	100

Az Ön kora?		
	Elemzés	%
18–28 év	27	26
29–39 év	45	44
40–50 év	26	25
51+ év	5	5
Összesen	103	100

A mért adatok egymáshoz való viszonyulása megfelelő, képes igazolni a kérdőív által szolgáltatott adatok validitását. A nemek és a korcsoportok mért eloszlása arányosnak tekinthető az egész populációra nézve.

A felmérésben részt vevők bv. szervezetéhez való viszonyulásai a következőképpen alakultak:

Hány év szolgálati idővel rendelkezik a bv. szervezetnél?		
	Elemzés	%
0–5 év	30	29
5–10 év	38	37
10–15 év	21	20
15–20 év	9	9
21+ év	5	5
Összesen	103	100

Az Ön szolgálati helye:		
	Elemzés	%
Agglomerációs Központ	34	33
Egyobjektumos. bv. intézet	26	25
Intézmény (IMEI, BvEK)	6	6
Több obj. bv. intézet	37	36
Összesen	103	100

A mért adatok azonos arányokat mutatnak a szakmában tapasztalt eloszlással, így igazolhatja a mintavételben tett megállapítások teljes populációra való érvényességét. Tanúsítják továbbá a mintavétel sokszínűségét, valamint hogy sikeresen érin-

tett olyan szervezeti specifikumokat, mint a Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központja (BvEK), vagy az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyintézet (IMEI) is.

A további kérdések:

Milyen beosztáscsoportban teljesít szolgálatot?		
	Elemsszám	%
Végrehajtó	79	77
Középvezető	21	20
Vezető	3	3
Összesen	103	100

Melyik szakterületen teljesít szolgálatot?		
	Elemsszám	%
Agglomerációs Osztály	5	5
Biztonsági Osztály	48	46
BvOP	1	1
Egészségügyi Osztály	4	4
Egyéb	6	6
Ellenőrzési Osztály	1	1
Fogvatartási ügyek Osztálya	8	8
Műszaki és Ellátási Osztály	4	4
Műveleti Osztály	3	3
Nyilvántartási Osztály	11	10
Pszichológiai Osztály	4	4
Személyügyi és Szociális Osztály	4	4
Titkársági Osztály	1	1
Vezetői Közvetlen	2	2
Vezetői Törzs	1	1
Összesen	103	100

A mintavételtől az egyik alapvető elvárás volt, hogy főként a végrehajtói állományból merítsen, és legfőképpen a Biztonság, a Fogvatartási Ügyek, a Nyilvántartás és az Egészségügy szakterületeiről, de egyúttal ne csak kizárólag ezeket a szakterületeket vizsgálja. Ennek oka, hogy a vizsgált informatikai rendszereket a felsorolt szakterületek alkalmazzák leginkább, az alkalmazott rendszerek hatásai legfőképpen e szakterületeket érinthetik. A beosztáscsoportok értékelészlása elfogadható, arányait tekintve a valóságot tükrözi. A szakterületekről érkező nyilatkozatok is megfelelnek az elvárt adatoknak. Várható volt, hogy a legdominánsabb szakterület a biztonsági lesz, azonban a vártnál erősebben jelent meg a mintában, míg a többi kívánt szakterület alacsonyabb mintaszámot produkált, de összességében azt a valósággal azonos eloszlásnak tekinthetjük.

A büntetés-végrehajtás személyi állományának véleménye a kiberbiztonságról:

Ön szerint mennyire fontos manapság a kiberbiztonság?		
	Elemszám	%
1	1	1
3	5	5
4	20	19
5	77	75
Összesen:	103	100

Ön szerint mennyire fontos a bv. szervek tekintetében a kiberbiztonság?		
	Elemszám	%
1	0	0
2	0	0
3	5	5
4	25	24
5	73	71
Összesen:	103	100

Ezzel a kérdéspárral a válaszadók értékelhették a kiberbiztonság fontosságát egy 1-től 5-ig terjedő skálán. Az 1 „Nem fontos”-t, míg az 5 „Kiemelten fontos”-t jelentett. A válaszok alapján a kiberbiztonság és különösen a büntetés-végrehajtási szervek kiberbiztonsága kiemelten fontos. A mindkét kérdésre adott értékelések szinte azonosak, ami azt jelenti, hogy a válaszadók szerint az „általános” kiberbiztonság és a büntetés-végrehajtási szervek kiberbiztonsága egyaránt fontos tényező manapság.

Ön szerint számítani lehet egy börtönt érintő kibertámadásra?		
	Elemszám	%
Igen	49	48
Talán	43	42
Nem	8	8
Nem tudom	3	2
Összesen:	103	100

A következő kérdés a börtönt érintő kibertámadás kockázatának személyi állomány általi érzékelését mérte. A kockázatok valóságát igazolhatja, hogy a kitöltők 48%-a úgy gondolja, hogy egy börtönt érintő kibertámadásra számítani kell, valamint 42%-a úgy gondolja, hogy egy ilyen támadás eshetősége áll fenn.

Az elektronikus fogvatartotti nyilvántartásra vonatkozó kérdésekben a Főnix3 rendszer mellett szerepeltek az olyan interfészkapcsolatban álló tevékenységtámogató rendszerek is, mint a SAFE, ETTR és Navigator. Ennek célja az volt, hogy a válaszadók mérlegeljék az összes vizsgált rendszer esetleges leállításából adódó hatásokat egyidejűleg.

Ön szerint manapság a büntetés-végrehajtási feladatok jogszerű ellátásához nélkülözhetetlen a Főnix3, SAFE, ETTR, Navigator informatikai rendszerek alkalmazása?		
	Elemsszám	%
Igen	83	81
Nem	13	12
Nem tudom	2	2
Talán	5	5
Összesen:	103	100

Ön szerint milyen mértékben támaszkodunk a feladatellátás során az alábbi informatikai rendszerekre: Főnix3, SAFE, ETTR, Navigator?		
Skálaérték	Elemsszám	%
1	1	1
2	6	6
3	10	9
4	35	34
5	51	50
Összesen:	103	100

A speciális célokat szolgáló kérdéscsoport első kérdése a vizsgált rendszerek jogszerű feladatellátásához való nélkülözhetetlenségét kívánta felmérni. A kapott adatból egyértelműen megállapítható, hogy a válaszadók szerint a jogszerű feladatellátáshoz szükséges a megnevezett rendszerek alkalmazása. Továbbá, önálló kérdésben lett vizsgálva annak a mértéke, hogy a mindennapi feladatellátás érdekében milyen mértékben alkalmazzák a vizsgált rendszereket. A kérdés esetében a válaszadók 1-től 5-ig terjedő skálán értékelték a választ, ahol az 1-es számhoz a „Csekély mértékben”, míg az 5-ös számhoz a „Jelentős mértékben” jelentés társult. A kapott adatok igazolják, hogy a válaszadók jelentős mértékben alkalmazzák ezeket a rendszereket.

Ön szerint milyen mértékben zavarhatja meg a Főnix3, SAFE, ETTR, Navigator rendszerek leállása egy bv. intézet rendeltetésszerű működését?		
Skálaérték	Elemsszám	%
1	4	4
2	9	9
3	9	9
4	31	30
5	50	48
Összesen:	103	100

Ön szerint a Főnix3, SAFE, ETTR, Navigator rendszerek elérhetetlensége okozhat rendkívüli eseményt?		
	Elemsszám	%
Igen	54	52
Nem	19	18
Nem tudom	3	3
Talán	27	27
Összesen:	103	100

A következő két kérdés azt vizsgálta, milyen mértékű hatást gyakorol a vizsgált rendszerek leállása vagy elérhetetlensége. Az első kérdés a rendeltetésszerű működésre gyakorolt hatást mérte. A kérdés esetében a válaszadók 1-től 5-ig terjedő skálán értékelték a választ, ahol az 1-es számhoz a „Csekély mértékben”, míg az 5-ös számhoz a „Jelentős mértékben” jelentés társult. A kapott adathalmaz a je-

lentős mérték felé erősödő modellt mutat, így a válaszadók véleménye alapján a vizsgált rendszerek leállása képes megzavarni egy intézet rendeltetészerű működését.

A másik kérdés az első megfogalmazásnál mélyebbre próbált hatolni. Azt kívánta vizsgálni, hogy a tanulmányozott rendszerek elérhetetlensége okozhat-e rendkívüli eseményt. A kérdés a válaszok alapján igazoltnak tekinthető, hiszen a válaszadók 52%-a igennel válaszolt, míg az eshetőséget 26% jelölte meg. Érdekes megfigyelés, hogy a feleletválasztós kérdések közül ebben a kérdésben érte el a „Nem” válasz a legnagyobb előfordulást. Ennek okát nem sikerült egyértelműen feltárni, azonban a szerző véleménye szerint leginkább az állhat a háttérben, hogy a szervezeti kultúra a rendkívüli esemény alatt leginkább a fogolyszökést, fogolyzundulást és a hasonló súlyos, közrendre és közbiztonságra veszélyes eseményeket érti, amely események létrejöttével összefüggésben informatikai dependenciát nehéz feltételezni vagy bizonyítani.

A kérdőív utolsó kérdése arra irányult, hogy a rendszer elérhetlensége okozta negatív hatások között jelen van-e a fogvatartottak alapjogi érintettsége. Bár egy elektronikus fogvatartotti alapnyilvántartásra irányuló kiberincidens során a fogvatartottak adatainak (beleértve a személyes, különleges, egészségügyi és bűnügyi adatokat) biztonsága sérülhet, és ezzel egyidejűleg az alapjogi érintettség is megvalósulhat, ez a kérdés azt vizsgálta, hogyan befolyásolja a rendszer elérhetlensége a fogvatartottak alapjogi érintettségét a kiváltott fizikai hatásokon keresztül. Ezt a fajta érintettséget legkönnyebben a kapcsolattartás funkciójának megvalósulásán keresztül mérhetjük fel.⁴⁶

Ön szerint a Főnix3 rendszer elérhetlensége akadályozhatja a fogvatartottak kapcsolattartási formáinak megvalósulását?		
	Elemszám	%
Igen	57	55
Nem	18	18
Nem tudom	2	2
Talán	26	25
Összesen	103	100

A kapott válaszokból megállapítható, hogy a feltételezés a válaszadók szerint helyénvaló, hiszen azok több mint fele gondolta úgy, hogy a rendszer elérhetlensége képes akadályt gördíteni a fogvatartotti kapcsolattartás elé, ezáltal a vizsgált rendszer rendelkezésre állásának hiánya és a fogvatartotti alapjogok közötti érintkezés valóban észlelhető. Ugyanakkor a „Talán” válaszban értelmezhető eshetőség mértéke 25%, ami szintén jelentős mértéknek tekinthető. Érdekes adatként szolgálhat,

⁴⁶ A védővel, jogi képviselővel való kapcsolattartás korlátozása – akár kibertámadás okozataként is – egyértelműen érinti a tisztességes eljáráshoz való alapjogot.

hogy a feleletválasztós kérdések közül ebben a kérdésben érte el a „Nem” válasz közel a legnagyobb előfordulást. Ez a magas érték valószínűleg annak köszönhető, hogy a kérdés már olyan mélységig hatol be a vizsgált közegbe, amelynek a megosztottsági mértéke már számottevő.

Az interjúk eredményei

A vezetői interjúk eredményei nagyrészt megerősítik a kérdőíves felmérés eredményeit, ugyanakkor új információkat is feltártak. A kiberbiztonságot és a bv. kiberbiztonságot megosztottság nélkül (7/7) fontos tényezőkként azonosították az interjúalanyok. Némi megosztottság jelent meg a bv. szerv kibertámadásának kockázatára irányuló kérdésnél, itt a 7 válaszadóból 2 nem gondolta számottevőnek a veszélyt. Azonban a rendszerek jogszerű feladatellátásban betöltött nélkülözhetetlenségéről alkotott vélemények erősen megosztottak voltak, ami nem igazolta a kérdőíves eredményeket. Ennek oka az lehet, hogy a vezetői gondolkodást befolyásolja az a múltbéli tapasztalás, hogy évekkal ezelőtt még az informatikai rendszerek nélkül is lehetséges volt a jogszerű feladatellátás. A szükséges feltételek (például papíralapú naplók és azok vezetéséhez szükséges szakmai ismeret) még manapság is rendelkezésre állnak, így véleményük szerint a jogszerűség biztosítható informatikai rendszerek nélkül is. A vizsgált rendszerekre való jelentős ráutaltságot a vezetői vélemények is megállapították (6/7). Az interjúk igazolták a kérdőíves eredményeit abban a tekintetben is, hogy a vizsgált rendszerek leállása okozhat rendkívüli eseményt egy bv. intézet esetében. (6/7). A rendeltetészerű működés megzavarásával összefüggésben megosztó vélemények születtek, egyértelmű következtetés nem vonható le a válaszokból, azonban a vizsgált rendszerek elérhetetlensége akadályozhatja a fogvatartottak kapcsolattartásának megvalósulását az interjúalanyok véleményei alapján is (6/7). Az interjúban feltett három, kérdőívtől eltérő kérdésben kapott válaszokat az eredmények egybevetésével, valamint a további feltárt információk elemzésével együtt tüntetjük fel a következő fejezetben.

Megállapítások

A kérdőíves és a vezetői interjúk alapján a szervezet munkatársai kiemelten fontosnak tartják általában a kiberbiztonságot és a kiberbiztonságot a büntetés-végrehajtás területén, továbbá egy börtönt érintő kibertámadást komoly veszélyforrásként értékelnek. A bv. intézetek feladatellátásuk során az elektronikus fogvatartotti nyilvántartásra bizonyítottan nagymértékben támaszkodnak, azonban annak nélkülözhetetlensége a jogszerű feladatellátáshoz nem állapítható meg minden kétséget kizáróan. A kérdőíves eredményei önállóan is alátámasztják ezt, azonban az interjúalanyok válaszai, bár megosztottak voltak, összességében arra utaltak,

hogy a jogszerűséget biztosítani tudja egy bv. intézet akkor is, ha a ma már inkább alternatívaként számontartott papíralapú nyilvántartásokra és dokumentumokra támaszkodik.

Azzal a feltevéssel, hogy a vizsgált rendszerek leállása komoly zavarokat vagy akár rendkívüli eseményeket okozhat egy bv. intézet működésében, összességében egyetértettek a vizsgálat során, azonban a kérdőívek és az interjúk eredményeinek összevetése újabb részleteket hozott felszínre. A kérdőívek eredményeit vizsgálva megállapítható, hogy mindkét kérdés esetében a válaszadók közel fele nyilatkozott egyértelműen igennel, míg 26% és 30% az eshetőséget jelölte meg. Az eredményeloszlás okának feltárásához az interjúk eredményei szolgáltak eszközül. A kérdéspár első kérdésével összefüggő interjúk rendkívüli esemény eshetőségére adott válaszaiban megjelenik megosztott polaritás, miszerint rendkívüli esemény okozójává igen, viszont súlyos rendkívüli esemény⁴⁷ okozójává nem válhatnak a vizsgált rendszerek leállásai.

A rendeltetészerű működés megzavarására irányuló kérdésre adott vezetői válaszok egymáshoz viszonyítva, sőt még válaszokon belül is erősen megosztottak voltak, velük összefüggésben egyértelmű, önálló megállapítás nehezen tehető. Az interjúválaszok kérdőíveredményektől eltérő, valamint az egymáshoz viszonyított megosztott válaszait valószínűleg a „rendeltetészerű működés” megfogalmazás körülötti fogalmi zavar okozhatta, hiszen ehhez a kifejezéshez egyesek a tágabb értelmezést, míg mások a sarkalatos, jogszabály jellegű megfogalmazást társítják. A kapott válaszokban azonban számszerű többségben van az a megállapítás, amely szerint a zavaró hatás egyértelműen, nagymértékben indukálódhat. Az elektronikus fogvatartotti alapnyilvántartás és az azzal összefüggő elektronikus információs tevékenységtámogató rendszerek elérhetetlensége jelentős mértékben megzavarja a bv. intézetek rendeltetészerű működését, hatással van a biztonság állapotára, és adott esetben rendkívüli esemény forrása is lehet. Ezzel a megállapítással az I. számú hipotézis igaznak bizonyult.

A kérdőívek válaszai és az interjúalanyok együttes véleménye alapján a Főnix3 rendszer elérhetlensége akadályozhatja a fogvatartottak kapcsolattartási formáinak (levelezés, telefonbeszélgetés, látogatófogadás megjelenése, telekommunikációs eszköz, csomagküldés, eltávozás, látogatófogadás intézeten kívül, kimaradás, reintegrációs eltávozás) megvalósulását, ezáltal a fogva tartás alanyának alapjogi érintettsége létrejöhet. Az interjúalanyok szerint a rendszer leállása esetlegesen vezethet a felsorolt kapcsolattartások elmaradásához vagy korlátozásához. Az eshetőség oka, hogy a rendszer leállása esetén az eljárások alternatív biztosításához a személyi és papíralapú nyilvántartásokból szükséges feltárni az adatokat, amely tevékenységnek az idő- és humán erőforrás-igénye jelentős, így tömeges érintettség esetén a folyamatok megvalósítása akadályba ütközhet. Az eredményeket összevetve megállapítható, hogy egy elektronikus fogvatartotti alapnyilvántartást

⁴⁷ Olyan rendkívüli esemény, amely a közrendet vagy közbiztonságot veszélyeztetné (pl. fogolyszökés).

érintő kibertámadás hatása nemcsak a börtön állapotát befolyásolja, hanem annak legmélyére hatolva a fogvatartottak alapjogaival is képes érintkezni. Ezzel a megálapítással a II. számú hipotézis is igaznak bizonyult.

A vezetők az interjúk során adott válaszaikban különös hangsúlyt helyeztek az informatikai rendszerek jogosultságkezelésének fontosságára. A vezetők fontosnak tartják, hogy a legérzékenyebb adatokhoz csak a szükséges mértékben, csak az arra jogosult személyek férjenek hozzá, ugyanakkor egyes vélemények szerint a túl szigorú jogosultságkezelés akadálya is lehet a hatékony szakmai munkának. Az interjúk során a vezetők több esetben jelentették ki azon ellenőrzési tevékenység fontosságát, amely a bizonyos jogosultságokkal rendelkező személyek által megtekintett adatok vonatkozásában a megtekintés indokoltságát vizsgálja.

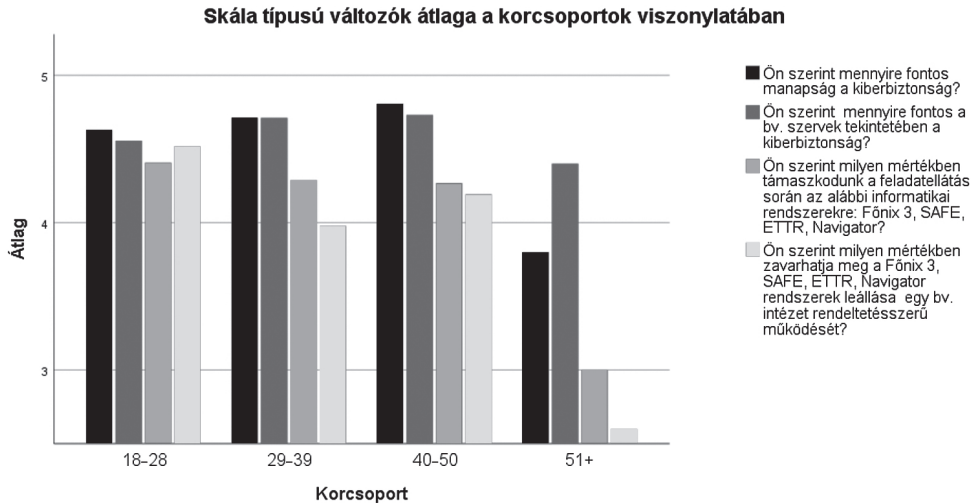
Minden vezető egyöntetűen nagy jelentőséget tulajdonít a vizsgált rendszerek sértetlenségének. Az állapot megsértését összességében komoly kockázatként jelelték meg, hiszen egy rosszindulatú adatmódosítás komoly, a szakmai munkára veszélyes hatásokkal járhat. Megfogalmazták azt a bv. szervezeti sajátosságot, hogy a sértetlenség állapotára a fogvatartotti csoport is jelentős kockázati tényező, így a védelmi intézkedéseknek ezt a sajátosságot is figyelembe kell vennie.

Az interjúk záró kérdése arra irányult, hogy felkutassa a további javaslatokat és az esetlegesen figyelmen kívül hagyott kockázatokat. Az adott válaszokból megálapítható, hogy a személyi állományi tagok információbiztonsági tudatosítása, képzése kiemelt helyet foglal el a vezetői elképzelések között. Hasonló mértékben fogalmazódott meg az informatikai infrastruktúra-fejlesztés szükségessége, de olyan elgondolkodtató véleményt is sikerült feltárni, amely a régi idők „zárt” biztonságtechnikai rendszerek előnyeire utalt vissza. Új és továbbgondolásra érett, nem vizsgált kockázatként fogalmazták meg a különböző, a börtönökben szolgáltatásokat ellátó külső cégek munkavállalóiban rejlő információbiztonsági fenyegetettséget.

Generációs különbségek megjelenése a vizsgálatban

A személyi állomány generációs különbségei az interjúkban több alkalommal befolyásoló tényezőként kerültek elő, az informatika alkalmazásával összefüggésben. Megállapítottuk, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet elektronikus információbiztonságát és digitális kultúráját, valamint az informatikai dependenciát jelentősen befolyásolja a korosztályok átalakulása. Ismert tény, hogy az idősebb generációk általánosságban nehezebben boldogulnak az informatikával, kevésbé érzik szükségesnek azt. Ez az általános jelenség szintén vizsgálható a kutatás során gyűjtött adatokon. A korcsoportok viszonylatában a skálázott válaszok értékeinek átlagát vizsgáltuk a bizonyításhoz. Ez alapján megálapítható, hogy az idősebb korosztály (51 év felett) bár alacsony arányban van jelen a mintában (4%), a csoportba tartozó személyek átlagosan kevésbé gondolják fontosnak az általános kiberbiztonságot, így a bv. szervek kiberbiztonságát is. Az átlagnál alacsonyabbnak gondolják a vizs-

gált rendszerek alkalmazásának szintjét és annak zavaró mértékét egy bv. intézetre nézve (2. ábra).

2. ábra: Generációs különbségek

Forrás: a szerző szerkesztése

Megengedett leállás

Az interjúk során végrehajtott beszélgetésekben megjelent egy nem várt tényező, amely utólag értékelve – ha előzetesen beépítik – fontos vizsgálati elemként is szolgálhatott volna a kutatásban. Ez a tényező nem más, mint a vizsgált informatikai rendszerek leállításának időtartama. Számos válaszadó két részre osztotta válaszát, különbséget téve a „rövid” (körülbelül 1–3 óra) és „hosszabb” (minimum több nap) időtartamú leállás között. Az interjúválaszokból megállapítható, hogy a rendelkezésre állás szünetelésének időtartama befolyásolja az okozott hatások/károk mértékét. A dolgozók a rövid időtartamú (1–3 óra) leállás során fellépő nehézségeket képesek áthidalni, hiszen többször szembesültek már ilyen időtartamú informatikai leállással, így már van gyakorlatuk a nehézségek kezelésében. A hosszabb időtartam során jelölték meg a kockázatok megjelenését, azonban az is kiderült, hogy körülbelül 3–7 nap után képesek lennének visszatérni a teljes papíralapú munkavégzésre. Az így kapott intervallumból megállapítható, hogy az elektronikus fogvatartotti alapnyilvántartás esetében a megengedett leállás mértéke megközelítőleg 3 óra. Az ezt követő időszakban a fellépő kockázatok már károkat okozhatnak.

Összefoglalás és javaslatok

A kiberbiztonság a mai világban nélkülözhetetlenné vált, és annak valódi fontosságát leginkább azok ismerik fel, akik már személyesen megtapasztalták a kibercidensek hatásait és az ezekkel járó kihívásokat. A kutatás legfőbb tanúsága, hogy a büntetés-végrehajtási dolgozók is érzik ezt a fontosságot, valamint a kiberbiztonság szerepét a börtönbiztonságban. Minden állami szervnek alaposan meg kell vizsgálnia és figyelembe kell vennie a kibertere jelentőségét, hiszen számos kockázatot kell kezelni ezen a téren. Minden intézménynek, ideértve a büntetés-végrehajtási szervezetet is, kötelessége megvédeni az állampolgárok „kiberbizalmát”. A digitális átalakulás hatással van a börtönök folyamataira, elkerülhetetlenül növekszik a digitális eszközök kapcsolata a személyi állománnyal, valamint a fogvatartottakkal is. A modernizáció következtében a börtönök biztonsága már a kibertéren keresztül is veszélyeztetetté vált, ami külföldi esetekkel és a feltárt eredmények tükrében igazolást nyert. Magyarországon a hazai börtönök történetében nem találunk olyan jelentős kibereseményeket, mint a külföldi példákban, de a tanulmány eredményei rámutatnak arra, hogy egy kibertámadás komoly zavarokat okozhat a hazai börtönökben. A büntetés-végrehajtási intézetek legfontosabb informatikai nyilvántartásának, az elektronikus fogvatartotti alapnyilvántartás bizalmasságának, rendelkezésre állásának és sértetlenségének megőrzése létfontosságú. Amennyiben ezek a jellemzők sérülnek, a fogvatartottak alapjogi érintettsége is előfordulhat, és ez akár kártalanítási eljárások alapjául is szolgálhat. Az információbiztonság és kiberbiztonság területén végzett kutatások és fejlesztések elengedhetetlenek ahhoz, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek megfelelő védelmet érjenek el a kiberfenyegetésekkel szemben. A kiberbiztonság a börtönök stabilitásának és működésének alapvető elemévé vált, annak védelme hozzájárul a bv. szervek integritásához, így a társadalom védelméhez is.

A technológia folyamatos fejlődése és a kiberfenyegetések növekvő száma miatt a bv. szervezetnek fel kell készülnie az új kihívásokra, és folyamatosan frissítenie kell a védelmi mechanizmusait. A korszerű informatikai infrastruktúra kiépítése, a szabályozási tevékenység fenntartása, a kibervédelmi felkészültség növelése, a személyzet információbiztonsági képzése és tudatosságának növelése is szükségletként fog jelentkezni a szervezeti kibervédelemben. Ezen túlmenően a bv. szervezetben a kiberbiztonságnak önálló, szervezeti szükségleten alapuló kiemelt prioritást kell kapnia, ezzel egyidejűleg speciálisan képzett, információbiztonsági és büntetés-végrehajtási szakismeretekkel egyaránt rendelkező szakemberek bevonása válhat szükségessé. A szabványosítás alkalmazása, mint az ISO 27000,⁴⁸ különösen az ISO 27001 és ISO 27002, kiváló alapot nyújtanak a büntetés-végrehajtási szervek számára az információbiztonsági irányítási rendszer (IBR) bevezetésére és fenntartására. Az ISO

⁴⁸ Az ISO (International Organization for Standardization) egy nemzetközi szervezet, amely világszerte elfogadott ipari és kereskedelmi szabványokat hoz létre.

27000 sorozat alkalmazása növeli a büntetés-végrehajtási szervek kibervédelmi képességeit, így hatékonyabban tudják védeni az általuk kezelt információkat és rendszereket a kibertámadások ellen. A jövőben esetlegesen bekövetkező kiberincidens okozta káros hatások minimalizálása, valamint a tevékenységfolytonosság biztosítása érdekében ajánlatos intézeti vagy agglomerációs szintű törzsfoglalkozás keretében kiberincidens témában szimulációs gyakorlatot végrehajtani, amely nagymértékben hozzájárulhat a vezetői és beosztott vezetői állomány incidenskezelési gondolkodásának kialakításához.

Ajánlatos az idősebb generáció képviselőinek az új technológiák megismerésére, azokhoz való alkalmazkodást elősegítő képzéseket szervezni, ugyanakkor ezzel párhuzamosan a teljes személyi állomány részére a meglévő információbiztonsági, kiberbiztonsági képzések számát növelni, azoknak speciális, büntetés-végrehajtási jelleget adni.⁴⁹ Fontos figyelembe vennünk azt a tényezőt, hogy az alapvető feladat-végrehajtás informatikai függőségének mértéke növekedhet a személyzet generációváltása következtében. A jövő börtönőrei, akik már az informatikai eszközök korszakában nőnek fel, kevésbé lesznek jártasak a hagyományos gyakorlatokban, ami komoly kihívásokat jelenthet a jövőbeli kiberincidensek hatásainak csökkentése terén. Ajánlatos lehet, hogy a személyi állományi tagok következő generációi ne távolodjanak el a hagyományos, technológia nélküli gyakorlatok ismeretétől. Ennek érdekében érdemes továbbra is oktatni a képzési tematikákban a hagyományos, papíralapú dokumentációk és gyakorlatok megismerését.

A bv. szervezetnek ajánlatos tovább növelnie kapcsolatát a releváns szervezetekkel, intézményekkel és szakmai közösségekkel, a megszerzett ismereteket felhasználva továbbra is naprakészen kell tartania aktuális szervezeti kiberpolitikáját. Ez magában foglalja a „börtönspecifikus” kibergondolkodás művelését, az ezzel összefüggő eljárások kidolgozását és végrehajtását. Az információbiztonság területe komplex és folyamatosan változó, ezért a szervezetnek dinamikusan kell reagálnia a világban tapasztalt kiberfenyegetési trendekre, továbbá a folyamatos, állandó felülvizsgálati tevékenység mellett, prediktív és proaktív szemlélettel úgy kell alakítania a sajátos jellemzőkkel tűzdelt digitális börtönbiztonságot, hogy az megszolgálja a társadalom kiberbizalmát.

⁴⁹ A büntetés-végrehajtási jelleg alatt az olyan speciális információbiztonsági kockázat tudatosítási tevékenységet kell érteni, amely kiter a személyi állományi tagok online adatkezelésének (pl. közösségi profilok) kiemelt kockázataira. A fogvatartottak vagy más személyek hozzáférhetnek a személyes adatokhoz, amelyeket felhasználhatnak arra, hogy nyomást gyakoroljanak a személyi állomány tagjára, valamint fenyegethetik annak családját, közeli perszonális kapcsolatait. Ellophatják a munkavállalók digitális személyazonosságát, és felhasználhatják arra, hogy másokat megtévesszenek, hamis információt terjesszenek, vagy akár bűncselekményeket is elkövethetnek.

Irodalomjegyzék

- BOGOTYÁN Róbert – VESZELI Dániel (2011): Bűnügyi nyilvántartás a büntetés-végrehajtásban: a múlt örökségének és a jelen kihívásainak hatása a közeljövő terveire. *Börtönügyi Szemle*, 30(3), 61–74.
- BVOP (2021): *Soha nem látott mértékű fejlesztések a magyar börtönökben*. 2021. június 18. Online: <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/4246>
- CIMPANU, Catalin (2020): Iran Reports Failed Cyber-Attack on Strait of Hormuz Port. *ZDNET*, 2020. május 11. www.zdnet.com/article/iran-reports-failed-cyber-attack-on-strait-of-hormuz-port/
- CIMPANU, Catalin (2021): Cyber-Attack Disrupts Iran's National Railway System. *The Record*, 2021. július 10. Online: <https://therecord.media/cyber-attack-disrupts-irans-national-railway-system/>
- DAY, Olivia (2022): Port Phillip Prison: Melbourne Jail Targeted by Anonymous Hackers in Cyber Attack. *Daily Mail*, 2022. július 7. Online: www.dailymail.co.uk/news/article-10990551/Port-Phillip-Prison-Melbourne-jail-targeted-anonymous-hackers-sophisticated-cyber-attack.html
- Defendant's Notice of Emergency Pursuant to Paragraph 14 of the Settlement Agreement in the United States District Court for the district of New Mexico, 2022. január 6. Online: www.documentcloud.org/documents/21176926-bernalillo-county-notice-of-emergency
- ENISA (2022): *ENISA Threat Landscape 2022*. European Union Agency for Cybersecurity, 2022. november 3. Online: www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2022
- FISHER, Austin (2022): Jail's Inability to Deal with Cyberattack could Violate the Constitutional Rights of Inmates. *Source NM*, 2022. január 7. Online: <https://sourcennm.com/2022/01/07/jails-inability-to-deal-with-cyberattack-could-violate-the-constitutional-rights-of-inmates/>
- GHOLAMI, Niloofer (2022): A Look Inside Iran's Notorious Evin Prison. *DW*, 2022. október 22. Online: www.dw.com/en/irans-evin-prison-experience-was-psychological-torture-says-former-prisoner/a-63509722
- MUHA Lajos (2012): Kiberhadviselés – kiberbűnözés. In *IDC IT Security Konferencia*. Budapest, 2012. március 22.
- MUHA Lajos – KRASZNAY Csaba (2014): *Az elektronikus információs rendszerek biztonságának menedzselése*. Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem. Online: <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/7135/Az%20elektronikus%20információs%20rendszerek%20biztonságának%20menedzselésej.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- TAYLOR, Josh (2022): Staff at Security Firm G4S on Alert after Tax Numbers and Bank Details Posted Online Following Hack. *The Guardian*, 2022. október 4. Online: www.theguardian.com/australia-news/2022/oct/05/staff-at-security-firm-g4s-on-alert-after-tax-numbers-and-bank-details-posted-online-following-hack
- VESZELI Dániel János (2017): A rendvédelmi szervek közötti automatizált információmegosztás és -elérés. *Belügyi Szemle*, 65(11–12), 93–117. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.11-12.5>
- WIENER, Norbert (1948): *Cybernetics, or Communication and Control in the Animal and the Machine*. Cambridge, MS: MIT Press.

Jogforrások

1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
2009. évi XLVII. törvény a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról
2013. évi L. törvény az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról

1139/2013. (III. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiájáról
72/2020. (XII. 23.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzatáról

ABSTRACT

Cyber-Sensitivity of the Digital Culture of Hungarian Prison Service

Sándor BOTTYÁN

During the digital transformation that has been taking place in the Hungarian correctional service in recent times, lots of IT innovations have been implemented. The operation of the organization is increasingly linked to the digital space, so it has become important to examine the latest IT developments from a cybersecurity perspective. The study, in a ground-breaking manner, uses a scientific approach to examine the opinions of the employees of the Hungarian correctional service about cybersecurity and correctional cybersecurity. Furthermore, it reveals the extent of dependency between prison task performance and electronic information systems. In addition, the study reveals unexpected factors that may influence both the present and future of cybersecurity in Hungarian correctional services.

Keywords: *cyber-incident, cybersecurity, cyberattack, prison, information security*

Risk Assessment in Prisons

Theory and the Hungarian Practice

Mihály SOMOGYVÁRI¹

The aim of this paper is to briefly present a theoretical background of risk assessment systems in prisons and their practice in Hungary. Besides presenting the theoretical framework, I will discuss the purpose and methodological framework of risk assessment for inmates and the main institutional approaches used in international practice. In the second part of the paper, I will present the national practice, its methodological specifics and institutional framework.

Keywords: *prison, Hungarian Prison Service Headquarters, risk, risk assessment, predictive assessment tool*

Introduction

One of the prominent areas of international prison research and development over the past decades has been the risk assessment of prisoners, its potential tools, effectiveness and areas of application. In the context of the Hungarian Prison Service, it was initiated by Act CCXL of 2013 on the Execution of Punishments, but prior to that, there was a decades-long need to classify prisoners in terms of their security risk (security risk, regime and execution grade). There have already been several major amendments in this area over the past decade, but the latest amendment to the law, which will come into force from January 2024, also places a strong focus on the importance of understanding, assessing and managing risk. This paper presents a brief theoretical background of risk assessment systems in general and the structure and practical operation of the Hungarian system.

Risk as a term is widely understood and used, so it is very difficult to find a single definition. Different (professional) fields around the world (whether market, economic, environmental, sociological or even political) use different definitions and, accordingly, different risk analysis systems and methodologies,² such as in the fields of law enforcement and criminal risk analysis, but also in different (e.g. probation) fields of justice.³

¹ Correctional Colonel, Head of Department, Hungarian Prison Service Headquarters, Central Institute for Assessment and Methodology, e-mail: somogyvari.mihaly@bv.gov.hu

² RAUSAND-HAUGEN 2020.

³ SZABÓ 2020: 81–97; LOHNER 2019: 2119–2135; BLOMBERG et al. 2010; JAMES 2015.

The topic starts from the notion of risk, which, regardless of the sector, refers to something in the future, typically an event with a negative connotation, the probability of some kind of hazard occurring at some level of severity.⁴ In the field of corrections, the literature typically links the topic of risk analysis to the risk of recidivism of inmates,⁵ but the concept of risk, its analysis and assessment is embedded in a much broader conceptual framework. Prison operations can be subject to a myriad of risk factors, which are further differentiated by country-specific factors, organisational priorities, policy expectations and the nature of the prison population. Thus, in some cases the focus is more on the risk of recidivism, in others on the recidivism of specific target groups (e.g. radicalised, terrorist or sex offenders), or on suicide risks, or even drug use.

Theoretical framework for risk analysis

The most elementary condition for the functioning of prisons is the maintenance of control and order over inmates, which in the last century or decades has been naturally complemented by elements of human rights guarantees, and in developed countries by punitive objectives and social expectations such as the promotion of social integration, the provision of reintegration and therapeutic programmes adapted to the needs of the prisoner. In order to be able to fulfil these tasks of control and social (re)integration, prisons need to have relevant information on prisoners for their operation and their tasks.

The organisational need for prisons to know the prisoners under their supervision is a contemporary issue in the development of modern prisons and has been a central issue in the professional literature and empirical research on prison systems in Hungary for more than 100 years. This need and this professional task is independent of whether or not there is a specific regulation, procedure or instrument in a given era or country that specifically names the cognition process and the procedures that can be associated with it as risk analysis. After all, knowing which detainees are cooperative or dangerous was a well-understood interest of the detainees a hundred years ago.

The risk assessment system in prison organisations is about assessing risks as far as possible from their own professional point of view, which serve as a basis for the development of individualised intervention, management and security measures, and is therefore a decision-support activity involving a process of gathering and understanding information about prisoners, with the aim of classifying them, i.e. categorising them in relation to a risk.

⁴ RAUSAND-HAUGEN 2020.

⁵ JAMES 2015; BONTA-ANDREWS 2007.

The ‘risk analysis’ practice of modern prison systems since the end of the 19th century has focused on the professional experience of prison professionals. Committee decisions based on the professional experience and knowledge of prison officials play a decisive role in the risk assessment and classification of prisoners. This kind of committee-decision-based risk management is still a determining factor in the operation of some prison systems (including in the domestic prison system).

The theoretical literature on prisoner risk assessment systems and research on prisoner risk therefore goes back a long way, but modern risk assessment systems, as systematised procedures, are more recent. At policy and prison level, the classification of prisoners according to a methodology was already introduced in the second half of the 20th century,⁶ and international recommendations from the 2000s onwards have highlighted the importance of risk analysis. Notable among these is the Council of Europe’s Rec (2006)2 recommendation, the so-called European Prison Rules, which emphasises the need for risk assessment in both security and treatment areas. In other words, decisions on the conditions of detention should be based on the level of risk to the detainee (e.g. the imposition of a security measure or the choice of a targeted reintegration programme). They are also particularly relevant in areas where the risks and the weight of decision-making responsibility are paramount. Thus, the Council of Europe Recommendation on long-term prisoners [Rec(2003)23] and dangerous offenders [Rec(2014)3], as well as on sexual offenders [Rec(2021)6], also emphasises the importance of risk analysis.

In addition to policy and international expectations, infrastructure has provided the conditions for the development of modern risk assessment systems.⁷ Modern systems also differ from the methodology of 100 years ago in that the professional procedures also imply a standardised cognitive process. In comparison, IT solutions have provided the added value that has facilitated the development of risk analysis systems (as will be discussed later).

As a result of the above factors, the procedures and methods for the identification of detainees have also evolved considerably, and it is in this changing environment and as a result of this that the Risk Assessment and Management System and the Central Institute for Assessment and Methodology (hereinafter referred to as the KKMI), which guarantees its professional operation, were established and incorporated into Hungarian law. The Hungarian institutional system and its solutions are described in a separate chapter below.

⁶ TURNER et al. 2013; DESMARAIS–SINGH 2013; BONTA–ANDREWS 2007.

⁷ BLOMBERG et al. 2010.

Methodological background and management context of risk analysis

As I mentioned before, from the 19th century the risk analysis primarily based on unstructured professional decisions and assessments was carried out in the framework of a committee decision. However, this did not necessarily mean unfounded decisions, its main dysfunction was that it did not have a standardised background. In fact, modern risk analysis systems are only new in terms of the methods used and in the way the data are processed, compared with previous risk analysis.

There are many types of modern risk analysis systems and methodologies along the lines of how and what types of data are collected and how they are processed. There are basically two main practices in modern systems in terms of how data is collected and the methodological direction of their analysis.⁸

The first is the so-called actuarial method, which is a questionnaire-based solution with the advantage of speed and objectivity, and the disadvantage of not being suitable for processing specific information or information that is difficult to interpret in a questionnaire and typically based on static data. The term 'actuarial' itself implies that the method is mostly reminiscent of the practice of risk analysis in banking, based on a quantitative and practical impact assessment.

In a risk assessment system based on Structured Professional Judgement (SPJ), the practitioner evaluates risk factors on the basis of a structured and detailed set of criteria, in the form of a structured interview. The advantage is the high information content and the professional experience of the assessor, while the disadvantage is the time-consuming nature and the need for trained staff.

Modern risk assessment systems try to apply these two approaches simultaneously, complementing each other. In addition to the method of data collection, it is important to note the two types of data, static (non-variable, changeable, historical data) and dynamic (changing over time),⁹ the former being more relevant for insight, the latter for actual risk and of particular importance for management and intervention.

Based on the way data are collected and used, the literature typically distinguishes four stages of development (generations) of risk assessment systems.¹⁰ The first generation of systems correspond essentially to an unstructured professional decision making system, i.e. categorisation based on available documents that provide deep information content, but are mostly governed by procedural methodologies. In comparison, second generation systems emerged from the 1970s onwards, typically based on standardised questionnaires based on static elements, but mainly on static data. Third generation systems, in response to the disadvantage of the former, are now also based on dynamic factors, and are not based solely on available information, but also collect information on dynamic factors that are considered relevant on the basis of research evidence on the subject, which can also be used to

⁸ DESMARAIS-SINGH 2014.

⁹ JAMES 2015; SZABÓ 2020: 81–97; BONTA-ANDREWS 2007.

¹⁰ TURNER et al. 2013; BLOMBERG et al. 2010; DESMARAIS-SINGH 2014; BONTA-ANDREWS 2007.

identify intervention directions. Another important ‘generational’ difference is that these tests and analytical tools all have some level of empirical background, i.e. the factors and risk factors assessed are typically given on the basis of statistical background analyses, providing a kind of estimate or prediction of the level of risk. The difference between fourth-generation systems and third-generation systems is that they attempt to interpret risk factors in a broader sense and integrate the assessment of treatment and intervention needs.

Professional integration with management systems is a key feature of modern risk assessment systems. That is, the detection of risks makes sense primarily if they are accompanied by some kind of targeted risk management intervention. This intervention could be, for example, a safety measure, a safety risk classification, or a therapeutic treatment programme. As shown above, modern systems are fundamentally based on dynamic risk factors, on the assessment of criminogenic needs, which, due to their dynamic nature, can be changed over time with appropriate interventions. In this way, intervention systems can be developed and applied along the lines of the risk factors identified in the risk assessment.

Risk analysis tools

The range of risk analysis tools used is very broad; one of the most important aspects of their application is what they are aimed at, i.e. what risk they are intended to measure and what the professional output of the analysis is.¹¹

From a development perspective, two trends can be observed in the use of risk analysis tools/methodologies. The first is the development of tailor-made systems, which has the advantage of being adapted to the legal system, procedures and prison population of the country concerned. Such systems are the Swedish RBM-B, the Czech SARPO or the Hungarian assessment instrument. The other is when instruments are used under licence (with the same copyright conditions as any other psychological test). The advantage of this is that the research projects, which precede the development, have already been carried out by a prison system or research laboratory in one of the countries for several years, so that they are validated, statistically validated batteries, which have a considerable added value even in international comparisons and research with very large numbers of items. Several countries use a mixed model and make targeted use of licensed batteries in addition to their own risk analysis systems.

Generally speaking, a significant proportion of risk analysis systems focus on general downside risks and a minority on more narrowly defined risks. A distinctive part of the test batteries is the set of risk factors that are of high societal relevance

¹¹ JAMES 2015.

and that go beyond the analysis and management practices of the prison service (such as radicalisation risk).

Within the direction of the analysis, i.e. the risk to be measured, there are two main aspects: the risk of behaviour within the institution (suicide, aggression, absconding, etc.) and the risk of committing crimes outside the institution, i.e. the risk of general or specific recidivism (e.g. sexual or other violent crimes).

Among the analytical procedures developed to assess the risks within prisons, i.e. internal risks, one can mention, for example, the SCOPE (Suicide Concerns for Offenders in Prison Environment) for suicide¹² or the PYVS (Prison Youth Vulnerability Scale) developed for juvenile vulnerability (suicide, abuse).¹³ In relation to recidivism, the Canadian LSI-R (Level of Service Inventory-Revised) or the British system OASys (Offender Assessment System) should be mentioned.¹⁴

International institutional solutions for risk analysis

The practical implementation of risk analysis, i.e. the organisational and institutional arrangements under which countries carry out the specific process, varies from country to country. The European practice of institutional arrangements for risk analysis systems can be seen primarily from the data of the European Organisation of Prison and Correctional Services (hereinafter referred to as EuroPris). The knowledge management system of EuroPris collects questions and answers from countries thematically and makes them partially public. Data on risk analysis was collected and published in 2017, 2019 and 2020,¹⁵ and on its organisational solution in 2020,¹⁶ for each country's practices. Based on the data from these four data collections, I will now briefly describe the institutional arrangements for European practice and illustrate the main practical arrangements with some European examples.

In the practical implementation of the risk analysis, there were two important issues to highlight, namely the background to the development of the system and the way it is operated. One typical trend is to develop systems in-house (tailor made systems), the other is to systematically use tools under licence, but there are also mixed models. In terms of operation, several countries operate risk analysis systems at the level of individual prisons, others have centralised investigation/distribution/evaluation institutes, and there are also mixed solutions.

One approach is to carry out the risk analysis at the level of the detention facility, i.e. where the detainee is located. In this case, the analysis procedure is carried out by trained staff on the basis of a central methodology or procedure. The advantage

¹² PERRY-OLASON 2008: 385–400.

¹³ TIE-WAUGH 1999.

¹⁴ WATKINS 2011; MOORE 2015.

¹⁵ EuroPris 2017; EuroPris 2019; EuroPris 2020a.

¹⁶ EuroPris 2020b.

is that the facility carrying out the assessment and the analysis is also the place of detention, so that, in addition to its logistical simplicity, it is also possible to assess the detainee more thoroughly and presumably over a longer period of time.

The other alternative is a centralised solution, where the risk analysis is carried out in a specialised reception/assessment centre. This has the advantage of concentrating the staff carrying out the analysis, thus concentrating knowledge and experience in a professional way, and allowing greater resources to be devoted to a more in-depth analysis of detainees. The idea is that at the beginning of the prisoner's sentence, he/she is transferred to a central institution where the risk analysis is carried out and, on the basis of the results, transferred to the actual enforcement institution where he/she will serve his/her sentence. This role as a distribution facility means that, on the basis of the results of the assessment, prisoners are placed in the most appropriate place to respond to the security and detention risks assessed (e.g. security classification of the facility, type of work in the facility, family contact or special unit).

In several countries, a hybrid solution is used, where the risk assessment is, as a general rule, carried out in individual prisons and only a specific part of the prison population is dealt with by a central institution (for example, Sweden or Hungary).¹⁷ Examples could be sexual offences, certain priority cases of violent crime or the population involved in terrorist offences. It is important to note that the domestic practice described below falls mainly into this category.

The first example is Belgium, where the risk analysis is carried out in local prisons on a territorially dispersed basis and is intended to serve as a decision support tool in the areas of furloughs, electronic monitoring and parole. In practice, analytical tools and tests are widely used for violent offenders, sex offenders, or radicalisation, for example. Such tools include the VRAG (Violence Risk Appraisal Guide), Static-99, VERA-2R, sSVR-20 (Sexual Violence Risk), and HCR-20V3 (Historical Clinical Risk).¹⁸

Sweden has developed a proprietary risk assessment tool (Risk-, Behovoch Mottaglighetsbedömning RBM-B), which classifies prisoners into general, violent or violent sexual recidivism categories/grades (low/medium/high risk). The risk assessment is carried out on all prisoners, but for sentenced prisoners over 4 years, the risk assessment is already carried out in separate institutions, in particular for parole, furloughs and general institutionalisation.¹⁹

The Czech Prison Service (like Sweden) has developed its own risk assessment procedure. The SARPO system started to be developed in 2003 and was finally extended to all Czech institutions in 2012. Risk analysis is also carried out locally in each prison.²⁰

¹⁷ EuroPris 2017.

¹⁸ EuroPris 2017; EuroPris 2019; EuroPris 2020.

¹⁹ EuroPris 2017.

²⁰ EuroPris 2020.

In Central and Eastern Europe, Croatia has the longest experience in risk assessment of prisoners, which has been the basis for national developments.²¹ Their risk assessment system has been in place since 1987 and is implemented by a central institute (Diagnostic Centre). All prisoners with a sentence of more than 6 months start serving their sentence at the central institute.

The above examples illustrate perfectly the breadth of the practical implementation of risk assessments. The way in which a country implements its risk assessment system depends to a large extent on the infrastructural possibilities, legal traditions and operational rationalities of the prison organisation concerned.

National practice of risk analysis

Risk analysis and treatment, as a conceptual pair, was introduced into the Hungarian practice by Act CCXL of 2013 on the Execution of Punishments. The specificity of the Hungarian system is that it is directed at the risk factors specifically defined in the legislation (at least it is necessary to be directed at those), it focuses primarily on internal, i.e. detention risks and has only a decision-supporting role.

The exclusion of risk analysis does not have the same legal consequences as in the practice of many other countries, i.e. the possibility of a conditional reduction or the imposition of a “security detention”. The risk analysis assesses the range of risks identified below, as required by law:

- escaping and attempted escape
- suicidal or self-harm
- executive role or activity in the prisoner subculture
- low, vulnerable, exposed, at risk role in the criminal or prisoner subculture
- psychoactive substance use disorder
- recidivism

Risk assessment is institutionally divided along two lines. For the majority of prisoners, the risk assessment is carried out locally by the prisons, while for the most serious category of prisoners, the risk assessment is carried out centrally, including the methodology of the prison practice, but complemented by other procedures. In case of high-risk sentences, the KKMI is responsible for the operation of the risk analysis. The domestic institutional arrangements for risk analysis are therefore evolving, but we have seen a basically dual structure in recent years:

For the largest proportion of convicted persons, risk analysis is carried out within the institutions, based on a central methodology and supported by a software backend.

²¹ BOGOTYÁN et al. 2016.

For a defined group of convicts, however, risk analysis is carried out centrally, so that, taking into account the material gravity of the offence, sex offenders (rapists, child molesters) or, for example, qualified cases of homicide, prisoners with long sentences are transferred to the central, Budapest-based unit of the KKMI as soon as their convictions become final.

Under the law, risk assessment must be carried out for prisoners sentenced to more than one year and six months, but the practice is more widespread. In fact, a risk assessment is carried out for all prisoners and, irrespective of their detention status, for all persons (even those arrested) who are at serious risk of being detained, such as those who have committed or been the victim of a serious incident (assault, drug trafficking, etc.).

Risk assessment tool and framework

The tool for risk assessment is the Predictive Assessment Tool (PME), which is technically a software that provides a transparent framework for the questionnaires that form the basis of the risk analysis, for filling in the questionnaires, for collecting data and for visualising risk levels based on the answers to the questionnaires. The risk assessment involves different sections of the prison management (four different specialties) in the penitentiary institutions, independently interviewing convicts and entering data into the PME system. Although the four section load the data into the same software, they technically take four different questionnaires from the detainees:

- The registration section mainly provides information on criminal background, previous and current detention, for example, conviction details, recidivism information.
- The reintegration section mainly collects data on the prisoner's contact, education, employment and financial situation, residential situation, history of substance abuse and other addictions.
- The health domain mainly provides information on the risk factors to be assessed, such as suicidal or substance-abusing history, mental illness, etc.
- The psychology domain has the longest questionnaire, which collects and assesses information on psychiatric history, suicide, self-harm, psychoactive substance use, and antisocial attitudes and aggressiveness of the prisoner.

The software has a modular structure, corresponding to four different questionnaires in the four areas of expertise, and the authorisation system has been developed at a complex, hierarchical level, taking into account the sensitive nature of the data. Thus, the registration discipline can only see its own data, while the reintegration discipline can see its own register, the health discipline can see the previous two in addition to its own, while psychologists can see data from all the other modules. The

risk analysis, i.e. the questionnaire according to the modules above, must be carried out for the first time when the prisoner is admitted, but in the case of certain events that may affect his detention (exceptional events, change of institution, etc.) the risk analysis must be carried out again.

Methodological logic of the risk analysis

The methodological logic of the domestic risk analysis system is very similar to the methodology of the options presented in the previous chapters, i.e. the system assigns a score to the answers to specific questions in the questionnaire linked to each risk, and these scores determine the level of risk. In this sense, PME is therefore essentially based on an actuarial methodology.

The questionnaire operates largely on the basis of self-reported responses from prisoners, but also includes questions on the professional judgement of the respondent. In its operation, it is most similar to a sub-version of the actuarial system described in the theoretical chapter, the adjusted actuarial system (with the possibility of professional deviation), in that the risk level assigned to the respondent on the basis of the questionnaire score can be adjusted by the respondent with a professional justification. Based on the point values, the risk level can be Low/Medium/High.

The four disciplines fill in four different questionnaires, each of which gives a risk level for each risk, i.e. technically four different risk assessments are carried out for four different disciplines. The aggregate score is always adjusted to the highest risk measured. To model the operation with a plastic example:

If a detainee conveys to the reintegration officer and the psychologist that he has never used drugs, the substance abuse risk level of the module they spend will be low. However, when the health module is taken, if the medical history of the individual reveals to the medical officer that the individual has a history of substance abuse or the detainee requires medication from the medical officer for acute withdrawal symptoms, the risk score will be high as a result. Because one of the disciplines measured a high risk, the detainee's final substance use level will be high.

The separate modular scoring principle has advantages and disadvantages. The main disadvantage is that the system does not use the full information potential in the risk assessment and scores itself methodologically "locked" along smaller, more narrowly-themed questionnaires. Its advantage is mainly to be understood in an organisational context. On the one hand, it is able to display a certain level of risk even if one or other of the disciplines is unable to interview the inmate for one reason or another. The other important argument is that risk analysis does not have its own dedicated staff, so it is carried out by colleagues in different areas, such as reintegration officers and psychologists, as part of their general activities, and therefore the delimitation of sensitive data must be done accordingly at the system level. The third

argument was the confidential nature of the data collection. In other words, the outcome and reliability of the risk assessment strongly depends on whether an appropriate trust situation can be established between the inmate and the staff, on the basis of which the report can be developed. The modular design of the assessment helps to ensure that this does not depend on a single respondent. So, to stay with the example, at least three different people have the opportunity to talk to the detainee about his substance use history and assess it from a risk perspective.

Overall, the national risk assessment takes into account the methodological framework of the systems presented earlier, but it is basically a tailor-made system, both in its professional framework and in its procedures, software background and PME. Its main characteristic is that it is primarily targeted at internal risks, with no direct legal consequences for the detainee. It has a modular structure from a specialised point of view and its function must support other professional activities in addition to risk analysis.

Summary

In the above, starting from the general definition of risk, I have tried to present the historical development of risk analysis, its role in law enforcement and in the professional work of the penitentiary system, international trends, and, in relation to all this, the Hungarian legal regulation and practical implementation.

The Hungarian system of risk analysis and management, having seen some elements of the literature review, can be placed in the framework of methods used in other parts of the world, and some of its elements were based on the study of specific foreign institutional examples (e.g. the practice in Croatia). The operation of the prison risk assessment system is determined by the possibilities offered by the legislation, so that analysis based on a digital basis, essentially based on dynamic and static data but supplemented by the professional insights of staff, and management by well-trained staff, work side by side.

In these systems, it is essential not only to incorporate static elements in terms of data, but also for the system itself to be reflective of its own results, able to evolve and develop continuously, with the involvement of the departments that oversee it. We cannot therefore speak of complete, closed systems, since their basic requirements are development, expansion and renewal, so the domestic system presented here cannot be regarded as a definitive construction either. Thus, the experience gained from the analysis and management systems must be repeatedly reviewed and incorporated into day-to-day operations.

REFERENCES

- Act CCXL of 2013 on the Execution of Punishments
- BLOMBERG, Thomas – BALES, William – MANN, Karen – MELDRUM, Ryan – NEDELEC, Joe (2010): *Validation of the COMPAS Risk Assessment Classification Instrument*. Florida State University, Center for Criminology and Public Policy Research.
- BOGOTYÁN, Róbert – KOVÁCS, Mihály – SOMOGYVÁRI, Mihály (2016): Kockázatelemzés és -kezelés a horvát büntetés-végrehajtásban. *Börtönügyi Szemle*, 35(2), 101–112.
- BONTA, James – ANDREWS, Don A. (2007): *Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation*. Public Safety Canada.
- DESMARAIS, Sarah L. – SINGH, Jay P. (2013): *Risk Assessment Instruments Validated and Implemented in Correctional Settings in the United States*. New York: Council of State Governments Justice Center.
- EuroPris (2017): *Risk Assessment*. Online: www.europris.org/epis/kms/?detail=200
- EuroPris (2019): *Risk Screening*. Online: www.europris.org/epis/kms/?detail=342
- EuroPris (2020)a: *Risk Assessment by Means of Structured or Systematic Scheme or Tool*. Online: www.europris.org/epis/kms/?detail=398
- EuroPris (2020)b: *Designation of Regime and Security Levels*. Online: www.europris.org/epis/kms/?detail=402
- JAMES, Nathan (2015): *Risk and Needs Assessment in the Criminal Justice System*. Congressional Research Service.
- LOHNER, Klaudia (2021). Profilalkotás – kutatásokon át a helyszíni szemléig. *Belügyi Szemle*, 69(12), 2119–2135. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.12.4>
- MOORE, Robin ed. (2015): *A Compendium of Research and Analysis on the Offender Assessment System (OASys) 2009–2013*. National Offender Management Service.
- PERRY, Amanda E. – OLASON, Daniel T. (2008): A New Psychometric Instrument Assessing Vulnerability to Risk of Suicide and Self-Harm Behaviour in Offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 53(4), 385–400. Online: <https://doi.org/10.1177/0306624X08319418>
- Rec(2003)23 Recommendation of the Committee of Ministers to Member States on the Management by Prison Administrations of Life Sentence and Other Long-Term Prisoners
- CM/Rec(2014)3 Recommendation of the Committee of Ministers to Member States Concerning Dangerous Offenders
- Rec(2006)2-rev Recommendation of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules
- CM/Rec(2021)6 Recommendation of the Committee of Ministers to Member States Regarding the Assessment, Management and Reintegration of Persons Accused or Convicted of a Sexual Offence
- RAUSAND, Marvin – HAUGEN, Stein (2020): *Risk Assessment. Theory, Methods, and Applications*. New York: John Wiley & Sons. Online: <https://doi.org/10.1002/9781119377351>
- SZABÓ, János (2020): A bűnügyi kockázatelemzés lehetőségei a rendőrségen. *Rendőrségi Tanulmányok*, 3(3), 81–97.
- TIE, David – WAUGH, Elizabeth (1999): *Prison Youth Vulnerability Scale. Administration and Technical Manual*. New Zealand Department of Corrections.
- TURNER, Susan F. – HESS, James – BRADSTREET, Charlotte E. – CHAPMAN, Steven F. – MURPHY, Amy (2013): Development of the California Static Risk Assessment (CSRA): Recidivism Risk Prediction in the California Department of Corrections and Rehabilitation. *Center for Evidence-Based Corrections, Working Paper*, September 2013.
- WATKINS, Ian T. (2011): *The Utility of Level of Service Inventory – Revised (LSI-R) Assessments within NSW Correctional Environments*. Corrective Services New South Wales, Australia.

Lézerindukált plazmaspektrométer és ICP-tömegspektrométer alkalmazása kriminalisztikai vizsgálatokban

STADLER Tamás,¹ ZIHNÉ dr. Perényi Katalin,² BOZÓ Csaba,³
MOLNÁR Andrea,⁴ SZOLDÁN Zsolt,⁵ VÖRÖS Tamás⁶

A korszerű elemanalitikai technikák alkalmazása a kriminalisztikai anyagvizsgálatban egyre hangsúlyosabb szerephez jut. A Nemzeti Szakértői és Kutató Központban 2021-ben üzembe helyezett lézerindukált plazmaspektrométerrel (LIBS) és induktív csatolású plazma-tömegspektrométerrel (ICP-MS) talajon, építőanyagban, üvegen, festéken, ragasztószalagon és biológiai anyagmaradványokon végzett vizsgálatok bizonyították a módszer használhatóságát az azonosító és összehasonlító vizsgálatokban. A nagy érzékenységű tömegspektrométeres nyomelem-analízis a korábban rendelkezésre álló módszereinkhez képest pontosabb vizsgálatot tesz lehetővé. A lézerablációs mintabevitelrel az egyes mintarészletek, míg oldatos feltárással a teljes minta anyagának átlagos elemi (izotópos) összetétele mérhető. Tanulmányunkban bemutatjuk a LIBS- és ICP-MS-technikák működésének alapjait, valamint kriminalisztikai alkalmazásukat, az elmúlt években vizsgált eseteken keresztül.

Kulcsszavak: kriminalisztika, mikroanyag-maradvány, elemanalitika, lézerabláció, plazmaspektroszkópia

¹ Igazságügyi geológus szakértő, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet Ásvány Kőzettani és Botanikai Laboratórium; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Katonai Műszaki Doktori Iskola, e-mail: stadlert@nszkk.gov.hu

² Vegyész szakügyintéző, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet Fizikai és Szervetlen Analitikai Osztály, e-mail: zihnepk@nszkk.gov.hu

³ Igazságügyi botanikus szakértő, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet Ásvány Kőzettani és Botanikai Laboratórium, e-mail: bozocs@nszkk.gov.hu

⁴ Igazságügyi vegyész szakértő, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet Mikroanyagmaradvány Vizsgáló Osztály, e-mail: molnara@nszkk.gov.hu

⁵ Igazságügyi vegyész és geológus szakértő, igazgató, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet, e-mail: szoldanzs@nszkk.gov.hu

⁶ Igazságügyi vegyész szakértő, osztályvezető, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet Fizikai és Szervetlen Analitikai Osztály, e-mail: vorost@nszkk.gov.hu

Bevezetés

A mikroanyag-maradványok vizsgálata a kriminalisztika egyik nagy múltú területe, amely a bűncselekmények elkövetésének módját, az események sorrendiségét segít rekonstruálni. A kriminalisztikában előforduló mikroanyag-maradványok rendkívüli változatossága okán több, különböző analitikai kémiai módszer használatára van szükség, amelyek együttes alkalmazásával lehetőség nyílik az egyes anyagminták és -maradványok biztosabb azonosítására, valamint egymással való összehasonlítására.

A hazai bűncselekményekben biztosított mikroanyag-maradványok zömét a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ (NSZKK) Fizikai és Kémiai Szakértői Intézetének vegyész, fizikus, biológus és geológus szakértői vizsgálják. 2021-ben az Intézetben két új nagyműszert – egy lézerindukált plazmaspektrométert (LIBS), valamint egy induktív csatolású plazma-tömegspektrométert (ICP-MS) – helyeztek üzembe. E cikk az új műszerek méréstechnikai alapjait és alkalmazási területeit kívánja bemutatni – a vizsgált mikroanyag-maradványok példáin keresztül.

A lézerindukált plazmaspektroszkópia alapjai

Az analitikai kémia egyik jelentős ága az elemanalízis, amelynek célja a mintát alkotó elemek és azok részarányának (koncentrációjának) meghatározása. E célokra különböző klasszikus és műszeres megoldások léteznek, amelyek egyike a lézerindukált plazmaspektroszkópia (angolul *laser-induced breakdown spectroscopy*, LIBS), az optikai spektroszkópiai módszerek családjába tartozó elemanalitikai technika. A módszer alkalmazása során a vizsgálandó minta atomjait gerjesztjük, amelynek hatására a minta fényt bocsát ki. Az emittált (kibocsátott) fény felbontásával, illetve színképelemzésével a minta minőségi és mennyiségi analízise egyaránt megvalósítható.⁷

A LIBS-spektroszkópia esetében a gerjesztés lézersugár segítségével történik: a szilárd halmazállapotú minta egy pontszerűnek tekinthető kis területére impulzusszerűen nagy energiájú lézersugarat bocsátunk, amelynek hatására a megcélzott felületen a minta anyagából mikroplazma keletkezik. A mikroplazma a lézerimpulzus megszűnését követően, a másodperc törtrésze alatt hűlésnek indul. A hűlési folyamat közben a plazmát alkotó ionok és atomok gerjesztett állapotukból alacsonyabb energiájú (normál) állapotukba térnek vissza, aminek során energiafeleslegüket az ultraibolya (UV) – látható fény (VIS) – közeli infravörös (NIR) (körülbelül 200–900 nm) hullámhossztartományban sugározzák ki. A kémiai elemzés (analízis) a kibocsátott fény vizsgálatán alapul.⁸

⁷ DE GIACOMO et al. 2022.

⁸ DWIVEDI et al. 2022.

A LIBS-spektroszkópia a periódusos rendszer – elméletben – összes (gyakorlatban a lítium és az annál nagyobb rendszámú) elemének kimutatására alkalmas technika, amely rendkívül gyors és olcsón üzemeltethető.⁹ Szilárd minták minimális előkészítési eljárás vagy annak elmaradása esetén is vizsgálhatók. A minta alkotóinak kimutatási határa átlagosan 1-30 ppm, ami a főelemek, valamint a mellék- és nyomelemek kimutatására egyaránt alkalmassá teszi a módszert.¹⁰

Hátrányként meg kell említenünk a módszer mikrodestruktív jellegét, a mérési adatok jelentős, 10-20% relatív szórását, valamint a nagyszámú spektrális zavarást (az egyes elemek spektrumvonalainak átfedéseit), amelyek megnehezítik a kiértékelést és az eredmények értelmezését. Fontos továbbá a minták jelentős mátrixhatása, amely leszűkíti a mennyiségileg kiértékelhető mintatípusok körét. Mátrixhatás alatt értjük azokat a mintából eredeztethető zavaró jelenségeket (például a mikroplazmában lévő anyagok kölcsönhatása egymással), amelyek nehezítik a mérési eredmények kiértékelését.

A lézerindukált plazmaspektroszkópia kriminalisztikai célú alkalmazása hazánkban több mint 20 éves múltra tekint vissza.¹¹ A módszer jelenleg is intenzív fejlesztés alatt áll, alkalmazása a forenzikus vizsgálatok¹² mellett azonban számos területen – például a föld- és bolygótudományokban,¹³ környezettudományban,¹⁴ gyártástechnikai ellenőrzésben¹⁵ és a fizikai kutatásokban¹⁶ – napjainkban is jelentős.

Az NSZKK Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet LIBS-spektrométere

Az NSZKK Fizikai és Kémiai Szakértői Intézetben az Applied Spectra cég (USA) J200 Tandem típusú berendezése üzemel, amely egy LIBS-spektrométerből és – a vele részben azonos komponensekből felépülő – lézerablációs egységből áll. Utóbbi komponens ismertetésére cikkünk későbbi részében térünk ki.

A J200 Tandem LIBS-spektrométer gerjesztő forrása egy Nd:YAG szilárdtest-lézer, amely 266 nm hullámhosszú lézersugarat bocsát ki. A lézersugár – végig a zárt készülékben haladva – egy tükrökből és lencséből álló optikai rendszeren keresztül éri el a mintát. A lézersugár és a minta kölcsönhatásának eredményeként keletkező fényt egy másodlagos lencserendszer gyűjti össze és vezeti a felbontást végző spektrométeregységbe. A készülék vezérlése és az adatok kiértékelése számítógéppel történik.

⁹ FERREIRA et al. 2022.

¹⁰ DETALLE–BAI 2022.

¹¹ SZOLDÁN 1998.

¹² GALBÁCS 2022.

¹³ REN–ZHAO–YU 2022.

¹⁴ RIVERA–HERNÁNDEZ et al. 2019.

¹⁵ GIRÓN et al. 2018.

¹⁶ SHABBIR et al. 2022.

A műszer lézersugarával elérhető minimális fókusztávolság 35 μm , aminek köszönhetően körülbelül 50 μm méretű szemcséktől maximum 5 cm átmérőjű darabokig bármilyen szilárd anyag vizsgálható. A készülékkel pont- és vonalmérések egyaránt végezhetőek, valamint – amennyiben a lézersugárral azonos pontban ismétljük a felület gerjesztését – mélységi profil feltérképezése is lehetséges. Ez utóbbi tulajdonság a több, akár néhányszor 10 μm vastagságú rétegekből álló anyagok (például festékbevonatok) vizsgálata során tud hasznos segítséget lenni.

A LIBS-spektrométer a kriminalisztikai anyagminták és -maradványok széles körét képes vizsgálni, amelyek részletes ismertetésére jelen cikk további fejezetei hivatottak.

Az ICP-MS-technika helye a kriminalisztikai elemanalízisben

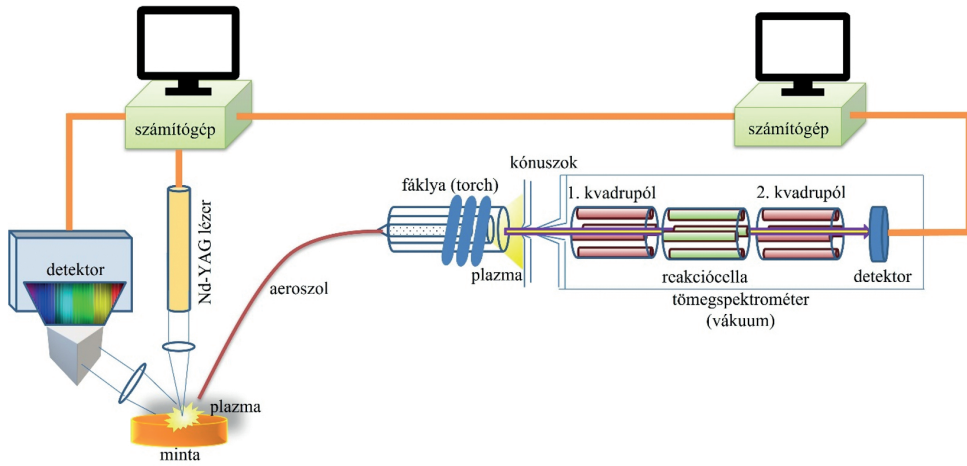
Az előzőekben ismertetett LIBS-spektroszkópia és az NSZKK-ban használt további elemanalitikai módszerek (röntgenfluoreszcens spektroszkópia, elektrongerjesztéses röntgen-mikroanalízis) kimutatási határai a ppm (*parts per million*, $\mu\text{g/g}$), egyes esetekben a ppb (*parts per billion*, ng/g) tartományban mozognak, mennyiségi analízisre pedig csak korlátozottan alkalmasak. A kimutatási határok csökkentése és a pontosabb mennyiségi adatok érdekében szükség volt egy olyan nagyműszer beszerzésére, amely képes az ultranyomelemek kimutatására, valamint a tényleges elemkoncentrációk meghatározására. Ennek érdekében intézetünk egy induktívan csatolt plazma-tömegspektrométert (*inductively coupled plasma mass spectrometry*, ICP-MS) helyezett üzembe, mégpedig az Agilent cég (USA) 8900 triple-quadrupole típusú berendezését.

Az ICP-MS működésének alapjai

Az ICP-MS működésének elve, hogy a mintát nagy hőmérsékletű plazmába vezetve atomizáljuk, majd ionizáljuk, ezt követően az ionokat tömeg/töltés arányuk függvényében szétválasztjuk (szelektáljuk) és mennyiségüket megmérjük.

A fenti folyamatot követve a műszer négy fő komponensből áll, amelyek sorrendben: a mintabeviteli egység, az ICP-fáklya, a kvadrupól analizátor(ok) és a detektor.

A mintabeviteli egység jelen készülék esetén kettős: alapértelmezetten folyadék-minták, oldatok adagolására szolgáló porlasztó végzi a minták műszerbe juttatását, azonban lehetőség van lézerabláció alkalmazására is. Lézerablációs (*laser ablation*, LA) mintabevitel esetén az Applied Spectra J200 Tandem készüléket csővezetéken összekötjük az ICP-MS-szel, majd a LIBS mérésénél használt lézerrendszer segítségével a szilárd mintából kis anyagrétegeket „robbantunk” (ablálunk) ki. Az ablált mintarészletet argon vivőgáz segítségével juttatjuk be az ICP-MS-berendezésbe (lásd 1. ábra).

1. ábra: A LIBS- és az LA-ICP-MS-készülék működésének vázlatos rajza

Forrás: a szerzők szerkesztése

A következő fázisban a minta atomizálódik és ionizálódik: a beporlasztott folyadék, illetőleg vívógáz segítségével bevitt mintaaeroszol az induktívan csatolt plazma- (*inductively coupled plasma*, ICP) fáklyába kerül. Az ICP-fáklyában argon gázt nagyfrekvenciás elektromos tér segítségével ionizálunk, amelynek hatására magas (körülbelül 7000 K) hőmérsékletű plazma képződik. A magas hőmérsékletű plazmában az abba bevezetett minta anyaga is atomizálódik-ionizálódik.

A következő fázisban/lépésben az ICP-plazmában keletkezett ionáramból a kvadrupól analizátor elektromágneses tér segítségével szelektálja ki a vizsgálni kívánt tömeg/töltés (m/z) arányú ionokat, végül a meghatározni kívánt ionok mennyiségét a rendszer végén elhelyezkedő detektor segítségével mérjük meg. Az intézetben üzembe helyezett, Agilent 8900 típusú ICP-MS két darab, sorban elhelyezett kvadrupól analizátort, valamint közöttük egy ütközési cellát tartalmaz. Az ütközési cella egy különböző segédgázokkal (hélium, hidrogén, ammónia, oxigén) feltölthető tartály, amely részecskeütközésekkel és -reakciókkal teszi hatékonyabbá a kvadrupól analizátorokban történő ionszelekciót. Az Agilent 8900 típusú ICP-MS elméleti kimutatásihatár-tartománya oldatos mintabevitel esetében a ppt (*parts per trillion*, pg/g) nagyságrendbe esik, azaz alkalmas az ultranyomelemek vizsgálatára.

Az ICP-MS – komplex működése ellenére – egyszerűen kiértékelhető tömegspektrumokat állít elő, amelyeket nagyon jó jel-zaj arány jellemez. A módszer a periódusos rendszer 70-80 elemének szimultán minőségi és mennyiségi meghatározására alkalmas – főelemektől az ultra kis koncentrációig.¹⁷ Az előbbieken túlmenően

¹⁷ BALCAEN et al. 2015: 7–19.

a módszerrel nemcsak az elemi összetétel, hanem egyes anyagok izotópösszetétele is meghatározható.¹⁸

A műszer hátrányai közé tartozik a jelentős üzemeltetési költség – amit a jelentős elektromosáram-, valamint a plazma anyagát adó argon-gázfogyasztás okoznak –, továbbá a módszer destruktív volta. Az ICP-MS (a LIBS-technikával együtt) elsősorban szervetlen anyagok vizsgálatára alkalmas.

Hátrányai ellenére az ICP-MS a (nyom)elemek vizsgálatának fontos műszeres technikája, amely az (élelmiszer)ipartól kezdve,¹⁹ a földtani kormeghatározáson²⁰ át a kriminalisztikáig számtalan tudományos probléma megoldására alkalmas.²¹

LIBS alkalmazása szervetlen vegyületek összetételének vizsgálatára

A kriminalisztikai vizsgálatok során egyre gyakrabban találkozunk olyan esetekkel, amelyekben valamilyen anyag kémiai összetételét kell meghatároznunk. Ezen esetek típusai rendkívül széles körűek: környezetkárosítás, emberi és állati mérgezések, öngyilkosság, csalás, rongálás stb. Az alábbi, feltehetően véletlen történt mérgezéses esetben a sértett által lenyelt anyagot kellett vizsgálni, amely valószínűsíthetően egy lefolyócső-tisztító granulátum volt. Ezen anyag vizsgálata során a LIBS használata mellett infravörös spektroszkópos, elektrongerjesztéses mikroanalitikai (SEM-EDS), illetve klasszikus minőségi analitikai módszereket alkalmaztunk.

A granulátum szabad szemmel is jól láthatóan inhomogén összetételű volt. A granulátumban lévő anyagszemcsék a megjelenésük alapján négy csoportba voltak sorolhatók:

a) Fehér színű, körülbelül 2 mm átmérőjű, gömb alakú szemcsék, amelyek vizes oldatának pH-ja közel semleges. Az anyag infravörös spektrumán a nitrátok (NO_3^-) jellegzetes sávjai voltak azonosíthatók, míg elektrongerjesztéses röntgenspektrumában fő tömegében a nátriumra (Na), az oxigénre (O), a nitrogénre (N) jellemző vonalak jelentek meg. Az anyag lézerindukált plazmaspektrumán nátrium (Na), kálium (K), nitrogén (N) és oxigén (O) vonalai voltak azonosíthatók.

b) Szürkésfehér színű, körülbelül 2 mm átmérőjű, gömb alakú szemcsék, amelyek vizes oldatának pH-ja erősen lúgos (~13). Az anyag infravörös spektrumán a hidroxidok (OH^-) jellegzetes sávjai voltak azonosíthatók, elektrongerjesztéses röntgenspektrumában fő tömegében a nátriumra (Na) és az oxigénre (O), nyomnyi mennyiségben a klórra (Cl) jellemző vonalak jelentek meg. Réz-szulfát-oldattal elvégzett kimutatási reakció során világoskék színű, pelyhes állagú réz(II)-hidroxid-csapadék [$\text{Cu}(\text{OH})_2$] keletkezett, amely NaOH feleslegében nem oldódott. A szemcsék lézerin-

¹⁸ Ni et al. 2021.

¹⁹ TELLOLI et al. 2023.

²⁰ COGNÉ-GALLAGHER 2021.

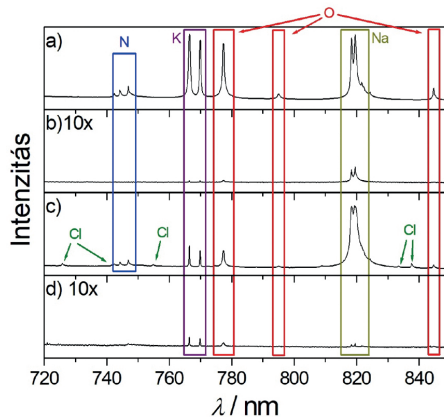
²¹ CORZO et al. 2018: 655–661.

dukált plazmaspektrumán a nátrium (Na), oxigén (O) és nyomnyi mennyiségben kálium (K) vonalai jelentek meg, az anyag gyorsan elfolyósodott.

c) Színtelen, áttetsző, körülbelül 1-3 mm méretű, szabálytalan alakú kristályok, amelyek vizes oldata közel semleges kémhatású. Az anyagszemcsék elektronregerjesztésű röntgenspektrumában fő tömegében a nátriumra (Na) és a klórra (Cl), kis mennyiségben az oxigénre (O), nyomnyi mennyiségben a nitrogénre (N), az alumíniumra (Al), a szilíciumra (Si), a káliumra (K) és a kalciumra (Ca) jellemző vonalak jelentek meg. Az ezüst-nitrát-oldattal elvégzett kimutatási reakciók során fehér színű ezüst-klorid-csapadék (AgCl) keletkezett, amely NH_3 -oldatban feloldható. A kimutatási reakció alapján az anyagszemcsék klorid-ionokat (Cl^-) tartalmaznak. Az anyag lézerindukált plazmaspektrumán nátrium (Na), klór (Cl), nitrogén (N) és oxigén (O), valamint kis mennyiségű kálium (K) vonalai voltak azonosíthatók.

d) Ezüst színű, körülbelül 2 mm átmérőjű, fémes megjelenésű, közel gömb alakú szemcsék, amelyek vízben nem oldódnak. Az anyagszemcsék elektronregerjesztésű röntgenspektrumában fő tömegében az alumíniumra (Al), nyomnyi mennyiségben a magnéziumra (Mg), a szilíciumra (Si), a mangánra (Mn) és a vasra (Fe) jellemző vonalak jelentek meg. NaOH-oldattal elvégzett kimutatási reakciók során élénk pezsgés közben zavarosodás volt látható, amelyet a fejlődő hidrogén gáz (H_2), valamint a keletkező fehér színű alumínium-hidroxid-csapadék [$\text{Al}(\text{OH})_3$] okozhatta. A szemcsék lézerindukált plazmaspektrumán alumínium (Al) és magnézium (Mg) vonalai voltak azonosíthatók, felületükön különböző mértékű nátrium- (Na), oxigén- (O) és kálium- (K) szennyezésre utaló vonalak jelentek meg.

A vizsgált granulátumban lévő négyféle anyag LIBS-spektrumainak részleteit a 2. ábra mutatja.

2. ábra: A vizsgált granulátum négy összetevőjének (a) nátrium-nitrát, b) nátrium-hidroxid, c) nátrium-klorid és d) alumínium) LIBS-spektruma és a spektrumvonalak azonosítása a 720–850 nm-es tartományban.

Forrás: a szerzők szerkesztése

Az elvégzett klasszikus és műszeres analitikai vizsgálatok egymást kiegészítő és megerősítő eredményei alapján a vizsgált lefolyócső-tisztító granulátum a) nátrium-nitrát, b) nátrium-hidroxid, c) nátrium-klorid és d) alumínium összetevőket tartalmazott.

Az elvégzett, különböző típusú vizsgálati módszerek eredményeiből jól látható, hogy a LIBS alkalmazása nemcsak megerősítette a többi módszerrel kapott eredményeket, hanem segítségével sok esetben olyan, nyomnyi mennyiségű szennyeződést is ki tudott mutatni, amelyek meghatározására a többi vizsgálati módszer nem, vagy csak korlátozottan volt alkalmas.

Üvegminták összehasonlító vizsgálata

Az üvegtárgyak sérülését, törését is érintő bűncselekmények (például gépjárműfel-törés, betörés, rongálás) igazságügyi szakértői vizsgálata jellemzően a törött üvegtárgyból biztosított referenciaminta és a gyanúsított ruházatából vagy a cselekmény elkövetéséhez használt eszközről kinyerhető üvegmaradvány-szemcsék összehasonlítását jelenti.²² Minél több tulajdonságot találunk azonosnak a referenciaanyag és az üvegmaradvány-szemcse esetén, annál nagyobb valószínűséggel származtathatók a minták azonos forrásból. A vizsgálható jellemzőket elsősorban az üvegmaradvány mérete szabja meg. Mikrométerű, legfeljebb néhány 100 mikrométer átmérőjű szemcsék esetén az összehasonlítás az üveg törésmutató (*refractive index*, RI) mérésén mint egyetlen fizikai paraméteren alapszik. A világon előforduló üvegek nagy száma miatt azonban néhány százalék valószínűséggel előfordulhat, hogy két eltérő forrásból származó üvegminta törésmutatója egymással megegyezik.²³ A szelektivitás a minta hőkezelésével valamelyest növelhető, valamint lehetőség adódik az üveg típusának meghatározására és hőterhelésnek kitett, égett üvegek vizsgálatára is.²⁴

A származási valószínűség megállapítását jelentősen növeli az, ha makrométerű, kb. 1 mm, vagy annál nagyobb átmérőjű, szerencsés esetben az üvegtábla eredeti vastagságát is őrző szemcsével van dolgunk. Ilyenkor az egyszerűen vizsgálható vizuális szín, típus, vastagság mellett megfelelő műszeres módszerrel meghatározható az üvegminta elemösszetétele is. A hétköznapi üvegeket jellemzően közel tízféle fő- és mellékkomponens (például Na, Mg, Al, Si, K, Ca, Ti, Fe), továbbá számos nyomelem (például Li, Mn, Rb, Sr, Zr, Zn, Sn, Ce) alkotja, amelyek előfordulása és mennyisége erősen függ a nyersanyagok összetételétől és a gyártási körülményektől. Mindez lehetőséget nyújt az üvegminták elemösszetétel alapján való megkülönböztetésére, ami a törésmutató-méréshez képest jóval szelektívebb.²⁵ A kriminalisztikai gyakorlatban az elemösszetétel mérésének egyik lehetősége a röntgenfluoreszcenciás (*X-Ray Fluor-*

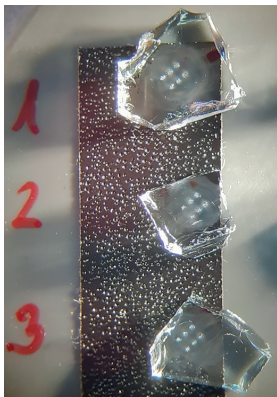
²² VÖRÖS – SÁNDORNÉ KOVÁCS 2020: 177–194.

²³ LAMBERT–EVETT 1984.

²⁴ VÖRÖS et al. 2023: 77–90.

²⁵ KOONS–PETERS–REBBERT 1991: 451–456.

rescence Spectrometry, XRF) analízis.²⁶ A módszer roncsolásmentes, hátránya azonban, hogy alkalmazásához (közel) sík felületű, milliméteres nagyságrendbe eső vastagságú üvegaradvány szükséges, és csak a $Z \geq 11$ (a neonnál nagyobb) rendszámú elemek kimutatására alkalmas. Üvegek XRF-spektruma alapján elsősorban a fő- és mellék-komponensek mennyiségéről kapunk információt. Amennyiben az XRF-eredmények szerint két üvegminta nem megkülönböztethető, szükség lehet további vizsgálatokra a származási viszonyok biztosabb megállapításához. Erre nyújt lehetőséget a lézerablációs mintabevitelű induktív csatolású plazma-tömegspektrometria, amely mára széles körben elfogadott módszerré vált a kriminalisztikai üvegvizsgálatban. Alkalmazását nemzetközi szabvány (ASTM E2927 – 16), valamint egyre nagyobb számban megjelenő publikációk is segítik.²⁷ Az üveg több szempontból is ideális mátrixnak bizonyul az LA-ICP-MS-vizsgálatokhoz kémiai összetétele és homogenitása alkalmassá teszi a lézerrel történő, jól kontrollálható ablációra. Több, ismert összetételű referencia-üvegminta elérhető, amelyek segítségével megvalósítható a kvantitatív vizsgálat. Az LA-ICP-MS-módszert az NSZKK-ban elsőként a 2021. évi CTS (*Collaborative Testing Services*) 21-5481 számú jártassági teszt üvegmintáinak vizsgálata során alkalmaztuk.²⁸ A teszt megoldása során arra kerestük a választ, hogy a 2-es, illetve 3-as jelű üvegaradvány-szemcsék származhatnak-e az 1-es jelű mintával reprezentált törött üvegtárgyból. A kérdéses üvegszemcsék egyszerűen vizsgálható paraméterei (szín, típus, vastagság), továbbá XRF-analízissel mért elemösszetétele és optikai törésmutató-értékei alapján egymástól nem megkülönböztethetők. Mindhárom mintát 6-6 db, 50 μm átmérőjű ponton vizsgáltuk, ezek elhelyezkedését mutatja a 3. ábra.

3. ábra: A CTS 21-5481 jelű üvegeszt mintái 6-6 db, 50 μm átmérőjű ponton történő LA-ICP-MS-vizsgálatot követően

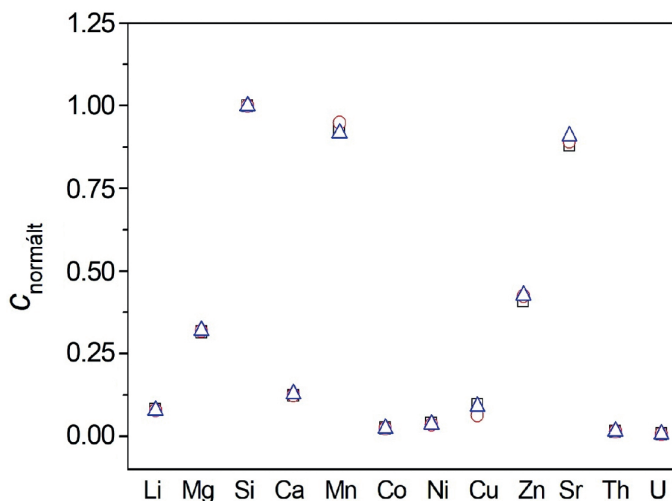
Forrás: a szerzők felvétele

²⁶ ASTM E2926 – 17.

²⁷ ALMIRALL-TREJOS 2016; 335–340.

²⁸ Glass Analysis Test No. 21-5481.

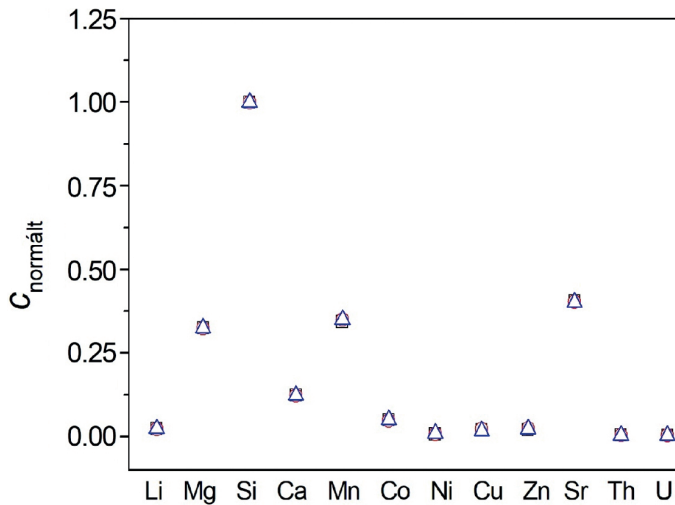
Összesen 12 fő- és mellékkomponens, valamint nyomelem relatív mennyiségét határoztuk meg a ^{29}Si izotópra vonatkoztatva. A 4. ábrán jól látható, hogy a három üveg minta LA-ICP-MS-módszerrel meghatározott elemösszetétele alapján sem különböztethető meg egymástól, ami megfelel mind a korábbi vizsgálatok, mind a teszt készítője által kiadott eredményeknek.

4. ábra: A CTS 21-5481 jelű üvegteszt mintáiban (1: fekete négyzet, 2: piros kör, 3: kék háromszög) vizsgált 12 különböző elem ^{29}Si -ra normált koncentrációja

Forrás: a szerzők szerkesztése

2021-ben az intézetünkbe érkezett büntetőügyek egyikében a gyanúsított ruházataiból biztosítottunk két makroméretű üvegszemcsét, amelyek színe, típusa, vastagsága és optikai törésmutató-értéke megegyezett az összehasonlító minta megfelelő tulajdonságaival. Ezeket kiegészítve az LA-ICP-MS-módszerrel meghatározott, ^{29}Si -ra normált elemösszetétel-adatokkal (lásd 5. ábra), azt állíthatjuk, hogy a kérdéses maradványszemcsék igen nagy valószínűséggel az összehasonlító üveg mintával reprezentált törött üvegtárgyból származnak. Fontos kiemelni, hogy összehasonlítva a 4. és 5. ábrán látható adatokat, a különböző üveg minták esetén egyértelmű eltérés mutatkozik, azaz a módszer alkalmas a különböző forrásból származó üveg minták közötti eltérés kimutatására is.

5. ábra: Az NSZKK-ba vizsgálatra érkezett ügyek egyikében biztosított két üvegmaradvány-szemcse (piros kör és kék háromszög) és a beküldött összehasonlító üveg minta (fekete négyzet) esetén vizsgált 12 különböző elem ^{29}Si -ra normált koncentrációja

Forrás: a szerzők szerkesztése

Az LA-ICP-MS-módszer előnye, hogy több olyan, nyomnyi mennyiségben jelen lévő elem koncentrációja is jól reprodukálhatóan, kis szórással mérhető, amely az XRF-vizsgálat kimutatási határa alatt van, a fenti üvegek esetén ilyen például a tórium és az urán. Emellett lehetőség van a módszer alkalmazásával $Z = 11$ -nél kisebb rendszámú üvegalkotók, például a lítium mérésére is. A megfelelő XRF-mérésekhez elvárás a milliméteres nagyságrendbe eső vastagság mellett a közel sík felület is. Mivel a lézerabláció nemcsak egy pontban, hanem tetszőleges felületi mintázat esetén is kivitelezhető, vékony minták is vizsgálhatók, és nem feltétel a sík felület-rész sem. Gyártási technológiából adódóan az úgynevezett úsztatott üvegek esetén az üvegtábla egyik oldalán néhány tíz mikrométeres vastagságig bediffundál az üveg anyagába a gyártási folyamat során alkalmazott folyékony ón (Sn). Mindez felületi anomáliát eredményezhet, ez azonban kiküszöbölhető a lézerablációs mintabevitel során, oly módon, hogy a felületről a vizsgálat kezdetén elpárologtatott mintát a kiértékelésnél nem vesszük figyelembe. Ezt az esetlegesen az üvegmaradvány-szemcsén előforduló egyéb szennyező eltávolítása miatt egyébként is érdemes megtenni. Az előbbieken bemutatott példákban a vizsgált üveg szemcsék őrizték az eredeti táblák vastagságát. Jövőbeli terveink között szerepel annak vizsgálata, hogy mikroméretű üveg szemcsék esetén mekkora az a méretkorlát, amelynél még az üvegmaradvány-szemcse megbízhatóan vizsgálható.

Festékek vizsgálata

A festék széles körben előforduló anyagtípus, amelyet a fától és a papírtól kezdve a különféle fémek, műanyagok és sok összetett szerkezet bevonására alkalmaznak. Szerepük általában kettős: védelem (a környezeti hatásoktól, például UV-sugárzás, nedvesség, oxigén) és díszítés. A festékek és festékmaradványok fontos szerepet játszanak a kriminalisztikai vizsgálatokban is, különösen a közlekedési balesetek és olyan bűncselekmények esetén, mint például lopás, betörés, rongálás, emberölés vagy műalkotások hamisítása. A festék átkerülhet a betörések során az ablakok vagy ajtók erőszakos nyitásához használt szerszámokra (például csavarhúzóra, feszítővasra, ládabontóra) vagy azokról a feltört tárgyra. Az idegen festék jelenlétét egy felületen általában bizonyító jelentőségűnek tekintik, ami azt jelezheti, hogy a szóban forgó felületek között valamilyen érintkezés történt.

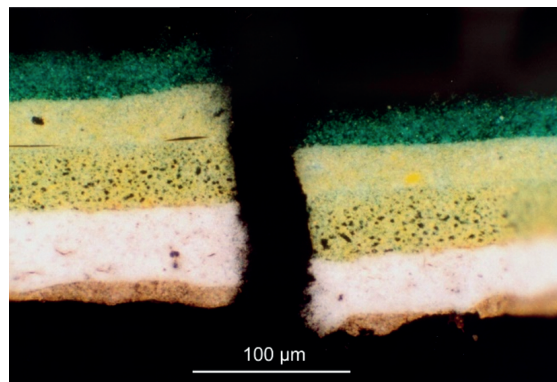
A festékek fő összetevői a kötőanyag, a pigment, a töltőanyag és az oldószer. A kötőanyag – napjainkban jellemzően polimer gyanta, szerves anyag – megtartja a pigmentet a bevonatban, és biztosítja, hogy a festék a felülethez tapadjon. A pigmentek színt és átlátszatlanságot biztosítanak; ezen túlmenően hatással lehetnek a mechanikai és a korróziógátló tulajdonságokra, viszont jelentősen megnövelhetik a költségeket. A töltőanyagok nem átlátszók, és általában olcsók, jelenlétük azonban befolyásolja a festék mechanikai és felhordási tulajdonságait, valamint nagyobb koncentrációban a film megjelenését, azaz a fényességet is, ezért a bevonatok vastagságát költséghatékonyan lehet velük növelni. Az oldószerek segítik a gyártást és a felhordást, de később elpárolognak, ezért a végső festékben már nincsenek jelen.

Elemanalitikai szempontból elsősorban a pigmentek és a töltőanyagok nagy jelentőségűek. A pigmentek közé sorolhatók a különböző színű vas-oxidok, a titán-dioxid (rutil), a szén, illetve a régebbi, ásványos eredetű festékekben kadmium, króm- és ólomtartalmú vegyületek, amelyek használata környezetvédelmi okok miatt ma már szigorúan korlátozott. Töltőanyagként általában kalcium-karbonátot, szilícium-dioxidot, montmorillonit agyagot, talkot (magnézium-szilikát) és baritot (bárium-szulfát) alkalmaznak.²⁹

A bevonatrendszerek széles elemkészletük mellett általában többrétegűek is. Az alapozóréteg az aljzathoz tapadást és fém felület esetén az esetleges korrózióvédelmet biztosítja, ez utóbbit korróziógátló pigmentek készítménybe való beépítésével érik el. A további rétegek adják a látható színt és elfedik az alapozót. A fedő – gyakorlatilag pigmentek nélküli kötőanyagból álló – lakkréteggel fényes optikai megjelenés érhető el. Még árnyaltabb a kép, ha a többrétegű festékrendszerekhez hozzávesszük, hogy a felület átfestésénél újabb és újabb festékrétegek kerülhetnek a tárgyra. Minél több festékréteg azonosítható és egyezik az összehasonlító minta és a kérdéses

²⁹ CADDY et al. 2001.

idegen maradvány esetén (lásd 6. ábra), annál nagyobb a valószínűsége, hogy származási kapcsolat van közöttük.³⁰

6. ábra: Többrétegű festékminta és -maradvány keresztmetszeti képe

Forrás: a szerzők felvétele

A kriminalisztikai gyakorlatban a festékek vizsgálata elsősorban összehasonlítást jelent azok fizikai tulajdonságai (szín, szerkezet, rétegek sorrendje és vastagsága) és kémiai jellemzői (polimer, pigmentek és adalékanyagok típusa, elemösszetétel) alapján. Az elemösszetétel vizsgálatának lehetséges módszerei közül a LIBS³¹ és LA-ICP-MS³² kiemelkedik azzal, hogy alkalmazásukkal lehetőség van mélységprofil vizsgálatára is. Ekkor a minta felületét ugyanazon ponton egymás után többször porlasztjuk, így a kráter mélyülésével, a lézersugár egyre lejjebb hatolásával a vizsgált komplex bevonat egyre mélyebb rétegeiről gyűjthetünk adatokat.

Intézetünkben a LIBS- és az LA-ICP-MS-módszereket a 2022. évi CTS (*Collaborative Testing Services*) 22-5452 számú jártassági teszt autófesték-mintáinak vizsgálata során alkalmaztuk.³³ A teszt egy olyan esetet szimulált, amelyben egy ittas vezető autója sérült részének közeléből (1-es jelű) festékmintát, valamint egy parkoló autón (2-es jelű) és egy közlekedési táblán (3-as jelű) talált idegen festékfelkenődést biztosított a rendőrség. Ezek összehasonlításával azt a kérdést kellett megválaszolni, hogy a 2-es, illetve 3-as jelű festékmaradvány-szemcsék származhatnak-e az 1-es jelű mintával reprezentált járműről.

Mindhárom mintán rétegződésére (eredeti felületére) merőlegesen 4-4 pontban vettünk fel mélységprofil, és mind a LIBS-spektrumokat, mind az LA-ICP-MS-izotóppintenzitásokat kiértékeltek. A 7. ábrán néhány elem LIBS-módszerrel detektált emissziójának a változása látható a lézerimpulzusok számának függvényében. A kezdeti szakaszban a lakkréteget porlasztottuk, ezért a mérhető elemek tekinte-

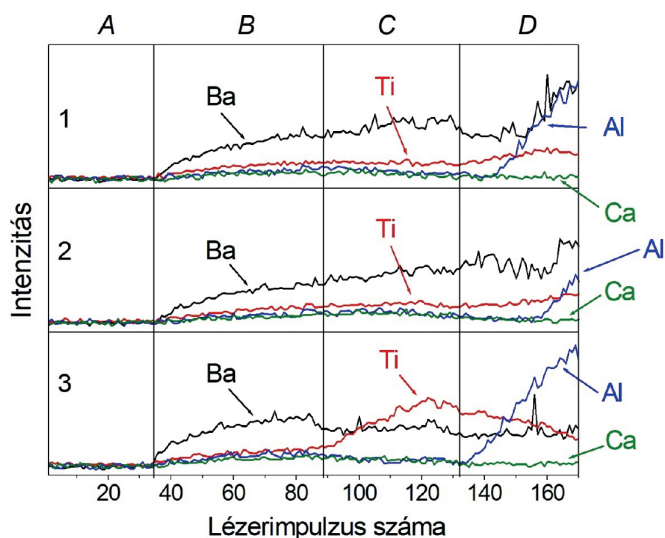
³⁰ DUARTE et al. 2020.

³¹ McINTEE et al. 2010: 542-548.

³² TREJOS-CASTRO-ALMIRALL 2010.

³³ Paint Analysis Test No. 22-5452.

tében nagyon alacsonyak az intenzitásértékek. A lakkréteg alatti, sárga színű festék porlasztásával a bárium, titán és alumínium jele megnőtt, majd az alapozó rétegekbe érve az 1-es és 2-es jelű minta esetén az alumínium mennyisége lecsökkent, a bárium mennyisége tovább nőtt, míg a 3-as jelű mintánál jól láthatóan a titántartalom nőtt meg jelentősen, míg a bárium kissé visszaszorult. Hasonló volt a tapasztalat az ablált részecskék által alkotott aeroszol LA-ICP-MS vizsgálata során is. A vizsgált 18 elem mélységi profiljában a kalcium (Ca), a vas (Fe), a cink (Zn), a bárium (Ba), a stroncium (Sr) és a titán (Ti) esetén volt látható különbség. Az 1-es és 2-es jelű minta nagyon hasonló időbeli (és így mélységi) lefutást mutat, ehhez képest a 3-as jelű minta alsó rétegében az előbbi hat elem közül a titán nagyobb, a másik öt elem kisebb mennyiségben volt jelen. A lakk és a felső réteg elemösszetétele mindhárom minta esetén egyforma, a 3-as jelű minta alsó rétege viszont elemi összetétele alapján elkülöníthető/megkülönböztethető a másik két minta – egymástól nem megkülönböztethető – alsó rétegetől.

7. ábra: Néhány elem emissziós mélységprofilja (A: lakk-, B: fedő-, C: alapozó-, D: hordozóréteg) a három festékminta (1-3) LIBS-spektrumai alapján

Forrás: a szerzők szerkesztése

Összességében elmondható, hogy a vizsgált elemek alapján a parkoló autóról biztosított 2-es jelű festékmaradvány nem különböztethető meg a gyanúsított járművének sérült részét reprezentáló, 1-es jelű festékmintától, tehát származhat arról a felület-részletről. A közlekedési tábla oszlopáról biztosított, 3-as jelű festékmaradvány különbözik a gyanúsított járművének sérült részét reprezentáló festékmintától, vagyis nem származhat a gépjárműről. Megállapításaink megfelelnek a teszt készítői által megadott eredményeknek.

Ragasztószalagok vizsgálata

Bűncselekmények elkövetése során ragasztószalagot használhatnak többek között házi készítésű robbanószerkezetekben, kábítószerek csomagolásához, illetve sértett személyek mozgásának korlátozásához. Ilyen esetekben az igazságügyi szakértők feladata jellemzően annak eldöntése, hogy a bűncselekménnyel összefüggésben lefoglalt ragasztószalag-darabok származhatnak-e a kérdéses ragasztószalag-tekercek valamelyikéből. Egyszerűbb esetekben szabad szemmel vagy optikai mikroszkópos vizsgálatokkal egyértelmű hasonlóságok vagy különbségek láthatók az anyagmaradvány és az összehasonlító minta között. Amennyiben ezekkel a vizsgálatokkal nem állapítható meg különbség, szükséges műszeres analitikai módszerekkel megvizsgálni a mintákat. A ragasztószalagok ragasztóanyagot nem tartalmazó oldala jellemzően polimer (polietilén, polipropilén) alapanyagú, amelyhez adalékként színező (például titán-dioxid, alumínium-oxid, vas-oxid), töltő- (például kalcium-karbonát), térhálósító, lágyító, stabilizáló és tűzálló (például antimon-trioxid) anyagot adhatnak.³⁴ Az adalékanyagokban előforduló elemek gyártónkénti és termékenkénti nagy változékonysága miatt jó alapot adnak az elemanalitikai módszerekkel való összehasonlító vizsgálatokra és a származási viszonyok eldöntésére. Ennek lehetőségei többek között a röntgenfluoreszcenciás vizsgálatok (XRF)³⁵ és a pásztázó elektronmikroszkópia (SEM-EDS).³⁶ Martinez-Lopez és munkatársai a közelmúltban a LIBS- és LA-ICP-MS-módszereket is sikeresen alkalmazták ragasztószalagok vizsgálatára.³⁷ Összesen nyolc, különböző mintát vizsgálva LA-ICP-MS segítségével minden mintapárt meg tudtak különböztetni, míg LIBS-módszerrel mindösszesen egy pár esetén nem találtak különbséget. Előbbi módszerrel összesen tíz (Al, Cr, Fe, Hf, K, Nb, Sb, Ti, Zn, Zr), utóbbival hét (Ca, Cr, K, Li, Na, Ti, Zn) elem mennyiségét vizsgálták.

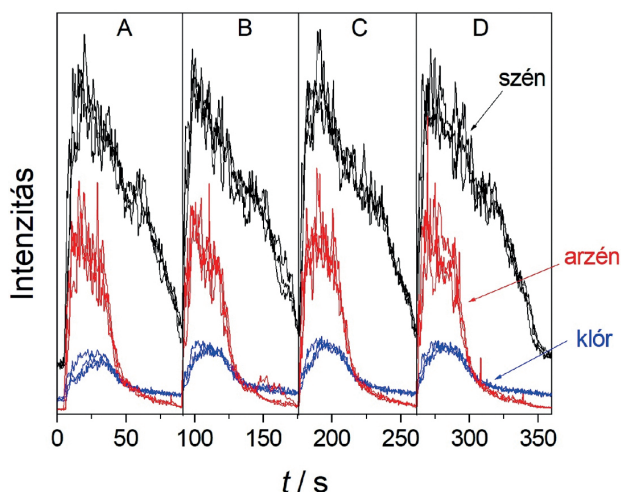
Intézetünkben az FTS-21-TAPE számú jártassági teszt ragasztószalag mintáit vizsgáltuk. A feladat annak eldöntése volt, hogy a biztosított 2 db ragasztószalag-maradvány valamelyike származhat-e az összehasonlító mintával reprezentált ragasztószalag-tekercsből. Optikai mikroszkópos sajátosságai (vizuális szín, morfológia) alapján a minták között nem tudtunk különbséget tenni. Az LA-ICP-MS-vizsgálatokhoz 4-4 pontban vettünk mintát minden ragasztószalag-darabból, és összesen 36 izotóp koncentrációjának időbeli változását vizsgáltuk. Ezek közül – az egyszerűbb átláthatóság miatt – a ¹²C, ³⁵Cl és ⁷⁵As izotópok intenzitásértéke látható a 8. ábrán a lézeres mintavétel idejének függvényében.

³⁴ SMITH 2007: 291–332.

³⁵ SUN–QUAN–SUN 2013: 169–172.

³⁶ MEHLTRETTER–BRADLEY–WRIGHT 2011: 1493–1504.

³⁷ MARTINEZ-LOPEZ – SAKAYANAGI – ALMIRALL 2018: 40–48.

8. ábra: Az FTS-21-TAPE jelű ragasztószalagteszt 3 mintájában 4-4 ponton (A-D) vizsgált izotópok (^{12}C , ^{35}Cl és ^{75}As) intenzitásértékének időbeli lefutása

Forrás: a szerzők szerkesztése

A vizsgált elemekhez tartozó görbék lefutása gyakorlatilag megegyezik 1-1 ponton belül mindhárom mintára, valamint az egyes pontokban történt mérések görbéi is nagymértékű hasonlóságot mutatnak. Ez alapján a minták homogének, és feltehetően azonos forrásból származnak. A kapott eredményeket további főkomponens-analízis (*principal component analysis*, PCA) és lineárisdiszkriminancia-vizsgálat (*linear discriminant analysis*, LDA) is alátámasztotta, vagyis mindkét ragasztószalag-maradvány származhat az összehasonlító mintával reprezentált ragasztószalag-tekercsből.

A LIBS- és ICP-MS-technikák alkalmazása a forenzikus geológiai anyagvizsgálatban

A forenzikus geológia mint kriminalisztikai diszciplína az egyes jogi esetekben releváns, Földet alkotó élettelen anyagok vizsgálatával foglalkozik. Fókuszában az ásványok, kőzetek, talajok, valamint a természetes eredetű – jellemzően ásványokat, kőzetzúalékokat tartalmazó – építőanyagok található meg.³⁸

A forenzikus geológia fő feladata az összehasonlító anyagvizsgálat, amely talán az alábbi típuskérdéssel szemléltethető a legegyszerűbb módon:

„A gyanúsított lábbelijén/ruházati tárgyain/szerszámain található talaj- és/vagy építőanyag-maradványok származhatnak-e a bűncselekmény helyszínéről?”

³⁸ BERGSLIEN 2012.

A kérdés eldöntését nagyban segíti az egyes anyagminták és -maradványok elemi összetételének összehasonlító vizsgálata.

A talajok komponensei közül az agyagásványok és vas/mangán-oxidok – speciális kristálykémiaili tulajdonságaiknak köszönhetően – képesek nehézfém-ionok (például króm, nikkell, cink, réz, kadmium stb.) megkötésére.³⁹ Ezek a nehézfém-ionok természetes és mesterséges eredetűek egyaránt lehetnek, mobilizációjuk csak savas környezetben (alacsony pH-n) tud jelentősebb mértékben megvalósulni.⁴⁰ A nehézfém-tartalom tehát hétköznapi körülmények között (más talajtani paraméterekkel együttesen) jellemző az egyes talajokra, amely összehasonlíthatóságuk alapját is képezi.

A talajok minőségi elemi összetételének (az alkotó kémiai elemeknek) meghatározása a 125 µm alatti szemcseméretű frakcióból vett reprezentatív mintából történik: a talajmintát kézi mozsárban leporítjuk, majd 4 mm átmérőjű pasztillává préseljük. A pasztilla összetételét röntgenfluoreszcens spektroszkópiás (XRF-) és lézerindukált plazmaspektroszkópiás (LIBS-) módszerekkel egyaránt meghatározhatjuk. Esetenként a két módszert egymás kiegészítőjeként, párhuzamosan alkalmazzuk: míg az XRF a nehézfémek,⁴¹ a LIBS a könnyű elemek kimutatására alkalmasabb.⁴²

Az XRF- és LIBS-mérésekből kapott kvalitatív és félkvantitatív eredmények önmagukban elégségesek az összehasonlító vizsgálatra, azonban a nehézfémek, ritkaföldfémek elemzésére javasolt a fentieknél jóval érzékenyebb ICP-MS használata is. Az ICP-MS-méréseknél – a már meglévő talaj- vagy építőanyag-pasztillán – használhatjuk a lézerablációs beviteli módot, vagy a mintát savban feloldva, oldatként juttathatjuk a műszerbe. A tömegspektrométerrel kapott koncentrációértékeket – az XRF és LIBS mérési eredményekhez hasonlóan – többváltozós matematikai statisztikai módszerekkel (klaszterezés,⁴³ főkomponens-analízis, diszkriminanciaanalízis) elemezzük.⁴⁴

Egy, a közelmúltban történt lopási esetben a bűncselekmény helyszínén, valamint a gyanúsított személytől habarcsmintákat és -maradványokat foglaltak le. Mivel a lefoglalt habarcsdarabok színe, szemcsemérete és morfológiai tulajdonságai hasonlóan bizonyultak, ezért meghatároztuk az összehasonlítás tárgyát képező minták elemi összetételét is. A habarcsmintákból és -maradványokból reprezentatív mintákat vettünk, amelyeket porítást követően tablettává préseltünk. A tabletták elemi összetételét – a fentiekben említett módon, fókuszálva a nyomnyi mennyiségekben jelen lévő kémiai elemekre – lézerablációs mintabevitel alkalmazásával, ICP-MS-készülék segítségével határoztuk meg.

³⁹ HELIOS RYBICKA – CALMANO – BREEGER 1995: 369–381.

⁴⁰ MUKWATURI–LIN 2015: 445–452.

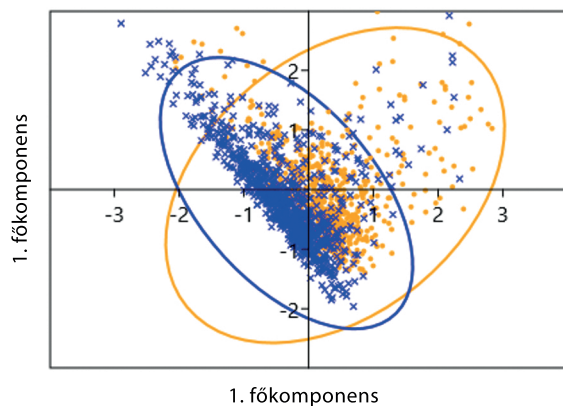
⁴¹ HUANG et al. 2022.

⁴² FABRE et al. 2022.

⁴³ PVE et al. 2007: 30–42.

⁴⁴ REIDY et al. 2013: 37–44.

A mintán mért elemi összetételek összehasonlíthatóságát F-próbával, valamint kétmintás t-próbával ellenőriztük, majd az adatsorokon főkomponens-analízist végeztünk a PAST⁴⁵ szoftver segítségével (lásd 9. ábra).

9. ábra: A habarcsminták (×) és -maradványok (•) elemi összetételén végzett főkomponens-analízis eredményének grafikus megjelenítése. Az egymással átfedő ponthalmazok az egyes minták csaknem azonos elemi összetételére utalnak

Forrás: a szerzők szerkesztése

A főkomponens-analízis eredményének grafikus megjelenítésén látható, hogy az egyes tablettákon mért eredmények főkomponenseit jelző ponthalmazokra illesztett 95%-os konfidenciaintervallumot jelentő ellipszisek egymással jelentős mértékben átfednek. Mindez azt mutatja, hogy a kérdéses habarcsmaradványok származhatnak a vizsgált mintával reprezentált habarcs anyagából.

A klasszikus összehasonlító vizsgálatokon túlmenően az utóbbi években megnövekedett a rendőrség által vizsgált, talajszennyezéssel járó bűnesetek száma. Engedély nélküli hulladékelhelyezés vagy gépjárműbontás esetében változatos minőségű és mennyiségű szennyező anyag kerülhet a talajba, például szerves szennyezők (főként kenőanyagok), toxikus elemeket (például ólmot, kadmiumot) tartalmazó anyagok. A toxikus elemek kimutatására és koncentrációjának meghatározására az ICP-MS-készülék kiválóan alkalmas.⁴⁶ A savas feltárás segítségével az élő szervezetek által felvehető toxikus elemek kioldhatók, koncentrációjuk pedig a speciális standard oldatok segítségével könnyedén meghatározható.

Évente néhány bűncselekmény esetében szükség van teljes kőzetminták azonosító és összehasonlító vizsgálatára. A kőzetdarabokból (például vasúti ágyazatkőből) készített mikroszkópos vékonycsiszolatokban azonosíthatók a kőzetalkotó ásványok, illetve – egyes ásványfajok esetében – a kémiai változékonyságot reprezentáló

⁴⁵ HAMMER–HARPER–RYAN 2001: 1–9.

⁴⁶ XUE et al. 2023: 780–790.

zónák. A vékonycsiszolatokon alkalmazott lézerablációs mintabevételi technikával akár 35 µm vastagságú zónák, kristályok elemösszetétele is meghatározható.

Az elemi összetételen túl az ICP-MS-technika segítségével – kellő jártassággal – vizsgálható a minták izotópösszetétele is. Az izotópok érzékeny kémiai nyomjelzők, amelyek jövőbeni kriminalisztikai célú felhasználása jelentős eredményekhez vezethet a geológiai vizsgálatok területén.

Biológiai minták LIBS- és LA-ICP-MS-vizsgálata

A mikológiai, botanikai, rovar-tani szakértői vizsgálatok jelentős része még napjainkban is a kérdéses növényi/állati maradványok helyszíni vagy laboratóriumi vizsgálatával⁴⁷ és külső morfológiai jellemzőinek leírásával kezdődik.⁴⁸ Sokszor azonban ez nem nyújt elegendő információt az inkriminált esetben megkívánt bizonyítási valószínűsége eléréséhez,⁴⁹ a kirendelő által feltett kérdések megválaszolásához. Az élő szervezet vizsgálata az egyik legnehezebb, kihívásokkal teljes szakértői feladat, hiszen egy, például a szervetlen anyagi összetevőkből álló tárgyhoz viszonyítva általában gyorsabb átalakulásra képes, ami mind a létrejöttének, mind a rögzítésének időpontját tekintve sokkal dinamikusabb és folyamatosan változó állapotú potenciális bizonyítási eszköz.⁵⁰ Ezek a változások, állapotok a fenológiai⁵¹ és mélyebb makromolekuláris (genetikai) szinteken egyaránt nyomon követhetők. Fejlődése során az élőlény a környezetben rendelkezésre álló, számára elérhető energiaforrásokat hasznosítja, veszi fel, amelyek elemi összetétele geobiológiai meghatározottságú.⁵² Ez az elemi mintázat aszerint képződik, hogy oldható vagy oldhatatlan formában van-e jelen, felvehető vagy nem az adott élő szervezet számára. A felvett elemek egy része kiürül, más része, mint például a nehézfémek, átalakul és felhalmozódik a testszövetekben. Egyes szervezetek, *nota bene* a gombák, különös affinitást mutatnak a nehézfémek bioakkumulációjára, amivel több tanulmány is foglalkozik, elsősorban az egészségügyi kockázatok szempontjából.⁵³ A hasonló termőhelyen gyűjtött különböző gombafajok között a nehézfémek bioakkumulációs mintázataiban szignifikáns eltérések mutathatók ki. A kérdéses elemek mennyisége nagymértékben függ a közeg sajátosságaitól. A talaj szennyezettségének ökotoxikológiai megítéléséhez, az adott komponens perzisztenciájának,⁵⁴ mobilitásának (viszkózitás, adszorpció-deszorpció folyamatok), koncentrációjának, különösen a talaj fizikai és kémiai tulajdonságainak (ásványos összetétel,

⁴⁷ ENFSI-BPM-SOC-01, 2021.

⁴⁸ WEBSTER 2018.

⁴⁹ KÁRMÁN 2019.

⁵⁰ LIZICZAY [é. n.].

⁵¹ A fenológia mint ökológiai tudományterület a növények és az állatok egyedfejlődésében az egymás után bekövetkező szakaszokat figyeli meg. Az egyes szakaszokat a környezeti tényezők függvényében vizsgálja, és von le azokra vonatkozó következtetéseket.

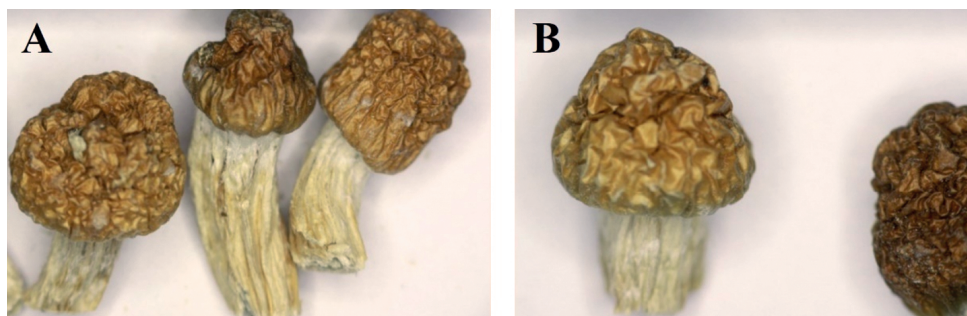
⁵² ALLÈGRE 2008.

⁵³ KOKKORIS et al. 2019: 280–296.

⁵⁴ Perzisztencia: a bomlatlan és bomló toxikus komponensek tartós megmaradása a környezetben.

pH, szervesanyag-tartalom) ismerete szükséges. A nehézfémek bioakkumulációja a magasabb rendű növényekben is megfigyelhető, amivel kapcsolatban a szerzők egyikeének korábbi Cd-, Cr-, Ni- és Pb-tartalmú talajokra vonatkozó írása⁵⁵ mellett rendelkezésre állnak friss kutatási eredmények is.⁵⁶

A nehézfémek bioakkumulációját felhasználva igyekeztünk választ keresni egy hallucinogén hatóanyagú gomba előállítására és terjesztésére ügyében arra a kérdésre, hogy a feltételezett terjesztő és fogyasztó között van-e kapcsolat, a fogyasztónál talált gomba származhat-e a gomba termesztőjétől.⁵⁷ A két különböző helyen – a termesztőnél és a fogyasztónál – lefoglalt vizsgálati anyag légszáraz állapotú kalapos gombákból állt. A nyúlánk gombák között úgynevezett primordiumok (termőtestkezdemények), spóráképződés elején álló és spóráképző egyedek voltak. A gombák pásztázó elektronmikroszkóppal megvizsgált mikromorfológiai jellemzői, úgymint a bazidiospóra (ivaros szaporítósejt) alakja és mérete, a bazídium (spóráképző szerv) és a sterigma (spóratartó nyúlvány) habitusa megerősítették a gombák külső megjelenése alapján végzett fajszintű azonosítását (lásd 10. ábra). A morfológiai vizsgálatot követően a két hasonló fejlettségű gombaegyed kalapjából és a tönk felső részéből elemanalitikai vizsgálatokat végeztünk.

10. ábra: A termesztőnél (A) és a fogyasztónál (B) lefoglalt *Psilocybe cubensis* termőtestek optikai mikroszkópos képei

Forrás: a szerzők felvétele

A *Psilocybe* gombák elemzéséhez két másik, egymástól eltérő környezetből (élőhelyről) származó gombafaj – egy laskagomba (*Pleurotus sp.*) és egy vargánya gomba (*Boletus sp.*) – kontroll nyomelem-analitikai vizsgálatára is sor került.⁵⁸

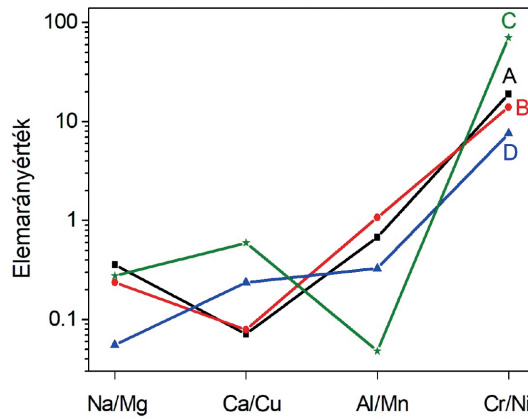
Az LA-ICP-MS-vizsgálatok során 11 kémiai elem (Li, Na, Mg, Al, K, Ca, Cr, Mn, Ni, Cu, Pb) mennyiségét határoztuk meg. Az adatokat a mérési hibák csökkentése érdekében normáltuk, majd a minták jobb összehasonlítása céljából elemarányokat képeztünk (lásd 11. ábra).

⁵⁵ Bozó 1992.

⁵⁶ KHAN et al. 2015: 13772–13799.

⁵⁷ TSUJIKAWA et al. 2003: 85–90.

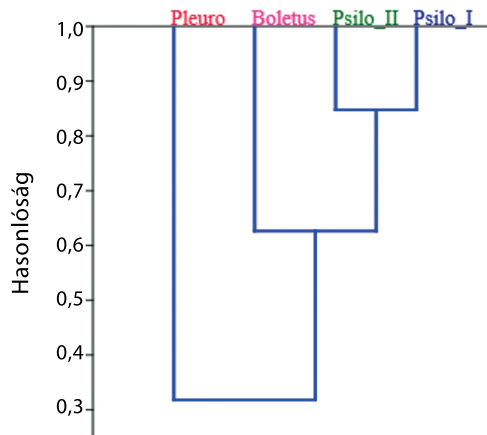
⁵⁸ BRZEZICHA-CIROCKA et al. 2019: 353–365.

11. ábra: Elemarányok az egyes vizsgált gombamintákban (A: természetnél lefoglalt gomba, B: fogyasztónál lefoglalt gomba, C: kontroll laskagomba, D: kontroll vargányagomba)

Forrás: a szerzők szerkesztése

Az ábrán látható, hogy a két Psilocybe minta görbéje (A és B) hasonló lefutású, míg a kontroll laska- és vargánya gombák görbéi (C és D) eltérnek egymástól és a két Psilocybe mintától is. A kapott adatok hasonlósági elemzését többváltozós matematikai statisztikai módszerrel, klaszterezéssel, a PAST szoftver segítségével végeztük el. A kapott adatok feldolgozása alapján összefoglalva megállapítható, hogy a Psilocybe sp. minták káliumra (K) normált elemzési adatainak Bray–Curtis-függvénnyel kifejezett hasonlósági indexe 0,85 (lásd 12. ábra) jelentősen meghaladja a két kontrollminta egymáshoz és a bűnjelmintákhoz viszonyított hasonlósági értékeit.

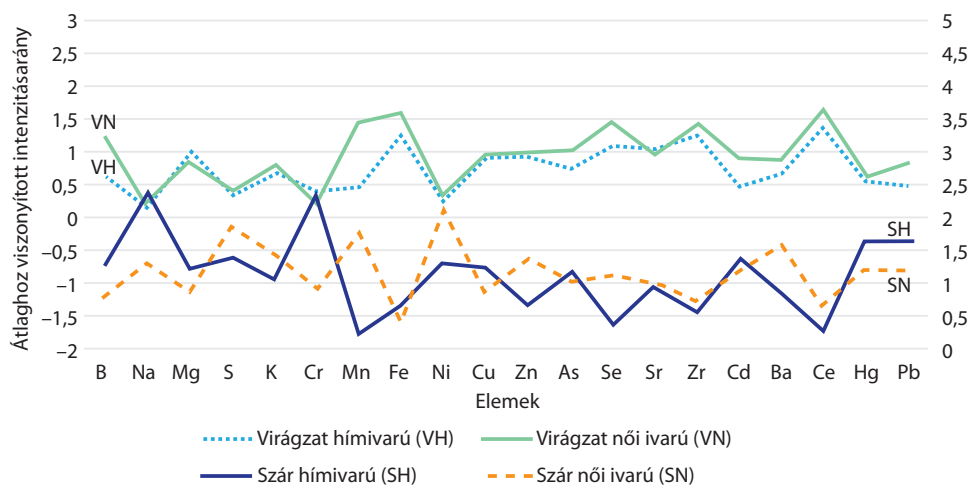

12. ábra: Mérési adatok (Psilo I és II: természetből és fogyasztótól lefoglalt, Pleuro: kontroll laska, Boletus: kontroll vargánya minta) Bray–Curtis-módszerrel készített dendrogramja

Forrás: a szerzők szerkesztése

A természetőtől és fogyasztótól lefoglalt, azonos – *Psilocybe* – nemzetségbe tartozó gombák küllemük, méretük és mikromorfológiai jellemzőik alapján egyaránt a kubai badargomba – *Psilocybe cubensis* (*Basidiomycota*, *Agaricales*) – fajba tartozó példányok. A morfológiai egyezéssel összhangban az elemanalitikai vizsgálatok alapján megállapítható, hogy a két, különböző helyen lefoglalt gombacsoport egyazon termőhelyről való származása valószínűsíthető.

A hallucinogén gombák mellett a botanikai laboratóriumi vizsgálatok másik, jelenleg leggyakoribb objektuma a kendernövény, annak makktermése, illetve maradványai. A kendernövények – hasonlóan a kalapos gombákhoz – a környezetükben felvehető állapotban lévő anyagokat felhalmozzák a szervezetükben. Az egyes kémiai elemek a növény különböző fejlődési állapotaiban és eltérő testrészeiben különböző koncentrációban vannak jelen.⁵⁹ Ezt figyelembe véve kísérleteket végeztünk a minták származási viszonyait vizsgáló eljárás módszertanának kidolgozása érdekében. Az azonos termőhelyről származó, hasonló fenológiai állapotú, női ivarú és hímivarú kendernövények (*Cannabis sativa* L.) LA-ICP-MS elemanalitikai mérései gyökér, szár és virágzó hajtásvég homogenizált mintáiból történtek. A mintákban 21 kémiai elem (B, Na, Mg, S, K, Ca, Cr, Mn, Fe, Ni, Cu, Zn, As, Se, Sr, Zr, Cd, Ba, Ce, Hg, Pb) mennyiségét határoztuk meg. A kalciumra normált intenzitások arányai, a görbék lefutása a szár és virágzat esetében hasonló, ami azt sejteti, hogy néhány elem eloszlása a kendernövény egyes testrészeiben ivartól független (lásd 13. ábra). A kísérlet során szerzett tapasztalatok, eredmények közvetlenül hozzájárulnak a mintavétel, a mintaelőkészítés és adatfeldolgozás módszertanának a kidolgozásához.

13. ábra: Női ivarú és hímivarú kendernövények egyes elemi összetevőinek kalciumra normált és átlagra vonatkoztatott intenzitásértékei a szár és virágzat összehasonlításában

Forrás: a szerzők szerkesztése

⁵⁹ ZAYED et al. 1998: 293–299.

Méréseink alapján megállapítható, hogy egyes kémiai elemek megoszlása növényi szervenként eltérő, például a Hg, a Cd és a Pb magasabb koncentrációban voltak jelen a szárban, mint a virágzatban. Mindent figyelembe véve az elemösszetétel mérése ígéretes jövőbeni eljárás lehet a különböző helyszíneken lefoglalt kendernövények közös származásának vizsgálatára.

A fentiekben bemutatott gombák és növények mellett megkíséreltük döglegyek LA-ICP-MS-vizsgálatát is, hiszen a rovarok egyedfejlődésében a környezeti paraméterek mellett jelentős tényező az a mikrokörnyezet is, amelyben a rovar kifejlődik, és az a tápanyagforrás, amely a fejlődéséhez szükséges energiát biztosítja. A tápanyagok azonban nemcsak hasznos, hanem a fejlődésükre közömbös vagy mérgező anyagokat is tartalmazhatnak, amelyek hatással vannak a rovar metabolizmusára.⁶⁰ Elsőként az 1970-es években Sohal és Lamb különféle fémek (Ca, Cu, Zn) akkumulációját mutatták ki házilégy- (*Musca domestica*) imágókból.⁶¹ A kezdeti vizsgálatokat azóta több kísérleti adat egészíti ki,⁶² többek között mobil röntgenfluoreszcens spektrométerrel (XRF)⁶³ és jelen közleményben bemutatott, LA-ICP-MS-berendezéssel végzett mérési eredmények.

Rendkívüli halálesetekben elhalt személyekről a feltalálás helyszínén gyűjtött légybábok elemösszetételét vizsgáltuk. Célunk volt annak meghatározása, hogy a különböző esetekben és helyszíneken rögzített rovarminták elemi összetétele mutat-e mérhető különbséget egymástól, aminek elsősorban a test mozgatásával járó, változtatott (elsődleges, másodlagos) helyszínek bizonyítása tekintetében lehet jelentősége. Az ország különböző területeiről és élőhelyeiről származó mintáknál a réz (Cu), a cink (Zn), a kadmium (Cd) és az ólom (Pb) intenzitásértékeit hasonlítottuk össze, feltételezve, hogy a különböző életterekben a kétszárnyúak rendjébe tartozó legyek (*Phormia regina*, *Lucilia sericata*) egyedei a környezetükben jelen lévő anyagokból, azok előfordulásának mértéke szerint, eltérő arányban halmozhatnak fel szervezetükben, illetve hordozhatnak a testfelszíneiken. A kiválasztott kémiai elemeknél ez a különbség a Bács-Kiskun megyei mintában az ólom (Pb), a Vas megyei mintában a kadmium (Cd), továbbá a Hajdú-Bihar megyei eseteknél a réz (Cu) tekintetében volt jelentős. Kísérletünk eredményeire tekintettel érdemes lenne a jövőben további vizsgálatokat végezni egy, a gyakorlatban is alkalmazható eljárás kidolgozása érdekében.

A fentebb részletezett saját tapasztalat és szakirodalom, valamint konkrét esetek alapján megerősítést nyert, hogy a LIBS- és az LA-ICP-MS-vizsgálatok jelentős mértékben hozzájárulnak a bűncselekmények helyszínén rögzített biológiai eredetű anyagmaradványok alaposabb forenzikus célú vizsgálatához, bizonyítékot szolgáltatva azok eredetével, származásával és keletkezésével kapcsolatban.

⁶⁰ A rovarok metabolizmusa vagy anyagcseréje két egymást kiegészítő, lebontó és felépítő anyagcsererészre bontható. A különböző fémek elemek a felépítő folyamatban, bioszintézis útján halmozódnak fel a rovar szervezetében.

⁶¹ SOHAL-LAMB 1979: 119–124.

⁶² KAZIMIROVA-ORTEL 2000: 1822–1829.

⁶³ BOZÓ 2008.

Vizes oldatok minőségi és mennyiségi analízise

Az oldatfázisú minták ICP-MS-készülékkel való elemzésének nagy előnye a többi műszeres analitikai módszerhez képest, hogy a nyomelemek nagyon kis koncentrációjának pontos meghatározására is lehetőség nyílik, a mellettük akár milliószor/százezerszer nagyobb koncentrációjú főkomponensekkel egy időben. Ezt az élvonalbeli képességét leginkább vizes oldatok elemzésénél tudjuk kiaknázni, többek között ásvány-, csap- vagy kútvizek analízisében. A vizsgálható nyomelemek egy része toxikus (ilyen például az arzén, kadmium, ólom, higany, króm, nikkel, réz, szelén), amelyeknek az ivóvízben megengedhető határértékeit literenként néhány μg -ban határozták meg az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről szóló 201/2001. (X. 25.) kormányrendeletben (201/2001. Korm. rendelet). A határértékek ellenőrzése mellett a csapvizek fő- és nyomelemprofilja alapján lehetőség van azok összehasonlítására is, aminek szintén nagy jelentősége lehet kriminalisztikai vizsgálatok során.

Az eddigi fejezetekben bemutatott szilárd minták vizsgálata mellett folyadékok analízise során többek között arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a vizsgálatra megküldött folyadékmintának mi az összetétele, és tartalmazhat-e toxikus elemet. Ehhez referenciaként egy általunk mért, budapesti csapvíz összetételei adatait használtuk. A kérdéses minta analízise alapján annak fő ásványi komponensei a kalcium (Ca), a magnézium (Mg), a nátrium (Na), a kálium (K) és a kén (S). Ezek mellett stroncium (Sr), nyomokban bárium (Ba), bór (B), réz (Cu), rubídium (Rb), arzén (As) és urán (U) volt meghatározható. Az 1. táblázatban jól látható, hogy még a $\mu\text{g}/\text{l}$ nagyságrendbe eső koncentrációk esetén is jó mennyiségi egyezés mutatkozik a vizsgált minta és a fővárosi csapvíz között, előbbiben az ügyben kérdéses oldott kálium-cianid (KCN) -tartalom nem volt kimutatható.

1. táblázat: Egy budapesti csapvízben és a vizsgált folyadékmintában található 5 fő- és 7 mellékkomponens koncentrációja

Vizsgált elem	Ca	Mg	Na	K	S	Sr	Ba	B	Cu	Rb	As	U
Koncentrációegység	mg/l					$\mu\text{g}/\text{l}$						
Budapesti csapvíz	56	15	12	2,9	7,2	281	32	22	29	1,9	1,1	1,3
Vizsgált minta	58	15	13	3,1	7,1	275	36	26	24	1,8	1,8	1,6

Forrás: a szerzők szerkesztése

Összefoglalás

A felsorolt esettanulmányokon keresztül bemutattuk, hogy a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Fizikai és Kémiai Szakértői Intézetének új nagyműszerei, különös tekintettel az ICP-MS, kiválóan alkalmasak a kriminalisztikai mikroanyag-marad-

ványok, üvegek, festékmaradványok, ragasztószalagok, geológiai és biológiai anyagminták, valamint folyadékok összehasonlító vizsgálatára. A műszerekkel az elemanalitikai vizsgálatok a korábbiaknál nagyobb pontossággal végezhetőek el, a mérési adatok pedig közvetlenül felhasználhatók a többváltozós matematikai statisztikai összehasonlító eljárásokban, amivel objektivebb, szakmailag megalapozottabb igazságügyi szakértői vélemények készíthetők el.

Irodalomjegyzék

- 201/2001. (X. 25.) Korm. rendelet az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről
- ALLÈGRE, Claude (2008): *Isotope Geology*. Cambridge: Cambridge University Press. Online: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511809323>
- ALMIRALL, José R. – TREJOS, Tatiana (2016): Applications of LA-ICP-MS to Forensic Science. *Elements*, 12(5), 335–340. Online: <https://doi.org/10.2113/gselements.12.5.335>
- BALCAEN, Lieve et al. (2015): Inductively Coupled Plasma – Tandem Mass Spectrometry (ICP-MS/MS): A Powerful and Universal Tool for the Interference-free Determination of (Ultra)Trace Elements – A Tutorial Review. *Analytica Chimica Acta*, 894, 7–19. Online: <https://doi.org/10.1016/j.aca.2015.08.053>
- BERGSLIEN, Elisa (2012): *An Introduction to Forensic Geoscience*. [h. n.]: Wiley-Blackwell.
- Best Practice Manual for Scene of Crime Examination. ENFSI-BPM-SOC-01 Version 01 – 2021. Online: <https://enfsi.eu>
- BOZÓ Csaba (1992): *Hazai talajokon előforduló akkumulációs indikátor lágyszárú növényfajok különös tekintettel a Cd, Cr, Ni, Pb nehézfémek felvételére*. Filantrop.
- BOZÓ Csaba (2008): *Bioakkumuláció forenzikus jelentősége Parasarcophaga argyrostoma (Diptera: Sarcophagidae) lárvákban*. MTA Akadémiai Beszámoló.
- BRZEZICHA-CIROCKA, Justyna et al. (2019): Elemental Composition of Selected Species of Mushrooms Based on a Chemo-Metric Evaluation. *Ecotoxicology and Environmental Safety*, 173, 353–365. Online: <https://doi.org/10.1016/j.ecoenv.2019.02.036>
- CADDY, Brian szerk. (2001): *Forensic Examination of Glass and Paint*. London: CRC Press. Online: <https://doi.org/10.1201/9780203483589>
- COGNÉ, Nathan – GALLAGHER, Kerry (2021): Some Comments on the Effect of Uranium Zonation on Fission Track Dating by LA-ICP-MS. *Chemical Geology*, 573, 120226. Online: <https://doi.org/10.1016/j.chemgeo.2021.120226>
- CORZO, R. et al. (2018): The Use of LA-ICP-MS Databases to Calculate Likelihood Ratios for the Forensic Analysis of Glass Evidence. *Talanta*, 186, 655–661. Online: <https://doi.org/10.1016/j.talanta.2018.02.027>
- DE GIACOMO, A. et al. (2022): Real-Time Analysis of the Fine Particles in Volcanic Plumes: A Pilot Study of Laser Induced Breakdown Spectroscopy with Calibration-Free Approach (CF-LIBS). *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, 432, 107675. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jvolgeores.2022.107675>
- DETALLE, Vincent – BAI, Xueshi (2022): The Assets of Laser-Induced Breakdown Spectroscopy (LIBS) for the Future of Heritage Science. *Spectrochimica Acta Part B: Atomic Spectroscopy*, 191, 106407. Online: <https://doi.org/10.1016/j.sab.2022.106407>
- DUARTE, Juliana M. et al. (2020): Automotive Paint Analysis: How Far has Science Advanced in the Last Ten Years? *Trends in Analytical Chemistry*, 132(116061), 1–12. Online: <https://doi.org/10.1016/j.trac.2020.116061>
- DWIVEDI, V. et al. (2022): LIBS Protocol for the Assessment of Depth Profile, Homogeneity, and Quantification of Fe/Co-based Bilayer Ribbon. *Spectrochimica Acta Part B: Atomic Spectroscopy*, 196, 106509. Online: <https://doi.org/10.1016/j.sab.2022.106509>

- FABRE, Cécile et al. (2022): Handheld LIBS Analysis for In Situ Quantification of Li and Detection of the Trace Elements (Be, Rb and Cs). *Journal of Geochemical Exploration*, 236, 106979. Online: <https://doi.org/10.1016/j.gexplo.2022.106979>
- FERREIRA, M. F. S. et al. (2022): Comprehensive Comparison of Linear and Non-Linear Methodologies for Lithium Quantification in Geological Samples Using LIBS. *Spectrochimica Acta Part B: Atomic Spectroscopy*, 195, 106504. Online: <https://doi.org/10.1016/j.sab.2022.106504>
- GALBÁCS, Gábor szerk. (2022): *Laser-Induced Breakdown Spectroscopy in Biological, Forensic and Materials Sciences*. Cham: Springer. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-14502-5>
- GIRÓN, D. et al. (2018): In-Situ Monitoring and Characterization of Airborne Solid Particles in the Hostile Environment of a Steel Industry Using Stand-Off LIBS. *Measurement*, 115, 1–10. Online: <https://doi.org/10.1016/j.measurement.2017.09.046>
- Glass Analysis Test No. 21-5481 Summary Report. Online: <https://cts-forensics.com/reports/>
- HAMMER, Øyvind – HARPER, David A. T. – RYAN, Paul D. (2001): Past: Paleontological Statistics Software Package for Education and Data Analysis. *Palaeontologia Electronica*, 4(1), 1–9. Online: http://palaeo-electronica.org/2001_1/past/issue1_01.htm
- HELIOS RYBICKA, E. – CALMANO, W. – BREEGER, A. (1995): Heavy Metals Sorption/Desorption on Competing Clay Minerals; An Experimental Study. *Applied Clay Science*, 9(5), 369–381. Online: [https://doi.org/10.1016/0169-1317\(94\)00030-T](https://doi.org/10.1016/0169-1317(94)00030-T)
- HUANG, Fang et al. (2022): Development of a Novel and Fast XRF Instrument for Large Area Heavy Metal Detection Integrated with UAV. *Environmental Research*, 214, 113841. Online: <https://doi.org/10.1016/j.envres.2022.113841>
- KÁRMÁN Gabriella (2019): *A kriminalisztikai szakértői bizonyítás*. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet.
- KAZIMÍROVÁ, Mária – ORTEL, Johanna (2000): Metal Accumulation by *Ceratitis Capitata* (Diptera) and Transfer to the Parasitic Wasp *Coptera Occidentalis* (Hymenoptera). *Environmental Toxicology and Chemistry*, 19(7), 1822–1829. Online: <https://doi.org/10.1002/etc.5620190716>
- KHAN, Anwarzeb et al. (2015): The Uptake and Bioaccumulation of Heavy Metals by Food Plants, Their Effects on Plants Nutrients, and Associated Health Risk: A Review. *Environmental Science and Pollution Research*, 22, 13772–13799. Online: <https://doi.org/10.1007/s11356-015-4881-0>
- KOKKORIS, Vasilis et al. (2019): Accumulation of Heavy Metals by Wild Edible Mushrooms with Respect to Soil Substrates in the Athens Metropolitan Area (Greece). *Science of the Total Environment*, 685, 280–296. Online: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2019.05.447>
- KOONS, Robert D. – PETERS, Charles A. – REBBERT, Pamela S. (1991): Comparison of Refractive Index, Energy Dispersive X-Ray Fluorescence and Inductively Coupled Plasma Atomic Emission Spectrometry for Forensic Characterization of Sheet Glass Fragments. *Journal of Analytical Atomic Spectrometry*, 6, 451–456. Online: <https://doi.org/10.1039/ja9910600451>
- LAMBERT, J. A. – EVETT, I. W. (1984): The Refractive Index Distribution of Control Glass Samples Examined by the Forensic Science Laboratories in the United Kingdom. *Forensic Science International*, 26(1), 1–23. Online: [https://doi.org/10.1016/0379-0738\(84\)90207-X](https://doi.org/10.1016/0379-0738(84)90207-X)
- LIZICZAY Sándor [é. n.]: *A modern kriminalisztikai eszközök bizonyítékként történő értékelése a büntetőeljáráásban*. Online: <https://adoc.pub/download/a-modern-kriminalisztikai-eszkok-bizonyitekent-trten-erteke.html>
- MARTINEZ-LOPEZ, C. – SAKAYANAGI, M. – ALMIRALL, J. R. (2018): Elemental Analysis of Packaging Tapes by LA-ICP-MS and LIBS. *Forensic Chemistry*, 8, 40–48. Online: <https://doi.org/10.1016/j.forc.2018.01.004>
- MCINTEE, Erin et al. (2010): Comparative Analysis of Automotive Paints by Laser Induced Breakdown Spectroscopy and Nonparametric Permutation Tests. *Spectrochim. Acta Part B: Atomic Spectroscopy*, 65(7), 542–548. Online: <https://doi.org/10.1016/j.sab.2010.04.021>
- MEHLTRETTER, Andria H. – BRADLEY, Maureen J. – WRIGHT, Diana M. (2011): Analysis and Discrimination of Electrical Tapes: Part II. Backings. *Journal of Forensic Science*, 56(6), 1493–1504. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1556-4029.2011.01873.x>

- MUKWATURI, Miriam – LIN, Chuxia (2015): Mobilization of Heavy Metals from Urban Contaminated Soils Under Water Inundation Conditions. *Journal of Hazardous Materials*, 285, 445–452. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jhazmat.2014.10.020>
- NI, Youyi et al. (2021): Trace Impurity Analysis in Uranium Materials by Rapid Separation and ICP-MS/MS Measurement with Matrix Matched External Calibration. *Microchemical Journal*, 169, 106615. Online: <https://doi.org/10.1016/j.microc.2021.106615>
- Paint Analysis Test No. 22-5452 Summary Report. Online: <https://cts-forensics.com/reports/>
- PYE, Kenneth et al. (2007): Discrimination between Sediment and Soil Samples for Forensic Purposes Using Elemental Data: An Investigation of Particle Size Effects. *Forensic Science International*, 167(1), 30–42. Online: <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2006.06.005>
- REIDY, Lorlyn et al. (2013): Elemental Fingerprinting of Soils Using ICP-MS and Multivariate Statistics: A Study for and by Forensic Chemistry Majors. *Forensic Science International*, 233(1–3), 37–44. Online: <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2013.08.019>
- REN, Jie – ZHAO, Yanru – YU, Keqiang (2022): LIBS in Agriculture: A Review Focusing on Revealing Nutritional and Toxic Elements in Soil, Water, and Crops. *Computers and Electronics in Agriculture*, 197, 106986. Online: <https://doi.org/10.1016/j.compag.2022.106986>
- RIVERA-HERNÁNDEZ, Frances et al. (2019): Using ChemCam LIBS Data to Constrain Grain Size in Rocks on Mars: Proof of Concept and Application to Rocks at Yellowknife Bay and Pahrump Hills, Gale Crater. *Icarus*, 321, 82–98. Online: <https://doi.org/10.1016/j.icarus.2018.10.023>
- SHABBIR, Sahar et al. (2022): Machine Learning and Transfer Learning for Correction of the Chemical and Physical Matrix Effects in the Determination of Alkali and Alkaline Earth Metals with LIBS in Rocks. *Spectrochimica Acta Part B: Atomic Spectroscopy*, 194, 106478. Online: <https://doi.org/10.1016/j.sab.2022.106478>
- SMITH, Jenny M. (2007): Forensic Examination of Pressure Sensitive Tape. In BLACKLEDGE, Robert D. (szerk.): *Forensic Analysis on the Cutting Edge: New Methods for Trace Evidence Analysis*. 291–332. Online: <https://doi.org/10.1002/9780470166932.ch12>
- SOHAL, R. S. – LAMB, R. E. (1979): Storage-Excretion of Metallic Cations in the Adult Housefly, *Musca Domestica*. *Journal of Insect Physiology*, 25(2), 119–124. Online: [https://doi.org/10.1016/0022-1910\(79\)90089-1](https://doi.org/10.1016/0022-1910(79)90089-1)
- Standard Test Method for Determination of Trace Elements in Soda-Lime Glass Samples Using Laser Ablation Inductively Coupled Plasma Mass Spectrometry for Forensic Comparisons, ASTM-E2927 – 16.
- Standard Test Method for Forensic Comparison of Glass Using Micro X-ray Fluorescence (μ -XRF) Spectrometry, ASTM E2926 – 17.
- SUN, Zhenwen – QUAN, Yangke – SUN, Yuyou (2013): Elemental Analysis of White Electrical Tapes by Wavelength Dispersive X-Ray Fluorescence Spectrometry. *Forensic Science International*, 232(1–3), 169–172. Online: <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2013.07.009>
- SZOLDÁN Zsolt (1998): *Ólomövedékek nyomelemtartalmának kriminalisztikai szempontú összehasonlító vizsgálata*. Budapest: Budapesti Műszaki Egyetem Általános és Analitikai Kémiai Tanszék.
- TELOLI, Chiara et al. (2023): ICP-MS Triple Quadrupole as Analytical Technique to Define Trace and Ultra-Trace Fingerprint of Extra Virgin Olive Oil. *Food Chemistry*, 402, 134247. Online: <https://doi.org/10.1016/j.foodchem.2022.134247>
- TREJOS, T. – CASTRO, W. – ALMIRALL, J. R. (2010): *Elemental Analysis of Glass and Paint Materials by Laser Ablation Inductively Coupled Plasma Mass Spectrometry (LA-ICP-MS) for Forensic Application*. Miami, Florida: U.S. Department of Justice.
- TSUJIKAWA, Kenji (2003): Morphological and Chemical Analysis of Magic Mushrooms in Japan. *Forensic Science International*, 138(1–3), 85–90. Online: <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2003.08.009>
- VÖRÖS Tamás – SÁNDORNÉ KOVÁCS Judit (2020): Kriminálisztikai üvegvizsgálat a Nemzeti Szakértői és Kutatóközpontban. *Belügyi Szemle*, 69(2), 177–194. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.1>

- VÖRÖS Tamás et al. (2023): A hőkezelés alkalmazási lehetőségei a kriminalisztikai üvegvizsgálatokban. *Belügyi Szemle*, 71(1), 77–90. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.4>
- WEBSTER, Lucy M. I. szerk. (2018): *Standards and Guidelines for Wildlife Forensic Analysis, Version 3*. Society for Wildlife Forensic Science.
- XUE, Shengguo et al. (2023): Spatial Distribution, Environmental Risks, and Sources of Potentially Toxic Elements in Soils from a Typical Abandoned Antimony Smelting Site. *Journal of Environmental Sciences*, 127, 780–790. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jes.2022.07.009>
- ZAYED, Adel et al. (1998): Chromium Accumulation, Translocation and Chemical Speciation in Vegetable Crops. *Planta*, 206, 293–299. Online: <https://doi.org/10.1007/s004250050403>

ABSTRACT

Application of Laser-Induced Plasma Spectrometer and ICP Mass Spectrometer in Forensic Investigations

Tamás STADLER, Katalin Perényi dr. ZIHNE, Csaba BOZÓ, Andrea MOLNÁR, Zsolt SZOLDÁN, Tamás VÖRÖS

The use of modern elemental analytical techniques plays an increasingly prominent role in forensic investigations. Examinations on soils, construction materials, glass, paints, adhesive tapes, and biological residues using a laser-induced plasma spectrometer (LIBS) and an inductively coupled plasma mass spectrometer (ICP-MS) operating at the Hungarian Institute for Forensic Sciences since 2021, has proved the usability of these methods both for identification and in comparative studies. The high-sensitivity mass spectrometric trace element analysis enables a more accurate examination compared to our previously available methods. The laser ablation method makes it possible to measure the elemental composition of individual sample parts, while by using the solution technique, the average elemental (isotopic) composition of the entire sample can be measured. In our study, we present the basics of the LIBS and ICP-MS techniques, as well as their forensic applications, through cases investigated in recent years.

Keywords: *forensic science, microtraces, elemental analysis, laser ablation, plasma spectroscopy*

A pszichotikus állapot kriminológiai jelentősége

BELLAVICS Mária Zsóka¹

A pszichiátriai zavarok kriminológiai jelentősége régóta ismert az alkalmazott és elméleti szakmai körökben. Mégis a mentális állapot szempontjából kritikus pszichózis fogalmát a mai napig sok félreértés övezi. Ez a jelenség rendkívül komplex és változatos természetének tudható be, amely nemcsak a megjelenési formák tekintetében igen heterogén, hanem a kóreredet szempontjából is. A pszichotikus állapotok a háttérükben álló pszichiátriai és szomatikus zavarok alapján négy nagy csoportba oszthatók: exogén, organikus, endogén és reaktív pszichózis. A különböző kóreredethez társuló pszichotikus tünetegyüttes igen eltérhet, illetve egyes állapotok kapcsán az adott etiológiára jellemző jelenségek is megfigyelhetők. Más lehet a tünetek lefolyása, és eltérő mértékben befolyásolják az érintett viselkedését és belátási képességét. E jellegzetességek, illetve azok devianciára hajlamosító jellegének konkrét ismerete igen nagy segítséget tud jelenteni nemcsak az egészségügyi dolgozók, de a rendészeti és büntetőjogi területek szakemberei számára is. A jelen tanulmányban a pszichotikus állapotot járjuk körbe annak kriminológiai jelentősége mentén, különös tekintettel azon pszichiátriai és egyéb zavarokra, amelyek talaján a pszichózis megjelenhet. Bemutatjuk a pszichózis fogalmát és az ahhoz társuló legfontosabb jelenségeket, illetve a négy csoportba tartozó legfontosabb kórképeket. A tanulmány célja a pszichózis és bűnügyi jelentőségének minél érthetőbb és érzékletesebb bemutatása, avégett, hogy a rendészet és a büntető igazságszolgáltatás szakemberei számára kézzelfoghatóbb legyen ez a speciális pszichiátriai jelenség.

Kulcsszavak: pszichózis, bűnelkövetés, bűnügyi pszichiátria, kriminálpszichológia, kóreredet

Bevezetés

A pszichés betegség és a deviancia két olyan jelenség, amelyek ugyan nem járnak szükségszerűen egymással, kölcsönösen növelik a másik valószínűségét. A bűnelkövetések kapcsán rendszeresen felmerülő szempont az elkövető mentális állapota és annak kapcsolata a cselekménnyel. Igen gyakran fedezhető fel a legkomolyabb bűnelkövetések háttérében valamilyen pszichés zavar, nem egyszer klinikailag releváns kórállapot.² Ezek közül kiemelt szerepe van az érintett személy realitásér-

¹ Tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminálpszichológiai Tanszék; doktori hallgató, Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: bellavics.maria.zsoka@uni-nke.hu

² SILVER 2006: 685–706.

zékelését markánsan befolyásoló kórképeknek. A valóság érzékelésének zavara, az úgynevezett pszichózis bűnelkövetés szempontjából igen komoly rizikót jelenthet.³ A pszichózis alapvetően egy szindróma, amely olyan állapotot jelez, amely során az érintett személy elveszti a realitással való kapcsolatot. Számos megjelenési formája van, illetve több különféle kórkép talaján kialakulhat. Az állapot lényege, hogy a beteg az őt körülvevő világot torzultan észleli, ami hatással van gondolkodására, viselkedésére és érzelmi reakcióira, így a környezet számára magatartásuk nehezen érthető, és a velük való kommunikáció is kihívás lehet.⁴ Rendészeti szempontból ennek nagy jelentősége van, hiszen számos alkalommal bizonyították, hogy a pszichózis növeli a bűnelkövetés valószínűségét, illetve gyakori probléma a börtönpopulációban, így nagy az esélye annak, hogy a rendészet, illetve a büntetés-végrehajtás területén dolgozó szakemberek karrierjük során találkoznak a jelenséggel.⁵ Ugyanez mondható el az igazságszolgáltatásban tevékenykedő szakmákról, amely esetben a pszichózis központi problémát jelenthet, hiszen nem egyszer a büntetőjogi eljárás végkifejlete múlhat azon, hogy adekvát módon felismerik az alterált tudatállapotot, vagy pont ellenkezőleg, kizárják azt.⁶ Emiatt a pszichotikus állapot mélyebb ismerete mindenképp hasznos tudás lehet e szakmák alkalmazóinak. E célból a jelen cikkben a terjedelmi korlátok nyújtotta lehetőségekhez mérten sorra vesszük a pszichózis megjelenési formáit. Tekintettel arra, hogy az adott kóreredetnek megfelelően eltérhet annak jellege, illetve az azt kísérő egyéb kóros jelenségek természete, az alapbetegségek mentén fogjuk sorra venni azokat, a potenciális devianciára hajlamosító aspektusokra koncentrálna.

A pszichózis

Mindenekelőtt érdemes alaposabban körüljárni a pszichózis fogalmát. Ahogy fentebb említettük, a pszichotikus állapotot szenvedő beteg valamilyen formában elveszíti a realitással való kapcsolatot. Ez számos formában megjelenhet, ezek közül a legjellemzőbbek a hallucináció és a téveszme.⁷

A hallucináció a percepció szintjén megjelenő tünet. A jelenség érintheti az érzékelés összes modalitását, vagyis lehet hanghallás, látásélmény, de előfordulhat a szaglást, tapintást, ízlelést érintő hallucináció is.⁸ Nehezebben megfogható megjelenési formája az úgynevezett viscerális, vagyis szervi, illetve proprioceptív, vagyis helyzetérzékeléshez köthető hallucináció.⁹ A hallucinációk lehetnek komplexek, amelyek egyszerre több érzékszervet érintenek, vagy szcénikusak, amelyek során

³ DOUGLAS-GUY-HART 2009: 679–706.

⁴ American Psychiatric Association 2013.

⁵ FAZEL-YU 2011: 800–810.

⁶ ALLNUTT-SAMUELS-O'DRISCOLL 2007: 292–298.

⁷ American Psychiatric Association 2013.

⁸ OHAYON 2000: 153–164.

⁹ BLOM-SOMMER 2012: 157–169; KATHIRVEL-MORTIMER 2013: 6–10.

a komplett, a beteget körülvevő világ változik meg.¹⁰ Az akusztikus hallucinációk az egyszerű kopogástól kezdve az egymással diskurzust folytató emberi hangokig igen sokféle formában megjelenhetnek. A kriminális viselkedés szempontjából a parancsoló, szidalmazó vagy kommentáló emberi hangok jelenthetik a legnagyobb rizikót, hiszen a beteg gyakran hallgat rájuk, még ha rendkívül veszélyes cselekményre buzdítják is, vagy valóságosnak megélve az elhangzó kritikát, feldühödhetnek.¹¹

A téveszmék olyan hiedelmek, amelyeknek igazáról a beteg rendíthetetlenül meg van győződve. Ezek akár reálisak is lehetnek, de nem egyszer bizarrak, teljesen elrugaszkodottak a valóságtól. A téveszméknek is igen sok formája létezik, bünyügyi szempontból az üldöztetéses, meglopatásos, befolyásoltatásos, mérgeztetéses és valóságos jellegű téves eszméket fontos megemlíteni.¹²

A pszichózist kialakító kórképeknek négy meghatározó csoportja van: az organikus pszichoszindrómák, az endogén kórképek, az exogén és a reaktív pszichózisok. Az organikus csoportba olyan szomatikus betegségek tartoznak, amelyek egyik, nem egyszer vezető tünete a pszichotikus állapot.¹³ Az endogén kórképek olyan pszichiátriai betegségek, amelyek gyógyítása főleg pszichofarmakológiai eszközökkel történik. A reaktív jellegű pszichiátriai állapotok jellemzően traumatikus, stresszes helyzeteket követően alakulnak ki, mintegy reakcióként, ennek megfelelően a stresszor nagysága, illetve az adott egyénre jellemző pszichológiai adottságok határozzák meg azt.¹⁴

Az organikus pszichózisok

Az organikus pszichózisok alapja egy, a központi idegrendszert vagy az egész szervezetet szisztémásan érintő betegség, amely kihat a mentális állapotra is. Ilyenkor a pszichés állapot a szomatikussal párhuzamosan változik, és az agyat direkt érő és károsító hatások következménye, az alapzavar rendezésével sokszor kezelhető, a pszichiátria itt csak kiegészítő segítséget nyújthat. Mivel az idegrendszer zavara áll fent, a beteg ennek maximálisan ki van szolgáltatva. Viselkedése így sokszor nehezen befolyásolható, terelhető, a kontrollt teljes mértékben elveszítheti.¹⁵

Az organikus talajon kialakuló pszichózis jellegzetes formája a delírium. A delírium tipikusan hullámzik, vagyis a beteg felváltva mutat teljesen tiszta és zavart, alterált tudatállapotot. Megjelenik a figyelem és a környezeti orientáció zavarában, illetve kognitív tünetekben, emlékezési és nyelvi zavarokban, a beteg gondolkodása zavaros és meglassult.¹⁶ Gyakoriak a hallucinátoros élmények és téveszmék.

¹⁰ FRISTON 2005: 764–766.

¹¹ McNIEL–EISNER–BINDER 2000: 1288–1292.

¹² BJØRKLY 2002: 617–631.

¹³ SUPPRIAN 2002: 35–38.

¹⁴ GANDAL et al. 2018: 693–697.

¹⁵ JOYCE 2018: 598–603.

¹⁶ WILSON et al. 2020: 90.

Az előbbieket sokszor vizuális élmények, a beteg bogarakat lát vagy más állatokat, vagy a levegőben lebegő embereket. Sokszor testi érzetek is előfordulnak, úgy érzi, bogarak mászkálnak a testén.¹⁷ Gyakran előfordulnak kényszerképzetek is, gyakoriak a meglátásos meggyőződések, amelyekhez társulhatnak komplex hallucinációk, látja, ahogy idegenek bejárnak a házába lopni, hallja a hangjukat, nem egyszer a családtagokra gyanakszik. Előfordulhatnak úgynevezett megcsalatos téveszmék is.¹⁸ Ezek potenciálisan magukban hordják az erőszakra hajlamosító tényezőt, mivel az ilyen élmények dühöt, ellenségességet váltanak ki a betegből. Sokszor figyelhetünk meg egyéb pszichés jelenségeket, amelyek gyakran megjelennek a delírium során, úgymint az agitáltság, meggyorsultság, csökkent indulati kontroll, szorongás, megnövekedett feszültség szint vagy impulzivitás. A delírium számos szomatikus állapothoz kapcsolódhat, amelyeknek a pszichésen kívül egyéb testi kórjelzői lehetnek. Az egyik legfontosabb állapot, amelyhez kapcsolódhatnak deliráns epizódok, az időskori szellemi hanyatlás, vagyis a demencia. Természetesen az első dolog, amely ebben az esetben szembe kell tűnjön, az a beteg életkora. Másrészt a kognitív hanyatlás tünetei, amelyek előrehaladott esetben a teljes dezorientáltság, kifejezett memóriadeficit és egyéb, az intellektus hanyatlására utaló jelekben nyilvánulhatnak meg.¹⁹ De ezenkívül a delírium megjelenhet megvonáshoz köthetően, ez alkoholistáknál kifejezett felső végtagi remegés és verejtékezés által kísért. Előfordulhat lázas állapot, alacsony oxigénellátottság esetén, akutan kialakuló vércukorproblémákhoz társulva vagy akár koponyasérülések és epilepsziás jelenségek következtében is kialakulhat.²⁰ Ezek csak példák, számos egyéb állapotot kísérhet delírium, aminek felismerése természetesen nem a rendészeti vagy jogász szakemberé, de ha más nem, egy, a speciális szaktudást kiegészítő műveltségként érdemes fejben tartani, hogy kifejezett, súlyos, testi betegségek esetében is kell számolni a pszichotikus állapottal.

Exogén pszichózisok

A pszichózisok kriminológiai szempontból igen fontos csoportja az intoxikált állapotokhoz köthető. Ezek közül rendészeti szempontból a legfontosabb a drog és alkohol hatására kialakult alterált tudatállapot. A szerhasználati zavarok komoly kriminológiai kockázatot jelentenek, többek között a potenciális pszichózisindukáló hatásuk miatt. Az alkohol és a drog esetében is az akut, intoxikált állapot és a hosszan tartó, krónikus abúzus is tud pszichózist kialakítani, ez első esetben átmeneti, a szer direkt hatásával arányos, a másodikban pedig hosszasan fennálló, már tiszta állapotban is

¹⁷ WEBSTER–HOLROYD 2000: 519–522.

¹⁸ YOUNG–INOUYE 2020: 842–846.

¹⁹ YOUNG–INOUYE 2020: 842–846.

²⁰ WILSON et al. 2020: 1–26.

észlelhető állapot.²¹ Intoxikált állapotban a pszichotikus tünetek mellett megfigyelhetők az adott anyagra jellemző egyéb, pszichés, vegetatív, illetve neurológiai eltérések (például alkohalnál elkent beszéd, bizonytalan járás vagy a THC esetében vörös érhártya).²² Fontos megemlíteni a manapság egyre elterjedtebb szintetikus drogokat, amelyek pszichózisra hajlamosító hatása igen erélyes. A pszichotikus állapot igen változatos lehet, kifejezett paranoid, üldöztetési tartalmak, változatos hanghallások, látásélmények vezethetik. A szerhatásnak megfelelően akár extrém szinten meggyorsult és agított pszichés tempó, irritáltság, ellenséges, agresszív és teljesen kiszámíthatatlan viselkedés teheti rendkívül veszélyessé a szerhatás alatt álló egyént.²³ Mivel az alkoholhasználati zavar korunk egyik legkártékonyabb pszichiátriai kórképe, különös figyelmet érdemelnek az ahhoz köthető pszichés jelenségek. A legegyszerűbb az alkoholos intoxikáció, amely során a viselkedés durván megváltozik, kritikátlanúság, agresszív, gátlástalan habitus jelentkezik. Érdemes megemlíteni a patológiás részegséget, amely a szokványos alkoholos állapottól drámaian eltér, már kis mértékű alkohol hatására megjelenik, és az arra érzékeny egyéneknél homályállapotot és kifejezett zavartságot eredményez. A hosszan tartó alkoholhasználat mentén kialakuló addikció igen komoly megvonásos állapotot eredményezhet, amely során delírium tremens alakulhat ki: a beteg az alkoholmegvonás jellegzetes tünetei (verejtékezés, kézremegés stb.) mellett mutat delíriumos állapotot. Az elhúzódó alkoholhasználat mentén kialakulhat az úgynevezett alkohol okozta pszichotikus állapot, amely hallucinációk és paranoiditás képében is előfordul.²⁴

Endogén kórképek

Az endogén pszichiátriai kórképek közül a legsúlyosabbaknak meghatározó tünete lehet a pszichózis. A skizofrénia, amely a legközismertebb pszichés betegség, leginkább a pszichózisban manifesztálódik. A hangulati zavarok is súlyosabb esetben produkálhatnak olyan állapotot, amely mentén a beteg realitáskontrollja elvész. A fentiekén kívül ehelyütt még a delúzió zavart említjük, amelynek lényege az elhúzódó és igen makacs pszichózis.²⁵

Skizofrénia

A skizofrénia vezető tünete a pszichotikus állapot. Az úgynevezett skizofreniform pszichózis tünete lehet a hanghallás, akár utasító, kommentáló, szidalmazó jel-

²¹ FIORENTINI et al. 2011: 228–240; BOLES-MIOTTO 2003: 155–174.

²² INSTITÓRIS 2015: 27–35.

²³ SZILY-BITTER 2013: 223–231.

²⁴ PETKE-SZILY-OLASZ 2021: 387–397.

²⁵ American Psychiatric Association 2013.

legűké, amelyek kriminológiai jelentőségét korábban említettük.²⁶ A kényszerképzeteknek is igen nagy jelentősége van, gyakori az üldöztetéses, befolyásoltatásos, mágikus tematika, amelyek igen komoly kockázatot jelentenek, például ha a beteg úgy dönt, hogy megtámadja azt a hozzátartozóját, aki az ő megélése szerint negatív sugarakat lövell felé, a gondolatain keresztül irányítja őt, összeesküdött ellene az őt üldöző erőkkel stb. Különös szerepe lehet a bűnelkövetői magatartásban a vallásos tartalmaknak, démontól való befolyással kapcsolatos meggyőződéseknél.²⁷ A skizofrének a két vezető tüneten kívül egyéb eltéréseket is mutatnak, gondolkodásuk kusza lesz, sajátos logika mentén szerveződik, nyelvhasználatuk furcsa, sokszor használnak értelmetlen szavakat. Indulati kontrolljuk, érzelmeik, viselkedésük a helyzethez nem illő, szétesett, mimikájuk, hanghordozásuk jellemzően bizarr.²⁸ Az impulzuskontroll-zavarok és az úgynevezett kataton tünetek, amelyek teljes lefagyott, gátolt mozdulatlanság és a folyamatos, megszűnni nem akaró, céltalan mozgás képében is előfordulhatnak, szintén emelik a kiszámíthatatlan, nem egyszer erőszakos viselkedés kockázatát.²⁹

Hangulati zavarok

A hangulatzavarokhoz köthető két legfontosabb állapot az egymás végleit képező depresszió és mánia, amelyek mind tudnak a pszichotikus szintig súlyosbodni. A pszichotikus szintű hangulati zavar lényege, hogy az alapvetően meglévő hangulatnak megfelelő színezetű gondolkodás a betegség súlyosbodásával átlép az irreális tartományba. Ennek megfelelően a pszichotikus tartalom általában úgymond holothym, vagyis a kóros hangulattal kongruens.³⁰

A depresszió gyakori velejárója a deprimált hangulat és az annak megfelelő pesszimista gondolkodás, amely kiterjed a beteg személyére, környezetére, jövőjére. Ezek súlyos hangulati panasz esetén általában nehezen mozdíthatók, a beteg gyakran rájuk szűkül, nehéz meggyőzni őt azok irrealitásáról. Pszichózisról akkor beszélünk, ha a depresszióra jellemző úgynevezett kognitív torzítások a valóságtól elrugaszkodottá válnak.³¹ Ezek megjelenhetnek önvádoló, bűnösségi és mikromán téveszmékben, amelyek során a beteg rendíthetetlenül meg van győződve önnön értéktelenségéről. Előfordulhatnak nihilisztikus tünetek – a beteg halottnak érzi magát, vagy úgy hiszi, szervei leálltak, rohadnak stb.³² Megjelenhetnek üldöztetéses téveszmék, amelyek a skizofréniával ellentétben nem bizarrak, inkább az általános fenyegetettségérzés dominál. Ezekhez csatlakozhatnak a hangulatnak megfelelő

²⁶ CAMCHONG–MACDONALD III 2012: 113–129.

²⁷ CHEUNG et al. 1997: 181–190.

²⁸ American Psychiatric Association 2013.

²⁹ CITROME 2021: 216–221.

³⁰ American Psychiatric Association 2013.

³¹ JÄÄSKELÄINEN et al. 2018: 905–918.

³² TÉNYI 2009.

akusztikus vagy vizuális élmények. A depressziós állapot akkor válik igazán fenyegetővé, ha mindehhez agitáltság, nagy fokú belső feszültség vagy irritáltság társul, az ilyen beteg környezetével szemben igen elutasító, akár agresszív is lehet. Ezekben az esetekben kifejezett öngyilkossági veszély áll fent, amelynek kriminológiai jelentősége a kiterjesztett szuicidum kapcsán igen nagy, illetve a kismamákat sújtó szülés utáni depresszióhoz és pszichózishoz köthető a beteg anya által elkövetett csecsemőgyilkosság tragédiája.³³

A felhangoltsággal, túltengő energiával, rendkívül gyors gondolkodással, beszéddel és megnövekedett aktivitási szinttel leírható mániá talaján hasonló mechanizmussal alakulhat ki pszichotikus állapot. A mániára jellemző gondolkodást az *egodiastole* határozza meg, vagyis a beteg különlegesnek, fontosnak érzi magát, túlteng zseniális ötletektől, amelyeket haladéktalanul realizálni próbál. Ha ez a fajta gondolkodás elveszti a reális talajt, kialakulhatnak úgynevezett megalomán kényszerképzetek: az illető úgy gondolja, különleges képességekkel rendelkezik, a saját személyének jelentőségéről irracionális meggyőződésesei vannak, és sokszor gondolja azt, hogy fontos, befolyásos emberek ismerőse és speciális kapcsolatai vannak.³⁴ Mivel a határtalan jókedv, a felfokozott aktivitás és belső fokozott késztetés könnyen átcsap ingerültségbe, ez a betegcsoport is fokozott kockázatot jelent az erőszak szempontjából. Kritikai készségük nagymértékben csökkenhet, robbanékonyak és indulataik nehezen megfékezhetők. A mániára jellemző a nagy fokú szexuális aktivitás, amely a fenti tényezőkkel társulva akár szexuális bűnelkövetések szempontjából is rizikó tényező lehet.³⁵

Deluzív zavar

A deluzív zavar egy, az alapvetően realitásban mozgó, általában valós, úgynevezett kulcsélmény nyomán induló kiterjedt kényszerképzet, amely az idő előrehaladtával egyre terebélyesebb, egyre több elemet von be. A deluzív beteg esetében a kóros tartalomrendszer a psziché egyéb aspektusait érintetlenül hagyja – a többi pszichés betegséggel szemben a beteg gondolkodása formailag rendezett, hangulata normális, nincsenek hallucinációi. A deluzív beteg tartalmaira teljesen beszűkül, azok köre szervezi az életét, és rendszerint élethosszig küzd vélt vagy valós ellenségeivel – ez utóbbiból a betegség természetéből adódóan az idő előrehaladtával egyre több lesz.³⁶ A tartalom lehet üldöztetési, amely valamilyen személy, szervezet ellen irányulhat, lehet hypochondriás, vagy kriminológiai szempontból az igen izgalmas féltékenységi téveszme, Othello-szindróma vagy erotomán delúzió, amely esetében a beteg meg van győződve róla, hogy valaki szerelmes belé. Mivel ezek a betegek

³³ FAZEL et al. 2015: 224–232; SPINELLI 2004: 1548–1557; MESZAROS – FISCHER-DANZINGER 2000: 5–10.

³⁴ American Psychiatric Association 2013.

³⁵ LAMBERTI et al. 2020: 179–202.

³⁶ American Psychiatric Association 2013.

rendíthetetlenül küzdenek igazukért, igen sok konfliktust generálnak, nem egyszer a hatóságokkal is. Az Othello-szindróma vagy erotomán tematikájú betegség akár családon belüli erőszakhoz vagy szexuális bűncselekményhez is vezethet.³⁷

Reaktív pszichózis

A pszichotikus állapot stressz mentén is kialakulhat. Az úgynevezett reaktív jellegű pszichózis alapját képező mechanizmus a disszociáció, amelynek lényege a tudat, az érzékelés, a motoros működés és az emlékezés folyamatának megszakadása. Fontos hangsúlyozni, hogy a disszociáció alapvetően egy normális védekező mechanizmus, amely a pszichére nézve veszélyes stresszorok elhárítására hivatott. Az, hogy e folyamat talaján kialakul kóros állapot, a trauma mértékének és a személyiség stressztűrő képességének függvénye.³⁸

Disszociatív kórképek

Ugyan nem sorolhatók klasszikusan a pszichotikus kórképek közé, a disszociatív kórképek markánsan torzíthatják az érintett realitással való kapcsolatát, így röviden érdemes megemlíteni őket. A disszociatív zavarok több formában megjelenhetnek, ezúttal hármat említünk, amelyek kriminológiai jelentősége igen nagy: disszociatív amnézia, fuga és a disszociatív identitászavar. Az amnézia az emlékezet kontinuitásának megszakadása, illetve bizonyos emlékek előhívására való képtelenség. Extrém stressz hatására ez a jelenség szervi okok nélkül is kialakulhat. Jellegzetessége, hogy a frusztráló eseményekre korlátozódik, egyéb tekintetben a memória intakt.³⁹ Mivel fontos szerepe van az úgynevezett *crime related* amnéziában, kriminológiai jelentősége nagy, különösen az erőszakos események kapcsán. Az igazságügyi pszichiátria egyik fő kihívása az ilyen esetekben a valós amnéziás állapot differenciálása a tudatos, felelősségváró manipulációtól.⁴⁰ A disszociatív fuga egy az előbbinél komplexebb jelenség, amely során az érintett személy hosszabb-rövidebb időre elköborol, nem egyszer céltalanul bolyong – innen a fuga elnevezés. A jelenséget jellemzően nagy fokú szorongás kíséri, és gyakran szuicid vagy homicid készletés is előfordul a talaján, így bűnügyi szempontból magától értetődő a jelentősége. Az epizód alatt a beteg sokszor magára nem jellemző módon viselkedik, akár átmeneti időre személyiséget is válthat. A disszociatív identitászavar lényege, hogy a betegnek egyszerre több alszemélyisége van, amelyek egymástól független, önálló öntudattal rendel-

³⁷ DELGADO–BOGOUSSLAUSKY 2018: 44–50.

³⁸ OPJORDSMOEN 2001: 338–341; MOSKOWITZ 2004: 21–46.

³⁹ American Psychiatric Association 2013.

⁴⁰ JELICIC 2018: 617.

keznek. A betegségnek elsősorban igazságügyi pszichiátriai szempontból lehet jelentősége.⁴¹

Személyiségzavarok kapcsán kialakuló pszichózis

Az alacsony reziliencia a diszfunkcionáló személyiség – személyiségzavar – esetében stabil személyiségvonásként van jelen. A személyiségzavarok közül az egyik legismertebb a borderline személyiségzavar. A borderline személyiségzavar diszszociatív tünetképzésre való hajlama igen nagy, sokszor az egészséges személyiség számára minimális stresszor is kiválthatja a deperszonalizáció vagy a derealizáció jelenségét, amely akár rapid pszichotikus állapotokhoz is vezethet.⁴² Az egyéb, a borderline személyiségzavarnál primitívebb működést mutató, kevésbé közismertebb személyiségzavarok talaján szintén megjelenhet a pszichotikus állapot. Ezek a paranoid személyiségzavar – a mindenkire gyanakvó, folyamatosan kötekedő, önkritikára képtelen személy, a skizotíp személyiségzavar – a magának való, különc megjelenésű, sajátos gondolkodású személy és a skizoid személyiségzavar, amelyre a totális szociális izoláció és elidegenedés, az érzelemmentesség és empátiátlanság jellemző. Az alacsonyan szervezett személyiségzavarokhoz köthető pszichotikus állapotok megjelenésre a skizofréniára is hajazhatnak. Mivel a személyiségzavarok alapvetően is igen magas kockázatot jelentenek agresszivitás és kriminális magatartás szempontjából, a hozzájuk kapcsolódó pszichózisnak itt különös jelentősége van.⁴³

Összegzés

A fentiekben áttekintettük a kriminológiai perspektívából legfontosabb pszichotikus állapotokat, koncentrálva azok megjelenésére, illetve a bűnelkövetés szempontjából legfontosabb aspektusaira. Kóreredet szempontjából csoportosítottuk azokat, kezdve a legkomolyabb, szervi eredetű kórállapotokkal, majd a szintén igen súlyos, endogén pszichiátriai zavarokkal, végül a stresszre adott különböző extrém reakciókkal zártuk a felsorolást, ide foglalva az egész személyiségstruktúrát érintő zavarokhoz társuló pszichózisokat. Ezen állapotok felismerése természetesen elsősorban a klinikai diszciplínák tiszte, de mivel nagymértékben emelhetik a kriminalitásra való hajlamot, hasznos lehet legalább felszínes ismeretük a rendészeti és igazságszolgáltató szakmák számára is. A fenti sorok szerzőjének célja elsősorban e szakemberek ismeretének bővítése, ami kapaszkodót jelenthet olyan állapotok mentén

⁴¹ American Psychiatric Association 2013. MOSKOWITZ 2004: 21–46; STEINBERG–BANCROFT–BUCHANAN 1993: 345–356.

⁴² American Psychiatric Association 2013.

⁴³ DAVISON–JANCA 2012: 39–45; BALARATNASINGAM–JANCA 2015: 30–34.

elkövetett, nem egyszer extrém cselekmények értelmezése során, amelyek pusztán a józanészre támaszkodva még a legtapasztaltabb nyomozók és jogászok számára is megragadhatatlanok. Remélhetőleg e cél a terjedelmi korlátok adta lehetőségekhez képest teljesült, és a jelen mű fogalmi magyarázatot nyújt a pszichiátriai szakma speciális nomenklatúrájához.

Irodalomjegyzék

- ALLNUTT, Stephen – SAMUELS, Anthony – O'DRISCOLL, Colman (2007): The Insanity Defence: From Wild Beasts to M'Naghten. *Australasian Psychiatry*, 15(4), 292–298. Online: <https://doi.org/10.1080/10398560701352181>
- American Psychiatric Association (2013): *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (5th ed.). Online: <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
- BALARATNASINGAM, Sivasankaran – JANCA, Aleksandar (2015): Normal Personality, Personality Disorder and Psychosis: Current Views and Future Perspectives. *Current Opinion in Psychiatry*, 28(1), 30–34. Online: <https://doi.org/10.1097/YCO.0000000000000124>
- BERRY, Katherine et al. (2013): PTSD Symptoms Associated with the Experiences of Psychosis and Hospitalisation: A Review of the Literature. *Clinical Psychology Review*, 33(4), 526–538. Online: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2013.01.011>
- BJØRKLÿ, Stål (2002): Psychotic Symptoms and Violence toward Others – A Literature Review of Some Preliminary Findings: Part 1. Delusions. *Aggression and Violent Behavior*, 7(6), 617–631. Online: [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(01\)00049-0](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(01)00049-0)
- BLOM, Jan Dirk – SOMMER, Iris E. C. (2012): Hallucinations of Bodily Sensation. In *Hallucinations: Research and Practice*. New York: Springer, 157–169. Online: https://doi.org/10.1007/978-1-4614-0959-5_13
- BOLES, Sharon M. – MIOTTO, Karen (2003): Substance Abuse and Violence: A Review of the Literature. *Aggression and Violent Behavior*, 8(2), 155–174. Online: [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(01\)00057-X](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(01)00057-X)
- CAMCHONG, Jazmin – MACDONALD, Angus W. III (2012): Imaging Psychoses: Diagnosis and Prediction of Violence. In SIMPSON, Joseph (szerk.): *Neuroimaging in Forensic Psychiatry: From the Clinic to the Courtroom*. [h. n.]: John Wiley & Sons, 113–129. Online: <https://doi.org/10.1002/9781119968900.ch7>
- CHEUNG, Peter et al. (1997): Violence in Schizophrenia: Role of Hallucinations and Delusions. *Schizophrenia Research*, 26(2–3), 181–190. Online: [https://doi.org/10.1016/S0920-9964\(97\)00049-2](https://doi.org/10.1016/S0920-9964(97)00049-2)
- CITROME, Leslie (2021): Agitation in Schizophrenia: Origins and Evidence-Based Treatment. *Current Opinion in Psychiatry*, 34(3), 216–221. Online: <https://doi.org/10.1097/YCO.0000000000000685>
- DAVISON, Sophie – JANCA, Aleksandar (2012): Personality Disorder and Criminal Behaviour: What is the Nature of the Relationship? *Current Opinion in Psychiatry*, 25(1), 39–45. Online: <https://doi.org/10.1097/YCO.0b013e32834d18f0>
- DELGADO, Montserrat G. – BOGOUSLAVSKY, Julien (2018): De Clerambault Syndrome, Otello Syndrome, Folie à Deux and Variants. In BOGOUSLAVSKY, Julien (szerk.): *Neurologic-Psychiatric Syndromes in Focus-Part II*. 42, [h. n.]: Karger, 44–50. Online: <https://doi.org/10.1159/000475685>
- DOUGLAS, Kevin S. – GUY, Laura S. – HART, Stephen D. (2009): Psychosis as a Risk Factor for Violence to Others: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 135(5), 679–706. Online: <https://doi.org/10.1037/a0016311>

- FAZEL, Seena – YU, Rongqin (2011): Psychotic Disorders and Repeat Offending: Systematic Review and Meta-Analysis. *Schizophrenia Bulletin*, 37(4), 800–810. Online: <https://doi.org/10.1093/schbul/sbp135>
- FAZEL, Seena et al. (2015): Depression and Violence: A Swedish Population Study. *The Lancet Psychiatry*, 2(3), 224–232. Online: [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(14\)00128-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(14)00128-X)
- FIORNTINI, Alessio et al. (2011): Substance-Induced Psychoses: A Critical Review of the Literature. *Current Drug Abuse Reviews*, 4(4), 228–240. Online: <https://doi.org/10.2174/1874473711104040228>
- FRISTON, Karl J. (2005): Hallucinations and Perceptual Inference. *Behavioral and Brain Sciences*, 28(6), 764–766. Online: <https://doi.org/10.1017/S0140525X05290131>
- FOOTE, Brad – PARK, Jane (2008): Dissociative Identity Disorder and Schizophrenia: Differential Diagnosis and Theoretical Issues. *Current Psychiatry Reports*, 10, 217–222. Online: <https://doi.org/10.1007/s11920-008-0036-z>
- GANDAL, Michael J. et al. (2018): Shared Molecular Neuropathology across Major Psychiatric Disorders Parallels Polygenic overlap. *Science*, 359(6376), 693–697. Online: <https://doi.org/10.1126/science.aad6469>
- INSTITÓRIS László (2015): Kábítószeres és designer drogok. *Diskurzus: Tudomány és Művészet*, 16, 27–35.
- JÄÄSKELÄINEN, E. et al. (2018): Epidemiology of Psychotic Depression – Systematic Review and Meta-Analysis. *Psychological Medicine*, 48(6), 905–918. Online: <https://doi.org/10.1017/S0033291717002501>
- JELICIC, Marko (2018): Testing Claims of Crime-Related Amnesia. *Frontiers in Psychiatry*, 9, 617. Online: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2018.00617>
- JOYCE, Eileen M. (2018): Organic Psychosis: The Pathobiology and Treatment of Delusions. *CNS Neuroscience & Therapeutics*, 24(7), 598–603. Online: <https://doi.org/10.1111/cns.12973>
- KATHIRVEL, Natarajan – MORTIMER, Ann (2013): Causes, Diagnosis and Treatment of Visceral Hallucinations. *Progress in Neurology and Psychiatry*, 17(1), 6–10. Online: <https://doi.org/10.1002/pnp.262>
- LAMBERTI, J. Steven et al. (2020): Psychosis, Mania and Criminal Recidivism: Associations and Implications for Prevention. *Harvard Review of Psychiatry*, 28(3), 179–202. Online: <https://doi.org/10.1097/HRP.0000000000000251>
- MCNIEL, Dale E. – EISNER, Jane P. – BINDER, Renée L. (2000): The Relationship between Command Hallucinations and Violence. *Psychiatric Services*, 51(10), 1288–1292. <https://doi.org/10.1176/appi.ps.51.10.1288>
- MESZAROS, Kurt – FISCHER-DANZINGER, Doris (2000): Extended Suicide Attempt: Psychopathology, Personality and Risk Factors. *Psychopathology*, 33(1), 5–10. Online: <https://doi.org/10.1159/000029111>
- MOSKOWITZ, Andrew (2004): Dissociation and Violence: A Review of the Literature. *Trauma, Violence, & Abuse*, 5(1), 21–46. Online: <https://doi.org/10.1177/1524838003259321>
- OHAYON, Maurice M. (2000): Prevalence of Hallucinations and their Pathological Associations in the General Population. *Psychiatry Research*, 97(2–3), 153–164. [https://doi.org/10.1016/S0165-1781\(00\)00227-4](https://doi.org/10.1016/S0165-1781(00)00227-4)
- OPJORDSMOEN, Stein (2001): Reactive Psychosis and Other Brief Psychotic Episodes. *Current Psychiatry Reports*, 3(4), 338–341. Online: <https://doi.org/10.1007/s11920-001-0031-0>
- PETKE Zsolt – SZILY Erika – OLASZ Anna (2021): Alkohol okozta mentális és viselkedési zavarok. In NÉMETH Attila – FÜREDI János (szerk.): *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Budapest: Medicina, 387–397.
- SILVER, Eric (2006): Understanding the Relationship between Mental Disorder and Violence: The Need for a Criminological Perspective. *Law and Human Behavior*, 30(6), 685–706. Online: <https://doi.org/10.1007/s10979-006-9018-z>

- SPINELLI, Margaret G. (2004): Maternal Infanticide Associated with Mental Illness: Prevention and the Promise of Saved Lives. *American Journal of Psychiatry*, 161(9), 1548–1557. Online: <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.161.9.1548>
- STEINBERG, Marlene – BANCROFT, Jean – BUCHANAN, Josephine (1993): Multiple Personality Disorder in Criminal Law. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online*, 21(3), 345–356.
- SUPPRIAN, T. (2002): How the Mind Impairs Healing of the Body. Properly Diagnosing Organic Psychosyndrome. *MMW Fortschritte der Medizin*, 144(37), 35–38.
- SZILY, Erika – BITTER, István (2013): Designer Drugs in Psychiatric Practice – A Review of the Literature and the Recent Situation in Hungary. *Neuropsychopharmacologia Hungarica*, 15(4), 223–231.
- TÉNYI Tamás (2009): *Ritka pszichiátriai tünetek és szindrómák*. Budapest: Animula.
- VALDÉS-FLORIDO, María José et al. (2020): Reactive Psychoses in the Context of the COVID-19 Pandemic: Clinical Perspectives from a Case Series. *Revista de Psiquiatria y Salud Mental*, 13(2), 90–94. Online: <https://doi.org/10.1016/j.rpsm.2020.04.009>
- WEBSTER, Robert – HOLROYD, Suzanne (2000): Prevalence of Psychotic Symptoms in Delirium. *Psychosomatics*, 41(6), 519–522. Online: <https://doi.org/10.1176/appi.psy.41.6.519>
- WILSON, Jo E. et al. (2020) Delirium. *Nature Reviews Disease Primers*, 6(90), 1–26. Online: <https://doi.org/10.1038/s41572-020-00223-4>
- YOUNG, John – INOUE, Sharon K. (2020): Delirium in Older People. *British Medical Journal*, 334(7598), 842–846. Online: <https://doi.org/10.1136/bmj.39169.706574.AD>

ABSTRACT

The Criminal Significance of Psychoses

Mária Zsóka BELLAVICS

The criminal significance of psychiatric disorders is well-known both among theoretical and practical specialists. Although psychoses is critical in terms of the mental state, the concept of it is still surrounded by many misunderstandings to this day. This may be due to the extremely complex and diverse nature of the phenomenon of psychoses. The heterogeneity of psychoses can be observed both in terms of symptomatology and etiology. There are four subgroups of psychoses based on etiology; organic, endogenic, exogenic and reactive psychoses. The symptoms come with psychoses vary by the background disorder, and in certain cases phenomenon typical to the basic disorder can be seen. The longitudinal outcome, the impact on the behavior and the mental capacity may alter in the case of different etiologies. The knowledge of the characteristics of psychoses with different background and its predisposing nature to deviancy may support the work not only of healthcare professionals but also of experts of law enforcement and criminal law. In the present paper, we investigate the psychotic state along its criminological significance, with a special regard to the psychiatric and other disorders on the basis of which psychosis may appear. The concept of psychosis is presented along with the most important phenomena associated with it, and we summarize briefly the four subgroups of the disorders trigger psychoses the most often. The aim of this study is to present psychosis and its criminal significance as clearly as possible, hence to give a deeper understanding of this special psychiatric phenomenon to law enforcement and criminal justice professionals.

Keywords: psychoses, crime, criminal psychiatry, criminal psychology, etiology

Csökken a párkapcsolati erőszak látenciája, ha jobban bízunk a rendőrségben?

Kvantitatív vizsgálat két adatbázison

FÜSTÖS Mónika¹

A kriminológiában sokáig evidenciaként kezelték azt, hogy a rendőrségbe vetett bizalom és a feljelentési hajlandóság összefüggésben áll egymással. Az elmúlt két évtized empirikus kutatásai azonban rávilágítottak, hogy ez az összefüggés egyáltalán nem ilyen egyértelmű. Hipotézisem (1) szerint ennek az az oka, hogy a különböző bűncselekménytípusokat külön érdemes vizsgálni. A kutatás másik feltételezése (hipotézis 2) az, hogy a nagyobb bizalmat feltételező bűncselekménytípusok (szexuális erőszak, párkapcsolati erőszak) esetén nagyobb a feljelentési hajlandóság, ha erősebb a rendőrségbe vetett bizalom. Az adatok alapján a szexuális erőszakot átélte és feljelentést tevő áldozatok esetében nincs szignifikáns összefüggés a feljelentési hajlandóság és a rendőrség vélt segítőkészsége között, ugyanakkor a testi bántalmazást átéltek esetében van. Ha azonban az elkövető az áldozat partnere, akkor nincs szignifikáns összefüggés. Az látható tehát, hogy bűncselekménytípusonként valóban eltérő eredményekre juthatunk (hipotézis 1), ugyanakkor meglepetést okozott az, hogy éppen a legérzékenyebb bűncselekménytípusoknál (szexuális erőszak, párkapcsolati erőszak) nincs szignifikáns összefüggés a bizalom és a feljelentési hajlandóság között. Ez az eredmény azt mutatja, hogy a témát érdemes mélyebben, akár más módszerekkel (kvalitatív) is kutatni.

Kulcsszavak: rendőrségbe vetett bizalom, feljelentési hajlandóság, adatbázis, látencia, párkapcsolati erőszak

Bevezetés

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolában kutatom a rendőrségbe vetett bizalom és a feljelentési hajlandóság összefüggéseit a párkapcsolati erőszak ügyekben. A kriminológiai szakirodalom hosszú ideig evidensnek vette a rendőrségbe vetett bizalom és a feljelentési hajlandóság közötti kapcsolatot is,² korábban azonban csak szórványosan kutatták az összefüggést empirikus mód-

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: moni.fustos@gmail.com

² KÄÄRIÄINEN-SIRÉN 2011: 65–81.

szerekkel.³ Az elmúlt tíz évben azonban egyre több kutatás jelent meg a témát vizsgálva.⁴ A kutatásokat összefoglalva az látszik, hogy azok az eredmények erős túlsúlyban vannak, amelyek a fogalmak közötti pozitív kapcsolatot bizonyítják. Összesen 24 kutatás jutott erre az eredményre, és további hat olyan kutatás volt, amely részben igazolta az összefüggést (vagy a hatékonyság és a procedurális igazságosság okozott eltérést, vagy összehasonlító elemzések során egyes csoportok [többségi, kisebbségi] között volt eltérés, és volt olyan kutatás is, amely több bűncselekménytípust hasonlított össze, és ezek között volt eltérés). Ezzel szemben 11 olyan kutatás került be a mintába, amelyek azt igazolják, hogy a két fogalom között nincs összefüggés, vagy az összefüggés nem szignifikáns. További négy olyan kutatás is született, amelyekben a nem szignifikáns kapcsolat csupán részeredmény, továbbá két olyan kutatás is van a mintában, amelyek részeredményként ugyan, de arra a következtetésre jutottak, hogy a két fogalom között negatív kapcsolat áll fenn, vagyis minél jobban bízunk az egyén a rendőrségben, annál kisebb a valószínűsége annak, hogy feljelentést tesz. A 41 kutatási cikkből⁵ tehát 24 adott tisztán pozitív, 11 tisztán negatív, további hat kutatás pedig vegyes eredményt.⁶

Látható tehát, hogy az empirikus kutatások nem bizonyítják egyértelműen azt a hipotézist, hogy a rendőrségbe vetett bizalom és a feljelentési hajlandóság pozitív összefüggést mutatna. Ennek több oka lehet az eltérő kulturális környezettől kezdve, a módszertanokon át a bűncselekménytípusok eltérőségéig. A kutatásban éppen ezért fókuszálók csupán egy bűncselekménytípusra, egy olyanra, amely nagy bizalmat igényel: a párkapcsolati erőszakra.

Fontos tisztázni, hogy mit is értünk párkapcsolati erőszak alatt. Magyarországon ugyanis már tíz éve külön tényállása van a büntető törvénykönyvben a kapcsolati erőszaknak.⁷ Garai Renáta disszertációjában felhívja rá a figyelmet, hogy annak köszönhetően, hogy a „hozzátartozó” szó bekerült a törvény szövegébe, a törvény hatálya kiterjed: az egyeneságbeli rokonra és ennek házasársára vagy élettársára, az örökbe fogadó és a nevelőszülőkre, az örökbe fogadott és a nevelt gyermekekre,

³ FISHMAN 1979: 146–157; BENNETT–WIEGAND 1994: 135–148; TYLER–SUNSHINE 2003: 513–548; GOUDRIAAN–LYNCH–NIEUWBEERTA 2004: 933–969; GOUDRIAAN–WITTEBROOD–NIEUWBEERTA 2006: 719–742; DAVIS–HENDRICKS 2006: 81–94; TYLER–FAGAN 2008: 231; TANKEBE 2019: 1390–1410; SLOCUM 2017: 535–589; TYLER–SCHULHOFER–HUQ 2010: 365–401.

⁴ KÄÄRIÄINEN–SIRÉN 2011: 65–81; MURPHY–CHERNEY 2011: 235–257; KOCHER–PARKS–MASTROFSKI 2013: 895–925; SEMUKHINA 2014: 305–325; MURPHY–BARKWORTH 2014: 178–204; SARGEANT–MURPHY–CHERNEY 2014: 500–524; TSUSHIMA–HAMAI 2015: 212–228; KRUGER et al. 2016: 807–812; TANKEBE–REISIG–WANG 2016: 11–22; VANDAMME 2016: 103–116; KARAKUS 2017: 25–54; KHONDAKER–WU–LAMBERT 2017: 188–204; MURPHY–MADON–CHERNEY 2017: 544–559; SLOCUM 2017: 535–589; WIEDLITZKA et al. 2018: 51; BOATENG 2018: 2891–2916; MURPHY–MAZEROLLE 2018: 3–22; GRIFFITHS 2018: 197–216; ELNTIB et al. 2018: 55–62; ÖZ- AŞÇILAR–NARLI–ÖZTÜRK 2018: 1997–2018; SUN et al. 2018: 275–291; KWAK–DIERENFELDT–MCNEELEY 2019: 25–34; RENGIFO–SLOCUM–CHILLAR 2019: 412–450; TANKEBE 2019: 1390–1410; MURPHY–CHERNEY–TESTON 2019: 594–619; MURPHY–MADON–CHERNEY 2020: 361–377; PÖSCH et al. 2020: 563–595; LI et al. 2020: 201–219; LEE–CHO 2020a: 1–22; LEE–CHO 2020b: 575–603; JACKSON et al. 2020: 547–572.

⁵ A mintába kizárólag olyan cikkek kerültek be, amelyek saját kutatást, adatbázis-elemzést tartalmaztak a témával kapcsolatban. Azok tehát, amelyek csak említették a három fogalom közötti kapcsolatot, nem kerültek be a mintába.

⁶ FÜSTÖS 2022: 149–168.

⁷ GARAI 2023: 1743–1758.

a testvérré és a testvér házastársára vagy élettársára, a házastársra, az élettársra, a házastárs vagy az élettárs egyeneságbeli rokonára és testvére.⁸ Ezzel szemben ebben a cikkben a párkapcsolati erőszak (*intimate partner violence*) szűkebb (házastárs, élettárs, barát/barátnő, exházastárs, exélettárs, exbarát/-barátnő) értelmezésével foglalkozom, amely kifejezetten az intim párkapcsolatban lévőket sorolja a cselekmény hatálya alá, és az nem terjed ki a teljes családra.

Hipotézisek

Jelen cikk egyik hipotézise tehát az, hogy a bizalom és a feljelentési hajlandóság vizsgálata során megmutatkozó eltérő eredmények oka az, hogy a különböző bűncselekménytípusokban nagyon eltérő az áldozatok motivációja, ezért érdemes ezeket egyenként vizsgálni (hipotézis 1).

A kutatás másik feltételezése (hipotézis 2) az, hogy a nagyobb bizalmat feltételező bűncselekménytípusok (szexuális erőszak, párkapcsolati erőszak) esetén erősen szignifikáns összefüggést fogunk mérni a rendőrségbe vetett bizalom (különös tekintettel a procedurális bizalomra) és a feljelentési hajlandóság között.

Hiányzó adatok

A kutatás kvantitatív eredményei erős limitációt mutatnak; az áldozati kérdőívek felvétele nagyon költséges, és ezért kevés és régi adat áll csak rendelkezésre, az elemszámok nem minden esetben elégségesek ahhoz, hogy a hármas összefüggés vizsgálható legyen. Az adatok mennyiségi és minőségi problémájára azonban nem csak a kutatás hívja fel a figyelmet, nemrégiben éppen a párkapcsolati erőszakra vonatkozó hatósági adatokkal kapcsolatban jelent meg egy jelentés.⁹ A jelentés megállapítja, hogy az uniós egységes adatgyűjtés főbb nehézségei (1) a párkapcsolati erőszak összetett definíciója, (2) a tagállamok eltérő értelmezése a párkapcsolati erőszakra, (3) jelentős eltérések az adatgyűjtési gyakorlatban, (4) a „principal offence rule” alkalmazása és (5) a releváns adatok hiánya (például elkövető és áldozat neme és kapcsolata). Ezek a nehézségek megjelennek az áldozati kérdőívek esetében is, továbbá ez a jelentés azt is bizonyítja, hogy ahogy az áldozati kérdőíves, úgy a hatósági adatgyűjtés minősége és mennyisége jelenleg erősen limitálja a párkapcsolati erőszak kutathatóságát. Erős limitáció továbbá az is, hogy a párkapcsolati erőszak bizonyos típusai (gazdasági és érzelmi erőszak) nem is vizsgálhatók az adatbázisok segítségével, mert csupán a fizikai és szexuális erőszakra tartalmaznak releváns adatokat.

⁸ GARAI 2021: 76.

⁹ EIGE 2021.

Ennek ellenére a rendelkezésre álló magyar és nemzetközi adatokat megvizsgáltam, és releváns következtetéseket vontam le ezek alapján.

Módszertan

Az International Crime Victims Survey adatait és a rendelkezésre álló magyar adatokat használom arra, hogy kifejezetten a párkapcsolati erőszakra vonatkozóan vizsgáljam, hogy van-e összefüggés a feljelentési hajlandóság és a rendőrségbe vetett bizalom között ezekben az esetekben. Nagyon fontos leszögezni, hogy az adatok és a kapott eredmények nem a mai helyzetet tükrözik, ugyanakkor nem ismerek olyan kutatást, amely az adatbázisokat a párkapcsolati erőszakra fókuszálva vizsgálta volna. Szem előtt tartva tehát, hogy az adatok nem a mai társadalmi képet mutatják, mégis fontos megvizsgálni, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján, mit tudhatunk meg a párkapcsolati erőszak, a feljelentési hajlandóság és a rendőrségbe vetett bizalom kapcsolatáról. Az ideális kutatási helyzet természetesen az lenne, ha rendelkezésre állnának friss adatok, és azokkal összevethetők lennének a korábbiak, sajnos azonban az áldozatkutatásokra alkalmazott kérdőívek felvétele annyira forrásigényes, hogy kevés olyan ország van, ahol rendszeresen végeznek ilyen felmérést.¹⁰ Jól példázza ezt a magyarországi helyzet, ahol egyetlen országos, reprezentatív áldozatkutatás készült csupán 2003-ban. Sok szempontból fontos lenne ezt a mérést megismételni, egy ilyen jellegű kutatás azonban sokkal nagyobb apparátust igényel, bőven túlmutat a jelen kutatás keretein, ezért az a korábbi adatok elemzésére szorítkozik, annak korlátait figyelembe véve.

A kérdőívekről

International Crime Victims Survey

A nemzetközi adatokat tartalmazó ICVS-adatbázishoz több hullámban vették fel az adatokat, ezekből négy hullám (1989, 1992, 1996, 2000) adatai nyilvánosak, ezek közül az utolsó két hullám adataival dolgozom, azért, mert a kérdőívben a vizsgált kérdések 1992 után változtak. Az adatbázis így 152 203 adatot tartalmaz. Ez a méréshez elegendő elemszám miatt fontos. A párkapcsolati erőszak esetében – bár egyre nagyobb nyilvánosságot kap – magas a látencia.¹¹ Az elmúlt két évtizedben rengeteget változtak a párkapcsolati erőszakot érintő jogszabályok és a közbeszéd is,¹² és ezek nagyban befolyásolhatják nem csupán a feljelentési hajlandóságot, de azt is, hogy az áldozatok maguk szembenéznek-e a történetekkel és hajlandók-e arról be-

¹⁰ BARABÁS 2009.

¹¹ CATTANEO-DELOVEH 2008: 413–422.

¹² TIPPETT 2018: 229–302.

szélni vagy egy kérdőívben őszintén válaszolni. A vizsgált adatbázisok jóval korábbi adatokat tartalmaznak, ezért arra lehet számítani, hogy a látencia az anonimitás ellenére is magas még az áldozati kérdőívekben (*victim survey*) is. Az eredményeket tehát érdemes némi fenntartással kezelni.

1. táblázat: Az adatok nem mutatnak tendenciózus változást sem a feljelentések számában, sem azok arányában

Hullám	Szexuális erőszak áldozata (%)	Tett feljelentést a rendőrségen (%)
1989	7	12,8
1992	7,4	13
1996	8,4	12,2
2000	6,9	12

Forrás: a szerző szerkesztése

Az ICVS-adatbázist vizsgálva azonban nem mutatható ki tendenciaszerűen az, hogy a feljelentési hajlandóság az idő előrehaladtával egyre nőne. 1989-ben a válaszadók 7%-a válaszolt igennel arra kérdésre, hogy követtek-e el ellene szexuális bűncselekményt az elmúlt öt évben. 1992-ben ez az arány 7,4, 1996-ban 8,4 volt, ugyanakkor a növekvő tendencia 2000-ben megszakadt, ekkor a megkérdezettek 6,9%-a válaszolt igennel a kérdésre. A rendőrségi feljelentés esetében még ennyire sem látható növekvő mintázat; 1989-ben 12,8%, 1992-ben 13%, 1996-ban 12,2% és 2000-ben 12% tett feljelentést a rendőrségen.

Ennek ellenére az adatbázis nagyon hasznos, hiszen lehetőséget biztosít arra, hogy megkülönböztessünk bűncselekménytípusokat (autólopás, lopás autóból, autórongálás, motorlopás, biciklilopás, betörés, rablás, lopás, szexuális erőszak, bántalmazás/testi sértés) és arra is, hogy szűrjünk az elkövetőkre (házastárs, partner, volt-házastárs, volt-partner, barát [intim kapcsolat], volt-barát [intim kapcsolat], rokon, közeli barát, főnök, kolléga) abban az esetben, ha az áldozat ismerte a támadót. Ez lehetőséget ad a párkapcsolati erőszak eseteinek kiszűrésére úgy, hogy a szexuális támadásokat (*sexual offence*) és a bántalmazásokat (*assault*) vesszük figyelembe, és az adatokat szűrjük a házastársakra, volt házastársakra, partnerekre és volt partnerekre, barátokra és a volt barátokra (*spouse, partner, ex-spouse ex-partner, boyfriend, ex-boyfriend*). A rendőrségbe vetett bizalomra több válaszból következtethetünk: négyfokú skálán ítélik meg a válaszadók azt, hogy a rendőrség mennyire jól végzi a munkáját, mennyire segítőkész; továbbá kétfokú skálán azt, hogy mennyire valószínű, hogy korrumpálhatók a rendőrök. A kérdőívből kiderül, hogy az áldozatok tettek-e feljelentést, miért igen, vagy miért nem. Ezekből a válaszokból szintén lehet következtetni a rendőrség iránti attitűdökre.

Áldozatok és vélemények kutatás (OKRI adatbázisa)

Az *Áldozatok és vélemények* címmel publikált kutatást az Országos Kriminológiai Intézet (OKRI) készítette 2003-ban. A kutatás reprezentatív, tízezer fő megkérdezésével készült országos adatfelvétel eredménye. A kérdőívben szintén cselekménytípusokra (autólopás, lopás autóból, autórongálás, rongálás, biciklilopás, rablás, zsebtolvajlás, lopás, betörés, bántalmazás, szexuális zaklatás, szexuális támadás, támadás/fenyegetés, átverés, közlekedési baleset, egyéb bűncselekmény) vannak bontva a kérdések, és ahogy az ICVS-adatbázisban, ebben is lehetőség van szűrni arra, hogy az áldozat ismerte-e az elkövetőt, és milyen kapcsolatban álltak (házastárs, élettárs, gyerek, unoka, szülő, nagyszülő, testvér, más rokon, partner [barát, barátnő], barát, munkatárs, szomszéd, ismerős, volt férj, feleség). Ezek közül a jelen kutatás szempontjából a bántalmazás, a szexuális zaklatás, a szexuális támadás és a támadás/fenyegetés lehet releváns, a hozzátartozók közül pedig a házastárs/élettárs, partner és exférj. A rendőrségbe vetett bizalomra ebben az adatbázisban azok a válaszok utalnak, amelyek az „Ön szerint ma Magyarországon a rendőrség mennyire képes garantálni a közbiztonságot?” kérdésre adnak választ, ötfokú skálán lehetett jelölni a választ. Ebben az adatbázisban is rákérdeznek arra, hogy az áldozat tett-e feljelentést, ha nem, miért nem. Azoktól, akik tettek feljelentést, megkérdezték, hogy mennyire voltak elégedettek, mennyire volt az eljárás szakszerű, és további kérdéseket tettek fel a rendőrök munkájával kapcsolatban.

Eredmények

A feljelentési hajlandóság cselekménytípusok szerint

Először megvizsgálom, hogy mely cselekménytípusoknak milyen mértékben esnek áldozatul, majd azt, hogy az áldozatok közül hányan jelentik az esetet.

International Crime Victims Survey

Autólopás áldozatává a nemzetközi adatbázisban vizsgált megkérdezettek 4,4%-a vált, és az áldozatok több mint 90%-a jelentette az esetet a rendőrségnek. A vizsgált populáció 15,4%-ának törték fel az autóját és loptak el így valamit, az áldozatok körülbelül fele tett feljelentést. Az autóját a megkérdezettek 14%-ának rongálták meg, az áldozatok harmada tett feljelentést.

2. táblázat: A különböző cselekménytípusok elkövetésének gyakorisága és a feljelentési hajlandóság aránya

	Gyakoriság (%)	Feljelentési hajlandóság (%)
Autólopás	4,4	90,3
Lopás autóból	15,4	48,4
Autórongálás	14	32,8
Motorlopás	1,4	71,6
Biciklilopás	10,5	46,6
Betörés	11,1	60,3
Rablás	7,1	35,9
Lopás	20,1	26
Szexuális erőszak	7,3	11,8
Bántalmazás, testi sértés	10,4	28,8

Forrás: a szerző szerkesztése az ICVS-adatbázis alapján

A motorlopások gyakorisága 1,4%, a feljelentési hajlandóság azonban viszonylag magas ezeknél a bűncselekményeknél; az esetek 71,6%-a jutott a rendőrség tudomására. A megkérdezettek 10,5%-ától loptak el biciklit, az áldozatok közel fele ezt jelentette a rendőrségen. Betörést a megkérdezettek 11%-a szenvedett el, és az áldozatok 60,3%-a tett feljelentést. A megkérdezettek 7,1%-a lett rablás áldozata, és az áldozatok 35,9%-a jelentette azt. A megkérdezettek 20,1%-a lett lopás áldozata, és az áldozatok 26%-a tett feljelentést. A megkérdezettek 7,3%-a lett szexuális erőszak áldozata, és csupán az áldozatok 11,8%-a jelentette be a rendőrségen. A megkérdezettek 10,4%-át érte valamilyen testi sértés, és az esetek 28,8%-áról szereztek tudomást a hatóságok. Látható tehát, hogy minden cselekménytípusra jellemző a látencia, de éppen a testi épséget, szexualitást érintő bűncselekmények esetében, ahol az eset túlmutat a vagyoni veszteségen, a legmagasabb.

A nemzetközi adatbázis adatai hitelesnek tűnnek, hiszen az adatok egybecsengenek a szakirodalommal, Skogan szerint például a biztosítás és a pénzbeli kompenzáció lehetősége (autólopás, betörés) az egyik legerősebb ösztönző, míg a bűncselekmény komolytalanságának szubjektív érzékelése a legerősebb ellenőztönző.¹³ A szexuális erőszak eseteinél valóban magasabb a feljelentés aránya azok körében, akik súlyosnak ítélték meg az ellenük elkövetett bűncselekményt, ugyanakkor ezekben az esetekben is kirívóan magas a látencia aránya: azok közül, akik súlyosnak ítélték meg a történeteket, 23,7% tett feljelentést (76% nem). Akik azonban nem találták súlyosnak a támadást, csupán 2,5%-ban jelentettek (96% nem). A testi sértéseknél is nagy szerepe van az eset vélt komolyságának; akik nagyon súlyosnak tartották a bántalmazást, 48,8%-ban jelentették az esetet (50,5% nem), míg akik nem találták súlyosnak a bűncselekményt, csupán 11,3%-ban jelentették azt (86,7%

¹³ SKOGAN 1984: 113–137.

nem). Az összefüggés a bűncselekmény vélt komolysága és a feljelentési hajlandóság között szignifikáns és erős.

Áldozatok és vélemények (OKRI-kutatás)

Az OKRI által készített magyarországi helyzetre vonatkozó kutatás eredményei a 3. táblázatban láthatók. Autólopások ez alapján nem gyakori (1,8%) bűncselekmények, ugyanakkor a feljelentési hajlandóság ennél a bűncselekménynél a legmagasabb (70%). Az autóból való lopások jóval gyakrabban (5,3%) fordulnak elő, az áldozatok körülbelül fele jelenti is az esetet. Az autó megrongálása még gyakoribb (6%), a feljelentési hajlandóság azonban alacsonyabb, mint a többi autót érintő bűncselekmény esetében. Rongálást a megkérdezettek 3,1%-a tapasztalt, körülbelül az áldozatok harmada tett feljelentést. A leggyakoribb bűncselekmények Magyarországon a biciklilopás (7,3%) és a lopás (7,3%) mindkét esetben 40% feletti a feljelentési hajlandóság. A rablások viszonylag ritkák (1,2%), a tolvajlás ennél gyakoribb (4%), előbbit azonban jóval gyakrabban jelentik (67%), de utóbbit is 40% felett. A betörések viszonylag gyakorinak számítanak (5,3%), és majdnem olyan magas a feljelentési hajlandóság, mint az autólopások esetében.

3. táblázat: A különböző cselekménytípusok elkövetésének gyakorisága és a feljelentési hajlandóság aránya

	Gyakoriság (%)	Feljelentési hajlandóság (%)
Autólopás	1,8	70
Lopás autóból	5,3	51,5
Autórongálás	6	38,6
Rongálás	3,1	34,4
Biciklilopás	7,3	41,9
Rablás	1,2	67
Tolvajlás	4	40,7
Lopás	7,3	46,7
Betörés	5,3	65,8
Bántalmazás	1,4	38,9
Szexuális zaklatás	0,4	40,7
Szexuális támadás	0,1	42,8
Támadás/fenyegetés	2,2	34

Forrás: a szerző szerkesztése az OKRI adatbázisa alapján

A szexuális és testi bántalmazások és fenyegetések esetében feltűnően alacsony a gyakoriság aránya. Ennek több oka is lehet, például egyes bűncselekményeket az áldozat nem tekint bűncselekménynek (például házastársak közötti nemi erőszak), vagy bűncselekménynek tekinti ugyan, de magánjellegetűnek és elhallgatja, esetleg

szégyelli még egy anonim kérdőívben is bevallani, vagy fél erről beszélni. Azok, akik beszámoltak ellenük elkövetett ilyen jellegű bűncselekményről, meglepően magas arányban tettek feljelentést (42,8% a szexuális erőszak esetében). Ez szintén arra enged következtetni, hogy még az anonim kérdőívben is látenciában maradnak ezek a bűncselekmények, a kérdezőbiztosoknak sem vallották be az áldozatok a bűncselekményt a fenti okok valamelyike vagy más okok miatt, vagyis a kérdőívben valószínűsíthetően jellemzően azok vallották be, hogy követtek el ellenük szexuális vagy testi bántalmazást, akik egyébként is tettek feljelentést, és így ügyük bizonyos mértékben már nyilvánosságra került.

Hasonló következtetésekre jutott Virág is az *Áldozatok és vélemények* kiadvány szexuális bűncselekményekről szóló fejezetében is.¹⁴ Virág megállapította, hogy a válaszok alacsony száma arra enged következtetni, hogy a kérdezőbiztossal felvett áldozati interjúk esetleges eredményt adnak a szexuális jellegű bűncselekményekkel kapcsolatban. Javaslatára szerint több adatbázis használata célszerű lehet az anomáliák kiszűrésére. Másfelől Virág arra a következtetésre jutott, hogy a válaszok alacsony száma miatt az adatok további bontása nem lehetséges és értelmetlen is. Ezekre a problémákra nyújt megoldást az ICVS nemzetközi adatbázisa, amelyben sok adat szerepel, ezért az adatok tovább bonthatók, így lehetőség van a párkapcsolati erőszak vizsgálatára is.

Összehasonlítás

Azt, hogy az említett magyarországi adatok torzítanak, a nemzetközi összehasonlítás is bizonyítja, az OKRI által készített magyarországi helyzetre vonatkozó kutatás eredményei helyenként jelentős eltérést mutatnak a nemzetközi adatokhoz képest.

4. táblázat: Az eredményeket összehasonlító táblázat

	Gyakoriság (%) nemzetközi adatok alapján	Feljelentési hajlandóság (%) nemzetközi adatok alapján	Gyakoriság (%) magyar adatok alapján	Feljelentési hajlandóság (%) magyar adatok alapján
Autólopás	4,4	90,3	1,8	70
Lopás autóból	15,4	48,4	5,3	51,5
Autórongálás	14	32,8	6	38,6
Biciklilopás	10,5	46,6	7,3	41,9
Betörés	11,1	60,3	5,3	65,8
Rablás	7,1	35,9	1,2	67
Lopás	20,1	26	7,3	46,7
Szexuális erőszak	7,3	11,8	0,1	42,8
Bántalmazás, testi sértés	10,4	28,8	1,4	38,9

Forrás: a szerző szerkesztése

¹⁴ VIRÁG 2004: 71–85.

A 4. táblázatból jól látszik, hogy a legtöbb cselekménytípusnál a nemzetközi és a magyar adatokat összevetve, a gyakoriság aránya nemzetközi viszonylatban jellemzően magasabb, ezt részben magyarázzák társadalmi különbségek (például eltérő életszínvonal, ami gyakoribb autólopáshoz, betöréshez vezethet). A feljelentési hajlandóságban az autólopások mellett a rablás, lopás, szexuális erőszak és testi sértés mutat jelentősebb eltérést. A kutatás témájára való tekintettel most csak utóbbi kettővel foglalkozom részletesebben. Jól látható, hogy a szexuális erőszak esetében a bevallott gyakoriságban is óriási különbség fedezhető fel, a feljelentési hajlandóság szintén nagy eltérést mutat az ellenkező irányban. Ez alátámasztja a fenti érvelést arról, hogy Magyarországon jellemzően azok vallották be a szexuális erőszak elkövetését, akik egyébként is tettek feljelentést. A testi sértéseknél hasonló tendencia látható, bár az eltérés mértéke alacsonyabb, mint a szexuális bűncselekmények esetében.

Párkapcsolati erőszak esetek

Ahogy a fenti adatokból és érvelésből kiderült, a párkapcsolati erőszak vizsgálata csupán a nemzetközi adatbázison lesz lehetséges, a magyar adatbázisban szereplő alacsony számú válasz miatt. Az ICVS-adatbázisban szereplő 152 ezer azonban lehetőséget nyújt a tervezett vizsgálatokra. Arra a kérdésre, hogy érte-e az elmúlt öt évben szexuális támadás, a vizsgált időszakban (1996, 2000) összesen 85 200 válaszadóból (ennél a cselekménytípusnál a női válaszadókat vették figyelembe) 6178-an válaszoltak igennel, ez a válaszadók 7,3%-a. Érdeemes megjegyezni, hogy 565 válaszadó „nem tudom” választ adott a kérdésre, ami arra utalhat, hogy történt velük szemben valamilyen szexuális jellegű visszaélés, csak az eset súlyossága alapján nem tudják egyértelműen eldönteni, hogy bűncselekménynek számít-e. A 6178 esetből összesen 447 válaszadó mondta azt, hogy partnere (férj, élettárs, barát) vagy expartner követte el a bűncselekményt, ez az összes eset 7,2%-a. Meglepő azonban, hogy a válaszok alapján a feljelentési hajlandóság aránya magasabb azoknál az eseteknél, amikor a partner követte el az erőszakot; amíg a szexuális erőszak eseteket 11,8% jelentette, addig a partner által elkövetett szexuális erőszakot az esetek 19,7%-ában jelentették. Ami a testi sértéseket illeti (amelyben a férfi áldozatok is megjelennek), a 152 ezer válaszadóból 15 872 vált áldozattá, vagyis a megkérdezettek körülbelül 10%-a, ebből 4435-en tettek feljelentést (28,8%). Az esetek 7,2%-át az áldozatok partnere (férj, élettárs, barát) vagy expartner követte el. Az 1147 válaszadóból 392-en nyilatkoztak úgy, hogy tettek feljelentést (34,2%), vagyis az adatok alapján a fizikai bántalmazás esetében is alacsonyabb a látencia akkor, ha az elkövető partner vagy expartner.

Ez mindkét bűncselekménytípus esetében meglepő, és ellentmond több kutatási eredménynek,¹⁵ ugyanakkor az, hogy ezekben az esetekben magasabb a feljelentési hajlandóság, pozitív abból a szempontból, hogy a partner által elkövetett szexuális vagy fizikai bántalmazás gyakran ismétlődő. A vizsgált adatbázisból az derül ki, hogy gyakoribb az, hogy ismétlődő esetekről van szó; a szexuális bűncselekményeknél 75 áldozattal csak egyszer, 96 áldozattal többször fordult elő szexuális visszaélés, a testi sértések esetében 146 esetben mondta a válaszadó, hogy csak egyszer bántalmazta a párja, míg 190 áldozatot többször is.

Skogan szerint a feljelentési hajlandóság esetében a bűncselekmény vélt komoly-sága erős ösztönző, vagyis minél komolyabbnak itéli meg az áldozat azt, ami vele történt, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy feljelentést tesz.¹⁶ Ezt támasztják alá az ICVS adatbázisán végzett vizsgálataim is. A bűncselekmény érzékelt komoly-sága és a feljelentési hajlandóság között erős szignifikáns (0,000) összefüggést mutatnak az adatok azok körében, akik ellen szexuális bűncselekményt követtek el, és azok körében is, akik ellen ezt partnere követte el, ugyanakkor figyelemre méltó az is, hogy ez az arány még mindig nagyon alacsonynak számít más bűncselekménytípusokhoz képest, még akkor is, ha az áldozatok maguk is súlyosnak ítélik meg a történeteket. A partnerek által elkövetett szexuális erőszak esetében a válaszadók csupán 12%-a mondta azt, hogy nem volt igazán komoly az erőszak, és 19,5% szerint nem történt bűncselekmény. Az látható az adatokból, hogy annak ellenére, hogy több mint 68% úgy véli, hogy súlyos bűncselekményt követtek el ellenük, az esetek többségében mégsem kérnek rendőri segítséget. A kérdőívben rákérdeztek, hogy mi történt. A válaszadók 23,7%-a szexuális erőszakról, 21,7%-a nemi erőszak kísérletéről, 19,2% „illetlen támadásról” (*indecent assault*), 31,3% pedig sértő magatartásról (*offensive behavior*) számolt be. A partnerek által elkövetett fizikai bántalmazások esetében szintén szignifikáns (0,000) összefüggést mutatnak a számok; minél súlyosabb a bántalmazás, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy az áldozat feljelentést tesz. A partnerek által elkövetett bántalmazások 85,1%-át nagyon súlyosnak vagy súlyosnak ítélték meg az áldozatok, és 66% vélte úgy, hogy bűncselekmény történt. Amikor a kérdezőbiztosok arra kérdeztek rá, hogy mi történt, az áldozatok 60%-a válaszolta azt, hogy erőszak történt, 38% pedig fenyegetésről számolt be.

A kérdőívben rákérdeztek arra is, hogy miért tettek az áldozatok feljelentést, illetve azoktól, akik nem tettek feljelentést, azt kérdezték, hogy ennek mi volt az oka. Azok, akik jelentették a partnerük által elkövetett szexuális vagy fizikai bántalmazást, leggyakrabban azt jelölték meg indokként, hogy megállítsák a bántalmazást (53,6%). A második leggyakrabban említett ok az, hogy segítséget kapjanak (40,75%), az áldozatok harmada (30,2%) azt válaszolta, hogy azt akarja, hogy az elkövetőt elkapják, ennél valamivel kisebb arányban (27,95%) válaszolták azt, hogy az ilyen bűncselekményt jelenteni kell. Azok, akik nem tettek feljelentést, leggyakrabban

¹⁵ CATTANEO–DELOVEH 2008: 413–422.

¹⁶ SKOGAN 1984: 113–137.

azért mulasztották ezt el, mert maguk oldották meg (39,65%), a többi válaszlehetőséget ennél jóval kisebb arányban jelölték a válaszadók; érdektelen a rendőrségnek (16,5%), nem elég súlyos (13,7%), a rendőrség nem tenne semmit (11,8%), a család megoldotta (11,55%), a rendőrség nem tudna semmit tenni (11,1%), fél/nem szereti a rendőrséget (10,4%). A rendőrségtől való félelemnél azonban érdemes felhívni rá a figyelmet, hogy a partnerük által szexuálisan bántalmazott áldozatok nagyobb (14,3%) arányban jelölték ezt a válaszlehetőséget. Ebből arra következtethetünk, hogy ez még a fizikai bántalmazásnál is érzékenyebb bűncselekmény, amelynek jelentéséhez még nagyobb bizalom szükséges az áldozatok részéről. Arra is rámutat ez az eredmény, hogy a rendőrséggel kapcsolatos attitűdökkel igenis érdemes foglalkozni, hiszen jelentős visszatartó erő lehet akár csak a feltételezés is, hogy a rendőrség nem tud, vagy nem akar majd segíteni.

A rendőrségbe vetett bizalom és a feljelentési hajlandóság összefüggései

Az előző fejezetekben amellett érveltem, hogy érdemes a rendőrségbe vetett bizalom és a feljelentési hajlandóság összefüggéseit bűncselekménytípusokra bontva vizsgálni. Az összes adatbázisban szereplő bűncselekmény elemzése messze túlmutat ennek a cikknek a keretein, ezért most a szexuális bűncselekmények, a testi sértések és párkapcsolati erőszak bűnesetek vizsgálatára szorítkozom. Az ICVS-kérdőívben négy kérdés utal a rendőrségbe vetett általános bizalomra: a rendőrség jól végzi-e a munkáját (2 és 4 szintes skála), a rendőrség segítőkész-e (4-es skála), valószínűnek tartja-e, hogy egy ügyet, amelyre törvény által jogosult, csak úgy tud elintézni, hogy megvesztegeti a rendőrséget (2-es skála). A szexuális erőszakot átélt és feljelentést tevő áldozatok körében nagyobb arányban vannak jelen azok, akik szerint a rendőrség jó munkát végez. Ezen áldozatok körében azonban nincs szignifikáns összefüggés a feljelentési hajlandóság és a rendőrség vélt segítőkészsége között, vagyis nem tesznek nagyobb arányban feljelentést azok, akik segítőkésznek gondolják a rendőrséget. Hasonlóképp, az, hogy az áldozatok korrumpálhatónak tartják-e a rendőrséget, nincs összefüggésben a feljelentési hajlandósággal, vagyis az, hogy egy egyén korruptnak tartja-e a rendőrséget, nem befolyásolja abban a döntésben, hogy szexuális erőszak esetén tegyen-e feljelentést. A testi sértések esetében erős összefüggés áll fenn a rendőrségbe vetett bizalom és a feljelentési hajlandóság között; vagyis az áldozatok minél inkább azt gondolják, hogy a rendőrség jó munkát végez, vagy azt, hogy a rendőrség segítőkész, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy feljelentést tesznek, ha áldozattá válnak, továbbá a feljelentést tevő áldozatok között szignifikánsan nagyobb az aránya azoknak, akik szerint a rendőrök nem korrumpálhatók. Amennyiben a szexuális erőszakot vagy a fizikai bántalmazást az áldozat partnere követi el, az áldozat rendőrségről alkotott véleménye (jó munkát végeznek-e, segítőkészek-e, korrumpálhatók-e) nem mutat szignifikáns összefüggést a feljelentési hajlandósággal.

5. táblázat: Szignifikanciaszint (Pearson Chi-Square) az egyes esetekben

	Jó munkát végez	Segítőkész	Korrumpálható
Szexuális bűncselekmények	0,013	0,822	0,120
Testi sértés, bántalmazás	0,000	0,000	0,001
Partner által elkövetett szexuális bűncselekmények	0,329	0,450	0,177
Partner által elkövetett testi sértés, bántalmazás	0,154	0,927	0,642

Forrás: a szerző szerkesztése

Több esetben ugyan látszik a fenti tendencia, vagyis az, hogy akik pozitívabban állnak a rendőrséghez, hajlamosabbak feljelentést tenni, ugyanakkor az összefüggések gyengék. Az eltérést okozhatja az, hogy a változók vizsgálatok több esetben túl alacsonyak voltak az elemszámok, ugyanakkor felmerül annak a lehetősége is, hogy abban az esetben, ha a bűncselekményeket az áldozat partnere vagy expartner követi el, akkor a rendőrség iránti attitűdöknél (jó munkát végeznek-e, segítőkészek-e, korrumpálhatók-e) egyéb szempontok fontosabbak a döntéshozásban. Ennek a kérdéskörnek a mélyebb tanulmányozása túlmutat ennek a cikknek a keretein, de a kutatás további részében erre is fókuszálni fogok.

Konklúzió

A kutatás egyik tagadhatatlan limitációja, egyben az egyik fontos eredménye is, hogy rámutat az adatok minőségének és mennyiségének javítási igényére. Jelenleg a párkapcsolati erőszak mértékének pontos kutatásához és megismeréséhez az áldozati kérdőívekből származó adatok nem elégségesek. A hatósági statisztikákból pedig a látenciára vonatkozóan nem találunk adatokat. A meglévő adatok természetesen alapot kínálnak a jelenség(ek) kutatására, ugyanakkor fontos szót emelni az adatok minőségének és mennyiségének javítása érdekében, hogy még a mostaninál is pontosabb információink legyenek a látenciában maradt áldozatokról. A kutatásból kiderült továbbá, hogy a szexuális erőszakot átélt és feljelentést tevő áldozatok esetében nincs szignifikáns összefüggés a feljelentési hajlandóság és a rendőrség vélt segítőkészsége, illetve a rendőrség korrumpálhatóságáról alkotott vélemény között. A testi sértések esetében ugyanakkor erős összefüggés áll fenn a rendőrségbe vetett bizalom és a feljelentési hajlandóság között; vagyis az áldozatok minél inkább azt gondolják, hogy a rendőrség jó munkát végez, vagy azt, hogy a rendőrség segítőkész, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy feljelentést tesznek, ha áldozattá válnak. Változik azonban a helyzet akkor, ha a szexuális erőszakot vagy a fizikai bántalmazást az áldozat partnere követi el, ebben az esetben ugyanis az áldozat rendőrségről alkotott véleménye nem mutat szignifikáns összefüggést a feljelentési hajlandósággal. Bűncselekménytípusonként tehát valóban eltérő eredményeket kap-

tunk, vagyis az egyes hipotézis bizonyítható az adatbázis(ok) alapján, ugyanakkor meglepetést okozott az, hogy éppen a legérzékenyebb bűncselekménytípusoknál (szexuális erőszak, párkapcsolati erőszak) nincs szignifikáns összefüggés a bizalom és a feljelentési hajlandóság között, vagyis a második hipotézist cáfolja a kutatás. Ezek az eredmények arra mindenképpen felhívják a figyelmet, hogy a témát érdemes mélyebben, akár más módszerekkel (kvalitatív) is kutatni.

Irodalomjegyzék

- BARABÁS A. Tünde (2009): *Áldozattá válás Magyarországon: a statisztika és az empirikus vizsgálatok valóságképe*. OKRI, Online: www.okri.hu/images/stories/kutatok/barabastunde/bt_irm_2009_2_7.2.pdf
- BENNETT, R. R. – WIEGAND, R. B. (1994): Observations on Crime Reporting in a Developing Nation. *Criminology*, 32(1), 135–148. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1994.tb01149.x>
- BOATENG, Francis D. (2018): Crime Reporting Behavior: Do Attitudes Toward the Police Matter? *Journal of Interpersonal Violence*, 33(18), 2891–2916. Online: <https://doi.org/10.1177/0886260516632356>
- CATTANEO, L. B. – DELOVEH, H. L. M. (2008): The Role of Socioeconomic Status in Helpseeking from Hotlines, Shelters, and Police among a National Sample of Women Experiencing Intimate Partner Violence. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78(4), 413–422. Online: <https://doi.org/10.1037/a0014558>
- DAVIS, Robert C. – HENDRICKS, Nicole J. (2007): Immigrants and Law Enforcement: A Comparison of Native Born and Foreign-Born Americans' Opinions of the Police. *International Review of Victimology*, 14(1), 81–94. Online: <https://doi.org/10.1177/026975800701400105>
- ELNTIB, Stamatios et al. (2018): Is the Public Willing to Help the Nigerian Police During the Boko Haram Crisis? A Look at Moderating Factors. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 33(1), 55–62. Online: <https://doi.org/10.1007/s11896-017-9234-0>
- FISHMAN, Gideon (1979): Patterns of Victimization and Notification. *The British Journal of Criminology*, 19(2), 146–157. Online: <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a046979>
- FÜSTÖS Mónika (2022): A feljelentési hajlandóság és a rendőrségbe vetett bizalom összefüggései. Szisztematikus szakirodalmi áttekintés a Web of Science alapján. *Belügyi Szemle*, 70(1), 149–168. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.1.9>
- GARAI Renáta (2021): *A kapcsolati erőszak „szövődményei” – egy nővum hatása és joggyakorlata*. PhD-disszertáció. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Online: https://ajk.kre.hu/images/doc2021/doktori/Garai_Renata_PhD_disszertacio.pdfdoc2021/doktori/Garai_Renata_PhD_disszertacio.pdf
- GARAI Renáta (2023): A kapcsolati erőszak bűncselekmény tényállásának 10. születésnapjára: Összegző gondolatok a joggyakorlat tükrében. *Belügyi Szemle*, 71(10), 1743–1758. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.10.4>
- GOUDRIAAN, Heike – LYNCH, James P. – NIEUWBEERTA, Paul (2004): Reporting to the Police in Western Nations: A Theoretical Analysis of the Effects of Social Context. *Justice Quarterly*, 21(4), 933–969. Online: <https://doi.org/10.1080/07418820400096041>
- GOUDRIAAN, Heike – WITTEBROOD, Karin – NIEUWBEERTA, Paul (2006): Neighbourhood Characteristics and Reporting Crime. *The British Journal of Criminology*, 46(4), 719–742. Online: <https://doi.org/10.1093/bjc/azi096>
- GRIFFITHS, Clare E. (2018): The Disjuncture between Confidence and Cooperation: Police Contact amongst Polish Migrants and Established Residents. *European Journal of Criminology*, 15(2), 197–216. Online: <https://doi.org/10.1177/1477370817712962>

- JACKSON, J. et al. (2020): Police Legitimacy and the Norm to Cooperate: Using a Mixed Effects Location-Scale Model to Estimate the Strength of Social Norms at a Small Spatial Scale. *Journal of Quantitative Criminology*, 37(7), 547–572. Online: <https://doi.org/10.1007/s10940-020-09467-5>
- KÄÄRIÄINEN, Juha – SIRÉN, Reino (2011): Trust in the Police, Generalized Trust and Reporting Crime. *European Journal of Criminology*, 8(1), 65–81. Online: <https://doi.org/10.1177/1477370810376562>
- KARAKUS, Onder (2017): Instrumental and Normative Pathways to Legitimacy and Public Cooperation with the Police in Turkey: Considering Perceived Neighborhood Characteristics and Local Government Performance. *Justice Quarterly*, 34(1), 25–54. Online: <https://doi.org/10.1080/07418825.2015.1095346>
- KHONDAKER, Mahfuzul I. – WU, Yuning – LAMBERT, Eric G. (2017): Bangladeshi Immigrants' Willingness to Report Crime in New York City. *Policing and Society*, 27(2), 188–204. Online: <https://doi.org/10.1080/10439463.2015.1040795>
- KOCHEL, Tammy R. – PARKS, Roger – MASTROFSKI, Stephen D. (2013): Examining Police Effectiveness as a Precursor to Legitimacy and Cooperation with Police. *Justice Quarterly*, 30(5), 895–925. Online: <https://doi.org/10.1080/07418825.2011.633544>
- KRUGER, D. J. et al. (2016): Perceptions of Procedural Justice Mediate the Relationship between Local Violent Crime Density and Crime Reporting Intentions. *Journal of Community Psychology*, 44(6), 807–812. Online: <https://doi.org/10.1002/jcop.21797>
- KWAK, Hyounggon – DIERENFELDT, Rick – MCNEELEY, Susan (2019): The Code of the Street and Cooperation with the Police: Do Codes of Violence, Procedural Injustice, and Police Ineffectiveness Discourage Reporting Violent Victimization to the Police? *Journal of Criminal Justice*, 60, 25–34. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2018.11.001>
- LEE, Yung H. – CHO, Sujung (2020a): Assessing a Multidimensional Model of Police Legitimacy in South Korea with Latent Class Analysis. *Journal of Crime and Justice*, 44(3), 353–374. Online: <https://doi.org/10.1080/0735648X.2020.1773897>
- LEE, Yung H. – CHO, Sujung (2020b): The Significance of Instrumental Pathways to Legitimacy and Public Support for Policing in South Korea: Is the Role of Procedural Fairness Too Small? *Crime, Law and Social Change*, 73(5), 575–603. Online: <https://doi.org/10.1007/s10611-019-09876-z>
- LI, F. et al. (2020): The Mediating Roles of Law Legitimacy and Police Legitimacy in Predicting Cooperation with Police in China. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 54(2), 000486582096564. Online: <https://doi.org/10.1177/0004865820965641>
- MURPHY, Kristina – BARKWORTH, Julie (2014): Victim Willingness to Report Crime to Police: Does Procedural Justice or Outcome Matter Most? *Victims & Offenders*, 9(2), 178–204. Online: <https://doi.org/10.1080/15564886.2013.872744>
- MURPHY, Kristina – CHERNEY, Adrian (2011): Fostering Cooperation with the Police: How do Ethnic Minorities in Australia Respond to Procedural Justice-Based Policing? *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 44(2), 235–257. Online: <https://doi.org/10.1177/0004865811405260>
- MURPHY, Kristina – MAZEROLLE, Lorraine (2018): Policing Immigrants: Using a Randomized Control Trial of Procedural Justice Policing to Promote Trust and Cooperation. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 51(1), 3–22. Online: <https://doi.org/10.1177/0004865816673691>
- MURPHY, Kristina – CHERNEY, Adrian – TESTON, Marcus (2019): Promoting Muslims' Willingness to Report Terror Threats to Police: Testing Competing Theories of Procedural Justice. *Justice Quarterly*, 36(4), 594–619. Online: <https://doi.org/10.1080/07418825.2018.1437210>
- MURPHY, Kristina – MADON, Natasha S. – CHERNEY, Adrian (2017): Promoting Muslims' Cooperation with Police in Counter-Terrorism: The Interaction between Procedural Justice, Police Legitimacy and Law Legitimacy. *Policing: An International Journal*, 40(3), 544–559. Online: <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-05-2016-0069>

- MURPHY, Kristina – MADON, Natasha S. – CHERNEY, Adrian (2020): Reporting Threats of Terrorism: Stigmatisation, Procedural Justice and Policing Muslims in Australia. *Policing and Society*, 30(4), 361–377. Online: <https://doi.org/10.1080/10439463.2018.1551393>
- ÖZAŞÇILAR, Mine – NARLI, Nilüfer – ÖZTÜRK, Osman (2019): Crime Reporting Behavior Among Syrian Immigrants in Istanbul. *Crime & Delinquency*, 65(14), 1997–2018. Online: <https://doi.org/10.1177/0011128718807157>
- PÓSCH, Krisztián et al. (2020): “Truly Free Consent”? Clarifying the Nature of Police Legitimacy Using Causal Mediation Analysis. *Journal of Experimental Criminology*, 17, 563–595. Online: <https://doi.org/10.1007/s11292-020-09426-x>
- RENGIFO, Andres F. – SLOCUM, Lee A. – CHILLAR, Vijay (2019): From Impressions to Intentions: Direct and Indirect Effects of Police Contact on Willingness to Report Crimes to Law Enforcement. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 56(3), 412–450. Online: <https://doi.org/10.1177/0022427818817338>
- SARGEANT, Elise – MURPHY, Kristina – CHERNEY, Adrian (2014): Ethnicity, Trust and Cooperation with Police: Testing the Dominance of the Process-Based Model. *European Journal of Criminology*, 11(4), 500–524. Online: <https://doi.org/10.1177/1477370813511386>
- SEMUKHINA, Olga (2014): Unreported Crimes, Public Dissatisfaction of Police, and Observed Police Misconduct in the Volgograd Region, Russia: A Research Note. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 38(4), 305–325. Online: <https://doi.org/10.1080/01924036.2013.872690>
- SKOGAN, Wesley G. (1984): Reporting Crimes to the Police: The Status of World Research. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 21(2), 113–137. Online: <https://doi.org/10.1177/0022427884021002003>
- SLOCUM, Lee A. (2017): The Effect of Prior Police Contact on Victimization Reporting: Results from the Police–Public Contact and National Crime Victimization Surveys. *Journal of Quantitative Criminology*, 34(2), 535–589. Online: <https://doi.org/10.1007/s10940-017-9345-x>
- SUNSHINE, Jason – TYLER, Tom R. (2003): The Role of Procedural Justice and Legitimacy in Shaping Public Support for Policing. *Law. Society Review*, 37(3), 513–548. Online: <https://doi.org/10.1111/1540-5893.3703002>
- TANKEBE, Justice (2019): Cooperation with the Police against Corruption: Exploring the Roles of Legitimacy, Deterrence and Collective Action Theories. *The British Journal of Criminology*, 59(6), 1390–1410. Online: <https://doi.org/10.1093/bjc/azz030>
- TANKEBE, Justice – REISIG, M. D. – WANG, X. (2016): A multidimensional model of police legitimacy: A cross-cultural assessment. *Law and Human Behavior*, 40(1), 11–22. Online: <https://doi.org/10.1037/lhb0000153>
- TIPPETT, E. C. (2018): The Legal Implications of the MeToo Movement. *Minnesota Law Review*, 103, 229–302. Online: www.minnesotalawreview.org/wp-content/uploads/2019/01/12Tippett_MLR.pdf
- TSUSHIMA, M. – HAMAI, K. (2015): Public Cooperation with the Police in Japan: Testing the Legitimacy Model. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 31(2), 212–228. Online: <https://doi.org/10.1177/1043986214568836>
- TYLER, Tom R. – FAGAN, Jeffery (2008): Legitimacy and Cooperation: Why Do People Help the Police Fight Crime in Their Communities. *Ohio State Journal of Criminal Law*, 6, 231–245.
- TYLER, Tom R. – SCHULHOFER, S. – HUQ, A. Z. (2010): Legitimacy and Deterrence Effects in Counterterrorism Policing: A Study of Muslim Americans. *Law & Society Review*, 44(2), 365–401. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1540-5893.2010.00405.x>
- VIRÁG György (2004): Szexuális erőszak. In IRK Ferenc (szerk.): *Áldozatok és vélemények II. kötet*. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 71–85.
- WIEDLITZKA, Susann et al. (2018): Perceptions of Police Legitimacy and Citizen Decisions to Report Hate Crime Incidents in Australia. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 7(2), 91–106. Online: <https://doi.org/10.5204/ijcsd.v7i2.489>

ABSTRACT

Are Victims More Likely to Report Crimes When Trusting the Police? A Quantitative Study

Mónika FÜSTÖS

For many years criminology has assumed that the more victims trust the police, the more they will be willing to report crimes. Yet, the relationship between trust in the police and victims' willingness to report has rarely been researched empirically. In the last ten years more and more research has been conducted in this field. They are, however, showing contradictory results. I believe that one reason for the conflicting results is that usually types of crime are not distinguished. So my first hypothesis is as follows: if crime types are researched one by one, we would receive more accurate results. The second hypothesis of this paper is that in the case of crimes that require deeper trust (sexual violence, intimate partner violence), the willingness to report crimes is greater if trust in the police is strong. Based on the data, there is no significant correlation between the willingness to report and trust in the police in the case of victims who have experienced sexual violence, but there is correlation in case of physical violence. If the perpetrator of the physical violence is the intimate partner of the victim there is no significant correlation. It can therefore be seen that the results are really different for each type of crime (hypothesis 1), but it was surprising that there was no significant correlation between trust and the willingness to report the most sensitive types of crime (sexual violence, intimate partner violence). This result shows that it is worth researching the topic more deeply, even with other methods (qualitative).

Keywords: *trust in police, willingness to report a crime, database, intimate partner violence*

A kriptovaluták megjelenése, elterjedése és a jelenséggel szemben lehetséges jogi válaszlépések

JÁMBOR Gellért¹

A pénz – mint hivatalos csereeszköz – egyik legfontosabb jellemzője, hogy az állam saját hatáskörébe vonja annak kibocsátását, a kibocsátás mennyiségének meghatározásán keresztül pedig az értékének meghatározását is.² A pénzkibocsátás jogát Magyarországon az állam a Magyar Nemzeti Bankon keresztül gyakorolja.³ A kriptovaluták ezzel szemben a pénz fejlődésének korai fázisára emlékeztetnek, szabad csereeszközként funkcionálnak valamely polgári jogilag értékelhető ügyletben. Az államnak nincsen ráhatása sem a kibocsátásukra, sem a bevonásukra, miként arra sem, hogy azok értékét a mennyiség meghatározásán keresztül inflálja vagy éppen deflálja. Fontos megjegyezni, hogy a kriptovaluták pénzforgalmi szabályozás alóli kivettsége sokszor azt eredményezi, hogy olyan tiltott jogügyleteknél szolgálhatnak csereértékként, amelyeket egyébként a jog tiltana, így például terrorizmus finanszírozása, kábítószer vagy más tiltott anyagok forgalmazása. A kriptovaluta magában foglalja az összes digitálisan létrehozott pénzeszközt, amely kriptográfiai titkosítás, „hashelés” útján jött létre. A hashelés pedig olyan digitális folyamat, amely képes visszafordíthatatlan matematikai művelet segítségével egy tetszőleges adatfolyamatot a megadott méretre tömöríteni.⁴ A tanulmány célja annak bemutatása, hogy a kriptovaluták milyen kihívást jelentenek a jogalkalmazók számára amiatt, hogy nem állnak pénzforgalmi szabályozás alatt, s az újfajta jelenséggel szemben milyen jellegű jogi szabályozás lehetséges, illetve mely jogterületeken lenne szükséges további jogalkotási folyamat megvalósítása.

Kulcsszavak: kriptovaluták, titkosítás, blokklánc-ellenőrzés, lefoglalás

A kriptovalutákról általában

A kriptovaluták létrejötte szorosan kapcsolódik a bizalom kérdéséhez. Az alapjául szolgáló blokklánc- (*blockchain*-) technológia 2008 novemberében kapott nagyobb figyelmet, amikor valaki(k) Satoshi Nakamoto álnév alatt javaslatot tett(ek) közzé a Cryptography levelezőlistán, amely forradalmian új megoldást mutatott

¹ Bírósági titkár, Tapolcai Járásbíróság; PhD, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, e-mail: JamborG@birosag.hu

² HEGEDŰS-LÉNÁRD – ÚDVARY 2021: 9.

³ POLT 2021: 421.

⁴ HEGEDŰS-LÉNÁRD – ÚDVARY 2021: 9.

be a központi elszámoló felek által működtetett fizetési rendszerekhez képest. Korábban a digitális tranzakció csak úgy volt lehetséges, hogy arról duplikátum keletkezett, amelyet a felek egy mindkettőjük által megbízhatónak tartott harmadik félre (a pénzügyi intézet) bíztak. Azonban a 2008-as nagy pénzügyi válság, a bankokba és pénzügyi közvetítőkhöz vetett bizalom hiánya elvezetett oda, hogy felmerüljön az igény a közvetítő nélküli tranzakciókra. A cél egy olyan rendszer kialakítása volt, amely alapvetően bizalommentes, kizárólag a kapcsolódó matematikai számítások jelentik az alapját. Satoshi Nakamoto már említett kilencoldalas javaslata a Bitcoin nevet kapta. Ez volt minden idők legelső kriptográfiai alapokon nyugvó, decentralizált és bizalommentes fizetési technológiai koncepciója, amelynek legfőbb célja a valós idejű fizetések lebonyolítására való képesség mellett a központi harmadik féltől – aki nyomon követi, teljesíti, elszámolja a pénzforgalmat, valamint számlát vezet a szereplőknek – független, megosztott nyilvántartási könyv létrehozása volt. Ebben a fő problémát az a kihívás jelentette, hogy meg kellett találni a módot arra, hogy egy adott pénzegység csak egyszer legyen elkölthető, vagyis kizárható legyen a hamisítás lehetősége. Ezt Satoshi úgy kívánta áthidalni, hogy egyenlő felek közötti *peer-to-peer* (azaz egymással közvetlenül kommunikáló számítógépek segítségével), mindenki számára nyitott és elérhető hálózaton zajlanak a tranzakciók és azok hitelesítése. A tranzakciót elindító a teljes közösség előtt bejelenti tranzakciós szándékát, illetve a lényeges információkat a tranzakcióval kapcsolatosan, és egy egyedi azonosítóval is ellátja azt. A hálózat többi résztvevője pedig hitelesíti ezt a bejelentett tranzakciót. Az igazán forradalmi megoldás azonban az, hogy a tranzakciók hitelesítését szabadpiaci alapokra helyezve érdekeltté teszi benne a hálózaton lévőket, sőt versenyezteti is őket. Ennek módja az, hogy a hitelesítéshez használt véletlenszerűen generált hashkódok nagy erőforrásigényes visszafejtésének elvégzése után az abban részt vevők jutalomban részesülnek. Ez a jutalom a bitcoin, míg a hitelesítésben részt vevők a történelmi aranyásók mintájára a bányászok. Maga a folyamat ma kriptovaluta-bányászként lehet ismert sokak számára. Ezáltal nemcsak kizárható a központi fél az egész rendszerből, de a verseny biztosítja azt, hogy az így keletkezett rendszer működőképes és fenntartható legyen, valamint elejét vegye a visszaéléseknek. A Satoshi Nakamoto által megálmodott hitelesítési rendszer lett a blokklánc, az összes kriptovaluta alapja. A blokklánc nem más, mint egy megosztott nyilvántartási könyv, tranzakciókat tartalmazó, decentralizált adatbázis, amelyet nem központilag, hanem számos rendszerben vezetnek és tartanak nyilván. A blokkokra tagolt adatokat saját egyedi azonosítóval is ellátják, amely egy időbélyegből és digitális aláírásból áll. Ezeket a blokkokat kriptográfiai eljárással egymásra fűzik, ahogy újabb és újabb tranzakciókra kerül sor, ezt pedig a rendszer többi résztvevője hitelesíti. Ezek utólag megmásíthatatlanok és visszavonhatatlanok, így garantálják a fizetési rendszer integritását. A harmadik, központi fél hiánya gyors és kis költséggel járó átutalásokat tesz lehetővé. A blokkláncok megváltoztathatatlansága biztosítja az elosztott bizalmat is, mivel szinte lehetetlen megváltoztatni

a blokkláncokban tárolt tranzakciókat, és az összes korábbi tranzakció ellenőrizhető és nyomon követhető.⁵

A kriptovaluták fajtái, jellemzői

A legelső és azóta is töretlen népszerűségnek örvendő Bitcoin mellett léteznek egyéb kriptopénzek is, ezeket összefoglalóan *altcoinoknak* nevezik. Ezekből 2020-ra már több mint ötezer létezett, és mind valamilyen egyedi konstrukciót kínál az érdeklődők számára. Ezeknél két különböző típus különböztethető meg: azok az érmék, amelyek a Bitcoin eredeti, nyílt forráskódú protokollját használják (például a Litecoin) és azon érmék, amelyek a Bitcointól eltérő protokollal működnek (például az Ethereum). Az altcoinok közé sorolható a blokklánc-technológia másik nagy úttörője, az Ethereum, amely a hitelesítésben részt vevő bányászok számára ether nevű kriptovalutát juttat. Ez a rendszer annyiban másabb, mint a Bitcoin és az annak mintájára megjelent egyéb kriptopénzek, hogy ez más decentralizált eszközök (az úgynevezett „okosszerződések”) számára teremt működési felületet. Fontos itt még megemlíteni a Monero nevű altcoint is, amely elsősorban a titkosítást helyezi előtérbe. Ennek érdekében érméi teljes egészében helyettesíthetők egymással, ami azt jelenti, hogy szemben a Bitcoinnal, nem lehet bizonyos érmeiket feketelistára tenni a hozzájuk kötődő korábbi illegális tranzakciók miatt, amelyeket ezeknél az érméknél a blokklánc örökre megőriz.⁶

Összefoglalva elmondható, hogy a Bitcoin volt az első kriptovaluta, ez az alapja az összes többi kriptovalutának. A kriptovaluták pénzügyi felügyeleti rendszer előli menekülést hivatottak szolgálni, ugyanis titkosítási eljárásokat használnak. A tranzakciók anonimak, olyan főkönyvet használnak, ahol nincs központi szerver, hanem ez a főkönyv egy bizonyos számítógépen van rajta, egy bányászgépen, amely egy nagy teljesítményű számítógép.⁷ Az anonimitás – vagy sok esetben inkább csak pszeudonimitás – a kriptovaluták egyik legfontosabb jellemzője, elvégre az érme nem névre szól, egy személy se kapcsolható közvetlenül valamely tárcához vagy tranzakcióhoz. Csak az dönti el a kriptovaluta használhatóságát, hogy ki van az ehhez szükséges titkosítási kulcs birtokában, miközben egyúttal az utolsó azzal végzett tranzakció címzettjeként jegyezték be az adott érmehez tartozó blokkláncban. Az anonimitás foka az egyes kriptovalutáknál jelentősen eltérhet. A korábban már említett Monero esetén például az összes tranzakció teljesen rejtve van a kriptográfia mögött, ami egyaránt titkosítja a feladó és címzett feleket, valamint az átutalt összegeket. Ezzel szemben a Bitcoinnál a főkönyv szabadon nézgethető, elemezhető, az egyes érmékhez tartozó blokklánc annak kibányászásáig visszakövethető. Ugyan a Bitcoin esetén az egyes

⁵ DORNFELD 2021: 211–213.

⁶ DORNFELD 2021: 213.

⁷ A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal nyomozói által 2022. február 16. és február 17-e között megtartott online konferencián elhangzó szakmai előadás.

érmék felhasználói alapvetően teljesen ismeretlenek, azonban a címek közötti utalások iránya, azok ideje és nagysága mindenki számára látható. Ez azt jelenti, hogy ha a láncolatban sikerül valakit azonosítani, akkor onnantól kezdve a teljes utalás története visszakövethetővé válik.⁸

A bitcoin tehát a blokklánc révén működtethető, továbbá azt is meghatározták, hogy összesen 21 millió lehet belőle forgalomban. Kérdés, hogyan lehet hozzájutni a bitcoinhoz:

- bányászat útján (szükséges hozzá egy úgynevezett „bányászszoftver”);
- utalás révén más felhasználótól;
- bitcoin-automatából is lehet vásárolni;
- készpénzért cserébe a felhasználó kap megfelelő bitcoint;
- hozzá lehet jutni a bitcoinhoz ezenkívül még csere és csalás révén is.

Egy tranzakció nagyjából 10 percet igényel. A rendszerben az is szabályozott, hogyan változtathatók meg a szabályok. Összesen 50%+1 többség szükséges a szabályok megváltoztatásához. A bitcoin gyenge pontja a volatilitása, az árfolyam-ingadozás magas, valójában nincs semmilyen mögöttes értéke. A bitcoin küldéséhez és fogadásához kulcsokra van szükség (nyilvános kulcsra és privátkulcsra). Lényegében a bitcoin átadható a felhasználók között, mint az arany.⁹

A második legnagyobb virtuális fizetőeszköz az Ethereum, amely a blokklánc-technológia másik nagy úttörője, saját programmal, „okosszerződés” eszközzel, feltételrendszerrel rendelkezik, ennek mentén teremt működési felületet. Az okosszerződések (*smart contracts*) alkalmazását először az 1990-es években Nick Szabo vetette fel. Szabo szerint az okosszerződés nem azt jelenti, hogy mesterséges intelligenciát alkalmaznak, csak azt, hogy a számítógépes programban tárolt szerződési feltételeket automatikusan végrehajtják, ha azoknak az előfeltételei megvalósulnak. Ennek a gyakorlati megoldása lett, hogy a tranzakciót blokkláncokban tárolják, replikálják és frissítik, a szerződést pedig automatikusan végrehajtják.¹⁰

A harmadik nagyobb kriptovaluta a Tether, amely centralizált, a Tether Company bocsátja ki. Ez a kriptovaluta visszaváltható dollárra, amelyet a kriptotérben végeznek el. Ez a kriptovaluta a dollár virtuális alternatívája, amely magában hordozza a pénzmosás lehetőségét.¹¹

A fent említett három kriptovaluta a digitális pénzeszközök és azon belül is a virtuális pénzek kategóriájába tartozik. A fent bemutatott kriptovalutáknak a következő közös elemei vannak:

Valamilyen érték digitális megjelenése, ami a) a kormány által kibocsátott törvényes fizetőeszköz peer-to-peer (P2P) alternatívájaként hivatott megjelenni, b) álta-

⁸ DORNFELD 2021: 219.

⁹ A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal nyomozói által 2022. február 16. és február 17. között megtartott online konferencián elhangzó szakmai előadás.

¹⁰ DORNFELD 2021: 213–214.

¹¹ A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal nyomozói által 2022. február 16. és február 17. között megtartott online konferencián elhangzó szakmai előadás.

lános célú csereeszközként használják (függetlenül bármilyen központi banktól), c) a kriptográfia néven ismert mechanizmus biztosítja működését, valamint d) törvényes fizetőeszközzé váltható és fordítva.¹²

Büntető eljárásjogi, kriminalisztikai válaszleépések

A kriptovaluták büntetőeljárásban való felkutatása és lefoglalása szempontjából csak a bitcoin technológiát mutatom be, tekintettel arra, hogy ez a legrégebben használt és legnépszerűbb virtuális fizetőeszköz.

Felmerülhet a kérdés, hogy mégis milyen módon tudja valaki a kriptovalutáját pénzre váltani és vice versa. Alapvetően – hasonlóan a hagyományos devizaváltásokhoz – magánszemélynél kialakított árfolyamon, erre irányuló tevékenységet végző gazdasági társaságnál meghatározott árfolyamon, illetve virtuális fizetőeszközzel foglalkozó tőzsdéken a keresleti és kínálati viszonyok függvényében kialakult keresztárfolyamon lehet bitcoint váltani. A folyamat egyszerű, a bitcoin eladója a saját pénztárcájából a vevő pénztárcájába utalja a kriptovalutát, a vevő pedig pénzt utal, vagy ad át ellenértékként. A bitcoinváltással foglalkozó gazdasági társaságok, valamint a virtuális fizetőeszköz-tőzsdék általában egy weboldalon keresztül működtetik szolgáltatásaikat. Ezek a cégek a gyakorlati tapasztalatok alapján a tranzakciókat megelőzően általában megkövetelnek ügyfél-azonosítást, amely során a felhasználó személyazonosító okmányainak másolatait szerzik meg. Mindemellett más, az ügyfélhez köthető adatok is jó eséllyel rendelkezésre fognak állni, így a weboldal elérésekor használt IP-cím, mobiltelefonszám, e-mail-cím. Ezen adatok birtokában lépések tehetők a felhasználó beazonosítása érdekében. Megemlítendő még az úgynevezett bitcoin-ATM-ek, amelyek szintén bitcoinváltásra alkalmas készülékek. Ezek az eszközök készpénz kiadására és esetenként annak befogadására is alkalmasak. Készpénz kiadása esetén a felhasználó a saját bitcoinpénztárcájáról a cég bitcoinpénztárcájára utalja a felvenni kívánt deviza bitcoinban kifejezett ellenértékét, valamint megadja a mobiltelefonszámát (nagyobb összegek esetén a vállalkozások fokozottabb ügyfél-azonosítást végeznek), ahová a bitcoin megérkezésekor SMS-ben egy kódot kap, amelyet az ATM-ben megadva a készpénzt magához veheti. A készülékek gyakran képrögzítő berendezéssel felszereltek, amelyek felvételi szintén beszerezhetők az üzemeltetőtől.

A fentiek alkalmazásával arra a kérdésre kaphatunk választ, hogy a célszemélyünk bitcoinnal rendelkezik-e, illetve milyen címet használ, ezután a blokklánc elemzésével több kapcsolódó – lehetőség szerint a pénztárcához tartozó – cím is beazonosítható. Amennyiben a fentiekben felsorolt források egyike sem lelhető fel, vagy olyan állam joghatósága alatt áll, ahol a jogrendszerből eredő eltérések, a nemzetközi jogsegélyre vonatkozó egyezmény hiánya vagy az üzemeltetők együttműkö-

¹² DORNFEELD 2021: 217.

dési szándékának elmaradása miatt nem várható válasz, úgy átvásárlás alkalmazása válhat indokolttá, amely során a hatóság bitcoinot vásárol – azaz vált át – a célszemélytől, aki a kriptovalutát a hatóság által kezelt pénztárcába utalja. Ezáltal az érintett legalább egy címe ismertté válik. Ideális helyzetben – például gyakori bitcoin-váltás esetén – a célszemély több címe is beazonosítható lesz, ami a pénztárcájához tartozó további címek pontosabb felderíthetőségét segíti elő. Magyarországon a legnagyobb virtuálisfizetőeszköz-váltók a CoinCash Ltd., illetve a MrCoin.eu tulajdonosa a Shinrai Kft. Rajtuk kívül számos nagyobb európai váltó működik, mint a Bitstamp vagy a Cex.io, de nemzetközileg ismert tőzsdékkel is találkozhatunk, több ezer ilyen működik világszerte (mint a Coinbase, Bitfinex, Liquid).¹³

A bitcointechnológia lényege a digitális aláírások láncolatában ragadható meg. A bitcoin küldésére és fogadására alkalmas címeket kell generálni, amelyet a program felhasználói kérésre automatikusan létrehoz. Mindegyik bitcoincím két részből áll, egy „nyilvános kulcsból” és egy „privát kulcsból”. A nyilvános kulcs látható, s ezt kell megadniuk a felhasználóknak egymás részére, az utalások kivitelezéséhez. A privát kulccsal pedig – amely viszont rejtve marad a másik fél előtt – a szoftver aláírja a kérdéses tranzakciót. A nyilvános kulcsokat és a hozzájuk tartozó privát kulcspárokat a wallet.dat nevű fájlban tárolja a program a számítógép merevlemezén. A bitcoinhálózat a rajta keresztül létrejövő tranzakciókat az egész hálózaton szétküldi, így azok teljesen nyilvánosak.¹⁴

Az átutaláshoz mindenképp szüksége van a felhasználónak egy privát kulcsra, amely P2P alapú, azaz egymással közvetlenül kommunikáló számítógépek segítségével, mindenki számára nyitott és elérhető hálózaton zajlanak a tranzakciók és azok hitelesítése, továbbá egyenleg is lekérhető. A résztvevők maguk hitelesítik a tranzakciókat. Így nincs olyan központi szerv, amelyhez fordulni lehetne adatigénylés vagy lefoglalás érdekében. A tranzakciók a blokkláncban történnek, amelyek 10 perc alatt mennek végbe. Legfeljebb 1 megabájt adatforgalom lehetséges naponta és maximum háromszázezer tranzakció. A tranzakciókat tartalmazó blokkokban látszik a küldő és fogadó cím és az időbélyegző. A bitcoin előállításához bányászokra van szükség, továbbá nagy teljesítményű bányászgépre, valamint bitcoinok ilyen módú előállításához alkalmas szoftverre. Az előállítás nagyjából 10 percet vesz igénybe, amelyhez bonyolult matematikai számításokat kell végezni. A kriptovaluta magában foglalja az összes digitálisan létrehozott pénzeszközt, amely kriptográfiai titkosítás – más néven „hashelés” (egy digitális folyamat, amely képes visszafordíthatatlan matematikai művelet segítségével egy tetszőleges adatfolyamot egy megadott méretre tömöríteni) – útján jött létre. A bitcoin a kriptovaluták atyja, az első digitális csereeszköz, amelyet a „hashelés” módszerével állítottak elő. Ez az első decentralizált, tisztán peer-to peer alapú digitális pénz, amely lehetővé teszi az online kifizetések küldését és fogadását az érintett felek között. A hashérték megváltoztatása egyoldalú titko-

¹³ TÓTH et al. 2022: 100–101.

¹⁴ HEGEDŰS-LÉNÁRD – UDVARY 2021: 11–12.

sítással történhet, amelyhez a hashértéket be kell mutatni, amelyen szerepel egy digitális pecsét, amely információként szolgálhat az előállításához használt eszköz lefoglalásához. Fontos azt is megemlíteni, hogy egy-egy ilyen bányászgép nagyon sok energiát fogyaszt, ez megjelenhet az áramszámlában, ami szintén árukkódó jel lehet a nyomozók számára. A bányász célja, hogy ő maga hozza létre a következő blokkot, mert akkor jutalmat kap érte. A nyereséghez 4 db 0 számjegyet kell előállítani, amelyhez szintén bonyolult számítás alapján lehet eljutni. A bitcoinérméket kezelő szoftver, a bitcointárca virtuális pénztárcaként funkcionál az egyes felhasználók számítógépén, olyan fájl, amelyhez szükséges egy privát kulcs, amelyből generálható a bitcoincím. A privát kulccsal annak tulajdonosa rendelkezhet, viszont fontos alapelv, hogy azt nem szabad senkivel megosztani. A privát kulcs pendrive-on is tartható, létezik továbbá mobiltelefonos pénztárca is.¹⁵ Léteznek már olyan bankfüggetlen vállalatok is (például Revolut), amelyek a hagyományos devizákon túl kriptodevizákkal is kereskednek, és szolgáltatásaik között megtalálható az elektronikus pénztárca, illetve a „prepaid” kártya (a prepaid kártya szolgáltatás egy előre meghatározott összeggel feltölthető bankkártya, amely bankszámla nélkül is igényelhető) funkciók is. Így már egy kvázi dombornyomott kártyán is lehet tartani a bitcoint.¹⁶

Ahhoz, hogy ezeket a virtuális fizetőeszközöket kényszerintézkedés alá lehessen vonni, megfelelő jogi szabályozás kiépítése szükséges, amely sokáig egyáltalán nem létezett, csupán annyit rögzítettek, hogy a kriptovaluták kereskedelméből származó nyereség után 15% adót kell fizetni.¹⁷ Ezzel kapcsolatban vezetett be újítást a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény 1. § *n*) és *o*) pontja, amelyek szerint e törvény hatálya kiterjed a Magyarországon székhellyel, fiókteleppel vagy telephellyel rendelkező virtuális és törvényes fizetőeszközök, illetve virtuális fizetőeszközök közötti átváltási szolgáltatásokat nyújtó szolgáltatóra, valamint letétkezelő pénztárca-szolgáltatóra. A törvény 3. § 22a) pontja értelmében letétkezelő pénztárca-szolgáltató: olyan szervezet, amely ügyfelei nevében virtuális fizetőeszközök tartására, tárolására és átadására szolgáló kriptográfiai magánkulcsok megőrzésével kapcsolatos szolgáltatást nyújt. A törvény 3. § 47. pontja rögzíti, hogy a virtuális fizetőeszköz nem más, mint digitális értékmegjelenítés, amelyet nem központi bank vagy közigazgatási szerv bocsát ki, illetve garantál; nem rendelkezik törvényes fizetőeszköz jogi státuszával; elektronikusan tárolható, csereértékként elfogadott, így különösen elektronikusan átadható, illetve elektronikus kereskedelemre alkalmas.¹⁸

A fenti szabályozásból azt fontos rögzíteni a büntetőeljárás-jogi kényszerintézkedés szempontjából, hogy a kriptovaluták nem törvényes fizetőeszközök, és hogy elektronikusan tárolhatók. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.)

¹⁵ A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal nyomozói által 2022. február 16. és február 17. között megtartott online konferencián elhangzó szakmai előadás.

¹⁶ HEGEDŰS-LÉNÁRD – UDVARY 2021: 11.

¹⁷ A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal nyomozói által 2022. február 16. és február 17. között megtartott online konferencián elhangzó szakmai előadás.

¹⁸ 2017. évi LIII. törvény 1. § *n*) és *o*) pontjai, 3. § 22a) pontja, 3. § 47. pontja.

315. § (2) bekezdése ezzel kapcsolatban úgy rendelkezik, hogy a fizetésre használt elektronikus adat lefoglalását úgy is végre lehet hajtani, hogy az elektronikus adattal olyan műveletet végeznek, amely az érintettnek az elektronikus adat által kifejezett vagyoni érték feletti rendelkezési lehetőségét megakadályozza. A fizetésre használt elektronikus adat lefoglalását úgy lehet végrehajtani, hogy ezt a bitcoin azonosítási a szolgáló privát kulcsot el kell utalni egy hatósági címre, amihez a nyomozó hatóságnak is „hatósági pénztárcát” kell létrehoznia, hogy hozzáférjen a privát kulcs-hoz.¹⁹

A lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról szóló 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet (Rendelet) 67. § (5)–(6) bekezdései ezzel kapcsolatban úgy rendelkeznek, hogy az elkobzás vagy vagyonekobzás alá eső fizetésre használt elektronikus adat lefoglalását az új Be. 315. § (2) bekezdésében meghatározott művelet elvégzésével, a fizetésre használt elektronikus adat áthelyezésével vagy az azt tartalmazó információs rendszer vagy adathordozó lefoglalásával kell végrehajtani, ha

- az adat vagyonekobzás alá esik, és a zár alá vétel feltételei nem állnak fenn, vagy az nem lenne végrehajtható, illetve
- az adat elkobzás alá esik, és az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételének vagy az elektronikus adat ideiglenes eltávolításának a feltételei nem állnak fenn.

Az új Be. 315. § (2) bekezdésében meghatározott művelet elvégzése végrehajtható olyan művelettel is, amely alapján a fizetésre használt elektronikus adat értékét a bűnjelkezelő e célból rendszeresített számláján írják jóvá.²⁰ Azonban a lefoglalás nem feltétlenül a legjobb megoldás, ugyanis az adathordozó lefoglalása nem garantálja, hogy azt a felhasználó (elkövető) nem tárolta máshol is.²¹

A Rendelet 67/A. § (1) bekezdése kimondja, hogy a lefoglalás végrehajtásához indokolt esetben szaktanácsadót kell igénybe venni.

A Rendelet 67/A. § (4) bekezdése akként rendelkezik, hogy a fizetésre használt elektronikus adat vagyonekobzás érdekében történő lefoglalását követően haladéktalanul fel kell hívni az érintettet, hogy a bűnjel előzetes értékesítése vagy megváltása kérdésében nyilatkozzon. Ha az érintett kéri a fizetésre használt elektronikus adat értékesítését, ez csak abban az esetben mellőzhető, ha arra a bizonyítás érdekében is szükség van.²² Ugyanis a Be. 319. § (1) bekezdése kimondja, hogy ha az eljárás során a lefoglalt dologra a bizonyítás érdekében már nincs szükség, hivatalból haladéktalanul meg kell vizsgálni, hogy a lefoglalás megszüntetésének van-e helye

¹⁹ A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal nyomozói által 2022. február 16. és február 17. között megtartott online konferencián elhangzó szakmai előadás.

²⁰ 11/2003. (V. 8.) IM-PM-BM együttes rendelet (Rendelet) 67. § (5)–(6) bekezdései.

²¹ A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal nyomozói által 2022. február 16. és február 17. között megtartott online konferencián elhangzó szakmai előadás.

²² Rendelet 67/A. § (5) bek.

vagy a lefoglalt dolog értékesíthető-e. A lefoglalt dolog akkor értékesíthető, ha a lefoglalt dologra a bizonyítás érdekében már nincs szükség.²³

A fenti szükséges jogszabály-ismertetést követően nézzük meg, hogy hogyan működik a gyakorlatban a kriptovaluták, azon belül is elsősorban a bitcoin felkutatása, lefoglalása. Az a személy, aki a bitcoint a saját címére fogadja – tekintettel arra, hogy a saját címét ismeri –, tisztában lesz a küldő címmel is a blokklánc nyilvánosságából fakadóan. Ez azt jelenti, hogy bármilyen – a blokklánc megtekintésére alkalmas – eszközzel ellenőrizhető, hogy az ő általa használt címre pontosan honnan is érkezett tranzakció. Ez egyben azt is jelenti, hogy ha a fogadó fél tisztában van a küldő személyével, úgy legalább egy hozzá tartozó bitcoincímet is ismerni fog. Ugyanez a gondolatmenet a bitcoint fogadó személy vonatkozásában is fennáll, azaz a fogadó – amennyiben előtte ismert a küldő személye – pontosan tudni fogja a forráscímről, hogy az kihez tartozik. A nyomozó hatóságok részére a fentiek azt jelentik, hogy amennyiben sikerül beazonosítani egy adott bűncselekményhez köthető bitcoincímet, majd az innen kimenő tranzakciókat nyomon követve egy természetes vagy jogi személyhez tartozó címre jutnak, úgy a címet használó személy vizsgálata mindenképp indokolt a büntetőeljárás során. Ilyen eset lehet, ha például ismertté válik egy internetes kábítószer-kereskedő által használt bitcoincím, és az onnan kiinduló utalások egy olyan címre jutnak, amelynek tulajdonosa valamilyen okból ismertté válik. Mindezek esetén egyértelmű kapcsolat merülne fel az ismeretlen kereskedő, illetve a blokklánc elemzése alapján a hozzá köthető kriptovalutával rendelkező személy között. A gyakorlatban nagyobb valószínűséggel fordul elő az a verzió, hogy valamilyen forrásból adat merül fel egy személyre, hogy az illető egy konkrét – virtuális fizetőeszköz alkalmazásával gyakran együtt járó – bűncselekménnyel – jellemzően kábítószer-kereskedelemmel – lehet összefüggésbe hozható. Ezt követően különböző nyílt, illetve leplezett eszközök alkalmazásával vizsgálható, hogy az illető rendelkezik-e bitcoinnal. Amennyiben igazoltá válik a személy vonatkozásában, hogy bitcoinnal rendelkezik, úgy szükséges megállapítani azt is, hogy a bűncselekményhez közvetlenül köthető cím hogyan hozható kapcsolatba az érintett vonatkozásában beazonosított címmel.²⁴ A tranzakciók személyhez és bűncselekményhez kötése sok esetben csak speciális nyomozási technikák – a magyar jogban úgynevezett leplezett eszközök – alkalmazásával kivitelezhető. Ez felöleli az online kutatást a kriptovaluta alkalmazásához szükséges adatok (wallet-fájl) és jelszavak felkutatása érdekében, az online fedett nyomozók igénybevételét, vagy az úgynevezett csapdaállítást.²⁵

Amennyiben a kimeneti címek ismertek, szükségünk van egy, a bűncselekményhez köthető bemeneti címre is. Ennek az adatnak a forrása szintén sokféle lehet, azonban ez jellemzően – a kábítószer-kereskedelem példánál maradva – egy az úgynevezett darkneten egykor elérhető darkmarket – azaz feketepiac – lesz. Ezek

²³ Rendelet 67/A. §-a, valamint a Be. 319. § (1)–(2) bekezdése.

²⁴ TÓTH et al. 2022: 99–100.

²⁵ POLT 2021: 424.

az internetes felületek ugyanolyan weboldalak, mint amelyeket mindennap használunk, azonban kizárólag egy speciális, védett és alapvetően lekövethetetlennek szánt hálózaton keresztül érhető el, ami a piacot működtetőknek, illetve az azon eladóknak és vásárlóknak is névtelenséget biztosít. Szintén az anonimitás érdekében ezek a szolgáltatók nem pénzt, hanem kriptovalutákat használnak a kereskedelmi tevékenység végzéséhez. Alapvetően a rendszer úgy néz ki, hogy az eladó regisztrál egy felhasználói nevet és jelszót a piacon, ahol a részére létrehoznak egy „számlát”, amely egy – a weboldal kezelésében álló – bitcoinpénztárca. Ugyanígy a vásárló is létrehoz egy felhasználói fiókot, és az ő részére is létrejön egy „számla”, ahová a saját bitcoincíméről utalja be az elkölteni szánt összegeket. A rendelés leadása során – általában titkosított kommunikációval – a vásárló megadja a postai címet, ahol a csomagot át kívánja venni, ezt követően a weboldal a vásárlás összegét a felhasználói fiókhoz tartozó számláról levonja, azonban az eladó részére csak akkor továbbítja, ha a vásárló visszajelzett a csomag átvételéről. Amennyiben ez a visszajelzés elmarad, vagy reklamáció érkezik, úgy – ha nem születik megegyezés a felek között – a feketepiac adminisztrátorai elbírálják az esetet, és döntenek arról, hogy a kérdéses összeg a vásárlóhoz kerül vissza, vagy az eladónak lesz kifizetve. Mindezek az üzenetváltások és kifizetések névtelenül történnek, de ez az anonimitás csupán addig garantálható, amíg az érzékeny információ birtokában lévő eladó számítógépe vagy a weboldalt tartalmazó szerver kényszerintézkedés hatálya alá nem kerül egy büntetőeljárás során. A névtelenség tehát valójában nem garantált. Ezt jól mutatja, hogy a közelmúltban több ilyen kereskedői felület is áldozatul vált többnyire az Egyesült Államok, illetve a nyugat-európai országok rendvédelmi szerveinek.²⁶

A büntetőeljárás során fel kell kutatni a privát kulcsot, amely aláírja a kérdéses tranzakciót. Ez a privát kulcs lehet akár mobiltelefonra telepített/letöltött alkalmazás is. Léteznek ugyanis olyan helyreállító kulcsok, amelyekkel a beérkező SMS-eket meg lehet tekinteni. Ezt követi a lefoglalás a kriptovaluta (bitcoin) azonosítása érdekében. Ehhez szükség van egy hatósági pénztárca létrehozására, ugyanis ennek segítségével lehet hozzáférni a privát kulcshoz. Létezik ugyanis egy 24 szavas helyreállító kulcs, amellyel vissza lehet állítani az elveszített adattartalmat. Felmerül a kérdés, hogy mit bizonyít a blokklánc? Lényegében az egyes bitcoincímek közötti tranzakciót, amely bonyolult matematikai műveletekből áll össze. A blokkláncon – amely mivel nyilvános, az elemzésére az interneten számos eszköz elérhető – egy BTC- (bitcoin-) tranzakció vonatkozásában a következő adatok láthatók: a tranzakció azonosítója (egy 64 karakterből álló sorozat); a küldő (forrás) bitcoincím vagy címek; a fogadó bitcoincím; a tranzakció ideje. Az említett bitcoincímeken valósul meg a BTC „tárolása”. Minden bitcoincímhez tartozik egy úgynevezett privát kulcs (*private key*), amelynek ismerete a címen található BTC elköltéséhez elengedhetetlen. Bárki, aki ezt a kulcsot ismeri, a bitcoint elköltheti, ezért is fontos, hogy egy esetleges lefoglalás során azonnal saját kezelésben lévő címre kell küldeni a lefoglalt

²⁶ TÓTH et al. 2022: 99–100.

összeget, mivel a kulcsról másolat is létezhet. Ez a kulcs gyakorlatilag megfejthetetlen, azonban ismeretében visszafejthető, megállapítható a bitcoin cím. A blokkláncon tehát bitcoin címek és tranzakciók láthatók. A helyreállító kulcs segítségével vissza lehet fejtetni a privát kulcsot, majd a blokkláncon ellenőrizzük, megnézzük a kérdéses tranzakciót, amelyet a privát kulccsal írtak alá. A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatala is rendelkezik egy hatósági bitcoin pénztárcával, amelynek segítségével a bankszámlák közötti tranzakciókat lehet nyomon követni.²⁷

A nyomozás vagy előkészítő eljárás során – amennyiben kriptodeviza alkalmazása a bűncselekmény típusa vagy más körülmények miatt felmerülhet – többek között a következőkre célszerű figyelemmel lenni:

A hitelintézetek felé küldött megkeresések kapcsán, a bankok által az elkövetői körhöz tartozó személyek számláival kapcsolatos adatkérésekre nyújtott válaszok között valamely virtuális fizetőeszköz-tőzsdére küldött vagy tőzsdéről való átutalást követően szükséges a tőzsde megkeresése is, mivel ott a pénzforgalom mellett vélhetően virtuális fizetőeszköz tranzakciója is történt, átváltás céljából. Ehhez természetesen a banki tranzakciós listákat elemezni kell, az ellenoldali számlaszámokról meg kell állapítani, hogy virtuális fizetőeszköz kereskedelmével foglalkozó gazdasági társasághoz vagy magánszemélyhez tartozik-e. A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda eljárásában is jelentősége volt a bankszámla-információknak, mivel az egyik büntető ügyben a kábítószer-kereskedelemmel gyanúsítható elkövető testvére több alkalommal is fogadott pénzüsségeket a CoinCash Ltd. nevű gazdasági társaságtól, amely egy ismert hazai virtuális fizetőeszköz vásárlásával és eladásával foglalkozó gazdasági társaság. A céget az NNI megkereste, és válaszukban arról tájékoztattak, hogy az elkövetői körtől hogyan vásároltak virtuális fizetőeszközt (jelen esetben bitcoin). A tranzakcióval összefüggésben valamennyi, a blokkláncon található adatról tájékoztatást adtak, továbbá a váltást végző személyes adatairól is tájékoztattak. Amennyiben titokban történik a személy megfigyelése, akkor tekintettel kell lenni az olyan helyekre, ahol virtuális fizetőeszköz átváltásával foglalkozó gazdasági társasághoz köthető készülék, úgynevezett bitcoin-ATM van elhelyezve, vagy ezzel foglalkozó személy tevékenykedik.

Telefonos kommunikáció megfigyelése során figyelemmel kell lenni a kriptovalutákkal kapcsolatban alkalmazott kifejezésekre, illetve a bitcoin-ATM szolgáltatótól kapott szöveges üzenetekre.

A virtuális fizetőeszköz váltásával foglalkozó magyarországi vállalkozások felé adatkérést célszerű továbbítani az érintett személyes és egyéb ismert adatainak – például telefonszám, e-mail-cím – feltüntetésével.

A kutatás során az elektronikai eszközök, adathordozók vizsgálata, valamint a papíralapú feljegyzések áttekintése is szükséges, mivel többek között bitcoinpénz-

²⁷ A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal nyomozói által 2022. február 16. és február 17. között megtartott online konferencián elhangzó szakmai előadás, valamint TÓTH et al. 2022: 95.

tárca, bitcoinpénztárcát helyreállító kód – *recovery seed* –, vagy virtuális fizetőeszköz váltására utaló böngészési előzmény is fellelhető lehet.

A kutatást olyan időpontban célszerű végrehajtani, amikor a célszemély számítógépe – nagy valószínűséggel – bekapcsolt állapotban található, hogy az ott tárolt adatokhoz együttműködő magatartás hiányában is hozzájuthassunk. A cél ebben az esetben a privát kulcs megszerzése és egy tranzakció végrehajtása a hatóság által kezelt pénztárcába. Kiemelendő, hogy a virtuális fizetőeszközöket nem az eszközön tárolják. A pénztárca csupán a privát kulcsot tárolja, amely az elköltéshez kell. A pénztárcák között megkülönböztetünk szoftveres, hardveres, nyomtatott és online pénztárcákat.

A szoftveres pénztárca olyan számítógépes vagy mobiltelefonos alkalmazások összessége, amelyek többnyire egy grafikus felületen keresztül kommunikálnak a felhasználóval, és lehetővé teszik a virtuális fizetőeszköz egyenlege, a címek, a tranzakciók megtekintését, illetve virtuális fizetőeszköz küldését vagy fogadását. A leggyakrabban használt ilyen alkalmazás Bitcoin esetében az Electrum nevű program. Több olyan alkalmazás is létezik, amely nemcsak bitcoin, de akár más virtuális fizetőeszközök privát kulcsainak tárolására is alkalmas, ilyen például a JAXX. Az alkalmazások általában hasonló felhasználói felülettel rendelkeznek, ezért az eszközök átvizsgálását végrehajtó eljárónak célszerű megismerkednie legalább egy ilyen szoftver működésével. Szintén fontos az eszközök már a helyszínen való átnézése ilyen szoftverek után kutatva.

Aszoftveres pénztárcáknál biztonságosabb tárolási lehetőséget nyújtanak az úgynevezett hardveres pénztárcák, mint a Ledger, Trezor vagy a KeepKey. Ezek USB-porton számítógéphez csatlakoztatható eszközök, amelyek titkosítottan tárolják a virtuális fizetőeszközök privát kulcsait, akár egyidejűleg többfélét is. Ezek az eszközök PIN-kóddal védettek, ezért hozzáférni – a kód ismeretének hiányában – csak a tulajdonos együttműködésével lehetséges. Az ilyen pénztárcák esetén egy számítógépes szoftver is szükséges a küldéshez, fogadáshoz, azonban a biztonság szempontjából nagyon fontos funkció, hogy a tranzakció jóváhagyását magán az eszközön egy gombnyomással vagy PIN-kód beírásával kell végrehajtani.

A helyreállító kulcsnak, vagy *recovery seed*nek az úgynevezett determinisztikus pénztárcák esetén van jelentősége. Mind a hardveres pénztárcák, mind a legtöbb szoftveres pénztárca alkalmaz *recovery seed*-et. Ez azt jelenti, hogy a tárca létrehozásakor generál egy 12 vagy 24 szóból álló listát, amelyet le kell jegyezni, mert az eszköz megsemmisülése esetén ez alapján a teljes pénztárca visszaállítható lesz. Ez úgy lehetséges, hogy a szavak által megtestesített kódból egy matematikai eljárással generálják a privát kulcsokat és a címeket, amelyek hozzáférést biztosítanak az összegekhez.

Lehetőség van a privát kulcs papíralapú kinyomtatására (nyomtatott pénztárca) is, amelyhez több alkalmazás is biztosít eszközt, mint például a bitaddress.org. Ezen a privát kulcs titkosítás nélkül látható, ezért azt megmutatni senkinek nem szabad. A nyomozó hatóság célja a privát kulcs megismerése, ezért amennyiben ilyen paper

wallettel találkozik a nyomozati szerv, az ott található összeget az Electrum alkalmazásba való bemásolással a nyomozó hatóság eljáró tagja elküldheti saját, hatósági pénztárcájába.

A számítógépen, mobiltelefonon az említett alkalmazások mellett figyelemmel kell lenni böngészési előzményekre, képfájlokra, szöveges fájlokra, e-mailekre, mivel azok virtuálisfizetőeszköz-tőzsdékre utaló adatokat, más virtuális fizetőeszköz tranzakcióira utaló információkat, vagy akár recovery seedeket tartalmazhatnak. Ugyanez természetesen a papíralapú feljegyzésekre is igaz. A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda saját eljárása során nagy segítséget jelentett, hogy a fogva tartott kábítószer-kereskedő részletes instrukciókat adott a családtagok irányába, és leveleiben többek között azt is tudatta, hogy milyen kriptodevizából mekkora mennyiséggel rendelkezik, sőt gyakran azt is leírta, hogy melyik hardveres pénztárcán vagy melyik alkalmazásban tárolja azokat.

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC törvény 315. § (2) bekezdése kialakította a virtuális vagyontárgyak biztosításának keretszabályait, amely alapján a virtuális fizetőeszközök lefoglalása végrehajtható: „A fizetésre használt elektronikus adat lefoglalását úgy is végre lehet hajtani, hogy az elektronikus adattal olyan művelet végeznek, amely az érintettnek az elektronikus adat által kifejezett vagyoni érték feletti rendelkezési lehetőségét megakadályozza.” Ez praktikusán annyit jelent, hogy amennyiben egy, a „Bitcoin a nyomozás során” részben említett kutatás folyamán virtuális fizetőeszköz – azaz fizetésre használt elektronikus adat – lefoglalása válik indokolttá, azt célszerű a lehető leghamarabb úgy végrehajtani, hogy a megismert privát kulcs használatával a címeken található teljes összeget egy, a hatóság kezelésében álló bitcoin- vagy más virtuálisfizetőeszköz-címre utalják át, hogy az érintett személy semmiképp ne rendelkezessen a lefoglalás tárgyával.

Tekintettel arra, hogy a Be. 36. § (2) bekezdése szerinti, a bűnjel és a bűnügyi vagyon kezeléséért felelős szerv még nem működik, valamint letéti számlára a 11/2003 (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet alapján csak lefoglalt pénz fizethető be – a virtuális fizetőeszközök pedig nem azok –, a hatóság kezelésében álló bitcoin-címet alapvetően a lefoglalást végrehajtó hatóságnak kell létrehoznia, ahová a lefoglalt összegek mozgathatók. Hatósági pénztárcának a legalkalmasabb eszközök a Ledger (vagy más hardveres pénztárcagyártók) által előállított készülékek, biztonságukra tekintettel.

Amennyiben a lefoglalás a kutatás során a helyszínen történik, úgy a kutatásról készített jegyzőkönyvben kell feltüntetni a végrehajtott tranzakciókat, illetve azok legfontosabb ismérveit, azaz, hogy milyen pénztárcatípusból vagy milyen helyreálítási kulcs alkalmazásával mikor, milyen tranzakciós azonosítóval, mekkora mennyiségű és milyen virtuális fizetőeszközt továbbítottak a hatóság által működtetett pénztárcába. Amennyiben a lefoglalás nem a helyszínen, nem az érintett jelenlétében történik, hanem úgy, hogy a lefoglalt egyéb adatok, feljegyzések átvizsgálása során sikerül a virtuális fizetőeszközhöz hozzáférést szerezni, akkor a Be. 361. § (6) bekezdése alapján feljegyzés is készíthető a halasztást nem tűrő eljárási cselekményről.

Ha a virtuális fizetőeszköz privát kulcsát nem maga az érintett személy tárolja, hanem valamely virtuális és törvényes fizetőeszközök közötti átváltási szolgáltatót vagy letétkezelő pénztárca-szolgáltatót vesz igénybe (online pénztárca), úgy nincs lehetőség a közvetlen, nyomozó hatóság általi lefoglalásra, hanem a virtuális fizetőeszköz kezelő szolgáltatónál kell kezdeményezni az érintett számlájának zár alá vételét, illetve tartalmának lefoglalását. Az érintett nevében a nyomozó hatóság tehát nem adhat megbízást tranzakció végrehajtására harmadik félnek.²⁸

Az internetes nyomozás és realizálásra, a bitcoinok tranzakcióelemzésére, a kábítószer-kereskedők azonosítására, valamint a postai realizálás szoros összefüggésére mutatnak rá az alábbi jogesetek. Egy 2012-ben végrehajtott rajtaütési akció során a szlovák rendőrség segítségével felderítettek és elfogtak egy olyan forgalmazót, aki az interneten keresztül forgalmazott nagy mennyiségben új pszichoaktív anyagokat, illetőleg kábítószer (4-MEC). Az anyagokat Szlovákiában csomagolták, és egy csomagküldő szolgálat révén juttatták el a magyarországi megrendelőkhoz.²⁹

Egy másik példaként lehet felhozni a Porto műveletet, amelynek keretében 2017 májusában az osztrák és német bűnüldöző hatóságok befejezték a rajtaütést. Ennek során célba vették a tiltott kábítószerekkel kereskedő vásárlókat és eladókat a darknetes piacokon. A művelet eredményeként 697 nyomozás indult az egyes gyanúsítottak ellen, valamint 35 kg különféle kábítószer lefoglalására került sor Ausztriában. A művelet rávilágít a darknetes felületen zajló kábítószer-kereskedelem és csomagcsempészet közötti szoros összefüggésre. A művelet részeként végrehajtott ellenőrzési tevékenységek eredményeként Németországban 6000 csomagot foglaltak le, amelyek több mint 175 kg kábítószeret tartalmaztak. A csomagok címzettjei 60 országban működtek világszerte.³⁰

Harmadik példaként említhető az AlphaBay nevű darknetes kábítószer-kereskedő oldal, amelyet 2018-ban sikerült lefoglalnia az Europolnak. Az AlphaBay nevű oldalon árusított kábítószeres esetében Magyarországon gyártották a tablettákat. A fogdafelderítés során látott napvilágot, hogy az elkövetőnek van privát kulcsa az oldalhoz, amelyet a cellatársai használtak. A felderítés során kiderült, hogy az elkövető a kábítószer-kereskedelemből származó bűnös bevételeket kondicionáló termékekbe, drága személygépkocsikba fektette, továbbá felújításokra fordította. Az elkövető AlphaBay nevű darknetes oldallal való kapcsolatát a blokkláncelemzés, a bitcoincímek kinyerése segítette elő. Az elemzés rámutatott arra, hogy az elkövető erről a darknetes oldalról szerezte a vagyonát, ezért az oldalt az Europol lefoglalta. A blokkláncelemzés, a bitcoinfőkönyvek elemzése révén el lehet jutni a vásárlóktól a kereskedőkhöz, azaz A címétől B címéig, akik az ügyletekből busás nyereségre tettek szert. A felderítés sikerességét hivatott alátámasztani, hogy bitcoin mellett,

²⁸ TÓTH et al. 2022:104–122.

²⁹ CsÁK et al. 2013: 98.

³⁰ EMCDDA 2017: 60.

más kriptovalutát, így ethereumot is sikerült lefoglalni, valamint bányászatra alkalmas nagy teljesítményű számítógépeket is.³¹

A tranzakcióelemzés segítségével tehát azonosíthatók a kereskedők, és a postai úton kiszállított kábítószert vagy új pszichoaktív anyagot tartalmazó csomagok útja is.

Összegzés, kitekintés, de lege ferenda javaslatok

Ki kell dolgozni a kriptovalutákkal kapcsolatos kényszerintézkedések módszertani utasítását, valamint azok értékesítésének módját. Stratégiai szinten jó tudni, hogy a visszaélések nem elkerülhetők egy-egy ország jogalkotásának, végrehajtó hatalmának elszigetelt megoldásaival. Szükséges az átfogó szabályozás. Erre azonban meglehetősen kicsi az esély, hiszen mindig vannak ellenérdekeltek felek és kapcsolódó nem kívánt hátrányok. Ha csak arra gondolunk, hogy a rendészeti szervek sok éves küzdelem után sem tudták elérni, hogy legyen egy egységes bankszámla-nyilvántartás belföldi pénzintézetekről, akkor elég csekély annak az esélye, hogy életre hívható egy regiszter arról, milyen kriptovalutával kapcsolatos szolgáltatók működnek a világban, és kik az ügyfeleik. Egyre valószínűbb, hogy nem lehet megakadályozni a kriptovaluták fokozott térnyerését a pénzügyi szektorban. Egymással szemben áll azonban két állami/társadalmi érdek: az innovatív technológiák szárnyalásának lehetővé tétele és a vagyonmozgások átláthatóságának, korlátozhatóságának érdeke. Minden bizonnyal azokon a pontokon lehetséges megteremteni a kriptovaluták átláthatóságát, ahol a hatósági ellenőrzés és felügyelet alatt álló pénzügyi szolgáltatók és személyek megjelennek. Ha olyan szabályozás kidolgozására kerülne sor, amely szerint egy vállalkozás (bizonyos limit felett) csak akkor érhet el profitot a kriptovalutákból származó ügyletből (kriptopénzváltók, onlinetárca-szolgáltatók, kriptopénz-ATM-üzemeltetők stb.), hogyha az ügyfelét beazonosította, az jelentős korlát volna azzal szemben, hogy a kriptopénzeket a bűnös vagyon eredetének elrejtésére, legalizálására vagy felhasználására alkalmazzák. Ezek a rendelkezések a pénzmosás elleni normákból is következnenek, de ezek betartatása, kikényszerítése jelenleg nem történik meg. A kriptovaluták sorsát jelentős részben a kapcsolódó jogi szabályok határozzák meg, azaz hogy az egyes államok milyen mértékben tiltják, korlátozzák a használatukat. A kriptovalutákat nagy arányban használják bűncselekmények elkövetéséhez, illetve bűnös forrásból származó javak mozgására, elrejtésére. Simon Béla véleménye szerint bizonyosan maradnak olyan államok – jellemzően offshore területen –, amelyekben a kriptovaluták konvertibilis valutákra való átváltása megoldható marad, így nem vonhatók ki a kriptovaluták a pénzmosás eszköztárából. Sokkal célszerűbb szélesebb körben lehetőséget adni nekik, és a saját jogrendsze-

³¹ A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal nyomozói által 2022. február 16. és február 17. között megtartott online konferencián elhangzó szakmai előadás.

rünkben a törvényes és ellenőrizhető működés keretein belül tartani. A tiltásokkal és súlyos korlátozásokkal ellentétben célszerűbb az enyhe korlátozások és szabályozott keretek megteremtése. Hasonlóan a kriptográfiai megoldásokhoz vagy a torlázózatához: a szellemet nem lehet visszazárni a palackba, így meg kell próbálnunk kordában tartani és a lehetőségekhez mérten felügyelni.³²

A probléma továbbra is a tranzakciók elkövetőhöz és bűncselekményhez kapcsolása, illetve mindezek időszerű megállapítása. Ez nem oldható meg csupán a technológiai eszközök szintjén, ehhez kikényszeríthető szabályozás kell. A kriptovaluta átalakítása, a bűncselekménnyel és elkövetőkkel való kapcsolat azonosítása a fizetési rendszer be- és kilépési pontjain oldható meg, azaz akkor, amikor a kriptovalutát hagyományos pénzre váltják át és vissza. Jogi oldalon az Európai Parlament és Tanács 2018/843-as irányelve a pénzmosás elleni küzdelem jegyében meghatározza a virtuális letétkezelő pénztárca-szolgáltató fogalmát. Eszerint letétkezelő pénztárca-szolgáltató: „olyan szervezet, amely ügyfelei nevében virtuális fizetőeszközök tartására, tárolására és átutalására szolgáló kriptográfiai magánkulcsok megőrzésével kapcsolatos szolgáltatást nyújt.” Az irányelv a letétkezelő pénztárca-szolgáltatót és az átváltási szolgáltatásokat nyújtó szolgáltatókat is kötelezi a pénzügyi intézményekre előírt pénzmosás-megelőzési szabályok alkalmazására. A cél, hogy megszűnjön a tranzakciók anonimitása az Európai Unióban bejegyzett és az irányelv hatálya alá tartozó szolgáltatók igénybevétele esetében.³³

A megfelelő polgári jogi kategóriák hiányában a magyar büntetőeljárás szabályok kiindulópontja a kriptovaluták digitális léte, azaz a szabályozás számítástechnikai adatokkal való műveletek végzésére épül. E rendszerben a kriptovaluta vagyoni értéket megtestesítő számítástechnikai adat, amelyet fizetésre használnak. A magyar büntetőeljárás jog a hiányzó vagyonjogi szabályozás kiküszöbölése érdekében a magánjogi dogmatikát tiszteletben tartva kodifikálta a virtuális valuták lefoglalásának szabályait, ezzel tulajdonképpen már ekkor egyfajta jogi státuszt adott a jelenségnek. A sikeres lefoglalás után a vagyonelkobzás eredményeként a kriptovaluta tulajdonjoga az államra száll, ami feltételezi az állami kriptovaluta-tárcák fenntartását vagy a kriptovaluta átváltását nemzeti valutára. Mindez megint csak kivitelezhető technológiailag: a nyomozó hatóság biztonságos tárolóeszközöket (úgynevezett *ledger*) szerzett be.³⁴ Ugyanakkor szükséges létrehozni a bűnügyi vagyon kezeléséért felelős szervet, valamint egy olyan letéti számlát, ahová a büntetőeljárás során lefoglalt virtuális fizetőeszközöket is be lehet fizetni, és át lehet váltani az adott ország nemzeti valutájára. Olyan további kérdések rendezése is szükséges, hogy a jogi státusszal nem rendelkező vagyon lefoglalása megalapozhat-e kártalanítási igényt, mivel a kriptovaluta az árfolyamának változása következtében akár jelentősen is veszíthet a reálértékéből. Ezt a magyar szabályozás az úgynevezett előzetes értékesítés szabályrendszere szerint tudja megoldani. A büntetőeljárás kényszerintézkedések

³² SIMON 2018: 86–87.

³³ POLT 2021: 424; továbbá Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/843 irányelve.

³⁴ POLT 2021: 425–426.

kialakításához ezért is lenne szükség a minimális polgári jogi dogmatikai alapok megteremtésére, hogy ez minél körütekintőbb módon történjen.³⁵

Ezért a dolog fogalmát a bitcoinra és a többi kriptovalutára is szükséges lenne kiterjeszteni annak érdekében, hogy le lehessen foglalni, illetve hogy elkobzás, vagyonelkobzás alá lehessen vonni, amennyiben azt bűncselekménnyel összefüggésben szerezték. Például akként, hogy a tulajdonjog tárgyait a dolgokon túl a forgalomképes, de nem dologi természetű javakra is kiterjesztik, vagy amelyek a dolog fogalmát terjesztik ki immateriális javakra (testetlen dolgokra).³⁶ Ennek elméleti alapját a Btk. 76. §-ban foglalt értelmező rendelkezés megteremti, amikor kimondja, hogy a vagyonelkobzás alkalmazásában vagynonon annak hasznát, a vagyoni értékű jogot, követelést, továbbá bármely, pénzben kifejezhető értékkel rendelkező előnyt is érteni kell. A kriptovaluta tehát büntetőjogilag értékelhető vagyonelemnek minősül Magyarországon is, így vagyonelkobzás alá eshet.³⁷

Továbbá ki kell dolgozni a megfelelő polgári és pénzügyi jogi szabályozást annak érdekében, hogy milyen feltételek mellett használható legálisan a bitcoin, az értékállósága vonatkozásában pedig fontos lenne az árstabilitás biztosítása a fedezet nélküli pénzkibocsátás elkerülése miatt. Mindezekon túlmenően megfontolandó e kriptovalutáknak a pénzügyi piaci, monetáris szabályozás alá vonása is, hogy kontrollt lehessen gyakorolni e kriptovaluta adásvétele felett, mivel pénzkibocsátási monopóliuma egyedül a központi bankoknak van. Másrészt adójogi szabályozás révén (például a bányászatot végző magánszemély a kitermelt bitcoinból származó jövedelmet köteles az összevont adóalapba beszámítani mint önálló tevékenységből származó jövedelmet) megakadályozni a teljes vagyon kimentését, elrejtését. Magyarországon nincs tehát olyan átfogó gazdasági, illetve pénzügyi jogi szabályozás, amely közvetlenül a kriptovalutákra vonatkozna. Közvetve azonban megjelent az adózásra vonatkozó szabályok között: 2022. január 1-jétől az évi költségvetéssel párhuzamosan kialakított adójogi szabályok részeként a személyi jövedelemadóról szóló törvény külön szakasza foglalkozik a kriptovalutákkal: a bányászatból és kereskedésből származó haszon után csupán a 15%-os személyi jövedelemadót kell megfizetni. Az Európai Unióban jelenleg is zajlik a Crypto Asset Regulation kidolgozása, amely uniós szinten szabályozná a kriptoeszközök piacát. A közös piac, a tőke szabad áramlása miatt feltételezhető, hogy a magyar szabályozás bevárja az uniós jogalkotást.³⁸ Annak érdekében, hogy e kriptovalutákat is végrehajtás alá lehessen vonni, szükséges lenne egy olyan szabályozás bevezetése, amely előírná, hogy ezeket a kriptovalutákat is csak pénzforgalmi szolgáltatónál lehet kezelni és szükséges ezeket átváltani az adott ország nemzeti valutájára, illetve más devizára. A cél a bűnös úton szerzett vagyonelemeknek a vagyon-visszaszerzési eljárás keretében való visszaszerzése. Ennek érdekében fontos az együttműködés az EU-ban működő

³⁵ POLT 2021: 426.

³⁶ MENYHÁRD 2010: 37.

³⁷ POLT 2021: 423; valamint Btk. 76. §.

³⁸ POLT 2021: 421.

vagyon-visszaszerzési hivatalokkal az ARO/CARIN irodákon, valamint a JIT-eken keresztül, annál is inkább, mivel Magyarországon az ingó vagyonelem tekintetében éves szinten 2%-os a vagyonelkobzás sikeressége.³⁹

A kriptovalutákra vonatkozó megfelelő polgári jogi, pénzügyi jogi szabályozás kidolgozása fontos lenne a végrehajtási eljárás szempontjából is, mivel a Vht. 15. § (1) bekezdésének *b*) pontja akként rendelkezik, hogy az elsőfokon eljáró bíróság végrehajtási lapot állít ki a bíróság büntetőügyben hozott határozatának a polgári jogi igénynek helyt adó rendelkezése alapján, valamint a büntetőeljárásban részt vevő személy részére büntügyi költség megállapításáról szóló rendelkezése alapján.⁴⁰

A jelenlegi jogszabályi keretet figyelembe véve és szigorúan elméleti síkon maradva, ha értékközvetítő eszközként, szűkebb értelemben pénzként tekintünk a bitcoinra, úgy a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) szabályait az alábbiak szerint kellene rá alkalmaznunk – ha ez lehetséges. Ugyanis a bitcoin kétséget kizáróan rendelkezik a pénz 3 fő tulajdonsága közül kettővel. Értékközvetítő szerepet tölt be, hiszen más csereeszközök értékének megállapítására alkalmas elszámolási egység, továbbá eladható eszközről beszélünk, mivel a tulajdonosa – az azt elfogadó közösség tagjai között – bármikor, bárhol könnyen beválthatja, vagyis rendelkezik a készpénzre jellemző nagy fokú likviditással. Az értékállósága már megkérdőjelezhető, mivel nagymértékű ingadozáson megy át napi szinten is, azonban hosszú távú értéknövekedését nézve láthatjuk, hogy folyamatosan emelkedik az ára. Amennyiben készpénzként tekintünk rá, a Vht. 100. §-a rendezi a készpénz lefoglalásának speciális szabályait. E szakasz értelmében a végrehajtó a lefoglalt készpénzt magához veszi, és a foglalást követő munkanapon befizeti a végrehajtói letéti számlára. E foglalási lehetőség azonban kiesik a lehetséges eszközök közül, tekintettel arra, hogy a bitcoin nem kézzelfogható értéktárgy, nincsen fizikai megjelenése, így a végrehajtónak nincsen lehetősége arra, hogy a helyszínen azt birtokba vegye, majd befizesse annak ellenértékét a letéti bankszámlaszámra. Amennyiben tovább kutatunk a Vht. rendelkezései között, úgy a számlapénzre vezetett végrehajtás szabályai jöhetnek még szóba a vagyontárgy megjelenési formája miatt. Azonban már itt is az elején megakadna a végrehajtási folyamat, mivel a Vht. 82/A. § (1) bekezdése úgy kezdődik, hogy a pénzforgalmi szolgáltatónál kezelt, az adós rendelkezése alatt álló vagyonelemet tud a végrehajtó foglalni. Ennek oka az, hogy a közvetítő harmadik fél közreműködése elengedhetetlenül szükséges a végrehajtói intézkedés foganatosításához. Azonban a bitcoin rendszere (P2P rendszer) kizárja a megbízott harmadik fél létét e jogviszonyban, így helyette a teljes online felhasználói közösséget kellene a végrehajtónak megkeresnie az utasítás végrehajtása érdekében. Ha a joghatósági problémáktól el is tekintenénk,⁴¹ ez a gyakorlatban nem lenne működőképes lépés,

³⁹ A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal nyomozói által 2022. február 16. és február 17. között megtartott online konferencián elhangzó szakmai előadás.

⁴⁰ Vht. 15. § (1) bekezdés *b*) pontja.

⁴¹ A Vht. alapján kizárólag a Magyarországon fekvő vagyonelemek tekintetében van mód a végrehajtás foganatosítására, Magyarországon honos pénzintézetek kereshetők meg az általuk vezetett követelések lejelentésére.

mivel nincs konkrét címzett az utasítás teljesítésére, illetve nincs olyan személy, akit kötelezhet és szankcionálhat a végrehajtó a teljesítés megtagadása esetén.

További problémaként merül fel, hogy a decentralizált főkönyvi nyilvántartás láthatatlan a hatóságok számára, és az anonimizált rendszere miatt kideríthetetlen a tulajdonosok személye. Amíg a bankok a számlatulajdonosok adatait kezelik, közlik például egy hatósági megkeresés alapján, addig a bitcoin esetén a rendszer a tárca azonosító kódját tartja nyilván, és az azon szereplő összeget, amiből nem lehet visszavezetni, hogy ki az adott tárca tulajdonosa, így nincs személyhez köthető beazonosítható vagyonelem, amelyre az eljárást le lehetne folytatni. További nehézség, hogy az elektronikus pénztárca a digitális térben létezik. Abban tárolt bitcoinhoz a végrehajtó csak abban az esetben tudna hozzáférni, ha megszerzi a wallethez tartozó privát kulcsot, amelyet csak a tárca tulajdonosától lehetne bekérni mint adatot. Itt azonban felmerülhet egy olyan rendhagyó eset is, amikor az adós a bitcoincímét és a hozzá tartozó privát kulcsot offline módon, azaz kinyomtatva az otthonában őrzi. Ebben az esetben a kinyomtatott pénztárcaadatok QR-kód formájában rendelkezésre állnak, amelyeket mobiltelefonon keresztül könnyen be lehet olvasni, ami által már elérhetővé is válnak a virtuális érmék. Azonban ahhoz, hogy a bitcoin értékét a végrehajtó forintban le tudja foglalni, át kell váltani a BTC-t, amit az erre létrehozott automatákból tud megtenni. Az átváltást követően a végrehajtó a forintban rendelkezésre álló összeget már be tudja fizetni a végrehajtó letéti bank-számlaszámára, így ebben a formában a Vht. 100. §-ban rögzített foglalási mód alkalmazható lenne.

Amennyiben az adós online módon tárolja a bitcoinját, úgy alkalmazni lehetne a Vht. által alapelvei szinten rögzített adósi együttműködési, bejelentési kötelezettséget, amelynek alapján, ha a végrehajtó az eljárása elején az adóst a tartozás haldéktalan megfizetésére felszólítja, azzal párhuzamosan az ilyen jellegű vagyontárgyának a bejelentésére is kötelezi. Másik oldalról nézve pedig maga a végrehajtást kérő is bejelentheti az eljárás során bármikor, hogy tudomása van arról, hogy az adós rendelkezik ilyen vagyontárggyal, amelynek, ha bejelenti a privát kulcsát, úgy a végrehajtó tudna intézkedni annak értékesítése iránt. Az adósi közreműködés elmaradása rendbírsággal lenne szankcionálható, ami a gyakorlatban nehezen elképzelhető, mert sem a végrehajtó, sem a bíróság nem tudná ellenőrizni, vagy ellenőriztetni hatósági erővel, hogy az adós valóban rendelkezik-e, vagy már nem rendelkezik ilyen privát kulccsal.

Egy másik megközelítési mód lehetne a társszervekkel (adóhatósággal) való szorosabb együttműködés kapcsán a hatósági bejelentés, adatközlés. Az adójogi szabályozás rögzíti, hogy a bányászatot végző magánszemély a kitermelt bitcoinokból származó jövedelmet köteles az összevont adóalapba beszámítani mint önálló tevékenységből származó jövedelmet. Ha az adós ilyen bejelentést tett, és ezt a végrehajtóval törvényesen közölni lehet, hogy az adózás időpontjában rendelkezett ilyen vagyonelemmel, a felszólítást meg lehet tenni az adós felé. Más kérdés, hogy a teljesítés, közreműködés elmaradása nehezen lenne szankcionálható. Mindezek alapján

a hatályos jogszabályok szerint felvetett lehetőségek mindegyike alkalmatlan lenne a bitcoin mint vagyonelem lefoglalására. Így, ha változatlan maradna a jogszabályi környezet és az évek múlásával a kriptovaluták népszerűsége is töretlen maradna, úgy lenne olyan kimentési lehetőség az adósoknak, amelyen keresztül a vagyonukat hatékonyan el tudnák rejtetni a hitelezők elől.⁴²

Irodalomjegyzék

- CSÁK Róbert et al. (2013): *2013-as éves jelentés az EMCDDA számára*. Nemzeti Drog Fókuszpont. Online: http://drogfokuszpont.hu/wp-content/uploads/EMCDDA_jelentes_2013_HU1.pdf
- DORNFELD László (2021): A kriptovaluták és az e-bizalom kapcsolata. *Magyar Rendészet*, 21(4), 211–227. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2021.4.12>
- EMCDDA (2017): *Drugs and the Darknet. Perspectives for Enforcement, Research and Policy*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Online: <https://doi.org/10.2810/783427>
- HEGEDŰS-LÉNÁRD Erika – UDVARY Sándor (2021): Kriptovaluta a vagyonban a végrehajthatóság tükrében. Kezdeti lépések a bitcoin foglaltatás felé. *Executio*, 10(1), 8–14.
- A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal nyomozói által 2022. február 16. és február 17. között megtartott online konferencián elhangzó szakmai előadás.
- MENYHÁRD Attila (2010): *Dologi jog*. Budapest: ELTE Eötvös.
- POLT Péter (2021): A 21. század kihívásainak hatása a büntetőeljárásra. Kriptovaluták, azaz az új vagyoni értékek büntetőjogi kérdései. In BARABÁS A. Tünde – CHRISTIÁN László (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 75 éves Németh Zsolt tiszteletére*. Budapest: Ludovika. 419–427.
- SIMON Béla (2018): Kriptovaluták – rendészeti válaszok. *Belügyi Szemle*, 66(10), 71–87. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.10.5>
- TÓTH Zsolt et al. (2022): *Módszertani útmutató a bűnös úton szerzett vagyon felkutatásához és biztosításához*. Készült a Belső Biztonsági Alap, BBA-5.3.3/3-2017-00004 számú Kompetencia-fejlesztés, szakmai képzések lebonyolítása c. program keretében.

Jogforrások

1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
2017. évi LIII. törvény a pénzmossás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról
- 11/2003. (V. 8.) IM-PM-BM együttes rendelet a lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/843 irányelve a pénzügyi rendszerek pénzmossás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló (EU) 2015/849 irányelv, valamint a 2009/138/EK és a 2013/36/EU irányelv módosításáról

⁴² HEGEDŰS-LÉNÁRD – UDVARY 2021: 12–14.

ABSTRACT

The Emergence and Spread of Cryptocurrencies and Possible Legal Responses to the Phenomenon

Gellért JÁMBOR

One of the most important characteristics of money – as an official medium of exchange – is that the state is responsible for its issuance and, through the determination of the quantity of the emission, also the determination of its value. The right to issue money in Hungary is exercised by the state through the Hungarian National Bank. Cryptocurrencies, on the other hand, are reminiscent of the early phase of the development of money, they function as a free medium of exchange in a transaction that can be evaluated under civil law. The state has no influence either on their emission or on their inclusion, nor on inflating or deflating their value through the determination of the quantity. It is important to note that the exemption of cryptocurrencies from monetary regulation often means that they can serve as an exchange value for prohibited legal transactions that would otherwise be prohibited by law, e.g. financing of terrorism, distribution of drugs or other illegal substances. Cryptocurrency includes all digitally created funds that have been created through cryptographic encryption, “hashing”. And hashing is a digital process that can compress an arbitrary data stream to the specified size using an irreversible mathematical operation. The aim of the study is to show what kind of challenge cryptocurrencies pose to legal practitioners due to the fact that they are not subject to cash flow regulation, what kind of legal regulation is possible in the face of this new phenomenon, and in which areas of law it would be necessary to implement a further legislative process.

Keywords: *cryptocurrencies, encryption, blockchain analysis, seizure*

A közigazgatás és rendészet egyik keresztmetszete: a közigazgatási büntetőbíráskodás elmélettörténeti kérdései¹

ÁRVA Zsuzsanna²

A rendészet elmélete több szálon is szorosan összefonódott a közigazgatással. Ez a szoros kapcsolat könnyen igazolható a közigazgatási büntetőbíráskodás elmélettörténete kapcsán. A közigazgatási büntetőbíráskodás gyökerei a kihágásokig nyúlik vissza, amelynek kettős jellege már ekkor megmutatkozott: a klasszikus büntetőjogi kihágások mellett a cselekmények jelentősebb részét a rendőri kihágások tették ki. A rendőri kihágások kifejezés alatt a legtöbb esetben a klasszikus közigazgatási jellegű kihágásokat értették, ami jól mutatja a két terület közötti szoros kapcsolatot. A korszak tudósai töretlenül keresték azt a fogószót, amely által a kihágások megkülönböztethetők a súlyosabb bűncselekményektől, és amely elméletek sok esetben a rendészet elméletének a gyökereit is jelentették. Jelen tanulmány bár nem vállalkozik arra, hogy bemutassa a rendészet elméletének valamennyi aspektusát, azonban felvillantja annak elmélettörténeti gyökereit.

Kulcsszavak: közigazgatás, rendészet, közigazgatási büntetőbíráskodás, diszkrecionális jogkör, kihágás

Bevezetés

Míg a klasszikus közigazgatás-tudomány és a közigazgatás-elmélet hagyományosan az intézményrendszer szintjén és csak érintőlegesen foglalkozik a rendészettel, addig a közigazgatási büntetőbíráskodás elmélettörténetében jól bemutatható az a kapcsolat, amely már több száz éve létezik a két tudományterület között mind a jogszabályok, mind az elmélet vonatkozásában. Ez a kapocs tükröződik vissza Szamel Lajos nagy hatású művében is, akinek a megállapítása szerint: „A rendészeti anyagi jog zöme a dolog természeténél fogva büntető anyagi jog és szabálysértési jog.”³

Jelen tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, hogy a rendészet fogalma és a rendészettudomány miként jelent meg a közigazgatási büntetőbíráskodás, va-

¹ A tanulmány alapját a szerző *Fejezetek a közigazgatási büntetőbíráskodás elmélettörténete köréből* c. munkája adta.

² Egyetemi tanár, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, e-mail: arva.zsuzsanna@law.unideb.hu

³ SZAMEL 1992: 11.

lamint a közigazgatási büntetőjog elméletörténeti irodalmában. A kapcsolódási pontok egyben a mai modern rendészet alapjait is jelenthetik, és igazolják a közigazgatással való szoros tartalmi összefüggéseit, közös gyökereit.

A szabálysértések elméleti elődjét képező kihágások körében a korabeli kutatások külön csoportként foglalkoztak a rendőri kihágásokkal, amelyet igyekeztek elhatárolni a kriminális, valamint a jövedéki kihágásoktól. Az elméleti értelemben vett közigazgatási büntetőjog tipikus tárgykörét ugyanis a rendőri kihágások képezték, amelyek javarészt az igazgatásellenes cselekményekkel voltak azonosíthatók. Ahogy ezt Szatmári is megállapította: „a rendőri kihágás a külföldi jogokban a közigazgatási kihágással áll legközelebbi rokonságban, és pedig elsősorban tartalmilag.”⁴ Bittó Márta szintén e processzuális értelemben tárgyalta a rendőri kihágásokat és a rendőri büntetőjogot, amelyek ezen értelmezés alapján a bírói kihágások ellenpárjai.⁵

A rendészeti kihágás kifejezés így visszavezet bennünket a kihágási korszakba, amely időszakban szinte valamennyi szakíró foglalkozott a rendészet témakörével, hiszen a kor magyar szabályozása és a szakirodalom⁶ alapján inkább azt mondhatjuk, hogy a kihágásokon belül léteztek a már említett rendőri kihágások, azaz a tulajdonképpeni közigazgatási büntetőjog.

Az alábbiakban a közigazgatási jogi irodalom tükrében vizsgálom e kérdéseket, nevezetesen, hogy léteznek-e az elkülönült rendőri kihágások, ha igen, akkor ezek hogyan viszonyulnak más kihágásokhoz, valamint a bűncselekményekhez, mit értünk rendészet fogalma alatt, és a büntetőjogi cselekményeknek a közigazgatás keretein belül való elbírálása mennyiben felel meg a korszak jogelveinek, és ezzel összefüggésben speciálisan a bírói függetlenség követelményének. Már itt érdemes kiemelni, hogy a korabeli közigazgatás irodalma lényegében két tekintetben tárgyalta a témát. A legtöbb közjogi munka csupán a rendészettel és a rendészeti tevékenységgel foglalkozott, és ezen belül⁷ érintőlegesen tett említést a rendőri büntetőbíráskodásról, míg más szakírók⁸ a rendőri büntetőbíráskodásnak külön fejezetet szenteltek.

Concha Győző és a közrend fogalma

Concha Győző⁹ több más szerzőhöz hasonlóan a rendészetet a rend kifejezésből levezetve a közrend, állami, társadalmi rend és természeti rend kontextusában he-

⁴ SZATMÁRI 1990: 83.

⁵ BITTÓ 1982: 246.

⁶ Merkl Adolfot idézi TÓTH 1939: 180. Ugyanezt az álláspontot foglalja el MÁTHÉ 1980b: 814.

⁷ KMETTY 1905; TOMCSÁNYI 1940; MAGYARY 1942.

⁸ MÁRFFY 1926; TÓTH 1939.

⁹ Így CONCHA 1905: 2. köt. 307–314. vagy CONCHA 1901: 48.

lyezte el, és a rend fogalmát a közfelfogásra támaszkodva határozta meg.¹⁰ A közrend kapcsán azonban figyelembe vette a korszak külföldi elméleteit, és ennek alapján fogalmazta meg, hogy a „közrend embereknek közös célra való együttműködése, melyet a jog és a természet határol, de a mely működés a jogi és természeti határok közt, nemcsak az állami szerveknél, de a magánosoknál is szabad”.¹¹ Az állami rend alatt – mai kifejezéssel – az állami szervek, tehát a fejedelem, az országgyűlés, a kormány rendjét értette, amelybe beletartoznak a bíróságok is. E szervek feladatai közé tartozik a közjog érvényesítése. A társadalmi rend az emberek együttműködésének mintegy automatikus összhangját fejezi ki, amelynek szerves része a jog, illetve a jogszolgáltatás. Ez utóbbi ugyanis nem keletkezeti, hanem csupán leképezi vagy elismeri a társadalmi rendet. Érdeemes megemlíteni, hogy a rend egyik formájaként röviden megemlékezik a természet és az elemek rendjéről is, amelynek jogi szempontból az állami rend megbontásában lehet szerepe. Ezzel szemben a rendőrség idegen hatalomként gyakorol befolyást a társadalmi rendre, hiszen azokban az esetekben kell beavatkoznia, amikor az említett automatikus rend valamilyen okból sérül. Éppen ezért a rendészeti tevékenység alapvetően különbözik a jogszolgáltatástól, és amely éppen ezért semmiképpen nem sorolható a rendőri ténykedések körébe. A rendőrség a rend valamennyi típusához szervesen kapcsolódik; biztosítja az állam és a társadalom működésének az előfeltételeit, és beavatkozik a természet rendjének sérelme esetén egyes rendkívüli jogrendekbe. Míg azonban az állami rend sérelme viszonylag egyértelmű, addig a társadalmi rendbe való beavatkozás szükségyszerűségének meghatározása már problémákat okoz. Egyfelől, mert a társadalom egyének sokaságából tevődik össze, amelyben az egyesek sérelme a sokasághoz képest nem tűnik jelentősnek, másfelől, mert a sérelmet szintén a társadalom tagjai okozzák.

Az előbbiek figyelembevételével Concha a rendőrségnek a társadalmi rend megőrzésében játszott szerepét a következőkben látja. A sérelem veszélyének elhárítása érdekében a rendőrség őrökdi a társadalmi rend felett, megakadályozza a rend megsértését és a megsértett rendet helyreállítja, illetve jogsérelem veszélye nélkül is megakadályoz olyan tevékenységeket, amelyek másokban, tehát a társadalom tagjaiban félelmet kelthetnek. A német jogirodalom szintén a veszély elhárításában látta a rendőri tevékenység lényegét, annak ellenére, hogy számos más olyan rendőri feladat is említhető, amelynél nem beszélhetünk megelőzésről.¹² Témánk szempontjából egyértelműen kitűnik tehát, hogy a közjogászok a rendészetnek a közrenddel kapcsolatos feladatait éppen annak megfelelően csoportosítják, ahogyan a büntetőjogászok vagy a közigazgatási büntetőjog elméleti meghatározói a közigazgatási büntetőjogot más bűncselekményektől elválasztják.

¹⁰ Concha Győző szerint a „rend alatt a közfelfogás szerint több külön dolognak, lénynek, erőnek oly összefüggése értetik, a melynél fogva az ily összefüggésben levők helyöket, működésüket az egészre való tekintet nélkül meg nem változtatják”. CONCHA 1905: 2. köt. 307.

¹¹ CONCHA 1901: 5.

¹² CONCHA 1905: 306–311; CONCHA 1901: 30.

Concha az előbb említett különbségtételt azzal támasztja alá, hogy a közrendet két tényezőből határozza meg, amelyből csupán az egyik jogi. A másikat konkrétan nem fogalmazza meg, csupán akként, hogy az embereknek a „jogrend által nem érintett összeműködése, illetőleg a javaknak elosztása”.¹³ Láthatjuk, Concha elméletének ez utóbbi eleme szintén természetjogi alapú. A közrend megőrzése ennek megfelelően két eszközzel történhet: az egyik a büntetőjog, amelyben szintén szerepet játszik a rendőrség – például a nyomozás során –, míg a másik a közigazgatási jog. Ez utóbbi azonban a közrendnek mindkét területére – tehát a jogira és a nem jogira is – befolyást gyakorol a kihágási jog, illetve inkább a közigazgatási büntetőjog által. Az egyik csoportba azok a cselekmények tartoznak, amelyek valamely konkrét közigazgatási norma megszegésében állnak, míg a másik csoport esetén voltaképpen nincs ilyen konkrét közigazgatási norma, a jog e tekintetben egyes társadalom rendjét zavaró magtartásokat szankcionál. Így a korabeli kihágások körében említhető a körmenetekkel vagy népünnepekkel kapcsolatos kihágások,¹⁴ de ide sorolható a mai tankönyvekben is gyakran idézett botrányos részegség esete. Önmagukban az itt említett cselekmények egyike sem tilalmazott, sőt a közigazgatási jog az emberi működésnek eme területeit nem is szabályozza, de a jog, éppen a társadalom védelme érdekében, egyes meghatározott formákat mégis büntetni rendel.

Concha a rendőrséget annak megfelelően tagolja, hogy mely tényező előfeltételeit biztosítja. Így megkülönböztet biztonsági és közigazgatási rendőrséget. Az előbbi a jog és a bíróságok működését segíti elő, míg az utóbbi a közigazgatását és magánosokét. A rendőrségnek tehát két ágát különíti el: a bíróit és a közigazgatásit, amely utóbbi alatt lényegében minden olyan tevékenységet ért, amely nem biztonsági. Concha elméletében a rendőrséget olyannyira tágan értelmezi, hogy kijelenti, az sem a bírósági, sem a közigazgatási szervezettől nincsen elválasztva.¹⁵ Teszi ezt annak ellenére, hogy az 1869. évi IV. törvény legalább névlegesen különválasztotta az igazságszolgáltatást és a közigazgatást, és hogy a rendőrségnek a biztonsági rendőrségen túli része a közigazgatás. E tekintetben a rendőrség egyfajta keresztülfekvő kategória a hatalommegosztásos eszmerendszerben, amelyet maga is elismer, hiszen bár *Politika* című munkájában a törvényhozó, a végrehajtó és az államfői hatalmakat különbözteti meg egymástól, de részletesen elemzi¹⁶ – ahogyan erről a munka bevezető részében is szó volt – a bíráskodás különválását is.

A közigazgatás kettős közhatalmi jogosítványa, nevezetesen az együttes jogalkotó és jogalkalmazó jelleg a kihágási bíráskodás tekintetében nyer különös jelentőséget. A kihágásokról szóló 1879. évi XL. törvénycikk (Kbtk.) alapján ugyanis a rendőri kihágások megállapítására a közigazgatás is fel van hatalmazva, sőt egyes kihágások esetén – mint ez főként az ipari kihágásoknál jellemző – akár egyéb közigazgatási rendelkezés vagy előírás is kitölthet egy meghatározott kerettényállást.

¹³ CONCHA 1901: 13.

¹⁴ CONCHA 1901: 14.

¹⁵ CONCHA 1901: 17–21.

¹⁶ Erről bővebben CONCHA 1905: 1. köt. 529–534.

Ezekben az esetekben tehát a konkrét szabály megszegése, amelyet a jog szankcionál, voltaképpen nem is jogszabályhoz, hanem egyéb előíráshoz, ad absurdum konkrét, egyedi hatósági határozathoz¹⁷ is kötődhet. Ezért szükségesnek tartja a rendőri működés úgynevezett határait megszabni. Jogállami feltételnek mondható, hogy a rendőri működés csak a legszűkebb esetkörben alkothasson jogot, amely jogalkotás sem az állami, sem a társadalmi működésnek, de a közrend egyetlen összetevőjének a helyébe sem léphet, és végül mindenkor az állami vagy a társadalmi működéshez kell kötődnie, amelyekhez képest mindig csupán másodlagos szerepet tölthet be. E feltételek betartása mellett azonban kifejezetten szükségesnek és hasznosnak tartja a rendőri tevékenységet, hiszen a gyors reagálás hatalmas előnyt jelent akár a bíróságok, akár a törvényhozás működéséhez képest. Szintén ez az oka, hogy a közigazgatást diszkrecionális joggal ruházták fel, mivel „az állam ilyen rögtönzött, hozzávetőleges akarat nélkül el nem lehet”.¹⁸ A közrend fenntartása viszont feltétlenül azonnali intézkedést igényel, amelyre egy olyan szervezet, mint a rendőrség lehet képes. Concha emellett a diszkrecionalitás körébe von egyes „erkölcsi” tartalmú tényállásokat, így a nemzeti érzületet vagy jogérzetet érintő cselekményeket, mint például a Kbt. 39. §-ában meghatározott, az elítélt pénzbüntetésének kifizetésére irányuló gyűjtést.¹⁹ Ez utóbbira álláspontom szerint a büntetőjogban, illetve a büntettek között is találhatunk példát, hiszen a Csemegi-kódex 174. §-a bűncselekménnyel nyilvánította a törvény által büntettnak vagy vétségnek nyilvánított cselekmény törvényben meghatározott módon történő magasztalását. Ebben az esetben viszont a reagálás az igazságszolgáltatás útjára tartozott, amely szerv mérlegelési jogkörrel ugyan feltétlenül rendelkezett, de a rend gyors vagy azonnali helyreállításának képességével semmiképpen sem. E körben Concha a pusztá jogértelmezést, amelyet valamennyi jogot alkalmazó szerv végez, szintén a diszkrecionalitás körébe vonja. Ez a fajta mérlegelés, bár valóban igényel némi önállóságot, semmiképpen nem tekinthető diszkrecionalitásnak, hiszen az, mint önálló jogi kategória, merőben különbözik a tényállásnak valamely jogszabályhely alá szubsumálásától. Conchának e nézeteit Tomcsányi Móric is élesen támadja (lásd alább), annak ellenére, hogy a közjogi irodalomban ezek a nézetek meglehetősen általánosak²⁰ voltak.

Kmetty Károly és a rendőrség preventív működése

Kmetty Károly közjogi munkájában a kihágásokat a rendőrség jogán belül tárgyalja. A rendészetet már a közigazgatáson belül helyezi, és a fogalmát a következőképpen határozza meg: „rendészet alatt ma a közigazgatásnak rendőri természetű, preventív jellegű működését értjük, mely a jogi és minden közérdekű rendet, előzetes

¹⁷ Erre lehet példa a munkavédelem. Lásd BITTÓ 1983.

¹⁸ CONCHA 1901: 35.

¹⁹ CONCHA 1901: 24–37.

²⁰ Boér Eleket idézi ÉLTHES 1935: 571.

intézményekkel és intézkedésekkel biztosítani, azokat bárhonnan eredő, megzavarások, veszélyek, károsításoktól megóvni hivatott.”²¹ Magyaryt jóval megelőzve arra is rámutat, hogy a rendészet a más jogrendszerekben a Polizia kifejezéssel azonos, amely viszont nem csupán a közigazgatást, hanem az igazságügyet, a külügyet, illetve a teljes állami vagy jóléti igazgatást is jelentette. Kmetty Conchához hasonlóan a rendőrség feladatát általános jellegűnek tekinti, amely az egész államszervezetet áthatja. Alapvető jellemvonásaként a biztonsági jelleget, illetve a diszkrecionalitást említi. Azon veszélyek felsorolására, amelyek elhárítása a rendőrség feladata nem vállalkozik, mivel ezt egyfelől lehetetlennek tartja, másfelől ebben látja a diszkrecionalitás lényegét. Ez utóbbi alatt szintén a közigazgatási szerveknek a jogszabályalkotási jogát érti, különös tekintettel a kihágások megállapítására, de ide sorolja az intézkedési jogot is.²²

Abban is egyezik a felfogása Conchával, hogy a rendőrséget megosztja, így megkülönböztet biztonsági, igazgatási, politikai, valamint közrendőrséget, amelyek között az alapvető felosztást a biztonsági és az igazgatási jelenti. Ennek fogalmát Conchával lényegében hasonló módon határozza meg, és ezen belül találhatjuk szintén a politikai, azaz állami, valamint a közrendőrséget. Az igazgatási rendőrség elméletében a kihágási rendőrséggel egyezik meg, azzal, hogy ez a közigazgatás egyes ágazatai szerint csoportosítható tovább, tehát erdő, ipari, cselédügyi, vásári stb. ágazatokra osztható. Ettől elhatárolja a nyomozó és bíraskodó rendőrséget mint új fogalmakat. Az utóbbit a kihágások feletti büntetőbíráskodással azonosítja, az előbbit pedig a büntetőeljárás során végzett nyomozással. A nyomozó rendőrség klasszikusan az igazságszolgáltatáshoz tartozó ügyészség felügyelete alatt áll, ezért bár e tevékenységet sem tartja a rendészet jellemző ágazatának, addig a rendőri büntetőbíráskodással kapcsolatban már súlyos aggályokat fogalmaz meg. Megjegyezi, a jogállami elvekkel ellentétes a kihágási bíraskodás, amely természetében a büntető igazságszolgáltatástól nem igazán különbözik, mindamelllett úgy véli, nemcsak hogy nem lényeges, de nem is szükséges tevékenysége a „rendőrség sikeres működésének”. Éppen ezért kívánatosnak tartaná, hogy a rendőri büntetőbíráskodás megszűnjön, és valamennyi kihágás felett a független bíróságok ítélkezzenek.²³

Tomcsányi Móric: a rend, jogrend, közrend kontextusa

Már Kmetty művében is megjelent a közigazgatásnak a diszkrecionalitás körébe eső tevékenységeivel kapcsolatban a bírói jogvédelem igénye a panaszemelés intézményében. Ez a mozzanat Tomcsányi Móricnál még hangsúlyosabban jelentkezett, de ugyanezt hangoztatja Szontagh Vilmos is. Az egyik legátfogóbb meghatározási kísérlet Tomcsányi Móric nevéhez kapcsolható, aki a rend, jogrend és közrend kontex-

²¹ KMETTY 1905.

²² KMETTY 1905: 292–294.

²³ KMETTY 1905: 294–297.

tusában helyezte el a rendészetet. Alkotmányi rend alatt a hatalmi ágak egymáshoz való viszonyát érti, míg a jogrend és a közrend fogalmát egymástól megkülönbözteti. A jogrendet eszmei állapotnak tekinti, a közrendet pedig egy tényleges formának, az állami és a társadalmi rend összességének. Elismeri, a kettő között szoros összefüggés van, hiszen a jogrend egyfelől meghatározza, körülveszi a tényleges közrendet, és bizonyos értelemben keletkezteti is azt. A rendőrséget ezek közül a közrend külső oldalához kapcsolja. A rendészet a közrend külső feltételeit biztosítja, hiszen annak nem alkotóeleme, hanem csupán járulékos velejárója. Ezért a rendőri funkció célja a közrend biztosítása, azaz a prevenció, amely a közrendet zavaró körülmények megszüntetésében áll. Ez utóbbi megfogalmazás viszont nem csupán a negatív, megelőző jellegű cselekményeket, hanem a pozitív, utólagos cselekményeket is magában foglalja. A rendőri funkció ebből a természetéből eredően nem minden esetben „áll meg” a közrend határán, hanem adott körülmények között érintheti a magánszférát is. A pontos határvonal megvonása csaknem lehetetlen, így úgynevezett úszóhatáros jelenségek szükségszerűen előfordulnak. Mindenkor érvényesül azonban a rendőri működés járulékos jellege, hiszen mint külső tényező az adott rendnek a belső természete szerinti megőrzésén munkálkodik.²⁴

Concha Győzővel ellentétben Tomcsányi vitatja a rendőri tevékenység²⁵ mindenkor diszkrecionális jellegét. Rámutat, az elmélet a diszkrecionalitást összemosza a jogértelmezéssel, illetve a jogalkalmazással, hiszen egy közúti ellenőrzés során a rendőr nem alkalmaz diszkreciót, bár kétség kívül maga dönti el, hogy melyik járművet ellenőrzi. Egyetért azonban azzal, hogy a már említett és Concha által is bírált veszélyelmélet a maga egészében nem elfogadható. Ennek megfelelően az elméletet azzal a kiegészítéssel fogadja el, hogy a diszkrecionalitás nem szükségszerű feltétel, a „közvetlenül fenyegető nagyobb veszély” elhárítására tett intézkedések viszont a rendőri tevékenység sajátjai körébe tartoznak.²⁶

Márffy Ede és a civil és rendészeti kihágás megkülönböztetése

Márffy magát a rendőri elnevezést is vitatja. Nézete szerint helyesen azt a „közigazgatási kihágások feletti” büntetőbíráskodásnak kellene inkább titulálni. Mindezt azzal magyarázza, hogy nem minden közigazgatási kihágás egyben rendőri is, így bár a gyakorlatban a két fogalmat rendszerint azonosítják egymással, az elméletileg nem teljesen helytálló.²⁷ Ebből is kitűnik, hogy Márffy 1926-os munkájában már megkülönböztette egymástól a civil és rendészeti kihágást egymástól, megállapította ugyanis, hogy „a rendőrállamban a rendészettel azonosították az egész belügyi

²⁴ TOMCSÁNYI 1929: 1–6.

²⁵ Tomcsányi a hatalommegosztásos eszmerendszer tárgyalásakor a rendőrséggel mint a végrehajtó hatalom egyik elemével összefoglaló közjogi művében nem foglalkozott, az erre vonatkozó fejezetben ugyanis csupán a végrehajtás központi szerveit elemezte.

²⁶ TOMCSÁNYI 1929: 6–7.

²⁷ MÁRFFY 1926: 260–261.

közigazgatást; mindazonáltal már ebben az időben különbséget tettek biztonsági és a népesség jólétét előmozdító rendészet között”,²⁸ amely utóbbi valójában maga a belügyi közigazgatás. Korábban ilyen különbségtétel nem volt, és mint ezt az alábbiakban is láthatjuk, a rendészet a pénzügyi jogon kívül a közigazgatás szinte valamennyi ágát átfogta. Magyary Zoltán 1942-es monográfiájában már kifejezetten is kimondta, hogy míg a 18. században a két terület közé egyenlőségelet lehetett tenni, addig a 20. században már csupán a közigazgatás jól körülhatárolható része.²⁹ Régebben ezért a rendőri vagy közigazgatási kihágások megkülönböztetése csaknem értelmetlen volt. A rendészet említett szétválása a jogállam kialakulásához köthető; a polgárok közsabadságának érvényesítése érdekében vált szükségessé, hogy a közigazgatás szerveinek tevékenysége a jog uralma alatt álljon.

A rendészeti tevékenységet Márffy Conchához hasonlóan járulékos természetűnek ismerte el, mivel úgy vélte, hogy önálló alkotótevékenység helyett más tevékenység működését biztosítja. Nem osztja azonban a rendészeti tevékenység megelőző jellegéről szóló nézetet, és azt sem, hogy kizárólag a rendészet rendelkezik kényszerítő erővel, hiszen a rendészet tevékenysége a kényszerintézkedések vagy a büntetőeljárás során esetenként represszív jellegű is. Az elméletnek a gyakorlati megvalósulással való összevetésével megállapítja, jelentős eltérések tapasztalhatók, ezért kizárólag a tételesjogi rendelkezéseket lehet figyelembe venni. A hazai és a külföldi jogszabályi rendelkezéseket összehasonlítva arra a következtetésre jut, hogy a rendőri büntetőbíráskodás a rendészeti közigazgatás tevékenységének bár az egyik klasszikus iránya,³⁰ ezt a rendőrség átruházott hatáskörben, a törvény keretei között és felhatalmazása alapján végzi, és elméletileg nem sorolható a tulajdonképpeni feladatok közé.³¹

Tusnádi Élthes Gyula elmélete az általános, járulékos természetű rendőrségről

Tusnádi Élthes Gyula a többi szakíró álláspontjához hasonlóan általános, ám járulékos jellegűnek tartotta a rendőrség tevékenységét. Művében bár hivatkozott a Concha Győző és Tomcsányi Móric között kialakult ellentétre a közrend fogalmával összefüggésben, nem foglal állást a közrend és a jogrend viszonyának kérdésében. Tusnádi munkájában központi jelentőséget kap a rendőrséget illető szabad belátás. A diszkrecionális jogkör tételesjogi tartalmát a rendőrséget szabályozó jogszabályok elemzésével mutatja be. Kiemeli, hogy a székesfővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. tc. 8. §-a egyes veszélyjellegű esetekben nemcsak intézkedési, de rendelet-

²⁸ MÁRFFY 1926: 391.

²⁹ MAGYARY 1942: 564.

³⁰ A rendészeti közigazgatási tevékenység irányai közé sorolja a közigazgatási, a közbiztonsági, a törvénykezési rendészetet, a rendőri büntetőbíráskodást, továbbá a rendőri örködő és karhatalmi szolgálatot.

³¹ MÁRFFY 1926: 390–396.

alkotási joggal is felruházta a rendőrséget, amelyben szankcióként akár 100 pengőig terjedő pénzbüntetést is megállapíthattak. Mindez a korszakban szokásos mód volt, ugyanis mint az a fentiekből már kitűnt, a statuárius jog hagyományos részének tekintették a rendőrhatóságok jogalkotási jogát, amelyek megszegését kihágásként szankcionálták. E tekintetben Kmetty megállapításai helyesnek is látszhatnak, hiszen Tusnádi számára szintén nyilvánvalónak tűnik, hogy az előbb említett jogszabályhely a rendőrség feladatát fogalmazza meg.

A rendőrség államosításáról szóló jogszabály meghatározza a rendészet ágait,³² és kimondja, hogy a rendőrség „rendeltetése, hogy működése területén a köznyugalmat, a közrendet és a közbiztonságot fenntartsa”.³³ Kifejezetten a diszkrecionárius jogot a rendőrség szervezetének és szolgálatának szabályozásáról szóló rendeletben találhatjuk, amely szerint ez alatt a tételes jogban nem szabályozott kérdésekben történő elhatározást és rendelkezést érthetjük, amelyet mindenkor a jogszabályok keretei között lehet gyakorolni. Ezek a rendelkezések bár kötelező erejűek voltak, élesen elkülönültek más jogszabályoktól.³⁴ A rendeleteknek különös jelentősége van, mert a Kbt. 1. §-a alapján egy részükben – a már említettek szerint – kihágás megállapítására is lehetőség volt.

Tusnádi hiányolja, hogy míg a hivatkozott jogszabályok alapján a rendőri szervek diszkrecionális jogosítványát rendezték, addig a közigazgatási hatóságok vonatkozásában hasonlóan részletes rendelkezéseket nem találhatunk, holott a községi bíró, a polgármester vagy az alispán és más szervek szintén eljárhatnak kihágási bíróként. Az alapvető problémát abban látta, hogy a diszkrecionális jognak a korban értelmezett tartalma alapján a rendőri szerveknek általános felhatalmazása volt, hogy ugyanabban a kérdésben jogot alkossanak és alkalmazzanak, tehát adott esetben valamely magatartást kihágásként szankcionáljanak. Ezzel szemben az olyan közigazgatási szervek, mint a főszolgabíró, a polgármester vagy az alispán főszabály szerint csupán alkalmazhatták a jogot, és csak jogszabály kifejezett felhatalmazása alapján, átruházott hatáskörben alkothatták azt.³⁵ Ezekben az esetekben általában nem az előbb említett hatóságok, hanem a vármegyék és a városok élnek a felhatalmazással, és alkotnak a magasabb szintű jogszabályban meghatározott kérdésekben szabályrendeletet. A szabályrendeletek túlsúlya figyelhető meg azokban az esetekben is, amikor bár a jogszabály szövege szerint a hatóság tilalmának a megszegése minősül kihágásnak, de ténylegesen egyedi hatósági tilalom helyett az adott tárgykörben szabályrendeletet alkotnak. Ez a megoldás több szempontból is üdvözlendő. Egyfelől a szabályrendeletek előkészítése szakmai szempontból alaposabb, másfelől a jogegységet és – tegyük hozzá – a jobbiztonságot is megfelelőbben biztosítja, hiszen a kihirdetés és a belügyminiszternek való bemutatás törvény által garantált. Mindezt Tusnádi azzal is indokolja, hogy a bűnvádi perrendtartásról szóló

³² Megkülönböztet közbiztonsági és igazgatási rendészetet, valamint rendőri büntetőbíráskodást.

³³ 5.047/1919. M. E. sz. rendelet 16. §; ÉLTHES 1935: 572.

³⁴ Így a hatályuk kizárólag ideiglenes lehetett, és be kellett mutatni a felettes szervnek.

³⁵ ÉLTHES 1935: 568–573.

1896. évi XXXIII. tc. 85. §-a részletesen felsorolja a rendőri hatóságokat és rendőri közegeket, akik diszkrecionárius jogát viszont törvény nem rendezi. Más oldalról viszont azt is kívánatosnak tartaná, hogy eme részletesen meghatározott jogosítvány mellett a kihágások túlnyomó többségét törvény állapítsa meg. Mindezt nem a jogállamiság egyetemes szempontjaival vagy a hatalommegosztás elvével magyarázza, hanem a jobb és szélesebb körben való megismerhetőséggel. Kiemeli, az említett rendeleteknek a törvény korlátain belül kell maradnia, mivel ennek hiányában előfordulhatna, hogy egyes hatóságok akár erkölcsi követelményeket állapítanak meg rendeletekben. Tuszádi példája szerint a köszönést bár törvény előírhatja, szabályrendelet viszont nem.³⁶

A diszkrecionalitás kiterjesztése helyett viszont más szerzők – méltán – a kihágási jogban a hatalmi ágak egységét, összefolyását látták megnyilvánulni. Így Szontagh egyenesen a jogállamiság elveibe ütközőnek találta a rendőrség e jogosítványát.³⁷ A zavart az is fokozta, hogy egyes esetekben a közigazgatási hatóságok és a járásbírók hatásköre nem volt egyértelműen elhatárolva.³⁸ Mindebből egyértelműen kitűnik viszont, hogy az 1869. évi IV. tc.-ben foglalt hatásköri elhatárolás közel sem egyértelmű, és a gyakorlati életben kevésbé érvényesül, hiszen adott esetben a járásbírók hatáskörének hiányát éppen a végrehajtó hatalom legfőbb szerve állapította meg.³⁹

Magyary Zoltán: a közigazgatás és rendészet elhatárolása

Míg a fentiek szerint egyes szerzők a rendészetet a rend szóból vezették le, addig Magyary Zoltán, aki a közigazgatást már nem azonosította a közigazgatással, vitatja magának a rendészet szónak etimológiailag a rend szóhoz kötését. Elsősorban az alapján, hogy az idegen nyelvekben a rendészet az alkotmány, városi alkotmány vagy kormány szóból származik, illetve francia nyelven az államcélok kifejezéssel hozható összefüggésbe, míg szűkebb értelemben a rendes közállapotokkal azonosítható. A magyar rend szóból való levezetés nem felel meg a német jogi hagyományoknak sem, mivel a német „Polizei” hosszú ideig az igazságszolgáltatás kivételével az egész állami tevékenységet jelölte. Álláspontja szerint a rend szóból való kiindulás nem helytálló, ha a tartalmilag a közrend megzavarása elleni tevékenység a rendészet. A közrend azonban a rendtől jóval tágabb fogalom, hiszen ide tartoznak a „társadalomnak az állam által fenntartott szervezete fennállását és működését érintő magatartások”, míg „az azokat nem érintő magatartások a határokon kívül vannak”.⁴⁰

³⁶ ÉLTHES 1935: 574–575.

³⁷ SZONTAGH 1928: 251.

³⁸ Így például egy kocsmai verekedés esetén, amelyben egy kés is előkerült, a járásbíró és a főszolgabíró között felmerült hatásköri összeütközést a minisztertanács döntötte el határozatával, amely szerint mivel az eset nem képez önálló büntetendő cselekményt, ezért a közigazgatási hatósághoz utasította.

³⁹ SZAKOLCZAI 1894: 113.

⁴⁰ MAGYARY 1942: 563.

Magyary a rendészetet a közhivatalnokok, köztisztviselők fegyelmi jogából vezette le. Az állami szervezetet egy hivatalhoz hasonlítja, ahol a területen élő vagy tartózkodó emberek nem tehetnek meg bármit, hanem olyan magatartást kell tanúsítaniuk, amelyet az állam tőlük elvár. Ez utóbbi megfogalmazódhat tiltásokban vagy akár előírások megtartásában. Lényeges azonban, hogy ezeket a szabályokat nem az emberek megegyezése hozza létre, mint a társadalmi szerződéses elméletekben, hanem az állam mintegy rákényszeríti az alattvalóira. A tanúsítandó magatartás ezen elmélet szerint az általános gondossági kötelességnek felel meg, amely tehát enyhébb, mint a közszolgálatban szokásos különös gondossági kötelesség, ugyanakkor az egyszerű engedelmséggel sem azonosítható. Így arra a következtetésre jut, hogy a rendészet az az állami tevékenység, amely ezt az engedelmséget érvényesíti. Figyelemmel arra, hogy ezt a tevékenységet a közigazgatás látja el, ezért maguk a kötelességek is közigazgatási kötelességek, míg az áthágásuk közigazgatás-ellenesség. A fegyelmi jog és a rendőri kihágások közös kiindulópontja alapján a közigazgatási szervezetellenesség fogalmába nem csupán a rendőri kihágásokat, hanem a fegyelmi vétségeket is beleérti, annak ellenére, hogy a két jogviszony nem azonos engedelmséget feltételez. Magyary általános engedelmségről szóló tanáival viszont az Angyal elméletében foglaltak nem látszanak összhangban állónak. Művében Angyal munkájának éppen azokat az elemeit emeli ki, amelyek szerint az emberek igen magas fokú gondosság tanúsítására kötelesek, hiszen egyes közigazgatási szabályok vétkes megszegése még gondatlanság esetén is kihágást képez. Ezt Magyary azzal magyarázza, hogy az állam a tagjaira, azaz az emberekre nézve, e szankcionált esetekben magasabb fokú gondosságot írt elő.⁴¹

Összegzés

A fentiekből is kitűnik, hogy már az 1850–1950 közötti időszakban is meglehetősen eltérő álláspontok léteztek arra vonatkozóan, hogy mit értsenek közigazgatási büntetőjog alatt, illetve az mennyiben különíthető el más cselekményektől. Formális szempontból azok a cselekmények tartoztak oda, amelyek esetében rendőrhatóságok – azaz a korszak terminológiája szerint közigazgatási szervek – járhattak el, míg materiális értelemben a bűncselekmények különös fajtáit sorolták e körbe, amely utóbbi esetében további vitára adhat okot a súly szerinti megosztás rendezőelvének kiválasztása.⁴² Bár ez utóbbi kérdés vizsgálatával már a büntetőjogászok is részletesen foglalkoztak, egyes közigazgatás-szakírók szintén megkísérelték a fogalmi elhatárolás szempontjait megtalálni. A közigazgatási irodalom számára ténykérdés volt, hogy „a törvényhozás a közigazgatást is felruházta a büntetőbíráskodás jogával”,⁴³ aminek következtében – legalább az előbb említett for-

⁴¹ MAGYARY 1942: 561–562.

⁴² TÓTH 1939: 183.

⁴³ TÓTH 1939: 179.

mális értelemben – létrejött a közigazgatási büntetőjog. A német jogtudományban Merkl ennek alapján dolgozta ki a rendőri büntetőjog processzuális értelemben vett fogalmát. E szerint a rendőrhatalóságok által alkalmazandó büntetőjogi szabályok összessége tartozik ide, míg ennek alkalmazása maga a rendőri büntetőbíráskodás.⁴⁴

A korszak közigazgatási tárgykörben született hazai összefoglaló munkái szintén azt az álláspontot erősítik meg, amely szerint a rendészeti kihágások a büntetőjogon belül léteznek mint elkülönült kategória. Így Márffy Ede a tételes jogi szabályozás alapján két csoportra osztotta a kihágásokat és megkülönböztetett közigazgatási és egyéb, azaz büntetőjogi természetű kihágásokat. Az elhatárolást azonban csak részben tekintette elvi alapúnak, ehelyett inkább a gyakorlati célszerűségi szempontokban kereste a magyarázatot. Az egyik ilyen tényező a kihágási eljárás gyorsasága, hiszen a közigazgatás gyorsabb reagálásra képes, ami a hatékonyságot jelentősen előmozdítja, hiszen a közigazgatást akadályozó vagy sértő jogellenes cselekményre az állam szinte azonnal reagálhat. Ugyanígy a célszerűség mellett szól a költségkímélő jelleg és az, hogy a közigazgatási szervek mint szakigazgatási szervek a közigazgatás adott ágazatában – elvileg – kellő szakértelemmel rendelkeznek, ami szintén a hatékonyságot mozdítja elő az általános ügyekben eljáró bírósághoz viszonyítva. Ennek klasszikus példái lehetnek a mező- vagy erdőrendőri lopások, amelyek a lopás mint szándékos dologeltulajdonítás jellegéből fakadóan minden kétséget kizáróan a büntetőjog körébe tartoznak.

A gyakorlati igények érvényesítése a tételes jog által azonban szinte csaknem kizárta a közigazgatási büntetőjog, illetve a rendőri kihágások elméleti alapokon nyugvó fogalmának a meghatározását. Ezért a szerzők – köztük Márffy Ede vagy Magyary Zoltán – arra a következtetésre jutottak, hogy tartalmi fogalom helyett csupán egy alaki, tételes jogi fogalmat lehet alkotni. E szerint a közigazgatási kihágások azok a cselekmények, amelyeket valamely jogforrás annak minősít. Ez kétféle módon történhet: anyagi vagy eljárási szabály által. Így közigazgatási kihágás az is, amelyet valamely közigazgatási tárgyú jogszabály állapít meg, de az is, amelynek elbírálását közigazgatási hatáskörbe utalják. Magyary viszont már bírálta azt a 20. század derekán, a második világháború előtt jelentkező jogalkotási tendenciát, amely „előszertettel és rendszertelenül” a rendőrség hatáskörébe utal kihágásokat és ezért helyenként oda nem illő tényállásokkal⁴⁵ bővítette a rendőri büntetőjog rendszerét. Művében megtalálhatjuk azokat a tárgyköröket is, amelyek hagyományosan e körbe tartoznak. Ezek között az ipari és kereskedelmi ügyeket, a közegészségi, állategészségi és mezőrendőri kihágásokat említette.⁴⁶

Ezen összefoglalásból is kitűnik, hogy a rendészettel foglalkozó elméleti kutatások gyökerei a közigazgatási büntetőbíráskodás, közigazgatási büntetőjog elmé-

⁴⁴ MERKL 1927: 66–68.

⁴⁵ E tényállások között említette az erdőkről és természetvédelemről szóló 1935. évi IV. tc. 281. §-a alapján az erdei kihágásokat vagy az iskolai kötelezettségről és a nyolcosztályos népiskoláról szóló 1940. évi XX. tc. 16. §-ában megállapított tankötelezettséggel kapcsolatos kihágásokat.

⁴⁶ MAGYARY 1942: 564.

lettörténetével is összeköthető. A közigazgatási büntetőbíráskodás mint átfogó fogalom a kihágásokat és a szabálysértéseket kötötte össze, hiszen a jogintézmény 1953-tól már szabálysértésként élt tovább, bár annak elméleti megosztottsága és egyben kettős jellege mind a mai napig megmaradt. E folyamatban lényeges változás, hogy a 2012. évi II. törvény óta szabálysértést már csak törvény állapíthat meg, így a közigazgatási büntetőjog hagyományos terepévé nem ez a terület vált, hanem egyik lehetséges irányként a közösségi együttélés megsértése. A szabálysértések elbírálása körében hosszú cezúrát követően ismét a rendőrség vált általános szabálysértési hatósággá 2020. március 1-jétől, aminek indokai között az adott szervezet által képviselt nagyobb súly⁴⁷ játszott jelentős szerepet, amelyet a Covid időszakában kiegészített a gyorsabb és hatékony elbírálás. Elméletlettörténeti szempontból a rendészet fogalma már bizonyosan nem azonosítható a közigazgatással, azonban a közös gyökerek az előbbieket szerint is mind a mai napig kimutathatók. Ugyan a tanulmány arra kérdésre nem ad választ, hogy a mai magyar közigazgatási irodalomban mit érthetünk rendészettudomány alatt, azonban hasznos adalékul szolgálhat az elméletlettörténet feltárásához és a modern rendészettudomány-fogalom alaposabb kidolgozásához.

Irodalomjegyzék

- ÁRVA Zsuzsanna (2007): *Fejezetek a közigazgatási büntetőbíráskodás elméletlettörténete köréből*. Debrecen.
- BITTÓ Márta (1982): A közigazgatási büntetőjog kialakulása. *Állam és Jogtudomány*, 25(2), 225–249.
- BITTÓ Márta (1983): A munkavédelmi szabályok megszegésének szankciói a kihágási jogban. *Állam és Jogtudomány*, 26(2), 219–244.
- CONCHA Győző (1901): *A rendőrség természete és állása a szabad államban*. Székfoglaló értekezés. Budapest: MTA.
- CONCHA Győző (1905): *Politika* 1–2. kötet. Budapest: Grill Károly.
- [TUSNÁDI] ÉLTHES Gyula (1935): *A rendőri és jövedéki büntetőjog. Az ezeréves magyar kihágási jog története és mai állapota*. Budapest: Fővárosi Nyomda.
- KMETTY Károly (1905): *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*. Budapest: Politzer.
- MAGYARY Zoltán (1942): *Magyar közigazgatás*. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.
- MÁRFFY Ede (1926): *Magyar közigazgatási és pénzügyi jog*. 1. köt. Budapest: Athenaeum.
- MÁTHÉ Gábor (1980a): A kihágás intézménye 1. *Állam és Igazgatás*, 30(8), 673–683.
- MÁTHÉ Gábor (1980b): A kihágás intézménye 2. *Állam és Igazgatás*, 30(9), 804–818.
- MERKL, Adolf (1927) [1999]: *Allgemeines Verwaltungsrecht*. Berlin: Springer. (Wien: Verlag Österreich.)
- SZAKOLCZAI Árpád (1894): A közigazgatási hatóságok mint bíróságok. *Jogtudományi Közlöny*, 29(15), 113.
- SZAMEL Lajos (1992): Jogállamiság és rendészet. *Rendészeti Szemle*, 30(3), 3–21.
- SZATMÁRI Lajos (1990): *Bírság a magyar államigazgatásban*. Budapest: ELTE ÁJK.

⁴⁷ A fővárosi és megyei kormányhivatalok működésének egyszerűsítése érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi CX. törvény indoklása.

ÁRVA Zsuzsanna: A közigazgatás és rendészet egyik keresztmetszete: a közigazgatási büntetőbíráskodás...

SZONTAGH Vilmos (1928): *A közigazgatás szabad belátása. (Diszkracionális közigazgatás.)* Miskolc: Miskolc EV. Jogakadémia Tud. Értekezéseinek Tára.

TOMCSÁNYI Móric (1929): *Rendészet – közigazgatás – bírói jogvédelem.* Székfoglaló értekezés. Budapest: MTA.

TÓTH József (1939): *A rendészeti ténykedés alakjai.* Eger: Szent János Nyomda.

ABSTRACT

A Cross-Section of Public Administration and Police Science: Theoretical and Historical Issues in Administrative Criminal Justice

Zsuzsanna ÁRVA

The theory of police science is closely intertwined with public administration in several ways. This close link is easily demonstrated by the theoretical history of administrative criminal justice. The roots of administrative criminal justice go back to misdemeanours, and its dual nature was already apparent at that time: in addition to classic criminal law misdemeanours, police misdemeanours accounted for the majority of misdemeanours. In most cases, the term “police misdemeanour” was used to refer to misdemeanours of a classical administrative nature, which illustrates the close link between the two areas. Scholars of the period were constantly searching for a way of distinguishing misdemeanours from more serious crimes, theories which in many cases were at the root of police science theory. While this paper does not attempt to cover all aspects of police science theory, it does highlight its theoretical roots.

Keywords: *public administration, police science, administrative criminal justice, discretionary powers, misdemeanour*

A közösségi rendészet gyöngyösi modellje

CHRISTIÁN László,¹ FERENCZY Dániel²

Hazánkban a rendszerváltást követően a döntéshozók nem éltek a lehetőséggel, hogy a rendőrséget decentralizált irányba kezdjék el terelni, így néhány kezdeményezést leszámítva, elmaradt a közösségi rendészet országos lefedettségű megvalósítása. Elismert szakemberek szerint napjainkra a rendészet a központi feladatokra való koncentrálás következtében kezd elszakadni a lakosság szolgálatától, ami nehézkessé teszi az állampolgár és egyenruhás közti bizalomépítést. A kutatás célja a Gyöngyösön bevezetett közösségi rendészeti módszer a lakosság szubjektív biztonságérzetére gyakorolt hatásának vizsgálata. Gyöngyösön településbiztonsági szempontból a kockázati tényezők között főként azok az elemek szerepelnek, amelyekkel bármely átlagos hazai vidéki településen találkozhatunk. Ilyen például az illegális hulladéklerakás, a város mélyszegények által lakott területein lévő közrendfenntartás nehézségei, forgalmasabb közterületeken megjelenő randalírozó személyek. A közösségi rendészet bevezetésének hatásait vizsgáló kutatás részeként a lakosság szubjektív biztonságérzettel kapcsolatos véleményét internetes, a közösségi média felületein megosztott kérdőív segítségével mértem fel. Emellett félig strukturált interjú készült három, a város életében, közbiztonságának alakulásával kapcsolatban releváns szereplővel, akiknek a véleménye valódi hozzáadott értéket képvisel, és segítheti a felállított hipotézisek alátámasztását vagy cáfolatát. A személyes interjúk során arról beszélt Hiesz György, Gyöngyös város polgármestere, Marsi Zoltán r. alezredes közrendvédelmi osztályvezető, valamint Mácsár Lászlóné helyi polgárőr elnökhelyettes, hogy ők miként ítélik meg a szervezet közösségi rendészeti munkáját. A kutatás összesített eredményei szerint a közösségi rendészet bevezetése jelentősen növelte a gyöngyösi lakosság szubjektív biztonságérzetét, és erősítette a lakossági bizalmat a helyi önkormányzati rendészet iránt, így a modell az erre irányuló célkitűzést tekintve sikeres, és más hasonló adottságú településekre ajánlható a bevezetése a lakossági elégedettség és biztonságérzet növelése érdekében.

Kulcsszavak: közösségi rendészet, szubjektív biztonságérzet, településbiztonság, önkormányzati rendészet

¹ R. dandártábornok, tanszékvezető egyetemi tanár Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék; oktatási rektorhelyettes, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, e-mail: Christian.Laszlo@uni-nke.hu

² Msc, igazgató, Városrendészet, Gyöngyös Közös Önkormányzati Hivatal.

A közösségi rendészetről röviden

A modern rendőrség hosszú folyamat eredményeként teljesedett ki a 19. században Angliában. Az angolszász rendfenntartás a közösség igénye mentén alakult és fejlődött, az alulról fölfelé építkezés és az állampolgárközeli működés, a helyi igények szolgálata jellemezte. 1829-ben alakult meg az angol főváros rendőrsége Metropolitan Police néven, Sir Robert Peel belügyminiszter kezdeményezésére, aki úgy tartotta, hogy a bűnözés helyi probléma, annak üldözése a helyi hatóságok feladata. A Peel által lefektetett alapelvek a megelőzésre helyezték a hangsúlyt, és a társadalommal kiépített együttműködésre építettek, valamint arra, hogy a rendőri munka a közösségtől kapja a felhatalmazást, ezért nélkülözhetetlen az állampolgárok támogatása és a tisztelet kivívása a rendőr számára. Szintén az egyik alapelv fogalmazza meg, hogy ez csak valódi partnerség révén valósulhat meg.³ A közösségi rendészet a közösségek biztonságának megteremtése érdekében végzett rendőri tevékenység. Része annak a nem csupán rendőrség által végzett rendészeti munkának, amelynek fő célja a közbiztonság megteremtése és fenntartása. A közösségi rendészeti tevékenység az adott település rendőrségének olyan működése, amely egy új filozófia alapján törekszik a helyi közösség legszélesebb bevonásával a biztonságérzet megteremtésére, a rendőrség és a lakosság közötti bizalom kialakítására és a közbiztonság megteremtésére, és ezáltal az életminőség javítására. A közösségi rendőrség tartalmilag, de eszközeit és módszereit tekintve is, maga a bűnmegelőzés. Ezzel összhangban a közösségi rendészet a proaktív, megelőző rendészeti tevékenységet hangsúlyozza, az állampolgárokkal szoros együttműködésben valósul meg, és fő céljai a bűnözéstől való félelem csökkentése, a rendészeti problémák megoldása és a bűnmegelőzés. A közösségi rendőrségi modell középpontjában tehát a rendőrség és lakosság szoros kapcsolata áll. A közösségi rendészet taktikai elemei közé tartozik a gyalogos járőrözés, a problémamegoldás, információgyűjtés, az áldozatsegítés, a rendszeres konzultáció a közösséggel, az oktatások, a közvetlen lakossági kapcsolatok és természetesen a segélykérésekre való reagálások.⁴

A 1990-es években született úgynevezett Team Consult jelentés a rendőrségi reform alapelvei között fogalmazta meg azt is, hogy a bizalomépítés jegyében a rendőrségnek a lakossággal és más intézményekkel együtt proaktívan és megelőzően kell cselekednie, és hálózatos partnerkapcsolattal kell rendelkeznie, továbbá, hogy a rendőri munkát a helyi igényekre kell szabni, ezért a döntési lehetőségeket is a helyszínrre kell delegálni.⁵ A magántulajdon és a piacgazdaság térnyerését, valamint a bűnözés ugrásszerű növekedését követően az állam lemondott monopolhelyzetéről, és a közbiztonsági feladatok egy részét az önkéntes civil szerveződésekhez, az önkormányzatokhoz és a magánrendészet szereplőjéhez delegálta.⁶

³ CHRISTIÁN 2022: 72.

⁴ CHRISTIÁN 2019: 81–83.

⁵ GOTTLIEB–KRÖZSEL–PRESTEL 1998: 104–119.

⁶ CHRISTIÁN–BUDAVÁRI–LIPPAI 2021: 189.

A gyöngyösi közösségi rendészet előzményei, releváns körülmények

A biztonság megteremtése egy településen komplex kihívás, sok szereplő együttműködését feltételezi, társadalmi kooperáció formájában, hangsúlyozza Finszter.⁷ A településbiztonság produktív megteremtésénél alapvető elemnek bizonyul a lakossági bizalom és szimpátia elnyerése, amely kizárólag helyi rendészeti problémák megoldásán alapul. Gyöngyös városa abban a szerencsés helyzetben van, hogy rendelkezésre állnak alternatív rendészeti szereplők, akik a lakossági igények figyelembevétele mellett képesek közreműködni a rendőrséggel a közrend és közbiztonság fenntartásában.

Lokális szinten ennek a munkának az egyik főszereplője a kutatás középpontjában álló Gyöngyösi Közös Önkormányzati Hivatal Városrendészeti Igazgatóság, amely a 2020-as év eleji megreformálását⁸ követően fő küldetésének tartja a közösségi rendészeti feladatellátás működtetését.

Gyöngyös városa Heves vármegyében található, a Mátra déli lábánál Budapesttől 80 km-re. A település területe 54,69 km², amelyből 15,32 km² belterület, 39,37 km² külterület. Gyöngyöst a Mátra kapujának is szokták nevezni, ugyanis közigazgatási területéhez tartozik Mátrafüred, Mátraháza és Kékestető is, emiatt – különösen a téli időszakban – turisztikailag frekvenciált térségről van szó. Gyöngyös város lakosságának száma a KSH adatai alapján 2021-es évben 27 576 fő.⁹

Gyöngyösön településbiztonsági szempontból a kockázati tényezők között főként azok az elemek szerepelnek, amelyekkel bármely átlagos hazai vidéki településen találkozhatunk. Ilyen például az illegális hulladéklerakás, a város mélyszegények által lakott területein lévő közrend fenntartásának nehézségei, forgalmasabb közterületeken megjelenő randalírozó személyek kiszűrése, erőszakos kéregetők visszaszorítása, hajléktalanok helyzetének konszolidálása, a közlekedési biztonság fenntartása, valamint a bűnmegelőző járőrtevékenység.

Lényeges megemlíteni, hogy a rendőrség kapacitáshiánya jelentős többletfeladatot hárít a városi önkormányzatra, ezáltal a városrendészeti állományra is, ennek következtében a lakosság gyakran keresi a kapcsolódási pontokat a helyi rendszerttel. Ez betudható annak, hogy a nyilvánosságban eleinte gyakran összekeveredett a bűnüldözés és bűnmegelőzés szerepköre, amelyek elválasztása szükséges a településbiztonság megteremtésénél, ugyanis a prevenció az önkormányzati rendszerek egyik kiemelt küldetése.

A továbbiakban a gyöngyösi városrendészetet és annak tevékenységét világítom meg, amihez szekunder adatgyűjtésből származó információkat, belső munkanyagokat, előterjesztéseket, határozatokat, valamint nyílt forrásból elérhető sajtóanyagokat használtam fel.

⁷ FINSZTER 2018: 63.

⁸ *Vezetőket cseréltek több gyöngyösi cégnél* 2019.

⁹ Lásd: www.ksh.hu/teruleti-adatok

2019. december 1-jétől vezetőváltás történt a Városrendészeti Igazgatóságon, ami lehetőséget teremtett egy újfajta, modernizált közösségi rendészeti szemlélet kialakítására magában a szervezetben és feladatellátásban egyaránt. Számos újító megoldást vezettünk be, amelyek elméleti alapjai az NKE RTK Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék, különösen a tanszékvezető nyilvánosan elérhető kutatómunkái, publikációi felhasználásával készültek.

A 2020 januárjától megkezdett munka első legfontosabb állomásának a szervezeti reformok bizonyultak, amely érintette az üres álláshelyek feltöltését, a fluktuáció megszüntetését, a belső szerkezeti átalakításokat, valamint az állomány motivációjának emelését és szinten tartását. A reform során a korábbi munkafolyamatok újragondolásának, racionalizálásának köszönhetően csökkentek a terhek a közterületi járőrszolgálatot ellátókon. A bevezetett újítások előtt a szervezet 30 fővel üzemelt, 15 fő azonos hatáskörrel rendelkező közterület-felügyelői, 1 fő segédfelügyelői, 5 fő mezőőri, 6 fő térfigyelő munkavállalói és 1 fő ügykezelői és 2 fő vezetői pozíció betöltésével. Ebben a felépítésben az igazgató alatt a rendészetvezető közvetlen vezetésével történt a közterület-felügyelők, térfigyelő operátorok és mezőőrök irányítása is. A rendészetvezető az igazgató helyettesítése mellett a napi munkairányítói feladatokat is ellátta, ami egy 30 fős rendészeti szervezetnél már nem bizonyult kellőképpen hatékonynak. Jellemző volt az időszakra, hogy a 15 fő felügyelő a közterületi járőrzések mellett az irodai adminisztrációt is maga után végezte, nem volt segítségükre háttértámogató iroda. Az újítások során létrejöttek új munkakörök – rendészetvezető-helyettes, szolgálatirányító, ügyviteli feladatokért felelős ügyintéző, térfigyelő feladatokért felelős közterület-felügyelő, igazgatói asszisztens –, aminek következtében megvalósult az igazgató és rendészetvezető tehermentesítése. Ügyviteli irodát hoztam létre, amelynek egyik fő feladata lett a közterületi állományra vonatkozó bürokratikus feladatok csökkentése. Ezt követően a vizsgált időszakban 11 fő felügyelő végezte a közterületi járőrmunkát, amelyet 4 fő közterületen is bevethető munkairányító egészített ki.

Az állomány továbbképzése és tudásának folyamatos frissen tartása nélkül nem képzelhető el hatékony rendészeti munka, ezért ezek a tevékenységek is folyamatosan a rendszer részévé váltak. Hatályos jogszabályok alapján feladatkörbe tartozó adott ügytípusokhoz módszertani útmutatók készültek el, így a korábbiakban gondot okozó hatósági eljárások (például illegális hulladékkihelyezéssel kapcsolatos hivatali eljárásrend módszertana)¹⁰ alkalmazása az állomány számára egyértelműbbé vált.

A 21. században nélkülözhetetlen a szolgálatot segítő digitális okoseszközök használata, így a beszerzésük mellett el kellett sajátítani ezeknek az alkalmazását is. Kiemelkedő újításnak számított a testkamerák beszerzése, amelyeket a szervezet azóta is a hatályos adatvédelmi jogszabályok figyelembevételével alkalmaz. A ruházatra rögzített (test)kamerák innovatív kiegészítő felszerelésnek mondhatók a hazai önkormányzati rendészeti rendszerben, így a hatásmechanizmusát kizá-

¹⁰ *Illegális szemetelőkkel vették fel a harcot a gyöngyösi városrendészek 2021.*

rólág külföldi példákon keresztül lehetne vizsgálni. Egyelőre a tapasztalatok egyértelműen mutatják, hogy a kamera bekapcsolt állapotban a konfliktusra hajlamos elkövetőkkel szemben segíti a járőrök jogszerű intézkedésének védelmét. Az intézkedések alkalmával a bekapcsolást követően a járőr és az intézkedés alá vont személy is igyekszik a jogszerű és szakszerű állapotok prezentálására, így biztosítva a szabályok hatékony betartatását.

2020 nyarán készült el a városrendészet Facebook-oldala, amelynek egyik célja a városi közösség közvetlenebb elérése volt annak érdekében, hogy a korábbi évek negatívabb hangvételű médiamegjelenéseit ellensúlyozva lehessen tájékoztatni a lakosságot a szervezetet érintő pozitív hírekről. A közösségi média bevonása a rendészet kommunikációs stratégiájába lehetőséget nyújtott egy közvetlenebb tájékoztató platform kialakítására, amelyben a visszacsatolások is könnyebben el tudnak érni a szervezethez. Kiemelt példaként említhető a 2020-as évben berobbant Covid-világjárvány kapcsán felmerülő új kihívások és ismeretlen élethelyzetek megoldásával összefüggő teendők kommunikálása. A hirtelen megjelenő vírushelyzet a rendészeti feladatokat ellátó személyekre is többletterhet pakolt, olyan jellegű kötelezettségek jelentek meg a városrendészet állománya és a lakosság előtt, amire nem lehetett előre felkészülni. Az elhúzódó rendkívüli helyzet által okozott próbatétellel szemben kizárólag gyors alkalmazkodóképességgel és folyamatos lakossági kommunikációval lehetett megfelelő mértékben helytállni. Erre szolgált tökéletes felületként a városrendészet Facebook-oldala, ugyanis a heti szintű rendeleti változásokról – mint a közterületi maszk- és kesztyűhasználat,¹¹ boltok vásárlási időszávjának változásai¹² vagy épp a kijárási korlátozás idejének változásai¹³ – könnyebb volt célba juttatni a közösségi médián keresztül az adott információt.

Az együttműködés rendszere Gyöngyösön

A gyöngyösi városrendészet településbiztonsági törekvései nyomán a bűnmegelőzésben tölt be jelentősebb szerepkört, kiegészítve ezzel a rendőrség hatáskörébe tartozó bűnüldöző funkciót. A hatályban lévő együttműködési megállapodások tartalom nélkül csak üres szavaknak bizonyulnának, emiatt a helyi rendőri vezetőkkel egyetértés született abban, hogy 2021. év márciusától kezdődően érdemi kooperációnak kell megvalósulnia a két szervezet között. A közös szolgálatellátások megalapozására minden szerdán közös egyeztetés van a két szervezet között, valamint a rendészet kezdeményezésére a jelentősebb helyi események és kiemelt rendezvények előtt széles körű kooperatív megbeszélés zajlik.¹⁴ Az együttműködés erősödésére jó példa a nyári időszakban évek óta működő „Tourist Police” program, amelynek

¹¹ URFI 2020.

¹² *A gyöngyösi piacok egész területén kötelezővé teszik a maszkviselést* 2019.

¹³ Gyöngyösi Újság 2020: 4.

¹⁴ Rendőrség 2021.

keretében a hét minden napján, június elsejétől egészen augusztus végéig közös szolgálatokat lát el a két szervezet, azonban a korábbi évekkal ellentétben a rendőr mellett járőröző közterület-felügyelő már nemcsak mint járőrtárs jelenik meg a szolgálatok alkalmával, hanem tevélegesen is intézkedő személyként.¹⁵ A program fő célja Gyöngyös városának turizmus szempontjából frekventált területein a közbiztonság megszilárdítása, a bűnözés elleni hatékony fellépés, továbbá a hazai és külföldi turisták személy- és vagyónbiztonságának biztosítása.

A településen három polgárőr-egyesület működik, amelyeket sajnos a tagságok közötti rivalizálás jellemez, így a városrendészet 2021-ben magára vállalta a civil önvédelmi szerveződések közötti közvetítő szerepet. Ennek az indítványnak a jelentősége abban rejlik, hogy a koordináló funkciót ellátja a rendészet a három kollektíva között, így ténylegesen összeadódva tudnak hasznosulni az önkormányzat számára fontos problémák megoldására fordítható erőforrások. Erre jó gyakorlati példa, hogy a rendezvények biztosításában már nem csak „békés egymás mellett élés” történik a szervezetek részéről, hanem kontrollált partneri kooperáció, amelynek hasznosulása érezhető a területen zajló minőségibb információáramlásban. Elmondható, hogy a 2021-es évet követően jelentősen növekedett a közösen ellátott járőrszolgálatok munkaóráinak száma, amelyek 2021-es évi beszámoló adatait figyelembe véve a polgárőrséggel 488 órát, a rendőrséggel pedig 1022 órát jelentenek.¹⁶

Egy aktív közterület-felügyelői munkakör ellátása során gyakran tapasztalható, hogy az állampolgárok egy része a közbiztonsággal kapcsolatos észleléseit nem szívesen osztotta meg a hatóságokkal, mondván „úgysem történik semmi”. Ugyanakkor vannak olyan állampolgárok is, akik rendszerint negatív észrevételeket hangoztatnak a közösségi médiában. Az ilyen típusú negatív visszhangok sajnos nagyon kedvezőtlenül hathatnak a lakosság általános, szubjektíven megélt biztonságérzetére.

Érdemes megemlíteni a 2021 júniusában a legnépszerűbb közösségi média felületén megjelent bejegyzést, amelyben egy édesanya leírta, hogyan zsarolják napi szinten a gyermekét, és pénzt követelnek tőle a gyöngyösi autóbusz-állomáson. A bejegyzés több ezres megosztást ért el, rengeteg negatív véleményt generálva az egyenruhás személyekkel szemben, felszínre hozva sok indulatot és sérelmet, amelyben a helyi politikai elit különböző oldalai is elkezdtek állást foglalni.¹⁷ Ezt követően a közösségi médiában több szülő is beszámolt arról, hogy hasonló cselekményeket tapasztalt a buszpályaudvaron diákokat fosztogató „bandákkal” kapcsolatban, viszont amikor a rendőrségen feljelentést szerettek volna tenni, akkor minden esetben egy jogi felvilágosítással küldték el őket.

A bejegyzésben szereplő sérelemmel kapcsolatban elmondható, hogy az édesanya panasa annyiban valós volt, hogy egy hosszú évtizedek óta fennálló, megoldatlan problémát hozott felszínre. A buszpályaudvar területén valóban napi szinten, vál-

¹⁵ Városrendészet Gyöngyös 2022.

¹⁶ 13/2022. (IV. 28.) önkormányzati határozat.

¹⁷ SZABÓ 2021a.

tozó időpontokban előfordultak erőszakos kéregetők és egyéb közösségellenes magatartási formák. Juhász János r. ezredes rendőrkapitány egy televíziós interjúban elmondta, hogy a területen jellemzően az jelentette az elsődleges problémát, hogy amikor nincs a buszpályaudvar területén egyenruhás jelenlét, akkor a magabiztosabb, erőszakosabb kéregetők kinézik maguknak a „gyengébb” kiállítású áldozataikat, és addig kéregetnek tőlük pénzt, ameddig nem adnak nekik.¹⁸

Vitathatatlan tehát, hogy a közbiztonságban szereplő szervezetek előtt ismert volt a feltárt probléma, illetve, hogy erre minden résztvevő a maga módján próbált reagálni, azonban az egyéni fellépések nem voltak kellőképpen hatékonyak. Annak érdekében, hogy ne csak tüneti kezelésként igyekezzünk orvosolni a fennálló problémát – Christián László r. dandártábornok kutatását¹⁹ alapul véve –, le kellett ültetni egy közös asztalhoz minden közbiztonságban érdekelt szereplőt, és feltárni számukra a komplementer rendészet előnyeit, elfelejtve a régmúlt berögződéseit.²⁰

A helyzetértékelő és információelemző közös intézkedések, vagyis a közterület-felügyelők és rendőrség által alkalmazott szankciók (figyelmeztetés, bírság, feljelentés) eredménye, hogy napjainkra a buszpályaudvar területe konszolidálódott, nem találkozni már erőszakos kéregetőkkel, így talán kijelenthető, hogy a megjelölt területen az általános szubjektív biztonságérzet is nőtt.²¹

A Szomszédom a felügyelő program keletkezése és kiemelkedő eredményei

Annak érdekében, hogy a településbiztonság mutatóinak pozitív irányú elmozdulását elérjük, lényeges az együttműködések kiszélesítése, amelyben közvetlenül a lakosoknak is szerepe van. A komplementer rendészeti szervezetek állampolgárokkal megerősített összefogásában képes lehet az egyenruhás még több információ becsatornázására, amit egyenesen a civilektől tud megszerezni. A polgároktól kapott érdemi híreket megvizsgálja a decentralizáltan működő rendészeti szervezet egy tagja, hasznosítja a beérkező információt, növelve ezzel a célorientált problémamegoldás hatékonyságát. Ennek a típusú munkának megkerülhetetlen része a bizalomépítés, amelynek alapja a civilek meggyőzése arról, hogy az egyenruhás értük van, és nem ellenük.

A Szomszédom a felügyelő program keletkezése is a 2020-as évtől megújuló városrendészet újragondolásával hozható összefüggésbe, ugyanis a város polgármestere, Hiesz György a 2019-es évi választási programjában megfogalmazta az ezzel kapcsolatos alapvető irányvonalakat, amelyben igény mutatkozott körzeti felügyelők munkavégzésére. A megfogalmazott irányvonalakat figyelembe véve ösz-

¹⁸ Gyöngyösi TV 2021.

¹⁹ CHRISTIÁN 2018: 33–61.

²⁰ CHRISTIÁN 2022.

²¹ SZABÓ 2021b.

szeállítottam egy szakmai munkaanyagot, amely a Szomszédom a felügyelő projekt nevet kapta. A végleges verzió megalkotásához felhasználtam több külföldi és bel-földi közösségi rendészeti mintát, amely jó gyakorlatok áttekintését követően részletesen átdolgoztam. A kezdeményezés létrejöttét két hazai pozitív példa ihlette, nevesítve a zuglói Szomszédom a rendőr! program,²² illetve a MIÖR „sheriff” modell.²³

A megalkotott szakmai program tartalmazza azokat a legfontosabb alapelveket, amelyekben érvényre jutnak az alábbi tételmondatok:

- megfelelő minőségű információáramlás a résztvevők között;
- a bejelentésekkel kapcsolatos látencia csökkentése;
- erőteljesebb társadalmi felelősségvállalás.

A Szomszédom a felügyelő program legfontosabb tartalmi eleme a bizalomépítés annak érdekében, hogy a rendész és lakos közötti kommunikációs távolság csökkenjen. A projekt kezdeményezése 2020 novemberében egy előterjesztés formájában került a képviselő-testület elé, akik az anyagot megtárgyalták és döntöttek a 2021-es évi elindításáról. Innentől kezdve elindult az állomány belső felkészítése, amely munkához először is szükséges volt kijelölni az összesen 10 darab városi körzetet. Annak érdekében, hogy a közterület-felügyelő motivált legyen szolgálatellátása során,²⁴ az állományból belső pályázat útján 10 főt választottam ki.

A programot a nyilvánosság számára 2021. szeptember 20-án egy sajtótájékoztató keretein belül mutattam be, amelyet 2021. október 4-től egy intenzív kampány követett, lakossági utcafórumokon két hét alatt összesen 10 helyszínen valósult meg a program népszerűsítése, ahol a 10 fő körzeti rendész is bemutatkozott.²⁵

Az utcafórumok az alábbi három fő elemre épültek:

- körzeti rendész bemutatása, problémák átbeszélése;
- polgárőrtoborzás;
- önvédelmi tanácsadás.

Az utcafórumok során lehetőség nyílt személyes találkozóra a közbiztonság témakörét fontosnak tartó állampolgárokkal. A közterületekre kihelyezett kötetlen beszélgetések alkalmával mutattuk be a területre delegált körzeti felügyelőt, akinek személye, elérhetősége és ellátandó feladatai onnantól kezdve transzparenssé váltak. A kialakult párbeszéd lehetőséget adott a személyes tapasztalatok megosztására, lakossági észrevételek és visszaigazolások megismerésére, illetve hasznos ötletek beépítésére. A körzeti rendészek felkészítésénél lényeges szempontrendszer volt, hogy az átlagosnál magasabb fokú helyismerettel rendelkezzenek, így az előzetes tapasztalati tudásuk alapján könnyebb kockázatértékelést tudnak tenni az adott településrészben. Tekintettel arra, hogy a célzott szolgálatellátást közterület-felügyelők látják

²² Lásd Szomszédom a rendőr! program oldalát: www.zknp.hu/szomszedom-a-rendor-program

²³ SZANISZLÓ 2015.

²⁴ KRATCOSKI-NOONAN 1995: 169–185.

²⁵ Szomszédom a felügyelő program – Gyöngyös Város Honlapja (gyongyos.hu) 2021.

el, így a vonatkozó törvények alapján feladatuk elsősorban figyelemfelhívás, tájékoztatás, a járőrözések adta preventív bűnmegelőző tevékenység, a jogellenes állapotok megelőzése, észlelése, rögzítése, megszüntetése. Kiemelten fontos munkájuk során a bizalom kiépítése a körzetben élőkkel, aminek következtében a feladatellátáshoz nélkülözhetetlen információk megszerzését tudják garantálni, illetve ösztönözní a lakost az erőteljesebb társadalmi felelősségvállalásra. A kétoldalú kommunikáció elősegítéséhez a felügyelői szolgálati telefonszáma és e-mail-címe nyíltan elérhető a programhoz készült honlapon.²⁶

A program részeként a lakosságnak lehetősége kínálkozott, hogy az általuk szimpatikusnak vélt polgárőr-egyesülethez csatlakozzanak, ezáltal a bűnmegelőzésben tevőlegesen is részt vállalva meg tudják erősíteni saját lakókörnyezetük biztonságát.

A 2021. október 4-én startoló programot szórólapokon, a közösségi média felületein – kiemelten a Városrendészet Gyöngyös Facebook-oldalon –, a város honlapján, illetve egyéb sajtófelületeken népszerűsítettük. Gyöngyös város honlapján külön fülön érhető el minden fontosabb információ a programról. Emellett olyan speciális szóróanyagok is készültek, amelyek a program komplett bemutatásán túl, az adott körzetben élőknek nyújtanak információt a saját felügyelőjükről.

A Járőrszám projekt

A közösségi rendészeti szemléletünk szerves részét képezi a 2020 januárjától életbe lépett Járőrszám elnevezésű projektünk, amelynek lényege, hogy egy normál díjas telefonszámon keresztül a lakosság közvetlenül telefonhívás útján elérje az adott napon szolgálatban lévő mobilizálható járőrpárost, akiknek az állampolgárok közvetlenül meg tudják tenni a bejelentéseiket. Általános esetben egy központi ügyeletet működtetve – akár az állami rendőrségnél, akár más rendészeti szervnél – a hívást egy ügyeleti iroda rögzíti, amely jelzi a járőr számára a bejelentést, amelyre megtörténik a reagálás. A Járőrszám esetében a lakos közvetlenül képes átadni az észlelését a járőrnek, így az információáramlás két végpont között történik, elérve ezáltal a gyorsabb és pontosabb reakcióidőt, valamint a kapott információfeldolgozás hatékonyabb hasznosulását. A reaktív attitűdöt erősítő intézkedés célja a hatékonyság növelése mellett a lakossági bizalom emelése azáltal, hogy egy közvetlen telefonszámon megtörténhet a lakos kapcsolatfelvétele a járőrrel. Az újdonsült rendészeti szemlélet prezentálásának érdekében minden lehetséges médiafelületen, fórumbeszélgetésen, közösségimédia-felületen, marketingeszközök révén igyekeztünk minél szélesebb körben megismertetni a járőrtelefonszámot. A Járőrszám köztudatba való beépülését jól mutatja, hogy míg 2020 előtt ez az eszköz nem is létezett, addig a 2021. január és március közötti időszakban (Városrendészet 2021. évi beszámoló-

²⁶ Lásd Szomszédom a felügyelő program honlapját (gyongyos.hu): <https://gyongyos.hu/a-varosrendeszet/szomszedom-a-felugyelo>

jában szereplő statisztika által vizsgált időszak) havonta átlagosan 89 db bejelentés/segítségkérés érkezett a közvetlen járőrtelefonszámra.²⁷ A szervezet belső napi jelentései és híváslistájának összevetése alapján ez a szám 2022-ben átlagosan havi 181 db-ra emelkedett.

A Szomszédom a felügyelő program és a közösségi rendészeti modell bevezetése után rövid távon mért eredmények bemutatása

Tekintettel arra, hogy a programot 2021. október 4-től mutattuk be a 10 körzet mindegyikében, rövid távú hatásairól lehet beszámolni. A program egyéves mért időszakában, azaz 2021. október 13. és 2022. október 13. között a központi járőrszámon kívül összesen 216 db hívás/bejelentés érkezett a lakosoktól a felügyelők közvetlen hívható telefonszámaira. A körzeti felügyelők 242 esetben tártak fel hiányosságokat a kihelyezett városi értékekkel kapcsolatban. A legtöbb jelzett és észlelt probléma városüzemeltetési feladatkörbe tartozott, mint például egy törött pad, hiányos KRESZ-tábla, társasház előtti szemetes terület stb.

A 10 fő körzeti rendész 83 esetben szabott ki bírságot, valamint 49 esetben feljelentést kezdeményezett. Emellett 41 db közterületre kihelyezett roncsautó-tulajdonos ellen indítottak eljárást.²⁸

A program megítélését pozitív irányba elmozdító események között az olyan típusú ügyek emelhetők ki, mint a rendőrség 2021. október 30-án tett felhívása, miszerint két fiatal keresnek, akik az egyik gyöngyösi közintézményből loptak.²⁹ A felhívás révén egy helyi lakos azonosította az elkövetőt, ezt pedig közvetlenül telefonon jelezte a gyöngyösi városrendészet körzeti felügyelőjének. A körzeti rendész a rendelkezésére álló információkat továbbadta a rendőrségnek, akik végül megtalálták a tolvajt. A lakos bizalommal fordult a megismert körzeti felügyelőhöz, aki az információt feldolgozta és továbbította az illetékes rendőrkapitányságnak, ezáltal a lopott eszköz is előkerült.

A Szomszédom a felügyelő program 2022-ben megkapta a Városmarketing Gyémánt díjat,³⁰ valamint a Települési Önkormányzatok Országos Szövetségének Legjobb Önkormányzati Gyakorlatok pályázat Bűnmegelőzés és közbiztonság kategóriájában második helyezést ért el.³¹

²⁷ 13/2022. (IV. 28.) önkormányzati határozat (Városrendészet 2021. évi beszámolója).

²⁸ Szomszédom a felügyelő program statisztika 2021. október 13. – 2022. március 20., Gyöngyösi Közös Önkormányzati Hivatal Városrendészet belső statisztikája.

²⁹ Rendőrség 2021.

³⁰ Gyöngyös és Hatvan városmarketingjét is elismerték 2022.

³¹ Rossz hír a gyöngyösi rosszfiúknak: ezüstérmes az országos bűnmegelőzésben a Szomszédom a felügyelő 2023.

A gyöngyösi közösségi rendészet hatásának primer vizsgálati eredményei

A kutatás során interjú készült három, a város életében releváns szereplővel, akiknek a véleménye valódi hozzáadott értéket képvisel, és segítheti a felállított hipotézisek alátámasztását vagy cáfolatát. A személyes interjúk során arról beszélt Hiesz György, Gyöngyös város polgármestere, Marsi Zoltán r. alezredes közrendvédelmi osztályvezető, valamint Mácsár Lászlóné helyi polgárőr-elnökhelyettes, hogy ők miként ítélik meg a szervezet megújult szemléletű munkáját. A közösségi rendészet bevezetésének hatásait vizsgáló kutatás részeként a lakosságot is megkérdeztük kérdőív formájában.

A kérdőív a Google Drive segítségével készült el, amely az egyik legismertebb közösségi oldalon (www.facebook.com) vált nyilvánossá. A kitöltésre váró kérdőív a városrendészet saját oldala mellett a gyöngyösi érdekeltségű zárt csoportokban is megosztottuk, amelyeket a helyi lakosság és a szomszédos településen élők látogatnak napi szinten. Ezenkívül a Gyöngyösi Közös Önkormányzati Hivatalának jegyzői engedélyeztetése után a kérdőív az informatikai osztály közreműködésével az ott dolgozó tisztviselők részére is elérhetővé vált. A megosztást követően a válaszok a Google Drive felületén összegződtek. A megkérdezetteket biztosítottuk a teljes anonimitásról, a kérdésekre adott válaszokból a kutatásban részt vevő személyek nem beazonosíthatók. A kritériumoknak megfelelt vizsgálati személyek önkéntes alapon és a beleegyező nyilatkozat tudomásul vételével töltötték ki a kérdőívet.

A kutatás eredményeinek elérését elsősorban egy nyilvánosan megtekinthető és kitölthető online kérdőív segítette, amelynek címe: *Közösségi rendészet bevezetésének hatása Gyöngyös város szubjektív biztonságérzetére.*

A kérdőív bevezető része az általános demográfiai adatokra tér ki, mint az életkor, iskolai végzettség, valamint a megkérdezett személy lakóhelye. Ezt követően zárt kérdések következnek, amelyek arra fókuszálnak, hogy kizárólag a rendőrségtől várja-e a lakosság a közbiztonság megteremtését, vagy észleli az egyéb alternatív résztvevőket is. A következő tárgykörben a kérdések a lakosság szubjektív biztonságérzete és a bűnügyi statisztika közti viszonyrendszerre irányulnak. A fentieket követően a városrendészetet érintő kérdések jönnek, amelyek által főként a szervezet tevékenységének ismertsége mérhető fel. Azoknak a kitöltőknek, akik az „ismeri-e Ön a városrendészet tevékenységét” kérdésre „nem” választ adtak, a továbbiakban csak egy kérdés jelenik meg, miszerint kívánják-e megismerni azt.

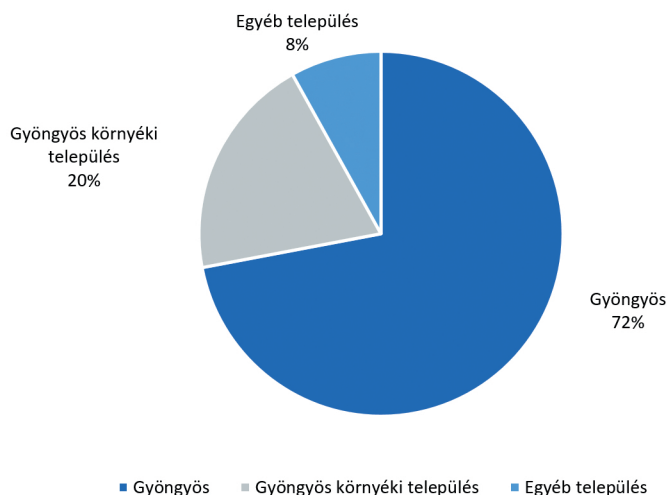
A továbbiakban szintén a városrendészettel kapcsolatos kérdések következtek, amelyek főként a kitöltők tapasztalatai által alkotott véleményeket vizsgálták. A „milyen hatékonyságú lenne a rendőrség tevékenysége a városrendészet segítségével nélkül” résznél 5 fokozatú Likert-skálán adhatták meg a válaszokat, amelyben az 1-es fokozat a sokkal kevésbé lenne eredményes, az 5-ös fokozat pedig a sokkal eredményesebb lenne választ jelöli.

A kérdőív következő része a városrendészet járőrszámával kapcsolatos kérdéseket tartalmaz, ami az állampolgárok bejelentési szokásait vizsgálja, valamint a válaszadók viszonyát a jogellenes cselekmények észlelését követő bejelentésekhez.

Ezt követően a Szomszédom a felügyelő körzetirendész-programmal kapcsolatos kérdések következtek, ami a lakosság a programra vonatkozó megítélését vizsgálja, valamint a bevezetett rendészeti modell és a benne dolgozó körzeti közterület-felügyelők polgárok általi ismertségét. A válaszok kiértékelésénél fontos tényező volt, hogy valaki gyöngyösi lakos-e, vagy sem. Abban az esetben, ha a válaszadó nem lakik Gyöngyösön, vagy nem beszélt még a körzeti rendészével, megnyílt egy külön kérdéskör, amelyben megválaszolhatta, hogy ismer-e olyat, aki beszélt a körzeti rendészével, vagy nem. Ebben a bekezdésben eldöntendő kérdések szerepeltek, valamint 4-es fokozatú Likert-skálák. A 4-es fokozatú skálán a „gyalogos járőrözés látványa mekkora biztonságérzetet nyújt az állampolgár számára” részben az 1-es fokozat az egyáltalán nem választ, a 4-es fokozat pedig a teljes mértékben opciót jelöli. A „program működtetése óta biztonságosabbnak érzik a várost” kérdésnél az 1-es fokozat az egyáltalán nem, a 4-es fokozat a sokkal biztonságosabb reakciót jelenti. A szubjektív megítélésre vonatkozó kérdésnél a kérdőív a program bevezetését követő állampolgári biztonságérzetet vizsgálja. Itt a válaszadásnál az 1-es fokozat az „egyáltalán nem emelkedett a lakosság biztonságérzete a rendészeti modell bevezetése óta”, a 4-es fokozat a „kiemelkedő mértékben növekedett” válaszlehetőséget jelentette. A bekezdés végén a szervezettel kapcsolatos elégedettség mértéke vizsgálható a 4-es fokozatú Likert-skálán, amelyben az 1-es az „egyáltalán nem”, a 4-es pedig a „teljes mértékben elégedett vagyok” fokozatot jelölte.

A kérdőív utolsó fejezete a városrendészet által használt közösségimédia-felület és a lakosság viszonyrendszerével kapcsolatos kérdéseket tesz fel a kitöltők részére. Az eldöntendő kérdések mellett itt is egy esetben 4-es fokozatú Likert-skálát alkalmaz a kérdőív. A kapott válaszok adatfeldolgozása során a felvett kérdőív eredményei Microsoft Excel program használatával kerültek egy táblázatba, ahol a program segítségével összesítettem és elemeztem azokat.

A vizsgálatban összesen 136 fő vett részt, amiből 69 fő nő és 67 fő férfi válaszolt, tehát a megkérdezettek nemi aránya közel azonos. A válaszadók 2,2%-a, azaz három fő a 18–24 év közötti korosztályból, 19,9%-a, azaz 27 fő a 25–35 év közöttiekből, 42,6%-a, azaz 58 fő a 36–50 év közöttiekből, 27,2%-a, azaz 37 fő az 51–65 éves korosztályból, valamint 8,1%-a, azaz 11 fő a 65 évnél idősebb korcsoportból vett részt a kérdőív kitöltésében. A kutatásban részt vevők 72%-a Gyöngyös településen, 20%-a Gyöngyös környéki településen, 8%-a pedig egyéb településen él.

1. ábra: A kérdőívet kitöltők lakóhely szerinti megoszlása

Forrás: a szerzők szerkesztése

A válaszadók legmagasabb iskolai végzettségüket tekintve 0,7%-ban 8 általánosnál kevesebb; 1%-ban 8 általános, 15,4%-ban szakiskolai végzettséggel rendelkező kategóriába tartoznak. Érettségivel a kitöltők 35,3%-a rendelkezik, 14,7% pedig felsőfokú szakképzéssel, 18,4% főiskolai végzettségű; 14,7% egyetemi végzettséggel, 0,7% pedig PhD-vel rendelkezik.

Szubjektív biztonságérzet a statisztikai szemlélet tükrében

Minden évben nyilvánosságra hozza a Heves Vármegyei Rendőr-főkapitányság az adott évi beszámolóját. A 2022-es évben közzétett bűnügyi statisztikákat tartalmazó 2021. évi beszámoló adatai alapján, a közterületen elkövetett bűncselekmények száma Heves Vármegyében 2,5%-kal csökkent az előző évhez képest, ami összességében a 2010-es időszak előtti állapotokhoz viszonyítva 60%-os visszaesést mutat.³² A Gyöngyös város közterületein elkövetett regisztrált bűncselekmények száma 266-ról 200-ra csökkent, ami arányait tekintve nagymértékű javulásnak számít.³³

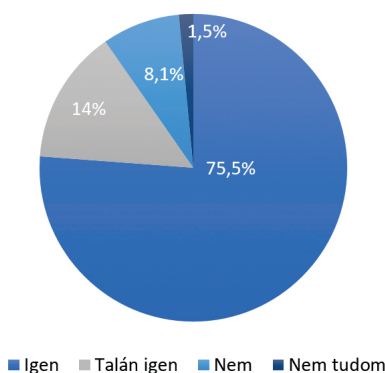
A bűnügyi statisztikával kapcsolatban a kutatásban részt vevők igen kis hányada, csupán 2,9% gondolja úgy, hogy valóban hitelesen tükrözi a jelenlegi általános bűnügyi állapotokat. A további válaszoknál jól érzékelhető a negatívabb tendencia, hiszen a válaszadók 13,2% inkább nem; 47,8% nem igazán; 36% szerint pedig nem az aktuális bűnügyi helyzetet jeleníti meg a bűnügyi statisztika. A következő kérdés

³² 2010-hez képest közel 60 százalékkal kevesebb bűneset történt Heves megyében 2022.

³³ Gyöngyös Város Honlapja (gyongyos.hu) 2022.

azt vizsgálta, hogy a kérdőívet kitöltők számára a szubjektív biztonságérzet vagy a bűnügyi statisztika eredményei fontosabbak-e. A válaszadók 75,5%-a szerint az állampolgárok szubjektív biztonságérzete fontosabb, mint a bűnügyi statisztika, 14% szerint pedig talán fontosabb. A kitöltők mindössze 8,1%-a szerint nem fontosabb és 1,5%-a nem tudja megítélni a kérdéskört (2. ábra).

A válaszok alapján kijelenthető, hogy az állampolgárok túlnyomó többségének a saját szubjektív biztonságérzete fontosabb, mint a bűnügyi statisztikák prezentálása, tehát az állampolgárok egyéni ügyeinek megoldása lényegesebb számukra, mint a számszerű adathalmazok megjelenítése. Ezt alátámaszthatja a kutatás azon eredménye, amelyben az állampolgárok szerint a bűnügyi statisztikák nem a valós közbiztonsági képet festik le számukra.

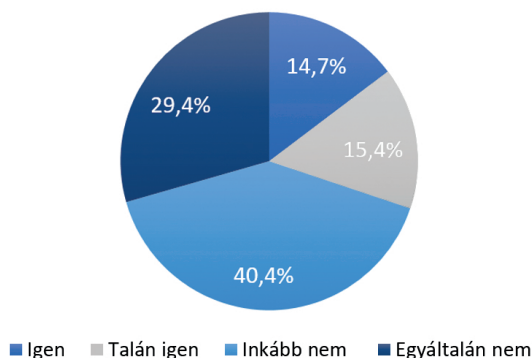

2. ábra: Az állampolgárok szubjektív biztonságának fontossága a bűnügyi statisztika eredményeivel szemben

Forrás: a szerzők szerkesztése

Általános, a településbiztonság jelenlegi helyzetét értékelő kérdések

Arra a kérdésre, hogy elvárható az állampolgár szerint a közrend és közbiztonság fenntartása kizárólag a rendőrségtől, a kérdőívet kitöltők 14,7%-a „igen”, 15,4%-a „talán igen”, 40,4%-a „inkább nem”, 29,4%-a pedig „egyáltalán nem várható el” választ adott. Az ide vonatkozó 3. ábra bemutatja, hogy a lakosság inkább realista, nem gondolják, hogy az általános közbiztonság megteremtéséhez elégséges az állami rendvédelmi szerv közbenjárása.

3. ábra: Elvárható-e a közrend fenntartása kizárólag az állami szervektől?

Forrás: a szerzők szerkesztése

A kérdőívet kitöltők 79,4%-a szerint a rendőrség munkáját a közrend és közbiztonság fenntartásában leginkább a városrendészet/önkormányzati rendészet/közterület-felügyelet segítheti, ami jól mutatja, hogy a lakosság kétharmada szerint a rendőrség első számú partnerének a helyi rendészet tekinthető. A további válaszokból leszűrhető, hogy az állampolgárok csak kisebb arányban gondolnak a civilekre, mint a rendőrség bűnmegelőzési munkáját leginkább segítő szereplőkre, hiszen a kitöltők csupán 5,9%-a jelölte meg az „állampolgárokat”, illetve szintén 5,9%-a az ugyancsak civilnek számító polgárőröket.

A kutatásban részt vevők szerint a rendőrség tevékenysége a városrendészet tehermentesítő segítségével leginkább nem lenne eredményes, ami alapján feltételezhető, hogy a polgárok a városrendészettel kiegészítve látják hatékonynak az állami szereplő munkáját.

Az interjúk során Marsi Zoltán r. ezredes elmondta, hogy a rendőrségnek már kifejezett törekvése, hogy bevonja a munkába az együttműködő szervezeteket, azon belül is a közterület-felügyeletet, hiszen az intézkedési jogosultságaik miatt hatékonyak a rendőri tevékenység segítségének ellátásakor.³⁴ Mácsár Lászlóné polgárőr-elnökhelyettes szerint a városrendészet bizonyos területeken képes kiváltani a rendőrség munkáját, mert a járőrszolgálattal a város közigazgatási területén belül rendészeti tevékenységet folytatnak, intézkedésre jogosultak.³⁵ Hiesz György polgármester úgy véli, hogy vannak bűnalkalmak, amikor erőteljesebben érzékelhető a nyomás, viszont alapvetően nincs baj a közbiztonsággal a településen. Kiemeli, hogy a rendezvények biztosításánál az együttműködés jól üzemel.³⁶

Az adatsorok válaszaiból érzékelhető a tendencia, miszerint a közrend és közbiztonság fenntartását a lakosság már nem kizárólag az állami rendőrségtől várja

³⁴ FERENCZY 2022c.

³⁵ FERENCZY 2022b.

³⁶ FERENCZY 2022a.

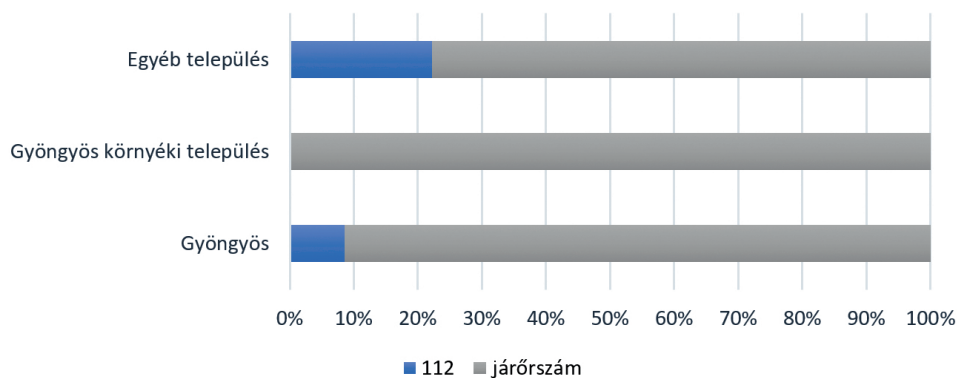
el, hanem elsődlegesen az egyes rendészeti feladatokat ellátó önkormányzati rendészetektől, akikkel kiegészítve sokkal hatékonyabbnak ítélik meg a közbiztonság fenntartását.

A járőrszám jelentőségének bemutatása az egyéb bejelentési formák tükrében

A kérdőívet kitöltő személyek szinte mindegyike, azaz 99,3%-a szerint hasznos formátum a járőrszám, amelyben a telefon felhívását követően azonnal tud az állampolgár a felügyelővel beszélni és ezáltal intézkedést kérni.

Bejelentési módokat tekintve a kutatás alapján kijelenthető, hogy az állampolgárok a járőrszám, vagy a 112-es segélyhívó hívását tartják a legszimpatikusabb megoldásnak, azonban a mérleg egyértelműen a járőrszám hívása irányába billen. A kapott adatok alapján jól látható, hogy a gyöngyösi lakosság több mint 90%-a szerint szimpatikusabb a járőrszám hívása a 112-es segélyhívóval szemben (4. ábra). Külön érdekesség az eredményeknél a Gyöngyös környéki településen élők válaszai, akiknek lakóhelyén a járőrszám nem létezik, azonban mindegyikük szerint bizalomgerjesztőbb bejelentési forma.

Összességében elmondható, hogy szignifikáns az eltérés a járőrszám és a 112-es segélyhívó szimpátiáját illetően a városrendészet normál díjas mobilszközének az irányában, ami alapján megállapítható, hogy a közvetlen kapcsolat az állampolgár és közterület-felügyelő között alkalmas a bizalom növelésére.

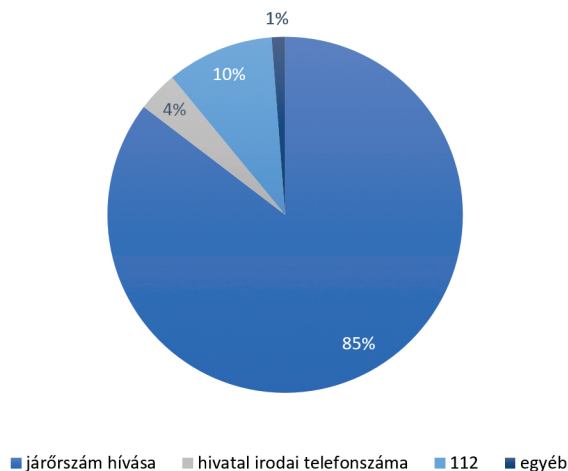

4. ábra: Bejelentési formák szimpátia alapján település tekintetében

Forrás: a szerzők szerkesztése

A járőrszám témakörének vizsgálata kitér azokra a személyekre, akik nem tettek még bejelentést a városrendészet transzparens hordozható mobilszközére. Az eredményekből egyértelműen látható, hogy akik még nem éltek a bejelentés lehetőségére.

gével, azoknak a 85%-a tartja a legjobb bejelentési formátumnak a járőrszám hívását, és kizárólag 10%-a 112-es segélyhívót (5. ábra).

5. ábra: Bejelentések preferenciái a bejelentést nem alkalmazóknál %-os eloszlása

Forrás: a szerzők szerkesztése

A kérdéskör arra is kitér, hogy bizonyos szubjektív biztonságérzetet meghatározó szituációk esetén az adott esemény észlelésénél a kitöltők kit értesítenek először bizalommal. Közterületen járókelőket zaklató, kéregető személyek észlelésénél a kérdőívet kitöltő állampolgárok 82,4%-a a járőrszámot értesíti először bizalommal és csupán 13,2% a rendőrséget. Tekintettel arra, hogy kizárólag a két szervezet rendelkezik intézkedési jogosultsággal az említett elkövetési formánál, így nem meglepő, hogy a polgárőrséget 1,5%, az egyéb szervezetet pedig 2,9% jelölte meg.

Olyan esetben, amikor egy tulajdon elleni szabálysértés – konkrétan nevesítve viáglopás – nem közterületen, hanem magánterületen történik, a gyöngyösi lakosok 57%-a inkább a városrendészetet értesíti először bizalommal, és a magánterületen intézkedési jogosultsággal rendelkező állami rendőrséget kizárólag a helyi lakosság 39%-a.

Az adatokból kiolvasható, hogy a szubjektív biztonságérzetet előtérbe helyező közösségi rendészetet informálja inkább elsődlegesen a lakosság, nagyobb bizalmat szavazva a tényleges problémamegoldás lehetőségének. Több ponton szignifikáns eltérés mutatkozik, aminek a legszembetűnő eredménye a bejelentést valamilyen okból nem alkalmazó állampolgároknál ütközik ki, hiszen négyötödük bár nem tett még bejelentést, de az önkormányzati járőrszámot alkalmazzák elsődlegesen.

A városrendészet járőrszámának lakosság részéről pozitív megítélése háttérben egyértelműen a decentralizált jelleg és a közvetlen kapcsolat lehetősége áll, amit alátámaszt, hogy a kérdőívet kitöltő személyek szinte mindegyike, azaz 99,3%-a szerint hasznos, hogy a járőrszám felhívását követően azonnal tudnak a felügyelővel be-

szélni és ezáltal intézkedést kérni. Azáltal, hogy a bejelentett eseményeknél történik konkrét intézkedés, az egyén úgy ítéli meg, hogy érdemes volt megtenni hivatalos szóbeli formában az észlelését, mert az elkövetett cselekmény valamilyen típusú lezárással végződik.

A városrendészet aktivitása a közösségi médiában

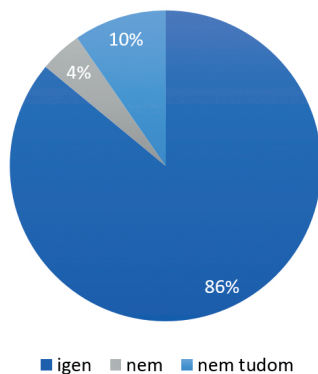
A városrendészet Facebook-oldala jelenleg több mint 2000 követővel rendelkezik, ami vidéki önkormányzati rendészeti szervezetnél kimagasló követőszámnak bizonyul. A kérdőíves kutatásban részt vevő kitöltők válaszai alapján az állampolgárok 84,6%-a ismeri a városrendészet Facebook-oldalát, és 15,4% számára nem ismert felület. A kérdőívet kitöltő állampolgárok 75%-a követi, 25% nem követi a rendészeti oldalt, ahol a szervezet tevékenységéről tudnak tájékozódni.

A megkérdezettek többsége, azaz 77,2%-a szerint nagyon hasznos, és 16,9% szerint hasznos, hogy a városrendészet napi szinten ad visszajelzéseket saját tevékenységéről a közösségimédia-felületén. Ennek a jelentéstartalma összefüggésben van azzal az eredménnyel, amely alapján az állampolgárok 89,7%-a közösségimédia-felületéről tájékozódik a városrendészeti hírekről.

Az eredmények vizsgálata kitér azokra a személyekre, akik a szubjektív biztonságérzetet fontosabbnak ítélik meg, mint a bűnügyi statisztikát, hogy mennyire tartják hasznosnak, ha napi szinten kapnak tájékoztatást a szervezet munkájáról. A szubjektív biztonságérzetet fontosabbnak tartó kitöltők 79%-a szerint nagyon hasznos, 16%-a szerint hasznos, 4%-a szerint változatlan, 1%-a szerint pedig nem hasznos, ha napi szintű a rendészet tevékenységének közösségi médián keresztüli bemutatása.

Összességében elmondható, hogy akiknek a szubjektív biztonságérzet előbbre való, mint a bűnügyi statisztika bemutatása, azoknak a jelentős hányada szerint kifejezetten pozitív, ha az elvégzett munkáról kapnak közvetítést a közösségimédia-platfomon. Ennek visszaigazolására szolgáló eredmény az összes válaszadó 86%-a, akik szerint növeli a biztonságérzetet, ha rendszeresen ad a szervezet visszajelzést a tevékenységéről a közösségi médiában (6. ábra).

A városrendészet Facebook-oldalának használata a szervezet hétköznapi munkavégzésével kapcsolatos bejegyzéseiből áll, amelyben a hangsúly elsősorban az eredmények tényleírásairól szól, közérthető nyelvre fordítva. A felület üzemeltetése, amelyben a hírek áramlását a szervezet szabályozza, alkalmas arra, hogy az egyén szubjektív biztonságérzetét növelje, hiszen objektíven láthatja azokat a történéseket, amiről egyéb esetben csak vélelmezne, hogy nem történt meg, valamint amelyekkel a hétköznapi életben is szembesül.

6. ábra: Biztonságérzet preferenciái pozitív válaszok esetén

Forrás: a szerzők szerkesztése

A célzott közösségi program hatásaira vonatkozó kérdéskör eredményeinek bemutatása

Hiesz György polgármester elmondta, hogy a körzetrendész-program működése véleménye szerint hatásos, hiszen a polgár bátrabban mer megosztani olyan típusú információkat, amelyeket egyéb esetben nem feltétlen tenne meg. Véleménye szerint óriási előrelépés van a közbiztonsági témakörön túl a városüzemeltetési feladatokhoz illeszkedő észleléseknél, amelyek továbbítását követően a hibák kijavításával a város szépítését irányozzák elő. A polgármester a program kapcsán a visszacsatolásokról is beszélt: rendkívül fontos, ha átbeszéljük a lakosság által bejelentett problémákat és jogi felvilágosítást is nyújtanak.³⁷

Marsi Zoltán r. alezredes abban látja a gyöngyösi célzott közösségi rendészeti modell előnyét, hogy elősegíti az állampolgárokkal való közelebbi kapcsolat kialakítását, amelyben, ha közelebb érzi magát a lakos az egyenruhához, azt biztonságérzetet fokozó jelenséggént élik meg. A rendőrség számára rendkívül hasznos a körzeti rendész tudása, mivel a lakosság rengeteg információt megoszt velük. Ezt a tudáshalmazt a helyi bűnüldöző részleg előszeretettel használja, hiszen jelentősen segíti a kapott információ a bűncselekmények felderítését. A közrendvédelmi osztályvezető szerint Gyöngyös településén sokáig csökkent, illetve stagnált a bűncselekmények száma, ami meghatározza az itt lakók viszonyát a közbiztonsághoz. Fontosnak tartja, hogy a jogsértések ne történjenek meg, emiatt a megelőzésre kell a hangsúlyokat helyezni.³⁸

³⁷ FERENCZY 2022a.

³⁸ FERENCZY 2022c.

Mácsár Lászlóné polgárőr-elnökhelyettes kiemelte, hogy a Szomszédom a felügyelő program jelentősebb hozadékának a bevezetésekor tíz helyszínre kihelyezett utcafórumot tartotta, amelyben lehetősége volt a polgárőr-egyesületeknek toborzást tartaniuk. A kihelyezett programsorozat keretein belül három fő ifjú polgárőrrel tudták bővíteni az egyesületüket.³⁹

Dr. Ördögh István és Bárdosné Kocsis Éva egyéni körzetben mandátumot szerzett önkormányzati képviselők a városrendészet 2021. évi beszámolójának tárgyalásakor elmondták, hogy jó irányban halad a szervezet, kiemelve, hogy nagyon jó kapcsolatot ápolnak a körzetükhöz tartozó közterület-felügyelővel. Hangsúlyozták, hogy bármikor keresték a rendészt, ő azonnal reagált a bejelentésekre, amit pozitívként ítélnék meg.⁴⁰

A kérdőíves vizsgálat során a gyakorlati elemek megvalósulásánál elsősorban a helyi lakosság tapasztalatait elemeztük, mivel napi szinten nekik van lehetőségük találkozni a résztvevőkkel, azonban számos kérdésfeltevésnél lényeges volt a Gyöngyösön kívüli települések állampolgárainak válasza is.

Elmondható, hogy a kutatásban részt vevő állampolgárok 85,3%-a ismeri a programot, 14,7%-a viszont nem tudja konkretizálni. A program révén a közvélemény számára nyilvánosság elé tárt körzeti rendész arcképe és elérhetősége ismeretvé vált, így a gyöngyösi lakosság kétharmada, tehát 71%-a ismeri és ezáltal be tudja azonosítani az adott terület felelősét. A kimagasló eredményben közrejátszhatott a bevezetéssel kapcsolatos indító kampánystratégia, amely a közterület-felügyelő megismertetésére irányult, valamint a program folyamatos közbeszédben tartása is.

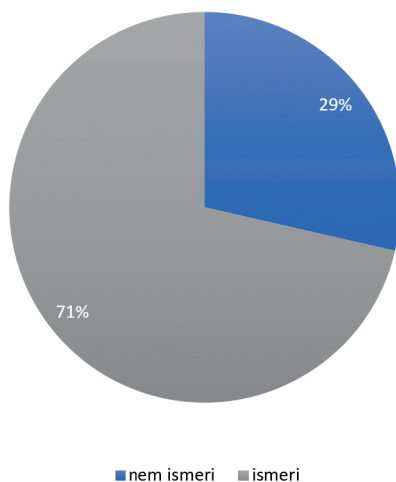
Határozottan kirajzolódott a nem helyben élők válaszaiból, hogy a városban bevezetett modell működtetésére valódi igény mutatkozik, ugyanis a Gyöngyösön kívül élők 100%-a szerint érdemes lenne a Szomszédom a felügyelő programot más településen is alkalmazni.

A gyöngyösi lakosok 51%-a felvette a kapcsolatot a körzeti rendészével és beszélt is vele, 49% viszont nem érezte igényét a közvetlen kapcsolatfelvételnek. Vannak olyan személyek, akik még nem beszéltek a körzeti felügyelőjükkel, aminek számos oka lehet, például közreműködhet a közöny vagy szimplán a jogellenes cselekmények nem észlelése. Ennek fényében különösen megnyugtató a tény, hogy azon polgárok számára, akik még nem alakítottak ki párbeszédet a területükön illetékes önkormányzati egyenruhással, 89%-ban nyújt biztonságérzetet a lehetőség, hogy közvetlenül kapcsolatba tudnak lépni velük. Az eredmények megmutatják, hogy a helyi lakosság fele valamilyen típusú észlelését megosztotta az általa ismert önkormányzati rendészeti feladatellátóval.

³⁹ FERENCZY 2022b.

⁴⁰ Városrendészet Gyöngyös 2022.

Ezenkívül érdemes megemlíteni a szolgálati időben a kijelölt területen végzendő gyalogos járőrözést, amelynek során a lakosság közvetlenül is találkozhat a körzet felelősével. Azáltal, hogy a körzeti rendész beazonosíthatósága tényleges archoz és hozzá tartozó elérhetőséghez köthető, nagyobb bizalommal fordulhatnak irányukba, ami segítheti ismertté válni a jogellenes cselekményeket (7. ábra).

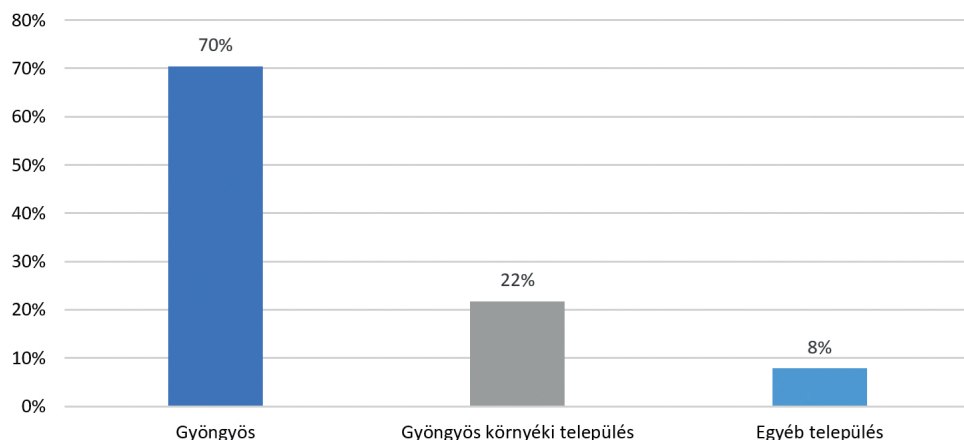

7. ábra: A körzeti rendész ismertsége a gyöngyösi lakosok körében

Forrás: a szerzők szerkesztése

Települési eloszlásokat illetően a gyöngyösön élők 73%-a szerint biztonságérzetet jelent, ha látja a körzeti felügyelőjét gyalogosan járőrözni a lakókörnyezetében. Különösen érdekes, hogy a feltehetően gyakran a településen tartózkodó, Gyöngyös környéki településen élők 20%-a szerint is biztonságérzetet jelent, ha látják gyalogos járőrözés közben a körzeti rendészt. Az eredmény rávilágít arra, hogy rendkívül pozitívan értékeli a lakosság, ha látja a lakókörnyezetében megjelenő egyenruhást, aki ezáltal biztonságérzetet generál számára.

A kutatásban részt vevő állampolgárok válaszai alapján megállapítható, hogy biztonságosabb a város a Szomszédom a felügyelő program működése óta, hiszen a gyöngyösi lakosság 70%-a szerint pozitív irányú elmozdulás történt, ami növelte a lakosság biztonságérzetét. A Gyöngyös környéki településen élők 22%-a, az egyéb településen élők 8%-a szerint biztonságosabb a település a célzott közösségi rendészeti modell alkalmazása óta.

8. ábra: Biztonságosabb a város a program működése óta – pozitív válaszadók %-os eloszlása település alapján

Forrás: a szerző szerkesztése

Összegzés – A városrendészet tevékenységének hatása Gyöngyös város lakosságának szubjektív biztonságérzetére

A városrendészet tevékenysége komplex feladathalmaz, amelyben a köz szolgálatának professzionális teljesítését vállalta. A jogszabályi környezetből adódó lehetőségek széles tárházának köszönhetően számos rendészeti témájú ügykörben képes eljárni, emiatt a lakossági igények is viszonylag széles körűek. Mindemellett az állampolgároknak határozott benyomása van a gyöngyösi modernizált szervezet napi feladatellátásáról, és az ezzel kapcsolatos előzetes optimista felvetéseket a fentiekben taglalt kutatás adatai is visszaigazolták. A kutatás egyik kiemelt célja volt a városrendészet által bevezetett közösségi rendészet hatásának mérése Gyöngyös város lakosságának szubjektív biztonságérzetére vetítve.

A kutatás végeredménye egyértelműen rávilágít, hogy a megkezdett irány, amelyet a gyöngyösi közösségi rendészet képvisel, kimondottan pozitív elbírálás alá esik a megkérdezettek körében, és a folyamatos működtetése elengedhetetlen. A kutatás bebizonyította, hogy a városrendészet modellváltását követően Gyöngyös város közbiztonságának megkerülhetetlen alkotóeleme lett, ami a polgárbarát szolgáltató jelleg hangsúlyozásával elérte a szervezet iránt érzett lakossági szimpátia számokkal is kimutatható emelkedését.

A polgárok bizalmának köszönhetően a városrendészethez beérkező nagy mennyiségű információ lényegesen hatékonyabbá és jól működővé teszi a mindennapi feladatellátást. Az eredmények tudatában jelenleg feltételezhető, hogy a helyben alkalmazott közösségi rendészeti technikák – járőrszám alkalmazása, Szomszédom

a felügyelő program, közösségi média használata – más településen való bevezetésével hasonló sikerek érhetők el, és érzékelhetően biztonságosabbá tehető az adott helység.

A kutatás határozottan rávilágított arra, hogy tízből kilenc állampolgár szerint növeli a biztonságérzetet, ha a városrendészet sorozatosan ad visszajelzéseket munkavégzéséről a Facebook-oldalán, ugyanis a célzott bejegyzésekkel képes a pozitív hangvételű üzeneteket továbbítani a nyilvánosság felé, és ezáltal visszaigazolni az elvárt és elvégzett munka eredményét. Következésképp megállapítható, hogy a közösségi médiában való megjelenéssel köztudatban tarthatók olyan jellegű fontos információk – mint például a járőrszám –, amelyek képesek voltak pozitív hatást gyakorolni az állampolgár szubjektív biztonságérzetére.

Kimagasló eredménynek bizonyul, hogy a településen élők 70%-a szerint biztonságosabb, ezáltal élhetőbb Gyöngyös városa a Szomszédom a felügyelő program működtetése óta, amely a feltárt kutatási adatok ismeretében szignifikánsan pozitív irányba mozdította el az általános szubjektív biztonságérzetet. A 2020-as év előtti időszak tükrében látva a végeredményt kijelenthető, hogy a program működtetése nélkül a településen élők sokkal nagyobb fenyegetettséget éreznének a közterületeken, ezáltal rosszabb véleménnyel lennének a helyi közbiztonság témaköréről, ami rombolná Gyöngyös városának imázsát.

Remélhetőleg a helyben megvalósított programot és annak mérhető pozitív eredményeit egyre több hazai önkormányzati rendészeti szerveződést működtető döntéshozó megismeri, és aktív lépéseket tesznek hasonló közbiztonság-javító intézkedések megtételében.

Irodalomjegyzék

- 2010-hez képest közel 60 százalékkal kevesebb a bűneset történt Heves megyében (2022). *Heves Vármegyei Hírportál*, 2022. május 22. Online: www.heol.hu/helyi-kek-hirek/2022/05/2010-hez-kepest-kozel-60-szazalekkal-kevesebb-a-buneset-tortent-heves-megyeben
- A gyöngyösi önkormányzat örömmel fogadta a Szomszédom a felügyelő programot (2021). *Gyöngyös Város Információs Portál*, 2021. október 14. Online: <https://gyongyos.hu/a-gyongyosiek-orommal-fogadtak-a-szomszedom-a-felugyelo-programot/>
- A gyöngyösi piacok egész területén kötelezővé teszik a maszkviselést (2019). *Egri Ügyek*, 2019. november 30. Online: <https://egriugyek.hu/kornyek-ugye/a-gyongyosi-piacok-egesz-teruleten-kotelezove-teszik-a-maszkviselést>
- CHRISTIÁN László (2018): A helyi rendészeti együttműködés rendszere. *Iustum Aequum Salutare*, 14(1), 33–61.
- CHRISTIÁN László (2019): Egy feledésbe merülő közösségi rendészeti modellkísérlet margójára. In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Gondolatok a rendészettudományról: Írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapításának tizenötödik évfordulója alkalmából*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság, 81–83.
- CHRISTIÁN László (2022): *Komplementer rendészet*. Budapest: Ludovika.
- CHRISTIÁN László – BUDAVÁRI Árpád – LIPPAI Zsolt Sándor (2021): A helyi rendészet és a településbiztonság új trendjei itthon és külföldön. *Glossa Iuridica*, 8(4), 175–190.
- FERENCZY Dániel (2022a): *Interjú Hiesz Györggyel, Gyöngyös Város polgármesterével 2022. október 10.*

- FERENCZY Dániel (2022b): *Interjú Mácsár Lászlóné Gyöngyös Közbiztonságáért Polgárőr Egyesület elnök-helyettesével 2022. október 22.*
- FERENCZY Dániel (2022c): *Interjú Marsi Zoltán r. alezredes közrendvédelmi osztályvezetővel. 2022. október 13.*
- FINSZTER Géza (2018): *Rendészettan*. Budapest: Dialóg Campus.
- GOTTLIEB, Gerhard – KRÖZSEL, Károly – PRESTEL, Bernhard (1998): *Die Reform der Ungarischen Polizei. Vorgehen. Methoden, Resultate* [A magyar rendőrség reformja. Eljárás, módszerek, eredmények]. Holzkirchen: Felix.
- Heves Vármegyei Rendőr-főkapitányság – 2022. Online: www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/kozrendvedelem/kozos-celjuk-gyongyos-es-a-kornyek
- HORVÁTH Richárd (2022): Gyöngyös és Hatvan városmarketingjét is elismerték. *Heves Vármegyei Hírportál*, 2022. szeptember 16. Online: www.heol.hu/helyi-kozelet/2022/09/gyongyos-es-hatvan-varosmarketingjet-is-elismertek
- Gyöngyösi TV [@gyongyostvhun] (2021): *Fórum 2021. augusztus 31. 1. rész. YouTube, 2022. november 10.* Online: www.youtube.com/watch?v=qjg-HA1MBHA&t=1149s
- Gyöngyösi Újság Gyöngyös Város Önkormányzatának Időszaki Kiadványa XXI. évfolyam 6. lapszám 2020.
- Illegális szemetelőkkel vették fel a harcot a gyöngyösi városrendészek (2021). *Heves Vármegyei Hírportál*, 2021. június 28. Online: www.heol.hu/helyi-kozelet/2021/06/illegalis-szemetelokkel-vettek-fel-a-harcot-a-gyongyosi-varosrendeszek
- KRATCOSKI, Peter C. – NOONAN, S. B. (1995): An Assessment of Police Officers' Acceptance of Community Policing. In KRATCOSKI, Peter C. – DUKES, Duane (szerk.): *Issues in Community Policing Academy of Criminal Justice Sciences*. Cincinnati: Anderson Pub. Co. – Criminal Justice Division – Highland Heights, 169–185.
- Okosjátékkal fejlesztik a gyöngyösi óvodásokat (2022). *Gyöngyös Város Honlapja*, 2022. április 28. Online: <https://gyongyos.hu/okosjatekkal-fejlesztik-a-gyongyosi-ovodasokat/>
- Rendőrség (2021): *A gyöngyösi rendőrök lopás miatt folytatnak eljárást.* 2021. október 30. Online: www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/felhivasok/ke-t-fiatal-keresunk?fbclid=IwAR0k8wnzXJz8ooCGUTJfH2jwlK5VL8TRN4qPLZQNP3Xd1yTuMHWazwr6g0
- SZABÓ István (2021a): Botrányos helyzet: gyerekeket zsarolnak a gyöngyösi pályaudvaron. *Heves Vármegyei Hírportál*, 2021. június 5. Online: www.heol.hu/helyi-kozelet/2021/06/botran-yos-helyzet-gyerekeket-zsarolnak-a-gyongyosi-palyaudvaron
- SZABÓ István (2021b): Eltűntek a zaklatók a gyöngyösi buszpályaudvarról. *Heves Vármegyei Hírportál*, 2021. szeptember 17. Online: www.heol.hu/helyi-kozelet/2021/09/eltunt-ek-a-zaklatok-a-gyongyosi-buszpalyaudvarrol
- SZANISZLÓ Bálint (2015): Letették az esküjüket az új miskolci seriffek. *Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Híroldal*, 2015. október 26. Online: www.boon.hu/helyi-kozelet/2015/10/letettek-az-eskujuket-az-uj-miskolci-seriffek
- Szomszédom a felügyelő program. *Gyöngyös Város Honlapja*, 2021. október 10. Online: <https://gyongyos.hu/a-varosrendeszet/szomszedom-a-felugyelo/>
- Rossz hír a gyöngyösi rosszfiúknak: ezüstérmes az országos bűnmegelőzésben a Szomszédom a felügyelő (2023). *Heves Vármegyei Hírportál*, 2023. február 10. Online: www.heol.hu/helyi-kek-hirek/2023/02/rossz-hir-a-gyongyosi-rosszfiuknak-ezustermes-az-orszagos-bunmegelozesben-a-szomszedom-a-felugyelo
- URFI Péter (2020): Gyöngyösön kötelező maszkot és kesztyűt viselni az utcán. *444.hu*, 2020. április 19. Online: <https://444.hu/2020/04/19/gyongyoson-kotelezo-maszkot-es-kesztyut-viselni-az-utcan>
- Városrendészet Gyöngyös (@varosrendeszetgyongyos) Városrendészet 2021. évi beszámolójának tárgyalása. *YouTube*, 2022. április 28. Online: www.youtube.com/watch?v=IE0aK1OSg-c&t=674s&ab_channel=V%C3%A1rosrend%C3%A9szetGy%C3%B6ngy%C3%B6s

Városrendészet Gyöngyös [@varosrendeszetgyongyos] (2022): Kossuth Rádió riportja Ferenczy Dániel városrendészet igazgatóval. Téma: „Tourist police”. *Youtube*, 2022. július 25. Online: www.youtube.com/watch?v=b0aXtg3wB4&ab_channel=V%C3%A1rosrend%C3%A9szet-Gy%C3%B6ngy%C3%B6s

Vezetőket cseréltek több gyöngyösi cégnél (2019). *Heves Vármegyei Hírportál*, 2019. november 6. Online: www.heol.hu/helyi-kozelet/2019/11/vezetoket-csereltek-tobb-gyongyosi-cegnel

Egyéb hivatkozás

13/2022. (IV. 28.) önkormányzati határozat. Városrendészet 2021. évi beszámolója

ABSTRACT

The Gyöngyös Model of Community Policing

László CHRISTIÁN, Dániel FERENCZY

After the regime change in our country, decision-makers did not take advantage of the opportunity to start decentralising the police, except for a few initiatives. As a result, apart from a few initiatives, the nationwide implementation of community policing has not been achieved. According to recognised experts, due to the concentration of central tasks, the police is increasingly distancing itself from serving the population, making it difficult to build trust between citizens and law enforcement. The aim of the research is to examine the impact of the community policing method introduced in Gyöngyös in early 2020 on the subjective sense of security of the population. In terms of public safety in Gyöngyös, the risk factors mainly include elements that can be found in any average rural settlement in Hungary, such as illegal dumping of waste, difficulties in maintaining public order in areas inhabited by the socially disadvantaged, and the presence of disruptive individuals in busier public areas. As part of the research examining the effects of the introduction of community policing, the opinion of the population regarding subjective security was surveyed through an online questionnaire shared on social media platforms. In addition, interviews were conducted with three relevant figures in the life of the city, whose opinions represent real added value and can help support or refute the hypotheses formulated. During the personal interviews, György Hiesz, the mayor of Gyöngyös, Zoltán Marsi, a police lieutenant colonel and head of public order protection, and Lászlóné Mácsár, deputy president of the local civilian guard, talked about how they assess the work of the organisation in community policing. The consolidated results of the research indicate that the introduction of community policing significantly increased the subjective sense of security among the population of Gyöngyös and strengthened public trust in the local municipal law enforcement. Thus, in terms of the targeted goal, the model is considered successful, and its introduction is recommended for similar municipalities to enhance public satisfaction and a sense of security.

Keywords: *community policing, subjective perception of safety, community safety, municipal policing*

A futballhuliganizmus jelenségének vizsgálata az NB II bajnoki rangadóján

Esettanulmány

DULAI Péter,¹ FEKETE Csaba,² FREYER Tamás,³ PAPP Dávid⁴

Kutatócsoportunk a 2022/2023-as NB II-es bajnokság tavaszi fordulójának mérkőzésére (MTK-DVTK) látogatott ki, hogy a futballhuliganizmus megjelenési formáit vizsgálja. A labdarúgópályán és környékén zajló erőszakos, deviáns eseményeket általában a futballhuliganizmus körébe soroljuk. A mérkőzésen történt, nagy sajtóvisszhangot kiváltó esemény – a DVTK kapusa kivédte az MTK utánpótláskorú játékosának kezdő lövését, amelynek elvégzését a kislíú születésnapjára ajándékként kapta szüleitől – azonban egy új formája a labdarúgó-mérkőzésekhez köthető devianciának. Az esettanulmányban kísérletet teszünk a rangadó eseményeinek feldolgozására, a rendőri-rendezői biztosítás bemutatására.

Kulcsszavak: deviancia, erőszak, futballhuliganizmus, szurkolók, ultrák, huligánok

A vizsgálathoz kapcsolódó fogalmak és előzmények bemutatása

A tanulmány szerzői arra vállalkoztak, hogy a magyar másodosztályú labdarúgó-bajnokság bajnoki rangadóján, a helyszínen tanulmányozzák a futballhuliganizmus legtipikusabb jegyeit. Azok hogyan, milyen módon, milyen formában vannak jelen egy ilyen mérkőzésen?

A Rendészettudományi szaklexikon definíciója szerint:

„a futball és sporthuliganizmus bizonyos sporteseményekhez kapcsolódó (nézőtéren, illetve nézőtéren kívül megjelenő) agresszív megnyilvánulások összessége. A futballhuliganizmus esetében a normálistól eltérő futballszeretet jelenik meg,

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszerológáti Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és -történeti Tanszék, Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: Dulai.Peter@uni-nke.hu

² R. dandártábornok, intézetvezető, Nemzeti Közszerológáti Egyetem Rendészettudományi Kar, Rendészeti Kiképzési és Nevelési Intézet, e-mail: Fekete.Csaba2@uni-nke.hu

³ Egyetemi docens, tanszékvezető, Nemzeti Közszerológáti Egyetem, Rendészettudományi Kar, Testnevelési és Küzdősportok Tanszék, e-mail: Freyer.Tamas@uni-nke.hu

⁴ R. őrnagy, mesteroktató, Nemzeti Közszerológáti Egyetem Rendészettudományi Kar Közbiztonsági Tanszék, e-mail: papp.david@uni-nke.hu

erőteljes törekvés az ellenfél szurkolóinak devalválására illetve a kívülállók személyi és dologi sérelmére.

A látszólag normalistól eltérő futbalszeretet deviáns, klánszerű, egymással »leszámoló« csoportokat tömörít, pl. drukkolóbandák közti, rejtett helyszínű »háborúkkal« (ustawka). Hátterében deviáns normarendszer, néha politikai polarizáltság áll. A futballhuliganizmus deviáns csoportokat tömörít, amelyek meghatározott keretek között és szabályok szerint működnek. A futballhuliganizmus alapvető ismérvei: a szervezett szurkolás, a szurkolói csoportok látványos koreográfiájának megjelenítése (pl. görögtűz, drapéria, zászlók) kötelező érvényű az idegenbeli és hazai mérkőzésekre járás, valamint a szélsőséges szurkolók (ultrák) esetében kötelező kiállni a rivális bandák ellen. Angliában az 1970-es években bontakozott ki a futballhuliganizmus, majd szervezett huligáncsoportok jelentek meg, amelyek főként Európában (pl. Olaszországban, Oroszországban) működnek. A szurkolói csoportok között és a csoportokon belül is eltérő a normarendszer, amelyet a politikai nézetek, a motivációk, a moralitás fejlettségi foka és a szocializáltság határoz meg.”⁵

A futballhuliganizmus egyik tipikus formája – a rasszizmus, xenofóbia, pirotechnikai eszközök használata, ustawka stb. mellett – az erőszak megjelenése a labdarúgó-mérkőzések szereplői között. Az erőszak és az agresszivitás végigkíséri a labdarúgás történetét. Intenzitása és megítélése változott csak az idők folyamán. A maja vallási szertartások részeként rendezett, labdarúgáshoz hasonló mérkőzés végén a vesztes csapat játékosait feláldozták isteneiknek. A középkori „határlabdázások” során a két falu összecsapásaiban gyakorlatilag nem voltak szabályok, és akár gyilkosságok is előfordultak. A mai napig népszerű „firenzei foci” mérkőzéseinek természetes velejárói a sérülések. A hatvanas évekig Angliában a labdarúgó-mérkőzések utáni szurkolói összecsapások hozzátartoztak az eseményhez. A társadalmi normák változásával a korábban elfogadott viselkedésformák deviánsná váltak. A stadionokban és környékükön zajló erőszakos események nem tolerálható deviáns jelenségek.⁶

A labdarúgó-mérkőzések szereplői közötti erőszak irányai is tipizálhatók. A huliganizmusra jellemző erőszak megjelenhet a lelátókon a két szurkolótábor szélsőséges rivalizálásaként. Ez a szembenállás a verbális erőszaktól a fizikai atrocitásokig is elfajulhat. Az erőszakos megnyilvánulás irányulhat a szurkolóktól a játékosok, illetve a játékvezető felé is. A pálya sem mentes az agresszivitástól, hiszen a szabályokat meghaladó erőszak megfigyelhető a játékosok közt, sőt a labdarúgók a bírókat is megtámadhatják. Néhány ritka esetben a focisták a nézőkkel is konfrontálódnak.

⁵ BODA 2019: 209–210.

⁶ FREYER 2004: 23–26.

Ismerve a magyar futballmérkőzések iránti érdeklődést, nézőszámokat, joggal merül fel a kérdés, hogy van-e realitása e jelenség vizsgálatának egy másodosztályú mérkőzésen. A szerzők abból a hipotézisből indultak ki, hogy a bajnoki rangadók ideális közegei lehetnek a futballhuliganizmust jellemző szurkolói viselkedésformák, magatartások tanulmányozásának.

A sportszakirodalom bajnoki rangadóként határozza meg az első helyért egymással versengő, vetélkedő egyének, csapatok mérkőzését, versenyeit, illetve az első helyért vívott küzdelem egyik fordulóját. Az utóbbi ismérvek teljesen megfelelt a választott „összecsapás”. Biztonsági szempontból kikerülhetetlen tény az MTK történelmi gyökereiből, előzményeiből fakadó támadási felülete, veszélyeztetettsége. A klub ugyanis a zsidó kisebbség támogatásával jött létre és működött. Emiatt a csapatot és szurkolóit a mai napig a zsidósággal azonosítják, és ennek köszönhetően időnként rasszista megjegyzések, támadások céltáblájává válnak.

Rangadói mivoltát erősíti, hogy – két, korábban az első osztályban is szereplő, a visszajutásért küzdő, pozíciójuktól függetlenül jelenleg is a magyar labdarúgás meghatározó, jelentős múlttal rendelkező csapata – az MTK Budapest Football Club és a Diósgyőri VTK játszotta ezt a mérkőzést.

Kemény küzdelemre volt kilátás, mert MTK-győzelem esetén a bajnokság élére került volna a budapesti klub, míg diósgyőri siker esetén a borsodiak tovább tudták volna növelni pontelőnyüket a bajnokságban, közelebb léphettek a bajnoki cím megszerzéséhez. Jelentős szurkolói érdeklődésre, felfokozott szurkolói hangulatra lehetett számítani. Az 5000 fő befogadására képes Új Hidegkúti Nándor Stadionba 3255 néző látogatott ki. Minden feltétel adott volt tehát egy rangadóhoz és a futballhuliganizmus jelenségeinek empirikus tanulmányozásához.

A mérkőzés biztosítása

A stadion parkolóiban és a környező utcákban jelentős létszámmal volt jelen a rendőrség biztosítást végrehajtó állománya. Alapvetően rendfenntartó és biztosító őrkkel találkozott a mérkőzésre igyekvő szurkoló, néző. A stadionon belül a rendőrség nem volt jelen. Rendőrségi szempontból az MTK–DVTK-mérkőzések legfeljebb közvetett biztonsági kockázatot hordoznak magukban, tekintettel arra, hogy a két szurkolótábor közvetlenül nem rivalizál egymással, azonban a DVTK szurkolói – finoman szólva – nem ápolnak baráti viszonyt a „nagy fővárosi klubokkal”, így az FTC-vel és az Újpest FC-vel sem.⁷ Jóllehet, hogy egy évszázada még az MTK–FTC-rivalizálás volt a magyar labdarúgás meghatározó jelensége, ez azonban napjainkra korántsem jellemző, részint a két csapat teljesítménye, részint pedig a szurkolótábor, népszerűsége között fellelhető eltérések miatt. Többek között a fentiek okán a két csapat mérkőzései jellemzően normál, elvétve fokozott biztonsági kockázatú besorolást kapnak.

⁷ A DVTK, FTC és Újpest FC elleni mérkőzései rendszerint kiemelt biztonsági kockázatúak.

Nem történt ez másként a 2023. tavaszi, budapesti mérkőzés kapcsán sem, hiszen a Sportrendezvényeket Biztonsági Szempontból Minősítő Bizottság (Minősítő Bizottság) soron kívüli eljárásában 2023. február 17-én megfogalmazott minősítési javaslatára alapján a rendészeti országos rendőrfőkapitány-helyettes 29000/75-24/2023. ált. számú határozatában⁸ normál biztonsági kockázatúnak minősítette azt.

A 2023. március 13-án megrendezett mérkőzés kapcsán az alábbi konkrétumok befolyásolhatták az előre megállapított biztonsági kockázatot.

Csökkenhette a kockázatot:

- *az érintett bajnokság:* a találkozót az NB II-es Merkantil Bank Liga keretein belül rendezték meg. Nincs tehát aktuális, konkrét rivalizálás az NB I-ben szereplő fővárosi csapatokkal;
- *a nézők várható létszáma:* a hivatalos adatok alapján 3255 néző követte a helyszínen a sporteseményt;⁹
- *a két csapat szurkolóinak egymáshoz való viszonya:* nem feszül konkrét ellentét a két gárda szurkolótáborra között. Sőt a hazai csapat mérkőzéseire kilátogatók szinte teljes mértékben nézőkből és szurkolókból tevődnek össze;¹⁰
- *a mérkőzés időpontja:* a hétköznap esti (hétfő 19:00) időpont jellemzően kedvez a mérkőzések konfliktusmentességének.

Növelhette a kockázatot:

- *a csapatok bajnokságban betöltött pozíciója:* a két együttes a mérkőzést megelőzően a bajnokság első két pozícióját foglalta el, így a mérkőzés az NB II. rangadójának minősült;
- *a mérkőzés helyszíne:* az Új Hidegkuti Nándor Stadion mint a fővárosi helyszín lehetőséget biztosíthat az ellentétes érzelmű DVTK- és FTC- vagy Újpest FC-szurkolók közötti konfliktusok kialakulására. Emellett a stadion elhelyezkedéséből adódik, hogy a nagy létszámú szurkolói csoportok megjelenése, illetve a szurkolók által esetlegesen elkövetett jogsértő cselekmények akadályozhatják a gépjárműforgalmat – ideértve a közösségi közlekedést is –, valamint zavarhatják, irritálhatják a lakosságot, sőt életet, testi épséget, anyagi biztonságot veszélyeztethetnek.

⁸ 29000/75-24/2023. ált számú határozat.

⁹ Lásd: http://dvtk.eu/27401-MTK_DVTK_4_2_2_0-cikk-labdarugas

¹⁰ „A sportrendezvényeken részt vevő egyének szurkolói mivoltukhoz kapcsolódóan kategorizálhatók. A csoportok közti különbségek bemutatása céljából megkülönböztetünk nézőt, szurkolót, rajongót, illetve olyan személyeket, akik elfoglalt nézeteket vallanak, azaz ultrákat és huligánokat. Ők már nem pusztán szórakozásból és élményből látogatnak el labdarúgó-mérkőzésekre. A néző az a személy, aki nem feltétlenül azonosul egy adott csapattal, hanem csak a látványt a közösségi élményt keresi, és kellemes időtöltésnek fogja fel a mérkőzések megtekintését.” GÁL-KÖRÖSI 2022: 24.

Biztos, hogy normál biztonsági kockázat esetén is fel kell készülni egyrészt a forgalom zavartalanságának biztosítására, illetve annak megzavarása esetén a lehető leggyorsabb helyreállításra, másrészt pedig az életet, testi épséget, vagyónbiztonságot, tehát a közrendet és közbiztonságot veszélyeztető cselekmények lehetőség szerinti megelőzésére, megakadályozására, illetve a már bekövetkezett cselekmények megszakítására, és a megzavart rend helyreállítására. Mindemellett a mérkőzés – az előzetes várakozásoknak megfelelően – problémamentesen, különösebb rendőri beavatkozás nélkül zajlott le.

Fontos azonban, hogy a mérkőzéssel kapcsolatban szükséges rendőri feladatok meghatározásánál ne csak általános információkra hagyatkozzunk, hanem a konkrét mérkőzésre, időszakra, körülményekre, helyzetre vonatkozó adatokkal is rendelkezünk. A rendőri feladatokat a gyakorlatban az aktuális információkra tekintettel határozzák és tervezik meg. Jó példa lehet erre a 2013. december 7-én (szombaton) 18:00 órától megrendezett MTK–DVTK NB I-es labdarúgó-mérkőzés, amely fokozott biztonsági kockázatú minősítést kapott. A határozat szerint a döntést az alábbi körülmények indokolták:

- „a két sportszervezet szurkolói közötti viszony nem ellenséges, azonban a sportlétesítmény földrajzi elhelyezkedése miatt reális esély van arra, hogy a mérkőzésen a vendégcsapat szurkolóival szemben ellentétes érzelmű Ferencvárosi TC, illetve Újpest FC szurkolói táborához tartozó csoportok megjelennek;
- a rendelkezésre álló adatok alapján a mérkőzésen résztvevők életének, testi épségének, vagyonának sérelme, illetve annak közvetett veszélye áll fenn;
- közvetett a veszélye annak, hogy az idegen szurkolói csoportok mind a létesítményen belül, mind a közterületen tettelegesen provokálnak, rendbontásokat kezdeményeznek, amelynek megelőzéséhez szükség lehet a rendezők munkáját segítő folyamatos rendőri jelenlétre.”¹¹

Az 1. táblázatból tisztán láthatjuk, hogy a vizsgált időszakban a külön említett, fokozott minősítést kapott mérkőzés kivételével valamennyi, a két labdarúgócsapat közötti sportesemény a normál biztonsági kockázatú besorolást kapta. A sajtóban a vizsgált időszakra vonatkozóan nemigen találunk olyan atrocitásról szóló hírt, amely indokolta volna a két csapat találkozóinak magasabb fokozatú besorolását.

¹¹ Az országos rendőrfőkapitány rendészeti helyettesének 29000/33576-26/2013. ált. számú határozatának indokolása.

1. táblázat: Az MTK–DVTK-párosítás mérkőzéseinek minősítése 2013. augusztus és 2023. március között

Dátum	Bajnokság	Minősítés
2023. 03. 13.	NB II	normál
2022. 09. 12.	NB II	normál
2021. 03. 05.	NB I	normál
2020. 12. 13.	NB I	normál
2020. 08. 28.	NB I	normál
2019. 12. 03.	Magyar Kupa	normál
2019. 03. 30.	NB I	normál
2018. 11. 24.	NB I	normál
2018. 08. 11.	NB I	normál
2017. 05. 20.	NB I	normál
2017. 02. 25.	NB I	normál
2016. 09. 21.	NB I	normál
2016. 03. 29.	NB I	normál
2015. 12. 02.	NB I	normál
2015. 08. 08.	NB I	normál
2015. 05. 31.	NB I	normál
2014. 11. 22.	NB I	normál
2013. 12. 07.	NB I	fokozott
2013. 11. 13.	Ligakupa	normál
2013. 08. 03.	NB I	normál

Forrás: a szerzők szerkesztése www.police.hu/ugyintezes/sportrendeszet/hatarozatok-labdarugas?page=0 alapján

Mindemellett:

„Normál és fokozott biztonsági kockázatú sportrendezvényeken a sportlétesítményen belüli biztonságért a szervező felel. A fokozott biztonsági kockázatú sportrendezvény szervezője annak időpontját megelőző 15 napon belül köteles felkérni a sportrendezvény helye szerint illetékes helyi rendőrkapitányságot a sportlétesítményen belüli rend fenntartásában térítés ellenében történő közreműködésre. Normál biztonsági kockázatú sportrendezvényen a szervező a rendőrség közreműködését térítés ellenében igénybe veheti.”¹²

Ennek megfelelően „a normál biztonsági kockázatúnak minősített sportrendezvény esetén a szervező a sportrendezvény helye szerint illetékes rendőrkapitányságnál írásban kezdeményezheti a sportrendezvény térítés ellenében történő rendőri biztosítását”.¹³

¹² 2004. évi I. törvény a sportról 68/A. § (3) bek.

¹³ Lásd: www.police.hu/ugyintezes/sportrendeszet/hatarozatok-labdarugas?page=0

A fent idézett két jogszabályhelyre erősít és pontosít rá a 8/2010. (OT 5.) ORFK utasítás is. Természetesen a sportkluboknak nem érdeke a pluszkiadások generálása, így finoman fogalmazva sem jellemző az efféle kezdeményezés. Automatikusan tehát – mivel hivatalos belső rendőri biztosítás nincs – biztosítási terv sem készül az ilyen esetekben. Egyéb, a konkrét vizsgált sporteseménnyel kapcsolatos rendőrségi feladatokról, külső biztosításokról szóló írásos dokumentáció pedig nem áll rendelkezésünkre.

A megfigyelések alapján megállapítható, hogy a mérkőzést megelőzően, annak ideje alatt és azt követően megerősített közterületi jelenlét volt jellemző a rendőrség részéről, a közrend és közbiztonság (aminek része a közlekedésbiztonság is) fenntartása érdekében. Ennek keretében figyelemmel kísérték a szurkolói mozgásokat és a közlekedés zavartalanságát befolyásoló tényezőket. Rendezői szempontból érdekes volt, hogy a hazai és vendég nézőket, szurkolókat a stadion azonos oldalú lelátóján helyezték el, közöttük üresen hagyott szektorokkal (úgynevezett ütköző-/pufferzónákkal). Tapasztalataink alapján ez a módszer kisebb teret enged a rivális szurkolótáboroknak egymás hergelésére.

Az Új Hidegkuti stadion nézőtere a megszokott formáktól eltérő. A kapuk mögött nem építettek fel lelátókat, csak a küzdőtér két oldalán. A rendezők erre az építészeti megoldásra tekintettel sajátosan különítették el a vendégek szurkolóit, ultráit saját ultráiktól, szurkolóiktól, mégpedig oly módon, hogy a Hungária körüli lelátók két legtávolabbi pontján jelölték ki szektoraikat. A vendégszektort fizikai védelemmel is ellátták, körülbelül 4 méter magas kerítéssel különítették el az ülőhelyeket elfoglaló nézők szektoraitól. Biztonsági szempontból ez jó megoldás. Miután a szurkolók szemtől szemben nem láthatták az ellenfél szurkolótáborának molinóit, zászlóit, élőképekben megjelenő üzeneteit, a provokatív viselkedés lehetősége is kisebb volt.

A DVTK szurkolói a mérkőzés kezdetére teljesen megtöltötték a vendégszektort. Alapvetően a diósgyőri ultrák csoportja tartózkodott ott. Az ultra a szurkolóknak az csoportja, amely nem túlzottan agresszív, nem provokál verekedést, rendbontást, de az sem jellemző, hogy kimaradna az ilyen eseményekből. Elkötelezett a kedvenc csapata iránt, minden mérkőzésén ott van, életének ez fontos részét képezi. Felelős a látványért, a látványelemekért, a molinók, drapériák, zászlók, élőképek megtervezéséért, elkészítéséért.

A látványelemek – zászlók, molinók – megjelentek mind az MTK, mind pedig a diósgyőri ultrák szektoraiban, a lehető legexpresszívabb módon támogatták a csapatukat.

A lelátókon hallható egyes beszélgetésekből, a pályán történt események által kiváltott reakciókból az is egyértelművé vált, hogy a két csapat rajongói (*fan*) egymással keveredve foglaltak helyet a lelátókon. A fanek rendszeresen látogatják a mérkőzéseket, elkísérik a csapatukat az idegenbeli és a külföldi mérkőzésekre is. Gyűjtik a klub ereklyéit, kifestik magukat, viselik a klub focimezét vagy ahhoz köthető ruhadarabokat. Az ülőhelyeken a diósgyőri rajongótábor azon fanatikus tagjai voltak jelen, akik ilyen kiegészítőket nem viseltek magukon. A rendezők – a biztonság meg-

őrzése érdekében –, akivel kapcsolatban szurkolói hovatartozása egyértelműen megállapítható volt, a megfelelő szektorba irányították.

Az ultrák – rövidebb szünetekkel – folyamatosan buzdították csapataikat. Meghatározó szerepe volt ebben a ceremóniamestereknek. Ők azok, akik kitalálják a rigmusokat és levezénylik, az egységesség mítoszát keltik. Szervezik a közönséget, viszont veszélyesek lehetnek, mert a tömeg befolyásolására is képesek.¹⁴

Mindkét ultracsoport részéről sportszerű szurkolásnak lehettek részesei a focirajongók, a kilátogató nézők. A saját csapatuk biztatására írt dalokat énekeltek, amelyben benne volt a csapatuk neve, a buzdítás és a győzelemre serkentés. A mérkőzés második felében pedig elhangoztak olyan rigmusok, mint a „*HAR-COL-JATOK!*” A rigmusok alkalmi versikék, esetenként tréfás mondókák, amelyeket általában a vezérszurkoló kezd el, és hozzá csatlakoznak a többiek. Többször ismétlik egymás után a rövid sorokat, egyre nagyobb hangerővel, ezzel mintegy ritmust adnak a szurkolásnak.¹⁵

A nézők, focirajongók között felfedezhető volt néhány provokátor. „Kiemelkedett” egy 20 és 30 év közötti fiatal felnőttekből álló kis csoport. Láthatóan nem a DVTK csapatával rokonszenveztek. A pályán történt eseményekre esetenként sunyi, agresszív módon reagáltak. A diósgyőri szurkolókat távolról, nyomdafestéket nem tűrő szavakkal és félre nem érhető kézmozdulatokkal provokálták. A távolság és a fizikai akadály okán biztonságban érezték magukat. A viselkedésüket viszont nem tolerálták az egymás mellett helyet foglaló MTK- és DVTK-szurkolók. A mérkőzés szünetében jól láthatóan, illetve hallhatóan is tudatták a csoport tagjaival, hogy elítélik az ilyen magatartást, és egyik oldal részéről sem nyert elfogadást. Mindebből egyértelműen arra következtethetünk, hogy a két csapat szurkolói csoportjai között nincs rivalizálás, ellentét, az erőszakos agresszív viselkedésnek sincs realitása.

A bajnoki rangadó rendbontástól mentesen zajlott le. A mérkőzés idején a lelátókon tapasztaltuk az agresszió, a huliganizmus bizonyos jegyeit, de sem a pályán, sem a nézőtéren nem talákoztunk olyan eseménnyel, amely az agresszív viselkedés durvább formáiban jelent volna meg.

„Összecsapás” a szünetben

Különös esemény árnyékolta be viszont a mérkőzést. Mára divatosná vált, hogy egy-egy lelkes szurkolót családtagjai, barátai valamilyen jeles alkalom okán megajándékozzák kedvenc futballcsapatának bajnoki mérkőzésén a kezdőrúgás elvégzésének lehetőségével. Ez történt ezen a mérkőzésen is. A második félidő kezdetén a kezdőrúgást az MTK-VM egyik utánpótláskorú játékosa végezhetné volna el, amit születésnapjára kapott ajándékba. A fiú a kezdőrúgás helyett a DVTK kapusára ve-

¹⁴ FREYER 2004: 52.

¹⁵ NÉMEDI 2007: 19.

zette a labdát, aki útját állta a labdának két alkalommal is. Az ajándék öröme szomorúsággal párosult.

A *Rendészettudományi szaklexikon* korábban ismertetett definíciójára figyelemmel, a futballmérkőzéshez kapcsolódóan, a nézőtéren kívüli agresszív megnyilvánulások is a futballhuliganizmus fogalomkörébe sorolhatók. Ez történt a fenti esemény kapcsán.

A DVTK kapusát megszámlálhatatlan mennyiségű agresszív támadás, fenyegetés érte a közösségi médián keresztül mind a saját szurkolói részéről, mind más futballrajongók részéről ezért a viselkedéséért. A sportsajtót napokig ez a hír uralta, és nem az eredmény, illetve a mérkőzés más izgalmas pillanata.

Mi jelent meg a sajtóban?

A 2023. március 13-án 19 órakor megrendezett NB II-es rangadóról rögtön a mérkőzést követően beszámolt a hazai online sajtó. Részletesebb tudósítást értelemszerűen Magyarország vezető sportlapja, a *Nemzeti Sport* közölt online felületén (nso.hu), ahol egyébként már a találkozó alatt is élő, szöveges közvetítést lehetett olvasni a mérkőzés alakulásáról. A találkozó után megjelent tudósításban ugyan említették, hogy a Diósgyőr kapusa a félidőben kétszer is kivédte egy születésnapját ünneplő MTK-szurkoló kisfiú lövéseit, de maga a cikk szerkesztője a címadáskor (*Gólgazdag meccsen az MTK legyőzte a Diósgyőrt, és az élre állt*) a száraz tényekre és nem a hangulatkeltésre fókuszált.¹⁶ Bár volt olyan portál, ahol már a 4-2-es hazai győzelemmel zárult rangadó estéjén is a diósgyőri kapus és a születésnapos fiú „párharcára” hívták fel a figyelmet (*A születésnapos kisfiút nem engedte gólt lőni, de így is kapott egy négyest a Diósgyőr kapusa*), a hazai online sajtó a mérkőzés másnapján figyelt fel a jelenetre, amelyről több videófelvétel is készült, ezért még hangsúlyosabban lehetett vele foglalkozni. Március 14-én, a találkozó másnapján kora reggel a Telex.hu-n *Újabb hungarikum: a világ legbunkóbb kapusa is magyar* címmel jelent meg cikk a témában.¹⁷ A címadással kapcsolatban nehéz lenne visszafogottságot emlegetni, és ez igaz magára az írás tartalmára is, amelyben például a következő mondat is olvasható Haász János szerzőtől: „Varga Énokot a bátyja vitte le a karjában, a kisfiú talán csak annak örülhetett – bár ez aligha jutott az eszébe –, hogy Senkó nem mezőnyjátékos, mert akkor talán már kapura törés közben fel is rúgta volna.” Minden bizonnyal a figyelemfelkeltő és hangulatkeltő címadás is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a történetet és az ahhoz kapcsolódó videót aznap gyakorlatilag az összes online portál átvette. A címek a Telex.hu-n megjelentekhez hasonlóak voltak. A teljesség igénye nélkül párat idézünk:

¹⁶ Nemzeti Sport 2023.

¹⁷ HAÁSZ 2023.

- A Diósgyőr ostoba kapusának nem bocsátottak meg az MTK-drukkerek + videó. *Magyar Nemzet*, 2023. március 14.
- A Diósgyőr szívtelen, ostoba kapusa elrontotta az MTK-szurkoló kisfiú születésnapját – videó. *Origo.hu*, 2023. március 14.
- „Ez egy vérparaszt” – a Diósgyőr kapusát szétszedik a kommentelők, mert tönkretette egy kisgyerek születésnapját. *Borsonline.hu*, 2023. március 14.
- Debreceni torna gólkirályát szomorította el a szívtelen diósgyőri kapus – videóval. *haon.hu*, 2023. március 14.
- Reagált a megalázott MTK-s kisfiú apja: Találkoznának a kíméletlen diósgyőri kapussal. *Ripost.hu*, 2023. március.¹⁸

A közvéleményt egy emberként felháborító jelenetsor pár napig még vissza-vissza-tért az online és a nyomtatott sajtóban. Ennek az is volt az oka, hogy az érintett felek (a két klub, a diósgyőriek edzője és maga a kapus, a fiú és annak szülei) is kénytelenek voltak megszólalni. Mivel azonban ezek a megnyilvánulások a mérkőzéshez már csak közvetve kapcsolódnak, jelen tanulmányban nem foglalkozunk velük.

Az MTK–Diósgyőr bajnoki mérkőzés – rendbontás hiányában – a szünetben történt jelenetsor miatt váltott ki egy másodosztályú mérkőzéshez képest nagy sajtó-visszhangot.

Összegzés

A fentiek alapján elmondható, hogy a szervezők és a rendőrség szakemberei is pontosan ítélték meg a rangadó biztonsági kockázatát és ennek megfelelően mozgósították erőiket. A stadionon kívül a rendőri jelenlét, elsősorban a közlekedés zavar talanságát és az esetleges rendbontások, rendzavarások megelőzését biztosította. A létesítményen belül a két csapat szurkolóinak elkülönítése alapvetően sikeres volt. A mixzónában történt verbális atrocitásoknak, amelyek a DVTK szurkolói ellen irányultak, nem voltak látható előzményei. Az „elkövetők” nem viseltek a hovatarozásukról árulkodó relikviákat, a lelátón csak a mérkőzés eseményeinek – gólok, szabálytalanságok – hatására váltak ki a tömegeből. Viselkedésüket a közös zónában mindkét csapat szurkolói elítélték. A DVTK ultrái verbálisan hevesen reagáltak is a provokációra, de fizikai elkülönítésük miatt nem került sor összecsapásra. A szervezők figyelemmel kísérték az eseményeket, de, véleményünk szerint helyesen, nem avatkoztak közbe. A szurkolók biztonsága nem került veszélybe az esemény alatt.

A deviancia, a normáktól való eltérés nem a huliganizmus formájában jelent meg a mérkőzésen. Azt, hogy a DVTK kapusa kivédte a kisfiú lövési kísérleteit, azt már a helyszínen, de később a sajtóban megjelent cikkekben is deviánsnak ítélte meg a közvélemény. Véleményünk szerint a kapus abban hibázott, hogy a társadalmilag

¹⁸ Magyar Nemzet 2023; Origo.hu 2023; Borsonline.hu 2023; haon.hu 2023; Ripost 2023.

elfogadott norma helyett – a kisebbet, gyengébbet segíteni kell, fair play – a profi sportolóktól elvárt attitűdöt a maximális hatékonyságot választotta. Míg a mérkőzésen ez a maximalizmus – például a lesről támadó csatár lövését is kivédi – elismerést, tiszteletet érdemel, addig a szünetben a kisfiú lövésének háritása ellenszenvet vált ki. A társadalmi alrendszerekben eltérő normák uralkodhatnak – a mérkőzésen a játékvezető szidalmazása nem számít deviánsnak, azonban a stadionon kívül már igen –, ezért ugyanannak a viselkedési formának a megítélése is eltérő. Az alrendszerekben működő normáknak és a belőlük alkotott szabályoknak a társadalmilag elfogadott értékekhez való illeszkedése biztosíthatja a devianciák számának csökkenését.

Irodalomjegyzék

- BODA József et al. szerk. (2019): *Rendészettudományi szaklexikon*. Budapest: Dialóg Campus.
- Debreceni torna gólkirályát szomorította el a szívtelen diósgyőri kapus – videóval. *haon.hu*, 2023. március 14. Online: www.haon.hu/helyi-sport/2023/03/haon-labdarugas-diosgyor-mtk-senko-zsombor-varga-enok-debrecen-dvsc-golkiraly
- A Diósgyőr ostoba kapusának nem bocsátottak meg az MTK-drukkerek + videó. *Magyar Nemzet*, 2023. március 14. Online: <https://magyarnemzet.hu/sport/2023/03/a-diosgyor-ostoba-kapusanak-nem-bocsatottak-meg-az-mtk-drukkerek-video>
- A Diósgyőr szívtelen, ostoba kapusa elrontotta az MTK-szurkoló kisfiú szülinapját – videó. *Origo.hu*, 2023. március 14. Online: www.origo.hu/sport/futball/20230313-a-diosgyor-szivotelen-kapusa-elrontotta-az-mtkszurkolo-kisfiu-szulinapjat-senko-zsombor.html
- „Ez egy vérparaszt” – a Diósgyőr kapusát szétszedik a kommentelők, mert tönkretette egy kisgyerek születésnapját. *Borsonline.hu*, 2023. március 14. Online: www.borsonline.hu/sport/2023/03/ez-egy-verparaszt-a-diosgyor-kapusat-szetszedik-a-kommentelok-mert-tonkretette-egy-kisgyerek-szuletesnapjat
- FREYER Tamás (2004): *A rendvédelmi erők harca a futball-huliganizmus ellen Magyarországon*. PhD-értekezés. Budapest: Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar Nevelés- és Sporttudományi Doktori Iskola.
- GÁL Erika – KÖRÖSI Boglárka (2022): A szurkolók és a rendőrség kapcsolatának vizsgálata a rendőrség által biztosított labdarúgó-mérkőzéseken. *Közbiztonsági Szemle*, 3(2), 21–36.
- Gólgazdag meccsen az MTK legyőzte a Diósgyőrt, és az élre állt. *Nemzeti Sport*, Online: www.nemzetisport.hu/labdarugo_nb_ii/nb-ii-mtk-budapest-diosgyori-vtk-2945399
- HAÁSZ János (2023): Újabb hungarikum: a világ legbunkóbb kapusa is magyar. *Telex*, 2023. március 14. Online: <https://telex.hu/zacc/2023/03/14/ujabb-hungarikum-a-vilag-legbunkobb-kapusa-is-magyar>
- NÉMEDY Márta (2007): *A futballszurkolók szlengje*. Debrecen: Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelvtudományi Tanszék.
- Reagált a megalázott MTK-s kisfiú apja: Találkoznának a kíméletlen diósgyőri kapussal. *Ripost.hu*, 2023. március. Online: <https://ripost.hu/tuzeloallas/2023/03/mtk-dvtk-senko-zsombor-kisfiu-bunko-kapus>
- A születésnapos kisfiút nem engedte gólt lőni, de így is kapott egy négyest a Diósgyőr kapusa. *24.hu*, 2023. március 13. Online: https://rangado.24.hu/magyar_foci/2023/03/13/nb-ii-mtk-diosgyor-senko-zsombor-szuletesnapos-kisfiu/

Jogforrások

2004. évi I. törvény a sportról

54/2004. (III. 31.) Korm. rendelet a sportrendezvények biztonságáról

29000/75-24/2023. ált számú határozat. Online: www.police.hu/sites/default/files/Norm%C3%A11%20labdar%C3%BAg%C3%B3m%C3%A9rk%C5%91z%C3%A9sek%202023.03.31-ig.pdf

ABSTRACT

Examination of the Phenomenon of Football Hooliganism in the NB II League Match Case Study

Péter DULAI, Csaba FEKETE, Tamás FREYER, Dávid PAPP

Our research group visited the match of the spring round of the 2022/2023 NB II Championship (MTK-DVTK) to investigate the forms of football hooliganism. Violent, deviant events that take place on and around the football field are usually classified as football hooliganism. The event that took place during the match, which caused a lot of press coverage - the goalkeeper of DVTK saved the opening shot of the youth player of MTK, which the boy received as a birthday present from his parents - is, however, a new form of deviance associated with football matches. In the case study we make an attempt to elaborate on the events of the match and the police and managements' security.

Keywords: *deviance, violence, football hooliganism, supporters, ultras, hooligans*

Olasz géppisztoly magyar kézben - A 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztoly a magyar rendőri terrorelhárító egységek fegyvertárában

KISS Dávid¹

A Magyar Népköztársaság rendőri terrorelhárító képességének kiépülése különleges eszközöket igényelt. Ezek között is kiemelten fontos helyet foglaltak el a különféle lőfegyverek, közelebbről szemlélve az egyes- és sorozatlövésre alkalmas, kompakt géppisztolyok. Ez a keresleti igény találkozott a lehetőségekkel az 1980-as évek második felében, amikor a magyar titkosszolgálatok által lefoglalt, olasz eredetű, 9 × 19 mm-es Parabellum lőszerrel tüzelő Beretta M12 géppisztolyok kerültek a magyar rendőri terrorelhárító fegyvertárába.

Kulcsszavak: terrorelhárítás, hidegháború, Carlos, „a Sakál”, Beretta, géppisztoly

Bevezetés

A hidegháború, azaz az 1945 és 1989 közti kétpólusú politikai-katonai szembenállás korszakában az olasz–magyar diplomáciai kapcsolatokat jól jellemzi az a tény, hogy a Magyar Néphadsereg Hadműveleti Csoportfőnöksége már 1950 februárjában kidolgozta a megfelelő terveket egy Trieszt és Milánó körzeteit célzó támadó hadművelet végrehajtására.² Éppen ezért – finoman szólva – meglepő fordulatnak tekinthetjük azt aényt, hogy a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma (BM) alá rendelt, 1986-ban Vörös Zászló Érdemrenddel Kitüntetett³ Forradalmi Rendőri Ezred (FRE) kötelékében működő különleges alakulat, a Komondor Terrorelhárító Szolgálat tagjait mégis – számos más fegyver mellett – olasz eredetű géppisztolyokkal szerelték fel. Jelen írás ennek a látszólagos ellentmondásnak a kibontására tesz kísérletet.

¹ Különleges Műveleti Kutató, az ELTE BTK Hadtörténeti Műhely tagja, e-mail: davidkiss0112@gmail.com

² OKVÁTH 2006: 36.

³ TABAJDI 2019: 72.

A 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztoly külföldi története

Az olasz fegyvertervezők igen korán, már az első világháború alatt megoldást találtak a korszak kézfegyver-tervezésének egyik nagy dilemmájára, a könnyen, akár egy ember által kezelhető és szállítható, nagy tűzgyorsaságú lőfegyverek kifejlesztésére. Az 1915-ben rendszerbe állított Villar Perosa repülőfedélzeti géppisztoly és annak villalábbal ellátott, gyalogsági támogató szerepkörben is bevetett, sőt, az Osztrák–Magyar Monarchia által 1918M rohampisztoly néven lemásolt és gyártott változata tekinthető az első működőképes géppisztolynak, bár a technológiai megoldások és a kialakítás tekintetében kezdetleges, szükségmegoldásnak tekinthető.⁴

Az olasz géppisztoly-gyártás újabb, fontos állomását, az 1938-ban rendszeresített 9 × 19 mm-es MAB38 géppisztoly jelentette, amelyet az 1526-ban alapított Beretta Fegyvergyár (Fabbrica d'Armi Pietro Beretta) gyártott az olasz fegyveres erők számára, és néhány országban egészen 1975-ig rendszerben maradt. Olaszországban a fegyver váltótípusa a rendvédelmi alakulatok körében a jelen írásban bemutatott 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztoly volt, amely 1961-ben jelent meg a fegyverpiacon.⁵

A Beretta M12 szellemi elődeinek a szintén 9 × 19 mm-es pisztolytöltényt tüzelő olasz Armaguerra Cremona OG43 és OG44 géppisztolyok tekinthetők, amelyek kísérleti sorozatlövő fegyverek voltak a második világháború végén.⁶ A kísérleti fegyverekre jellemző nyitott zárpozícióból tüzelő teleszkópos tömegzár, a mellső markolat, a tűzváltó gomb kialakítása, a behajtható válltámasz és a gyártásnál használt préselési technológia mind megtalálható az M12 géppisztolyon is.

Az M12 géppisztoly, amelyet az olasz hadsereg bizalmatlanul fogadott, inkább rendvédelmi, biztonsági feladatokat ellátó szervezetek körében, valamint a különleges alakulatok soraiban találta meg a helyét. Az olasz rendőri szervek mellett a légierő biztonsági osztagai, valamint a haditengerészet különleges műveleti egysége mutatott érdeklődést a fegyver iránt.⁷

A Beretta géppisztoly tűzkeresztségére mégsem olasz kezekben került sor. 1968-ban a vietnámi Saigonban, az Amerikai Egyesült Államok nagykövetségét védő tengerészgyalogosok használtak ilyen fegyvereket a Tét-offenzíva során.⁸ Ezt követően a fegyver az Amerikai Egyesült Államok Központi Hírszerző Ügynökségének (Central Intelligence Agency, CIA) eszköztárában ugyanúgy felbukkant, mint az olasz pénzügyőrök vagy az Ír Köztársasági Hadsereg (Irish Republican Army, IRA) fegyvereseinek kezében. A kompakt, pontos, jól uralható fegyvert a katonai

⁴ Soós 2016: 158–159.

⁵ EGER 2013.

⁶ Armaguerra OG-43 OG-44: <https://modernfirearms.net/en/submachine-guns/italy-submachine-guns/armaguerra-og-43-og-44-eng>

⁷ EGER 2013.

⁸ EGER 2013.

és rendőri különleges erők, a rendvédelem és a fegyveres alvilág képviselői egyaránt nagyra értékelték.⁹

A fegyver magyarországi története

A levéltári források, valamint a terrorelhárító-folklór a fegyvereket egyaránt a Magyarországon az 1970-es évektől több alkalommal menedéket találó nemzetközi terroristához, Ilich Ramírez Sánchezhez, azaz a sajtó által kreált nevén „Carloshoz, a Sakálhoz”¹⁰ kötik.

Az FRE Komondor Terrorelhárító Szolgálat egyik egykori tagja így elevenítette fel a géppisztolyok eredettörténetét:

„[...] a régi időkben állítólag nálunk bujkált egy világszerte körözött nemzetközi terrorista, Carlos is. [...] Kicsit furcsa, hogy a fegyverraktárból a Magyar Rendőrség is lenyúlt lőszereket és fegyvereket a távozása után. A fegyvereken lévő azonosító számokat jól láthatóan kiköszörülték, ami által még bizarrabb látványt nyújtottak ezek az illegálisan beszerzett fegyverek a rend őreinek kezében.”¹¹

A venezuelai származású nemzetközi terrorista¹² által Magyarországon keresztül szállított géppisztolyok közül Varga József¹³ rendőr alezredes, a BM III/II. csoportfőnökség (kémelhárítás) 10. osztályának (szocialista országokban lévő rezidentúrák, magyar kolóniák, elhárítás a KÜM és „X” területen) vezetője¹⁴ 1986. március 8-án valóban 24 darabot foglalt le Ferihegy 2-n a kilépő utasok vámvizsgálata során.¹⁵ A fegyverek közül 22 darab a Belügyminisztérium kezelésébe került, további egy darab pedig Tápiószecsőre, a fegyverzeti ellátó központ tanintézetébe.¹⁶ A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum számára 1986. október 21-én, egy nagyobb csomag

⁹ EGER 2013.

¹⁰ Ilich Ramírez Sánchez (1949. október 12. Caracas –) A szélsőbaloldali terrorista a világ számos városában megfordult, tanult Londonban, Moszkvában, valamint élt Bejrútban, Párizsban, Budapesten egyaránt. A számos terrortámadás elkövetéséért életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt nemzetközi terrorista Franciaországban tölti büntetését. BEKE 2022: 130–132.

¹¹ KISS László: *Regényes életem – Egy terrorelhárító visszaemlékezései* (a kézirat a szerző birtokában): 1.

¹² BEKE 2022: 11.

¹³ Dr. Varga József (1932. május 27. Vámosladány – ?) 1956-tól állt államvédelmi, majd rendőri hírszerző szolgálatban. Jogi doktorátusát az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerezte meg 1956-ban, szakterülete a kémelhárítás, de 1981-től tagja a Magyar Olimpiai Bizottságnak is. Utolsó rendvédelmi beosztásában a BM III/II. csoportfőnökség 10. osztályának vezetője. Lásd: www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:11596109523926::NO:RP:P5_PRS_ID:956813

¹⁴ Az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárának munkatársai által a III/II. 10. osztályról összeállított archontológia, lásd: www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:10:11596109523926::NO:RP:P10_SZE_ID:33

¹⁵ Becz László írásbeli közlése 2021.

¹⁶ Becz László írásbeli közlése 2021.

részeként adott át további egy darab Beretta M12 géppisztolyt a Belügyminisztérium Kutatás-fejlesztési Tudományos és Szabványosítási Osztálya.¹⁷

A lefoglalt Beretta M12 géppisztolyok zöme 1986 májusában került a Belügyminisztérium (BM) kiképző századához, majd onnan 1986 júniusában a BM FRE akciószázadához, amely az 1987 októberében megalakuló Komondor Terrorelhárító Szolgálat jogelőd alakulata volt.¹⁸ A fegyvereket itt, 1986 szeptemberében részlegesen nyilvántartásba vették mint kiképzési eszközöket, így nem fegyverzeti anyagként vették be azokat. A Beretta M12 géppisztolyok először 1987 februárjában jelennek meg a Forradalmi Rendőri Ezred jelentéseiben. A fegyverek leltárjegyzékben először az 1988. október 25-én kelt tapasztalati jelentés 5. számú mellékletében jelennek meg, ahol 21 darab „Beretta géppisztoly, 9 mm-es” jelzésű fegyver szerepel a Komondor Szolgálat karhatalmi készletében.¹⁹ A fegyverek állományba, fegyverzeti anyagleltárba itt sem kerültek. A fegyverek azonosítására alkalmas sorozatszámok ki voltak köszörülve a géppisztolyok tokjából, ezért külön sorozatszámot kaptak B-001, B-024 között.²⁰

Egy egykori terrorelhárító forrás²¹ meggyőződéssel állította, hogy a fegyverek nem olasz, hanem brazil eredetűek voltak. Megfelel a valóságnak az a tény, hogy a brazil Taurus cég is gyártotta az olasz Beretta M12 géppisztoly másolatait, amelyeket a helyi belügyi alakulatok MT-12, míg a hadsereg egységei M972 elnevezéssel rendszeresítettek. Ezzel szemben a többi megkérdezett egykori felhasználó egyöntetűen olasz fegyverként azonosította a darabokat.²²

Az állomány által csak „hurkatöltőnek” becézett Beretta M12 géppisztolyokkal a magyar terrorelhárítók egy visszaemlékezés alapján kezdetben csak bemutatásképpen, egyetlen alkalommal lőhettek, mivel azokat az alakulat vezetése az alacsony beszerzett darabszám és a nehéz, szinte lehetetlen alkatrészcsere miatt kímélni akarta.²³

1986. november 25-én,²⁴ az 1956-os forradalom, akkoriban hivatalosan „ellenforradalom”, leverésének 30. évfordulóján rendezett ünnepi állománygyűlésen és díszszemlén, a Vörös Csillag Érdemrenddel kollektívan kitüntetett rendőri ala-

¹⁷ Szatmári András főhadnagy, a HM Hadtörténeti Intézet Modern Lőfegyver Gyűjtemény, gyűjteményvezetőjének írásbeli közlése 2023.

¹⁸ ÁBTL – 4.2-10-27/18/1982/1: 2.

¹⁹ 5. sz. melléklet: Kimutatás a „KOMODOR” Szolgálat karhatalmi készletében lévő fegyverekről, lőszerkekről és hadiműszaki felszerelésekről (in A VCSÉK BM FRE parancsnokának beszámolója a „KOMONDOR” Terrorelhárító Szolgálat felkészültségének helyzetéről, az egység létrehozása óta eltelt időszak tapasztalatairól, Budapest, 1988. október 25.) (Boda József nb. dandártábornok úr gyűjtése): 1.

²⁰ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára 4.1. Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok (A-anyag) (1910) 1945–1990 (1995) II. raktár 32/A/1–35/D/4–257. doboz A-3000/1154 BM. III/I. Csoportfőnökség Személyügyi és Kiképzési Osztálya: Tájékoztató 1154. Gyarapodási jegyzék – Szentpéteri Gyula rendőrezredes, BM anyagi és technikai csoportfőnök jelentése 4.1. Mikrofilm pozitív: VI. raktár 3. szekrény.

²¹ Szórádi István írásbeli közlése 2021.

²² The Firearm Blog 2017.

²³ Kiss László interjú (2013. április 26.).

²⁴ Magyar Rendőr 1986.

kulat²⁵ különleges feladatokra is felkészített „akciószakaszai” már ezekkel a géppisztolyokkal hajtottak végre díszmenetet.

A díszszemlén az „akciószakaszok” rohamcsoportjainak tagjai, azaz az FRE kilenc századának első, válogatott szakaszaiban szolgáló rendőrök kapták meg a rendelkezésre álló fegyvereket.²⁶ A díszszemle után a magyar rendőrök alapos, terheléses tesztelésnek vethették alá az olasz géppisztolyokat, amelyekhez a visszaemlékezések alapján fegyverenként egy-egy tár, valamint egy-egy fegyverszíj tartozott csupán. Egyikük így emlékezett: „Gondolhatod, szanaszét lőttük némelyiket, volt, amelyik szét is esett. Aztán mivel 1986 volt, így az akkori ROCS (rohamcsoport K. D.) aláírás ellenében hadi fegyverként megkapta... Az enyém a 012 számú volt, 9-es para lőszerrel erős volt, és egyszerű. [...] A vörös csillag érdemrend átadásánál már ezzel vonulgattunk fel az alakulón.”²⁷

A Beretta géppisztolyokat a terrorelhárítók mellett az egyéb, szakirányú tanfolyamra, például bombakutató képzésre az FRE-hez vezényelt rendőrök is megismerték. Egyikük, Doman László így emlékezett vissza a különleges fegyverekre, lényegében pontosan felidézve a történelmi események menetét:

„[...] az 1980-as évek közepén bombakutató tanfolyamon vettem részt sokad magammal Budapesten a Rendőri ezrednél. Ott ismerkedtünk a fegyverekkel, köztük ezekkel is. Érdekes módon, ami ezek közül a Beretták közül a kezünkbe került mindből ki volt köszörülve a gyártási szám. Megkérdeztük az akkori oktatónkat, hogy miért vannak kiköszörülve a számok? Azt válaszolta, hogy ezek a Carlosi hagyaték fegyverei. (Carlos ajándéka a magyar államnak!) A nemzetközi terrorista, amikor itt bujkált Magyarországon, Budán egy lakásban, akkor itt tartotta a fegyverarzenálját is, köztük több tucat Beretta géppisztolyt. Amikor távozott, mert a politikai helyzet is változott, ezek a fegyverek itt maradtak és a rendőrség lefoglalta őket, majd használatba vette.”²⁸

A Beretta M12 géppisztolyokat elsődlegesen a Komondor Terrorelhárító Szolgálat rohamcsoportjaiban szolgáló rendőrök használták, az egyéb szakfeladatot ellátó (műszaki, kutyavezető stb.) állomány részére egyéb sorozatlövő fegyvereket osztottak ki, mint a 7,62 × 39 mm-es AMD-65 gépkarabély, vagy a 9 × 18 mm-es Sztecskin APSz géppisztoly.²⁹

A fegyverek egyik emlékezetes médiaszereplésére 1990-ben került sor, amikor az *Emberrabló lányok* című, hányattatott sorsú magyar filmvígjátékban statisztáló 11 főnyi Komondor TESZ állományt ilyen géppisztolyokkal felszerelve küldték „bevetésre”. A film során inkább a terrorelhárítók fizikai teljesítményére kerül a hang-

²⁵ Szórádi István írásbeli közlése 2021.

²⁶ BEKE 2022: 195.

²⁷ Szórádi István írásbeli közlése 2021.

²⁸ Doman László írásbeli közlése 2021.

²⁹ Bajerle Zoltán írásbeli közlése 2021.

súly, de a szemfülesebb nézők felismerhetik a kezükben tartott, jellegzetes formavilágú géppisztolyokat is.³⁰

A Beretta M12 géppisztolyok egészen 1991-ig a Komondor Terrorelhárító Szolgálat fegyvertárában maradtak, amikor az országba államközi szerződés keretében érkező izraeli eredetű 9 × 19 mm-es UZI géppisztolyok kiszorították a típust a rohamcsoportok fegyverzetéből.³¹ Ezt követően az elhasznált, pótalkatrészek híján valószínűsíthetően helyi megoldásokkal vagy „kannibalizálás” által javított fegyverek más rendőri különleges egységekhez kerültek. A Budapesti Rendőr-főkapitányság (BRFK) Szervezett Bűnözés Elleni Osztálya (SZBEO) Bevetési Alosztályának egyik egykori tagja így emlékezett az 1993-tól a szervezet által használt fegyverekre: „Hosszú kabát alatt simán lehetett hordani. Viszont kissé viseltes volt már. Volt, akinek bevetés közben is kiesett a tár, annyira meg volt már kopva az egész.”³²

Az itt használt géppisztolyok bizonyosan ugyanazok a darabok voltak, mint az FRE számára 1986-ban átadott fegyverek, mivel az egykor az SZBEO-nál szolgált visszaemlékezők itt is kiköszörült fegyverszámokat, valamint sokat használt, viseltes eszközöket említenek, ami egybevéve azzal a ténnyel, hogy a géppisztolyokat ekkor már több mint tíz éve intenzív használatnak tették ki a különböző rendőri különleges egységek tagjai. Az SZBEO egyik egykori tagja így emlékezett vissza a fegyvereken általuk alkalmazott módosításokra: „Sufni-tuningban gyártottunk hozzá fegyverlámpa befogadására alkalmas horizontális markolatot, illetve két tár rögzítésére alkalmas adaptert.”³³

Az eredetileg egy-egy tárral érkezett fegyverekből itt már nyilván kevesebb állt rendelkezésre, mivel a visszaemlékező tartaléktárak rögzítésére alkalmas adaptereket említ, azaz a „donorfegyverként” felhasznált géppisztolyok szekrénytárait is újrahasznosították. Az SZBEO-nál használt fegyvereket, elhasználtságuk miatt az állomány már kevésbé kedvelte, mint az előző felhasználók.³⁴ Ennek ellenére a Beretta géppisztolyok egészen 1998-ig használatban maradtak itt. Az ekkor átalakított SZBEO elvesztette bevetési alegységét, így az M12 Beretta géppisztolyok is kikerültek a fegyvertárból. Az ekkori állapotokat, mondhatni a típus magyarországi hattyúdalát, így írta le az egyik egykori felhasználó: „Amikor a BRFK SZBEO végül SZBEFO³⁵ lett, megszűnt a Bevetési Alosztály. Hogy onnan hova kerültek ezek a fegyverek, nem tudom, de bízom benne, hogy selejtbe, mert elég balesetveszélyesek voltak addigra.”³⁶

³⁰ Emberrabló lányok. 1990.

³¹ TÓTH 2021.

³² TÓTH 2021.

³³ LESI 2021.

³⁴ TÓTH 2021.

³⁵ Szervezett Bűnözés Elleni Főosztály.

³⁶ TÓTH 2021.

Egyes visszaemlékezők szerint a fegyverek végül a Büntetés-Végrehajtás fővárosi műveleti egységeinek eszköztárába kerültek, akik kiemelten fontos bűnözők kísérése során viselték ezeket a zárt térben is kiválóan alkalmazható, biztonságos géppisztolyokat elsődleges fegyverként.³⁷

Összegezve elmondható, hogy a Beretta M12 géppisztolyok magyarországi története, amennyire az a forrásokból kideríthető, rejtélyes kezdet után, legalább tizenkét éves periódust ölel fel 1986 és 1998 között, amelynek során az eszközöket kifejezetten a rendőri különleges egységek használták, üzembiztos működésük határáig. Ez, valamint az egykori felhasználók által egyöntetűen megfogalmazott pozitív vélemény mutatja a fegyverek minőségét és kifejezett alkalmasságát a különleges rendőri egységek működése által támasztott szigorú követelmények teljesítésére, amelyek a kompakt méret, a könnyű rejthetőség, a sorozatlövésnél is jól uralható, pontos fegyver mellett megkívánták a többszörös, vétlen elsütés elleni biztosítást is. Ezek a 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztolyok a fenti különleges követelményeknek kiemelkedően megfeleltek, amit alátámaszt hosszú, mostoha körülmények között töltött szolgálati idejük a magyar rendőrség különleges egységeinek fegyvertárában.

A Beretta M12 géppisztoly technikai adatai:

Hossz: 418 mm (behajtott válltámasszal), 645 mm (nyitott válltámasszal)

Csőhossz: 200 mm

Tömeg: 3 kg (üres), 3,2 kg (töltött)

Működési elv: nyitott tömegzáras rendszer

Tárkapacitás: 20, 32, 40 lőszer befogadó tárákkal

Kaliber: 9 x 19 mm Parabellum

Elméleti tűzgyorsaság: 550 lövés/perc

³⁷ DOMAN 2021.

Fényképmelléklet

1. ábra: 1986. november 25. A BM Forradalmi Rendőri Ezred akciószakaszainak díjszemléje a Vörös Csillag Érdemrend ünnepélyes átadásán. A nagyításban láthatók a 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztolyok csövei és jellegzetes felhúzókarjuk
Forrás: Szórádi István felvétele

2. ábra: A Komondor Terozrelhárító Szolgálat tagja egy 9 x 19 mm-es Beretta M12 géppisztollyal

Forrás: Szórádi István felvétele

3. ábra: A Komondor Terrorelhárító Szolgálat 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztolyokkal felszerelt tagjai az *Emberrabló lányok* című játékfilm egyik jelenetében

Forrás: Emberrabló lányok 1990

4. ábra: 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztoly kihajtott válltámasszal

Forrás: magángyűjtemény

5. ábra: 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztoly behajtott válltámasszal

Forrás: magángyűjtemény

6. ábra: 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztoly kihajtott tárral, kivett tárral és lőszerekkel
Forrás: magángyűjtemény

7. ábra: 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztoly irányzékképe
Forrás: magángyűjtemény

8. ábra: 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztoly tokján található kezelőszervek
(1. elsütőbillentyű; 2. markolatbiztosító; 3. tárkioldó; 4. tűzváltó gomb; 5. tokbiztosító gomb; 6. válltámasz-rögzítőgomb)

Forrás: magángyűjtemény

9. ábra: 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztolyon található gyári jelzések „PISTOLA MITRAGLIATRICE BERETTA cal. 9 mm PB” és fegyverszám

Forrás: magángyűjtemény

10. ábra: A 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztoly tárja

Forrás: magángyűjtemény

11. ábra: 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztolytár töltöttségjelző furatokkal

Forrás: magángyűjtemény

12. ábra: 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztolytár lőszerrel

Forrás: magángyűjtemény

Irodalomjegyzék

5. sz. melléklet: Kimutatás a „KOMODOR” Szolgálat karhatalmi készletében lévő fegyverekről, lőszerokről és hadiműszaki felszerelésekről (in A VCSÉK BM FRE parancsnokának beszámolója a „KOMODOR” Terrorelhárító Szolgálat felkészültségének helyzetéről, az egység létrehozása óta eltelt időszak tapasztalatairól. Budapest, 1988. október 25.) (Boda József nb. dandártábornok úr gyűjtése)
- A Magyar Népköztársaság belügyminiszter-helyettesének 18/1982. sz. Intézkedése a terrorcselekmények megelőzésével, felderítésével, elhárításával kapcsolatos feladatokról szóló 28/1982. számú belügyminiszteri parancs végrehajtásáról – 3/a pont (Budapest, 1982. 09. 06.) p. 2. (ÁBTL – 4.2-10-27/18/1982/1)
- Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának munkatársai által a III/II. 10. osztályról összeállított archontológia. Online: www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:10:11596109523926::NO:RP:P10_SZE_ID:33
- Bajerle Zoltán írásbeli közlése (2021. május 21.)
- Becz László írásbeli közlése (2021. május 22.)
- BEKE József (2022): *A terrorelhárítás kialakulása és fejlődése Magyarországon a hidegháborúban a „C-79-es” akta tükrében.* Doktori értekezés. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola.
- Doman László írásbeli közlése (2021. május 22.)
- Early Taurus SMGs: the Beretta heritage. *The Firearm Blog*, 2017. november 21. Online: www.thefirearmblog.com/blog/2017/11/21/early-taurus-smgs-beretta-heritage/
- EGGER, Chris (2013): Beretta M12 Subgun: The Spaghetti Uzi. *Guns.com*, 2013. június 18. Online: www.guns.com/news/2013/06/18/beretta-m12-subgun-the-spaghetti-uzi
- Emberrabló lányok* (1990) (1:06:34). Online: www.youtube.com/watch?v=eYpYSY8MqZ4
- Kiss László interjú (2013. április 26.)
- Kiss László szóbeli közlése (2021. május 20.)
- KISS László: *Regényes életem – Egy terrorelhárító visszaemlékezései* (a kézirat a szerző birtokában).
- Lesi József írásbeli közlése (2021. május 22.)
- OKVÁTH Imre (2006): A magyar hadsereg háborús haditervei 1948–1962. *Hadtörténelmi Közlemények*, 119(1), 34–53.
- SOÓS Péter (2016): Átalakított zsákmányfegyverek. In SALLAY Gergely (szerk.): *A Nagy Háború öröksége.* Budapest: Zrínyi, 158–159.
- Szatmári András főhadnagy, a HM Hadtörténeti Intézet Modern Lőfegyver Gyűjtemény, gyűjteményvezetőjének írásbeli közlése (2023. 09. 05.)
- Szórádi István írásbeli közlése (2021. 05. 20.)
- TABAJDI Gábor (2019): A belügyminisztérium szervei és a pártállam 1972–1989. In *Az Állam-párt biztonsága – Tanulmányok a belügy és a kommunista párt kapcsolatrendszeréről a Kádár-korszakban.* Budapest: Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 55–123.
- Tóth Tamás írásbeli közlése (2021. május 23.)
- Varga József részletes életrajza az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának online adatbázisában. Online: www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:11596109523926::NO:RP:P5_PRS_ID:956813
- Vörös Csillag Érdemrend a BM Forradalmi Rendőri Ezrednek (1986). *Magyar Rendőr*, 40(49), 2.

ABSTRACT

Italian Submachine Gun in Hungarian Hands - The 9 × 19 mm Beretta M12 Submachine Gun in the Armoury of the Hungarian Police Anti-Terror Units

Dávid KISS

Building up the anti-terror capabilities of the police forces of the Hungarian People's Republic asked for specialized equipment. Amongst these special equipment there was a high demand for firearms, namely compact machine pistols, capable of single and fully automatic fire. This type of demand met with the supply of Italian-made, Beretta M12 submachine guns, in 9 × 19 mm Parabellum, confiscated by the Hungarian secret services in the second half of the 1980s, thus adding these weapons into the armoury of the Hungarian anti-terror units.

Keywords: counter-terrorism, Cold War, Carlos „the Jackal”, Beretta; submachine gun

Minőségügy és határellenőrzés európai uniós stratégiai megközelítésben

VÁJLOK László,¹ VEDŐ Attila²

A bevételorientált piaci szegmens eredményes működésének egyik feltétele a minden szinten magas színvonalú és a vevők (érdekeltek és érintettek) által elvárt minőségű termékek gyártása, forgalmazása (szolgáltatás nyújtása). Ennek szavatolása a régóta működő minőség-ellenőrzési mechanizmusok kialakítása és működtetése. Ezek a minőség-ellenőrzési mechanizmusok azon túl, hogy a minőségbiztosítás garanciájaként szolgálnak, megkönnyítik a gyártás, értékesítés folyamatát (biztosítják a szolgáltatás minőségét). Felvetődik a kérdés, hogy vajon a rendészetben (amely nem hasonlítható a bevételorientált piaci szereplőkhöz) melyek azok a területek, amelyek magas szintű működésének egy mérhető módszeren alapuló minőség-ellenőrzési rendszer lehet az alapja.

Kulcsszavak: minőség-ellenőrzés, minőségbiztosítás, Schengen, határellenőrzés, értékelő mechanizmus

Szabályozási keretek

A határigazgatás részeként aposztrofált határellenőrzés az Európai Unió és azon belül a schengeni térség egyik legkézzelfoghatóbb, az állampolgárok tekintetében a leginkább mindennapokban megtestesülő intézménye, működési mechanizmusa. Ennek legjelentősebb vívmánya és pozitív megjelenése a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térségen belüli szabad utazás, illetve negatív tapasztalata (nem szándékolt következménye) a 2015-ben kicsúcsosodó illegális bevándorlási hullám, valamint az ez elleni közös fellépés és az attól való vélt vagy valós állampolgári félelem. A schengeni (bel- és igazságügyi) kérdés ugyan nem minősül közvetlenül szakpolitikának, ám fontossága meghatározó – a mindennapi életet át- meg átszövő – részelemei predestinálják arra, hogy egy szinten említhessük a környezetvédelemmel, az adózással vagy akár a mezőgazdasággal.³

2016-ra már magasabb szinten fogalmazódtak meg a határellenőrzéssel, határigazgatással kapcsolatos közös elvárások a tagállamok felé, mégpedig egy olyan

¹ R. alezredes, mesteroktató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Határrendészeti Tanszék, e-mail: Vajlok.Laszlo@uni-nke.hu

² R. őrnagy, Országos Rendőr-főkapitányság, e-mail: vedoa@orfk.police.hu

³ BALLA-VÁJLOK 2022: 299–314.

szintű minőségi előrelépés formájában, amely garanciát ad annak elvárt mértékű és minőségű megvalósítására. Ez egyrészt olyan intézmények létrehozását, szabályozók, eljárási technológiák bevezetését jelenti, amelyek biztosítják a schengeni követelmények maradéktalan, elégedettségen alapuló, hatékony és hatásos végrehajtását a tagállamok részére, másrészt olyan szakmai-tudományos, tapasztalati és nem utolsósorban anyagi és elvi kerettámogatást jelent közvetetten az Európai Unió és közvetlenül egyes ügynökségek részéről, amelyek lehetővé teszik e feladat egyszilárd és EU-kompatibilis elvégzését akár hazánkban is.

A Frontex (Európai Határ- és Parti Őrség, vagy több helyen Ügynökség) részéről megfogalmazódott a minőség-ellenőrzési mechanizmus mint az európai integrált határigazgatás elemeinek egyike, azaz szó szerint „a határigazgatásra vonatkozó uniós jog végrehajtását biztosító minőség-ellenőrzési mechanizmus”.⁴ Ez önmagában tartalommal viszonylag nehezen megtölthető intézményt (eljárási rendet) jelentett, ezt a hivatkozott rendelet is elismerte azzal, hogy a mondatot kiegészítette némi magyarázattal is, azaz, hogy ez alatt különösen a schengeni értékelési mechanizmust és az esetleges nemzeti mechanizmusokat érti (ez egyébként a minőségügyi megközelítés szempontjából némi ellentmondást fed, hiszen a minőség a „hogyanra” fókuszál). Az „esetleges” kifejezés már önmagában vitaindító lehet, hiszen akkor feltételezhető volt, hogy ilyen intézmény/eljárás vagy nem létezik, vagy nem tud róla az az európai uniós ügynökség, amelynek egyik legfőbb szerepe a határellenőrzés végrehajtásának európai szintű koordinálása volna. Azonban korántsem erről volt szó, mindösszesen annyi, hogy ez a kifejezés egy teljesen új megközelítést tartalmaz, amely igazodik olyan elvárásokhoz, amelyek a civil szférában, a társadalmi tevékenységek más területein már bevált, igazolt eljárások és garanciák összességét jelentik.

Hozzá tartozik a pontosításhoz az is, hogy sokszor keveredik még továbbra is a minőség(ügyi) fejlesztéssel kapcsolatos fogalom- és viszonyrendszer, bár már a rendészet vonatkozásában is többször, többen⁵ is tisztázni igyekeztek ezeket a definíciókat. Jelen dokumentumban a minőség-ellenőrzési mechanizmus kifejezést használjuk, arra azonban itt nincs mód és hely, hogy a többi, a minőségüggyel összefüggő létező fogalmat is magyarázzuk (és igaz ez olyan, a vezetélemlethez kapcsolódó fogalmakra is, mint például ellenőrzés/igazgatás, hatékonyság/hatásosság, egyenszilárdság/kompatibilitás vagy éppen elvárás/elégedettség).

2019-ben némi fordulat következett be az Európai Határ- és Parti Őrség szabályozásában és a jelentős mértékű bevándorlási hullám okozta aggodalom, az egyes tagállamok eltérő álláspontja a változtatás szükségességét tolta előtérbe. Ezzel jelentősen bővítette a már említett 2016-os európai uniós rendeletet, noha a 2016-os rendelet is az azt megelőző 10 évhez képest bonyolultabbá vált, és hihetetlen mértékben növekedett a Frontex hatásköre (nem is beszélve a megnevezéséről). Azt azonban érdemes megjegyezni, hogy e hatáskörbővítések jelentős részére szükség is

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2016/1624 (EU) rendeletének 4. cikkj) pontja.

⁵ KOPASZ 2002: 4; vagy VERESS-VERESS 2005: 21.

volt, a szervezeti reform pedig a környezeti kontextus miatt adta magát. Az már más kérdés, hogy ez milyen irányban változott és mennyire növelte és/vagy növeli a szervezet hatékonyságát, nem is beszélve a szakmaiság továbbéléséről és fejlesztéséről.

Az európai integrált határigazgatás egyes elemei tovább bővültek 2019-ben, ugyanis az Európai Határ- és Parti Őrségről, valamint az 1052/2013/EU és az (EU) 2016/1624 rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1896 rendeletének 3. cikke immáron 12 plusz 3 (horizontális) elemről beszél, amelyek közül a 11. a 2016-os rendeletben is már megfogalmazott „a határigazgatásra vonatkozó uniós jog végrehajtását biztosító minőség-ellenőrzési mechanizmus, különösen a schengeni értékelési mechanizmus, a sebezhetőségi értékelés és az esetleges nemzeti mechanizmusok”, azaz szó szerint a korábbi változatot tartotta meg. Továbbra is esetlegesen beszél csak nemzeti mechanizmusokról.

Jelentős előrelépés azonban az, hogy amíg a három évvel korábban elfogadott és viszonylag kérészerű rendelet szinte egyáltalán nem foglalkozott a minőség-ellenőrzési mechanizmussal, addig a jelenleg hatályos változat már több ponton is érinti ezt a kérdést.

A minőség-ellenőrzés már megjelenik többek között az Eurosur (Európai Határőrizeti Rendszer), azaz a helyzeti tudatosság és reagálóképesség megtartása, növelése érdekében létrehozott határőrizeti integrált keretrendszer kialakítása során, az ott továbbított adatok és információk esetében már azok minőség-ellenőrzésével számol. Ennek oka a megosztott adatok megfelelő minősége, az adatátvitellel járó garanciák betartása (ez alatt értve többek között azok felhasználhatóságát, értékelhetőségét, adatvédelmi kérdéseit). Ugyancsak minőség-ellenőrzésről beszél a rendelet akkor, amikor a schengeni értékelési mechanizmust említi, hiszen annak végrehajtásában a Frontex kiemelkedő szerepet kap. Egyrészt az általa kidolgozott és a tagállamokra nézve kötelezően alkalmazott sebezhetőségi értékelés alkalmazására vonatkozóan, másrészt a sebezhetőségi értékelés és a schengeni értékelési mechanizmus közötti szinergiák (többek között a felesleges párhuzamosságok elkerülése vagy az egymásnak ellentmondó ajánlások kiküszöbölése) megteremtése révén. Mivel egy adott tagállamnak a schengeni felkészültsége európai uniós érdek is, ezért ezek az ellenőrzés megvalósítását támogató mechanizmusok garanciái a schengeni térség elvárt szintű működésének, amelyet viszont már uniós minőség-ellenőrzés „felügyel”.

Az úgynevezett helyzetképekre vonatkozó további szabályozás (végrehajtási jogi aktusként) rendelkezik azokkal a garanciákkal, amelyek felelnek azok komplex kezeléséért, mégpedig egy erre vonatkozó külön minőség-ellenőrzési mechanizmus keretében (Eurosur kézikönyv).

Ez a minőség-ellenőrzés tehát megjelenik egy másik, a határigazgatást és azon belül a határellenőrzést érintő schengeni vívmány (*schengen acquis*), a schengeni értékelési és monitortevékenységekben, amelynek részletes szabályait a Tanács a schengeni vívmányok alkalmazását ellenőrző értékelési és monitoringmechanizmus létrehozásáról és működéséről, valamint az 1053/2013/EU rendelet hatályon kívül

helyezéséről szóló 2022/922 (EU) rendelete tartalmazza. E tevékenységnek a megfelelésre (tudniillik a schengeni követelmények szerinti határigazgatás és azon belül többek között a határellenőrzés megfeleléségre) kell koncentrálnia úgy, hogy messzemenőig figyelembe veszi a már korábbi hasonló értékeléseket és azok eredményeit, a legfrissebb kockázatelemzéseket (lásd a korábban már említett sebezhetőségi értékelést), a folyamatosan bővülő és a schengeni vívmányok szerves és kötelezően alkalmazandó részét képező szabályozókat, az egyéb forrásból beszerzett és a Bizottság schengeni megfeleléssel kapcsolatosan begyűjtött információit, valamint a nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmusok eredményeit. A schengeni vívmányok alkalmazását ellenőrző értékelési és monitoringmechanizmusról szóló rendelet sem támaszkodhat olyan (jog)forrásra, amely egyértelműen kimondja, hogy a tagállamoknak kell nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmust kialakítaniuk, ezért óvatosan fogalmaz, és azt mondja, hogy „adott esetben” kell ezeket figyelembe venni, azaz akkor, ha egyáltalán ilyen létezik. Más kérdés az, hogy ha létezik ilyen nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmus, akkor annak az eredményét kötelező-e figyelembe venni. És ha már említettük a Frontex sebezhetőségi értékelését is (amely mechanizmus kiegészíti a schengeni értékelési és monitoringmechanizmust), annak egyértelmű céljaként a fentebb is írt európai uniós szintű minőség-ellenőrzés biztosítását jelöli meg, a vonatkozó rendelet preambuluma 10. pontjában. Annak érdekében, hogy az ellenőrzés a lehető legpontosabb és valós értékelést adja, az előzőeken túl további garanciális szabályokat is megfogalmaz a rendelet, többek között a nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmusok megállapításait is kiemeli, de úgy, hogy a szinergiális szabályokat ezekre is vonatkoztatja. Az valószínűleg nem kérdés, hogy ellentmondás esetén melyiknek adnak igazat az ellenőrzés során (mármint a nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmus által megállapított eredményeknek vagy például az eu-LISA⁶ támogatásával végrehajtott bizottsági felügyelet vizsgálatának eredménye), azonban az értékelési és monitoringmechanizmus eredményeit már az ellenőrzési (értékelési) tevékenység végén közölni kell a nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmusért felelős nemzeti hatósággal is.

A szinergiáknak éppen ezért nagyon széles területről kell meríteniük, hogy minél kisebb támadási felületet adjanak az esetleges vitatható kérdések. Ennek felelőse az Európai Unió részéről a Bizottság, amely felhasználja a független nemzeti monitoringmechanizmusok eredményeit is, természetesen az értékelt tagállammal egyetértésben, amennyiben ilyen mechanizmus létezik az éppen értékelés alá eső országban. Ha pedig ilyen létezik, akkor a tagállamok a kötelezően alkalmazott szabványkérdőívre adott válaszok mellett minden további nélkül benyújthatják annak (a nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmus) megállapításait is. A rendelet egy olyan kitélet is tesz, hogy akkor nyújthatja be a tagállam e megállapításokat, ha azok relevánsak, de ezt valószínűleg értékelheti eltérően is egy-egy tagállam és/vagy a Bizottság. Tehát ebből kifolyólag mindképpen érdemes benyújtani az ilyen mecha-

⁶ A nagyléptékű IT-rendszerek operatív irányításával foglalkozó európai uniós ügynökség.

nizmus eredményeit, ezzel is segítve a megfelelő döntés meghozatalát. A döntés önmagában az értékelő jelentéssel lesz egyenértékű, viszont abban a megküldött információkat figyelembe kell vennie a jelentést összeállító csoportnak.

Természetesen az értékelő és monitoringmechanizmus bevezetését meghatározó rendelet is tisztában van azzal, hogy az ellenőrzés során az uniós minőség-ellenőrzési mechanizmus keretei között kell eljárni, hiszen ezért egyébként az ellenőrzést végrehajtó csoport vezetője önmaga is felelősként van megjelölve. Mivel külön szabályozás *expressis verbis* az uniós minőség-ellenőrzési mechanizmus tekintetében nincs, vélelmezhetjük, hogy a jelenleg tárgyalt rendelet önmagában egy minőség-ellenőrzési mechanizmus (mivel a schengen *acquis* része, így egyértelműen uniós minőség-ellenőrzési mechanizmusként hivatkozhatunk rá a nemzeti mechanizmus kialakítása során).

Visszatérve a 2019-ben elfogadott Frontex-rendeletben megfogalmazottakhoz, a minőség-ellenőrzési mechanizmuson kívül felmerül a minőségbiztosítás kérdése is, igaz ez nem kifejezetten a minőség-ellenőrzéssel összhangban, hanem egy sajátos, az Ügynökség által kialakított belső(!) minőségbiztosítási funkcióként. Ennek célja pedig az Ügynökség saját technikai és humán képességének a fejlesztése és kezelése.

Érdekes elem, hogy a Frontex előszeretettel alkalmazza a belső (házon belüli) mechanizmusokat, így például a belső minőségbiztosítási mechanizmuson kívül belső minőség-ellenőrzési mechanizmust is bevezetett, mégpedig a saját állományának képzése érdekében. Ennek elsődleges célja az állományának magas szintű, kvalifikált szakértői felkészültségének biztosítása. Tehát ebből kiindulva tűnhet úgy, hogy egy „esetleges” nemzeti minőségértékelési (vagy akár minőségbiztosítási) mechanizmus kialakítása során elegendő a belső elgondolásokra támaszkodni. Ugyanakkor érdemes figyelembe venni, hogy az elsődlegesen európai uniós szintű hasonló elgondolások, minták vagy példák figyelembevétele mindenképpen pozitív kicsengésű egy ilyen nemzeti mechanizmus létrehozásánál. Ez még akkor is hasznos tanács, ha a rendőri szervezet vonatkozásában a minőségbiztosítás átfogó, minden minőségügyi tevékenységet magában foglaló, rendszerszerű tevékenység, míg a minőség-ellenőrzés a megfelelőség megállapítását jelenti.⁷

Stratégiai kérdés a nemzeti minőség-ellenőrzés mechanizmus

A minőség-ellenőrzési mechanizmus mint fogalom, hangsúlyosan a stratégiai dokumentumokban jelent meg. A stratégiák megjelenése az integrált határigazgatás terén nem új keletű, több tagállam már hosszú-hosszú ideje rendelkezik vagy rendelkezett olyan stratégiával (pontosabban stratégiai dokumentummal vagy annak nevezett anyaggal⁸), amely 3, 5 vagy akár 10 évre előre tekintve határozott meg alap-

⁷ HUSI 2006: 82.

⁸ TEKE 2021: 115.

vető célkitűzéseket a határellenőrzés terén. Más kérdés, hogy ezek a korai stratégiai dokumentumok egymástól eltérő tartalommal, szerkezettel és gondolatvilággal születtek meg, azonban közös volt mindannyiukban, hogy valamilyen módon az integrált határigazgatás és annak elemei szabtak keretet nekik. Magyarországon elsőként a Határőrség tette le stratégiai dokumentumát, amely a 2006–2007. évi schengeni értékelő ellenőrzés időszakára készült el és ölelte fel az akkori szervezet központi elgondolását mintegy ötéves időtávlatban. Más kérdés, hogy a stratégia akkor nem számolt egy dologgal (a SWOT-analízis nem tért ki rá), tudniillik, hogy a Határőrség egy-két éven belül megszűnik önálló szervezatként tovább működni és szerves része lesz a Rendőrségnek. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy noha a szervezet integrálódott, a feladat adott maradt, sőt fontossága évről évre (sőt mondhatni hónapról hónapra) nőtt és elismertebbé vált, még akkor is, ha ezt kezdetben nem nagyon akarta a befogadó szervezet tudomásul venni. A Határőrség (és a stratégiája is) egyébként nem a szervezetre, hanem a funkcionális tevékenységre fókuszált első sorban.

A 2005-ben elkészült egykori határőrségi stratégia⁹ a minőség-ellenőrzési mechanizmussal a szó konkrét értelmében külön nem foglalkozott, hiszen a kialakított szakmai ellenőrzési rendszer teljes egészében bejáratott, korrekt, egy modern, európai szervezethez méltóan működött, amely a teljes követelményrendszerét a schengeni elveknek megfelelő működésre, működtetésre építette fel. A minőségügy alapjainak lerakása egyidejűleg történt a stratégiaalkotással, ami az akkori rendészeti környezetben unikálisnak számított, és a belügyi/rendőri felső vezetés részéről csak mérsékelt érdeklődést váltott ki. Viszont akkoriban egyedülálló módon jelentős eredményeket ért el a szervezet a minőségfejlesztés és -irányítás terén, ami hangsúlyozva volt a stratégiában is, a kettő egymást szinergikusan befolyásolta. A minőségközpontú megközelítés lehetővé tette az ügyfélközpontú, szolgáltatásjellegű, önfejlesztésen alapuló, elégedettséggel társuló szakmai feladat-végrehajtást és ezen keresztül a folyamatos megújulást. Ez viszont nem működött volna megfelelően hozzáigazított minőség-ellenőrzési mechanizmus nélkül, egyrészt mert nem mutatta volna ki a hiányosságokat, másrésztől önmagában a minőségirányítási rendszerbe volt bekalkulálva a minőség-ellenőrzés mikéntje. Gyakorlatban a Határőrség már 2004-ben bevezette a közös értékelési keretrendszer (*Common Assessment Framework*, CAF) alapú önértékelési rendszert, rá egy évre megkezdődött az Európai Minőségirányítási Alapítvány (European Foundation for Quality Management, EFQM) modellje szerinti önértékelés, illetve az ISO minőségirányítási rendszer alkalmazása úgy, hogy 2007-től a Határőrségben belül teljes körű minőségirányítási tevékenységet vezettek be.¹⁰

2011-ben (szintén a kötelező ciklusos schengeni monitoringmechanizmusra készülve) megszületett a Rendőrség 2012–2017 évekre szóló határrendészeti szakmai

⁹ Határőrség Országos Parancsnoksága 2005.

¹⁰ TEKE 2007: 32–69.

stratégiája,¹¹ amely jelentős mértékben épített a már bevált és jól működött, ugyanakkor addigra hatályon kívül helyezett korábbi stratégiára. Az újdonság természetesen a befogadó szervezet mikéntjéből adódott, illetve a feladatok jelentős része is innentől kezdve nem az együttműködésen alapuló (de egyébként jogszabályi kötelezettség alapján meghatározott) feladatokra fókuszált, hanem a saját hatásköri feladatok végrehajtására. Ez a Rendőrség részéről egyfajta áldozatvállalást is jelentett, hiszen egy stratégiai (még ha csak szakstratégiai is) dokumentumban nem tehetette meg a szervezet, hogy üres frázisokat „pufogtasson”, illetve kötelezettségvállalás nélküli ígéreteket tegyen. Ugyanakkor a stratégiában megjelenő SWOT-elemzés a lehetőségek között feltűntette a határrendészeti tevékenység minőségirányítását, azonban ennek kialakítására nem került sor.

Az integrált határigazgatási stratégia kidolgozása elvileg egy integrált folyamat volt, amely három, egymással párhuzamosan kiépülő lépcsőt jelentett. Egy központi szintű, politikai nyilatkozatként is helyt álló európai uniós Integrált Határigazgatási Stratégia megalkotását, a Frontexre bízott, úgynevezett technikai és műveleti stratégia elfogadását és ennek kihirdetését követő 6 hónapon belül minden egyes tagállam részéről egy-egy nemzeti integrált határigazgatási stratégia megalkotását.¹² Számunka tehát jelentős változást hoztak a 2018–2019-es évek, amikor is a fenti európai uniós kötelezettség alapján került sor stratégiáinak nevezett dokumentum elkészítésére, amelynek előzménye a leírtak alapján az Európai Unió integrált határigazgatási stratégiája, illetve az annak alapján elkészítendő Frontex-stratégia lett volna. Csakhogy az a helyzet állt elő, hogy a schengeni értékelésre való felkészülés ütemezésébe nem fért bele megvárni az akkor már jelentős késésben lévő Frontex-stratégiát, így tagállami konszenzus alapján egymás stratégiáira (illetve azok tervezeteire) figyelemmel elkészültek az egyes nemzeti integrált határigazgatási stratégiák, köztük természetesen Magyarország Nemzeti Integrált Határigazgatási Stratégiája is. Ez a stratégiai dokumentum ekkor még csak két évet ölelt fel, azaz 2019–2021. évekre szólt, majd ezt követően készült el egy hosszabb időszakot felölelő új, 2022–2028. évi időszakokra szóló Nemzeti Integrált Határigazgatási Stratégia. Az nem mondható, hogy a magyar (és bármely más) tagállami kapkodás és türelmetlenség szülte meg az akkori nemzeti integrált határigazgatási stratégiát, ugyanis azt már jóval korábban beharangozták, hogy a schengeni értékelő monitoring egyik fő vizsgálati kérdése a nemzeti integrált határigazgatási stratégia lesz. Ennek megfelelően a 2019-es értékelési időszakra tekintettel nem volt sok vesztegetni való ideje a sorra kerülő tagállamoknak, így többek között Magyarországnak sem.

De lássuk az előzményt és azon belül is a minőség-ellenőrzési mechanizmus megjelenését a stratégiai fontosságú okmányokban.

A nemzeti integrált határigazgatási stratégiáknak hivatalosan az Európai Unió ilyen irányú stratégiáját kellett alapul venniük, azonban ezt az EU (azaz az Európai

¹¹ Országos Rendőr-főkapitányság 2011.

¹² TEKE 2019: 123–147.

Bizottság) nagyvonalúan az Európai Határ- és Parti Őrségre bízta. 2018. március 14-én az Európai Bizottság Eredményjelentést fogadott el az európai migrációs stratégia végrehajtásáról, amelynek 6. mellékleteként megjelent *Az európai integrált határigazgatási stratégia kialakításának főbb elemei* című dokumentum is.¹³ E melléklet több olyan alapelvet is megfogalmazott, amely az európai integrált határigazgatásra vonatkozik. Ezen belül megjelent, hogy a schengeni értékelésen és a sebezhetőségi értékelésen keresztül végrehajtott „európai minőség-ellenőrzés” az alapja a folyamatos, naprakész és kontrollált állapotok fenntartásának. A minőség-ellenőrzés eredményeit pedig figyelembe kell venni az egyes európai uniós alapok (források) nemzeti szintű felhasználására vonatkozó prioritások megállapítása során. Tehát a minőség-ellenőrzési mechanizmus kialakítása – és elsődlegesen jó szintű kialakítása – hozzásegíti a tagállamokat a megfelelő mértékű források későbbi biztosításához.

Az előkészítő munkák érdekében a Frontex 2018 áprilisában 19 tagállam 27 szakértőjével közösen megfogalmazta¹⁴ az integrált határigazgatási stratégia kidolgozásával kapcsolatos elveit, követelményként határozta meg, hogy a nemzeti integrált határigazgatási stratégiáknak tartalmilag és szerkezetileg figyelembe kell venniük az akkor hatályos, az Európai Határ- és Parti Őrségről szóló európai uniós rendeletben már rögzített elemeket. Ez teljesen egyértelmű elvárás volt, hiszen az integrált határigazgatási rendszer csak és kizárólag úgy működhet és úgy lehet eredményes, ha annak egységes szintű megközelítése közösségi szinten is megvalósul.

A 2018. július 31-én Varsóban megtartott egyeztetésen részletesen tárgyalták az európai technikai és műveleti integrált határigazgatási stratégia előkészítését, és itt a minőség-ellenőrzési mechanizmus terén Franciaország ugyan felvetette, hogy minden egyes, a határigazgatásban részt vevő és a stratégiában érintett szervezet vonatkozásában kötelezővé kellene tenni a minőség-ellenőrzési mechanizmus bevezetését és alkalmazását, ám Dánia szerint a rendszer alapját a nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmusoknak kell képezniük. Azt nem tudjuk pontosan, hogy Franciaország álláspontja mi alapján fogalmazódott meg, ugyanis magát a schengeni értékelő mechanizmust – mint minőség-ellenőrzési mechanizmus – az Európai Unió központi szervei részéről már korábban kötelezően alkalmazandó standardként fogalmazták meg. Mivel ezzel valószínűleg ők is tisztában vannak (voltak), így vélhető, hogy egyfajta nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmusra gondolhattak (amelyet aztán Dánia meg is erősített). A helyzetet árnyalta, hogy több tagállam nem rendelkezett ekkor még saját nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmussal, sőt – figyelemmel a korábban már leírt vonatkozó szabályozási részekre – most sem minden esetben van ilyen intézmény. Például a tárgyalt időszakban került sor a Svájc schengeni értékelő ellenőrzésével kapcsolatos eredmények tárgyalására, és ott meg is álla-

¹³ Európai Bizottság 2018: Annex 6.

¹⁴ Az integrált határigazgatás tárgykörében, 2018. április 9–13. között Varsóban megtartott képzés. A képzés eredményeit összefoglaló jelentés az Országos Rendőr-főkapitányság Titkársági Főosztály Nemzetközi Kapcsolatok Osztályán elérhető 29000/9238/2018. ált. számon.

pították, hogy Svájc nem rendelkezik nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmussal (pontosabban Svájc akkor még nem rendelkezett ilyennel).¹⁵

2018-ban elkészült a Frontex technikai és műveleti európai integrált határigazgatási stratégiájának vázlatja, amely az Európai Határ- és Parti Őrségről szóló rendeletben meghatározott területekre fókuszálva, lépésről lépésre tartalmazta az egyes beavatkozási területeket, így a minőség-ellenőrzési mechanizmus kérdését is.¹⁶

Magának az integrált határigazgatási struktúrának a felépítése is mutatja, hogy a tagállamok és a Frontex felelőssége megoszlik, ugyanakkor a prioritás a nemzeti felelősségre hárul. A rendszer viszont csakis és kizárólag együttműködés keretében életképes, azaz a Frontexnek (kötelezően) képesnek kell lennie a nehéz helyzetben lévő tagállamokat támogatni. Az integrált határigazgatás alapja továbbra is a 2002-ben már megfogalmazott négylépcsős beléptetés-ellenőrzési modell,¹⁷ így az új stratégiai elképzeléseket is ez irányba kell elvinni. És viszont is igaz, csak az interoperabilitáson alapuló együttműködés alapozhatja meg a megfelelő színvonal és majdan hatékonyan alkalmazható stratégiák kialakítását. A szoros együttműködésen alapuló közös munkának már korábbról vannak jó példái, gondoljunk csak bele a közös kockázatelemzési modell működtetésébe vagy akár a közös képzési keretrendszer kialakításába és adaptálásába, vagy a gyakorlatban leginkább látványos eredményt szülő közös műveletek szervezésébe. Ezek viszont csak megfelelő monitoringrendszer fenntartása mellett lehetnek eredményesek, amely eredményesség alapja viszont a közös finanszírozhatóság, az adatvédelemnek való kötelező megfelelés mindenek felett és nem utolsósorban a minőség-ellenőrzés.

A minőség-ellenőrzési mechanizmus megjelenése az európai integrált határigazgatásra vonatkozó technikai és operatív stratégiában

2019. március 27-én a Frontex igazgatótanácsa elfogadta¹⁸ a tagállamok által már nagyon várt, az európai integrált határigazgatásra vonatkozó technikai és operatív stratégiát. Az elfogadott stratégia iránymutatás volt a nemzeti integrált határigazgatási stratégiák kidolgozásához, bár mint azt fentebb kifejtettük, erre meglehetően későn került már sor.

Az, hogy a dokumentum megnevezése „technikai és műveleti stratégia” azt jelenti, hogy önmagát a stratégia az uniós integrált határigazgatási stratégia végre-

¹⁵ Belügyminisztérium Európai Együttműködési Főosztály 2018a.

¹⁶ Belügyminisztérium Európai Együttműködési Főosztály 2018b.

¹⁷ A négylépcsős beléptetés-ellenőrzési modell egyes szakaszai: a harmadik (elsősorban migrációt kibocsátó) országokban végzett támogató tevékenységek, a két- és többoldalú hatékony nemzetközi együttműködés a kibocsátó és tranzitországokban, a külső határok egységes elvek mentén megvalósuló szigorú őrizete és ellenőrzése, valamint a schengeni belső térség biztonsága érdekében működtetett hatékony ellenőrzési rendszer.

¹⁸ Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség 2019: 7–8.

hajtójaként aposztrofálta, és a nemzeti stratégiákat a nemzeti technikai és operatív (azaz műveleti) végrehajtás további (helyi, azaz tagállami) eszközeként jelöli meg.

A jövőben is biztosítandó törvényes, biztonságos és kulturált határellenőrzés érdekében a Frontex három stratégiai célkitűzést azonosított be, amelyek egyben pillérei is a stratégiai szemléletnek. Egyrésztől egy olyan átfogó helyzetismerettel kell rendelkezni, amely minimálisra csökkenti a külső határok és az ott folyó munka sebezhetőségét. Olyan kapacitások kellene, amelyekkel előre lehet prognosztizálni (előjelzési rendszer) azon eseményeket, amelyekre fel kell készülni a hatékony határellenőrzés érdekében. Másodsorban biztonságos, jól működő, kellően védett külső határok megléte szükséges, amihez minden olyan intézmény közös munkájára szükség van, amelyek felelősek a határokon folyó ellenőrzés végrehajtásáért. Ez jelentős előregondolkodást jelent, azaz úgy kell nyomon követni az eseményeket, hogy bármikor, bárhol és hatékonyan tudjon fellépni az adott szervezet, megfelelően tudjon reagálni minden körülmények között. Harmadik pilléreként pedig olyan képességeket kell fenntartani, amelyek a korábban vázolt stratégiai célkitűzéseknek megfelelően tudnak beavatkozni. Ezeknek a képességeknek olyanoknak kell lenniük, hogy bármikor aktivizálhatók legyenek és a már meglévő kapacitásokat az újonnan kialakuló helyzethez igazodva is ki tudják használni.

A minőség-ellenőrzési mechanizmus kérdése, mint stratégiai elem, mindhárom fő stratégiai célkitűzésnél megjelenik, sőt mindhárom érintett szinten (tisztán európai, tisztán nemzeti, egyes európai-nemzeti) is jelen kell hogy legyen.

Az első fő stratégiai cél esetében egy megfelelő minőség-ellenőrzési mechanizmus tudja azt hatékonyan biztosítani, hogy a határokat érintő „támadásokkal”, „zavarokkal” szembeni érzékenység (sebezhetőség) csökkenthető legyen. Ehhez ismerni kell a várható kockázatokat, valamint azokat a gyenge pontokat, amelyeken javítani szükséges annak érdekében, hogy a későbbiekben azok ne lehessenek gyenge láncszemek. Erre tökéletesen megfelel az európai szinten kialakított schengeni értékelési mechanizmus (mint minőség-ellenőrzési rendszer), a Frontex által működtetett és a mai napig sokak által vitatott sebezhetőségi értékelési keretrendszer. Ehhez már csak egy hiányzik, mégpedig a nemzeti szinten megvalósuló minőség-ellenőrzési rendszer kialakítása, amely tagállami szinten képes beazonosítani és nyomon követni az egyes kockázatokat, és stratégiai célként tudja megfogalmazni, hogy ennek érdekében mit kell tennie nemzeti szinten. Az pedig, hogy a három stratégia a három szintnek megfelelően egymásra épül, pontosan a szinergia érvényesülését hozza majd magával. Egyébiránt pedig a nemzeti és uniós minőség-ellenőrzési mechanizmusoknak egymást ki kell egészíteniük, mondhatni ez már nemzeti szintű, azaz egyedi stratégiai célkitűzés kell hogy legyen. Ennek mérhetősége pedig egyértelműen a minőség-ellenőrzési mechanizmus eredménye lesz, azaz hogy hatékony, biztonságos-e a külső határon folyó ellenőrzés vagy sem. Azt nemzeti szinten is el kell fogadni és fogadtatni (minden szinten, egészen a végrehajtásban érintett határőrjárárig bezáróan), hogy a minőség-ellenőrzési mechanizmusok segítik, támogatják a munkát, nem pedig úgy kell rá tekinteni, mint egyfajta „vegzőlő ellenőr-

zésre”. Ez alapvetően egyébként igazán magyar sajátosság, hiszen nálunk a szakmai ellenőrzés keretrendszere már sajnos olyan irányba ment el, amely a felelősségke-resés és a mindenáron bűnbak találása és megbüntetése hármában ki is merül (még akkor is, ha ennek az ellenkezőjét halljuk minden egyes, a témához kapcsolódó hivatalos kommunikációban). Ehhez sajnos minden feltétel is adott, hiszen az aprólékos szabályozás bármely részében van olyan elemi rész, amelybe egy jól „felkészült ellenőr” bármikor bele tud kötni. A határellenőrzést végző állomány éppen ezek miatt idegenkedik az új megoldásoktól, a folyamatok vizsgálatától. Ennek egyébként változnia kell, ehhez szemléletnek kell módosulnia, úgy is mondhatnánk, hogy stratégiai szemléletváltásra lenne szükség. Sőt! Azzal sem megyünk tévútra, ha azt jelentjük ki, hogy a rendészeti ellenőrzési rendszerben paradigmaváltásra van szükség. A nyugat-európai határrendészeti szervek esetében a nálunk ismert ellenőrzési rendszer szinte teljesen ismeretlen, ott a dolgozó szakemberek tudatilag vannak tisztában azzal, hogy azt csinálják, amit kell, nem kell attól tartaniuk, hogy lépten-nyomon ellenőrzik őket. Ez a kérdéskör természetesen nem jelen tanulmány részét képezi, viszont a minőség-ellenőrzési mechanizmus kidolgozásához mindenképpen figyelembe kell venni.

Az európai integrált határigazgatásra vonatkozó technikai és operatív stratégia éppen ezért nevesíti nemzeti szintű feladatként a nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmus létrehozását, hiszen ezen keresztül érhetjük el eredményként azt, hogy az átfogóan és alaposan elemzett nemzeti szintű sebezhetőségeket számba tudjuk venni. Ennek mindenképpen hozzáadott értéke lesz többek között egy olyan döntés-előkészítés, amely biztosítja a közös határigazgatás hatékonyságának minden körülmények közötti, elvárt szintű működését. Viszont ehhez szükséges még az is, hogy az európai szinten megfogalmazott és elfogadott stratégiai elemek mindegyike megjelenjen a nemzeti minőség-ellenőrzési rendszerben (ez utóbbi például már a fentebb írt „vegyesen európai-nemzeti szint” megjelenése).

A másodikként azonosított fő stratégiai cél a biztonságos és jól (hatékonyan) működő külső határok kérdése. E cél keretében például elvárás az állampolgárok részéről a zavartalan, törvényes és biztonságos határátlépés garantálása. Ez akkor biztosított, ha az átlépő személy nyugodt körülmények között, viszonylag gyorsan és számára megnyugtató módon lezáruló határátléptetés alanya lesz. Ehhez a hatáskörrel rendelkező szervezeteknek összehangolt tevékenységre és tökéletes helyzet tudatosságra van szüksége. Ennek „mutatója” pedig ugyancsak egy jól működő minőség-ellenőrzési mechanizmus kell hogy legyen (mármint ez a legegyszerűbb módja annak, hogy ezt figyelemmel kísérjük, és a megfelelő időben, megfelelő módon reagáljunk a bekövetkező külső eseményekre). Ennek a példának a megvalósításához ugyanis jól működő határátkelőhelyekre, tiszta környezetre, megfelelő számú átléptetést biztosító személyzetre, korszerű és gyors, a határellenőrzési tevékenység rendszerének vonalába illesztett technikai eszközre, informatikai rendszerre van szükség. Ezek rendelkezésre állása pedig legegyszerűbben csak egy folyamatosan működő kontrollmechanizmuson keresztül vizsgálhatók. De másik példaként hozhatjuk

az illegális határátlépések felderítésének kérdését is mint egyértelműen beazonosítható (és beazonosítandó) célkitűzést. Egy jól ellenőrzött határ (biztonságos határ) mutatója egyértelműen a minőség-ellenőrzési mechanizmus eredményeként definiálható. Az illegális migráció elleni fellépés (akár a zöldhatáron, akár az átkelőhelyeken) mindenképpen reaktív beavatkozást feltételez. A reaktív beavatkozás feltétele pedig a rendelkezésre állás minden szinten és körülmények között. Ennek megléte szintén egy jól kiépített minőség-ellenőrzési mechanizmuson keresztül biztosítható. Nem kell megvárnia egyetlen egy tagállamnak sem, hogy az Európai Unió minőség-ellenőrzési mechanizmusa (a schengeni értékelési rendszer) mondja meg, hogy mit kell még megtenni nemzeti szinten, hiszen adva van a lehetőség egy hatékony nemzeti minőség-ellenőrzési rendszer kidolgozására, amely elébe mehet a későbbi kritikáknak.

A képességek fenntartását (mint harmadik fő stratégiai célkitűzés) legszemléletesebben talán az oktatás hatékonyságának és megfelelőségének a mérése mutatja. Ez pedig a schengeni monitoring egyik legsarkalatosabb pontja, de nemzeti szinten a jövőbeni eseményekre való reagálás egyik sarokköve is. A Frontex stratégiája éppen ezért külön említi a képzési igényfelmérésre vonatkozó eljárás létrehozását és végrehajtását mint tervezett tevékenységi szintet a harmadik stratégiai célkitűzés keretén belül. Az Ügynökség megfogalmazása szerint a képzési igények rendszeres (és rendszerszintű) felmérése ki kell hogy terjedjen a teljes európai integrált határigazgatás egészére, mégpedig a minőség-ellenőrzési rendszer eredményeire figyelemmel. Éppen ezért kulcsfontosságú terület a képzés (mint átfogó, horizontális elem) a komplex határigazgatási szemlélet megfogalmazásánál. A képzés fontosságát hangsúlyozza továbbá az is, hogy „a képzés minőségbiztosítása az európai integrált határigazgatási koncepció egésze és minden funkció tekintetében releváns”. Ehhez stratégiaileg hozzárendelt tevékenység (tervezett fellépés), „a minőség folyamatos javítása biztosítja az operatív szükségletekre és a minőség-ellenőrzési mechanizmus eredményeire való hatékony reagálást”.¹⁹ Éppen ezért nemzeti szinten olyan minőségbiztosítási mechanizmust kell kidolgozni és alkalmazni, amelyek kiterjednek a képzés tartalmára, annak transzferálására, az oktatókra és a képzésben részt vevő más személyekre, valamint magára a képzési környezetre. Ehhez viszont olyan minőség-ellenőrzési mechanizmusra van szükség, amely képes ezt követni, és szükség esetén szükséges mértékű korrigálási irányt mutatni. Más kifejezéssel élve, a megrendelői igények folyamatos becsatornázása és érvényre juttatása a képzés során (bár ehhez kell egyértelműen és tisztán megfogalmazott megrendelői igény is).

A képzés és a képzési rendszer minőségirányítása, minőségbiztosítása és annak minőség-ellenőrzési mechanizmusa integrált/komplex felmérést és bemutatást igényelne, így itt e sorok között csak arra van kapacitás, hogy a stratégiai (el)kötelezettség és a minőség-ellenőrzési rendszer közötti összefüggések tekintetében rá-

¹⁹ Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség 2019: 3.3.3 pont.

világítson arra, hogy a teljes integrált határigazgatás vertikumát le kell fednie egy jól működő és hatékony minőség-ellenőrzési rendszernek. Nem elegendő az egyes elemek tekintetében ezen végigmenni, hanem az átfogó, horizontális elemeket is külön és egyben is vizsgálni szükséges.

Végezetül érdemes néhány szót szólni az egyes (határigazgatásba bevont) hatóságok közötti együttműködésről és annak minőség-ellenőrzési mechanizmushoz való kapcsolódásáról. A hatóságok közötti együttműködés az integrált határigazgatás alapvető működését meghatározó alapjai közül az egyik (mellette még a nemzetközi együttműködést és a hatóságon belüli együttműködést kell említeni e téren). A legfontosabb hatóságok közötti együttműködési területek az információegyesítés, információcseré, a közösen végzett kockázatelemzések eredményeinek felhasználása, a közös műveletek végrehajtása. Ezek közül az integrált határigazgatás keretén belül ki kell emelni a határrendészeti állomány tevékenységéhez szorosan kapcsolódó vámhatóságot, a migrációkezelésben érintett hatóságot, a közegészségügyi hatóságokat, valamint a bűnüldöző hatóságokat is. Ezek közös munkájának mutatója egyértelmű, hogy a minőség-ellenőrzési mechanizmus, illetve annak eredménye.

A fentiek alapján látható, hogy mind az európai uniós integrált határigazgatási stratégia, mind pedig a Frontex technikai és műveleti stratégiája kulcsfontosságú szerepet szán a nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmusoknak. Ez egy olyan intézmény kialakítását (meglétét) jelenti, amely szimbiózisban a schengeni vívmányok szerves részét képező monitoringmechanizmussal és a Frontex sebezhetőségi értékelésével, képes hatékony választ adni a jövőbeni kihívásokra, biztosítja az elvárt szintű (vagy akár annál magasabb fokú) minőségi munkavégzést a határokon. Egy jól működő nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmus professzionális szinten képes támogatni az integrált határigazgatás fenntartásában és működtetésében szerepet játszó hatóság munkáját, és „egyszerűen kipipálható feladattá varázsolhatja” a schengeni értékelő ellenőrzést. Egy jól működő nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmus nemcsak megágyaz a schengeni értékelő ellenőrzésnek, hanem állandó radarként bármikor képes beavatkozni és helyes útra terelni az adott szakmai tevékenységet. Ezek azonnali javítása, korrigálása lényegesen egyszerűbb feladatot jelentenek (nem is beszélve költséghatékonyságukról), mintha csak ötévente, a kötelező európai uniós schengeni ellenőrzési rendszerhez igazítanánk, sokszor tűzoltás-szerűen a megteendő feladatokat.

Nemzeti integrált határigazgatási stratégia és minőség-ellenőrzés

A stratégiai szemlélet magában hordozza azt is, hogy minden abban érintett szereplőnek pontosan meg kell határozni a helyét és szerepét, pontosan meg kell jelölni azt a feladatcél és azokat a folyamatokat, amelyeket majd a stratégia aprópénzre váltása során végre kell hajtania a közös cél érdekében. A többszereplős stratégiák jellemzője,

hogy a felelősség is megoszlik, nem beszélhetünk arról, hogy csak egyetlen egy hatóságot kiemelünk, amely felelős annak végrehajtásáért. Az integrált megközelítés alkalmazása a kulcsszó, hiszen a fő cél is az integrált határigazgatás végrehajtása.

Önmagában az sem elegendő, hogy megmondjuk, mit kell csinálni, hanem az útmutatáson kívül módszer(tan)t is érdemes megjelölni, illetve egyértelműen választ kell adni arra, hogyan is működik az adott rendszer, vagy hogyan kellene működnie.

Viszont az eredmények ellenőrzése érdekében mindenképpen kell egy kontrollrendszer (monitoring), azaz már stratégiaiilag meg kell fogalmazni a minőség-ellenőrzési mechanizmust. Nemcsak önmagában a stratégiát és az abban foglaltakat kell folyamatosan kontrollálni, hanem azt az adott szakmai tevékenységet is, amely megfogalmazódik a stratégiában.

A Magyarország 2018-ban elkészült és az 1471/2019. (VIII. 1.) Korm. határozattal kihirdetett Nemzeti Integrált Határigazgatási Stratégiája és ez a rendelet – igazodva a fent már többször hivatkozott integrált határigazgatási elemekhez – külön fejezetben foglalja a minőségirányítási mechanizmussal. E fejezettől függetlenül a stratégia meghatározza a határigazgatási tevékenység kapcsán működtetendő minőségbiztosítási rendszer kialakítását és fejlesztését is, és a nemzeti integrált határigazgatási rendszer elemzése során gyengességként állapítja meg, hogy a határrendészeti feladatok minőségbiztosítási rendszerének nem teljes körű a kialakítása, bár a minőség alapú működést, működtetést lehetőségként kezeli.

Külön érdekes és biztató eleme a stratégiának a 12. pontban kidolgozott szolidaritási mechanizmusok esetében megfogalmazott azon cselekvési tevékenysége, hogy a visszatéréssel összefüggésben hatáskörrel rendelkező szervek közös, átfogó ellenőrzése érdekében nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmust kell kidolgozni és alkalmazni. Ennek határideje 2021. december 31-e volt, azonban a feladatot az új stratégia megörökölte, és 2028. december 31-ig kell e feladatot megoldani.

2022-ben lépett hatályba Magyarország új, immár hat évet felölelő, némileg módosított, kiegészített Nemzeti Integrált Határigazgatási Stratégiája, amelyet az 1891/2021. (XII. 13.) Korm. határozat hirdetett ki. Alapjaiban sokat nem változott az előző időszak rövid, két éves stratégiai dokumentumához képest, néhány újabb feladattal gazdagodott, és némi feladat már nem jelent meg az elmúlt időszakból, akár annak végrehajtása, akár okafogyottsága miatt (és ez a minőségügy szempontjából is érdekes kérdéseket vet fel).

Ami viszont változatlanul tovább élt, az a stratégia – annak mellékleteként megjelenő cselekvési tervben pontokba szedett – célkitűzések voltak. Ezek alapján Magyarország Kormánya elkötelezte magát amellett, hogy kormányzati szinten ki kell alakítani a határigazgatással összefüggésben hatáskörrel rendelkező szervek közös minőség-ellenőrzési mechanizmusát, és a visszatéréssel összefüggésben hatáskörrel rendelkező szervek közös, átfogó ellenőrzése érdekében nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmust kell kidolgozni és alkalmazni.

Mindkét stratégiában (már mint a korábbi két évre szólóban és az új, hat éves koncepcióban) a minőség-ellenőrzési mechanizmust nagyléptékben (szó szerint „stra-

tégiai szinten”) tárgyalja csak, úgy is mondhatjuk, hogy azt „nem kezeli a helyén”. A jelenlegi nemzeti ellenőrzési rendszert mutatja be, ahol egyébként a Belügyminisztérium égisze alatt működő és kormányközi Határellenőrzési Munkacsoport felelősségét taglalja, de a minőség-ellenőrzés nem az ellenőrzés!²⁰ És ez azt is jelenti, hogy a minőségügy valós lényege nem magát az ellenőrzést mint szakmai munkafolyamatot takarja. Maga a bemutatott rendszer közel nem az a minőség-ellenőrzési mechanizmus, amely az európai uniós ellenőrzési mechanizmusra vonatkozó dokumentumaiból és a Frontex korábban tárgyalt stratégiájából levezethető lenne. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a viszonylag rövid fejezetből kitűnik az a logika, amelynek keretében kell majd kidolgozni a végleges nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmust.

Itt szükséges kiemelni, hogy Magyarország Nemzeti Integrált Határigazgatási Stratégiája külön fejezetben kezeli a fentiekben részletezett folyamat minőségbiztosítását, valamint a határrendészetben alkalmazandó felszerelések eszköz- és módszerspecifikus követelmények szerinti minősítését (eszköz minőségbiztosítás).²¹ Utóbbi esetében a határellenőrzés fejlesztési igényeinek tudományos megközelítésen is alapuló végrehajtási igényét a *Modern technológiák alkalmazása és kutatásfejlesztés* című fejezet 52. pontjában megfogalmazott feladat foglalja össze, amely szerint „ki kell dolgozni a határrendészeti célú eszközminősítés eszköz- és módszerspecifikus követelményrendszerét és minősítési rendszerét”.²² Ez azonban jellege miatt nem vonható egy tekintet alá a tanulmányban tárgyalt folyamat-minőségbiztosítással, hovatovább nem minőség-ellenőrzési kérdés. A nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmus kidolgozására a Határigazgatási és Vízümpolitikai Eszköz tematikus forrásainak keretében megvalósított 101102709 – HSQA azonosító számú, „Magyar, szlovák minőségbiztosítási mechanizmus kidolgozása a határigazgatás területén” elnevezésű projektben kerül sor, várhatóan 2025. II. negyedévére

Konklúzió helyett

Minden jel arra mutat, hogy a tagállamoknak ki kell alakítaniuk saját nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmusukat (amint azt egyébként a helyzet diktálja, és csak a döntéshozók igény szintjén és érdekeltségén múlik). Ez nemcsak könnyen levezethető az európai uniós szabályokból (*schengen acquis*), hanem belátható, hogy jól felfogott érdek egy ilyen működtetése. Egy jól kialakított minőség-ellenőrzési mechanizmus egyfajta prevenció/önvédelmi reakció is lehet: az integrált rendszerünk erősítésével és a folyamatok letisztításával elébe mehetünk a schengeni monitoring-mechanizmus

²⁰ NARDAI 2003: 32.

²¹ 1891/2021. (XII. 13.) Korm. határozat 10. fejezet: Modern technológiák alkalmazása és kutatásfejlesztés.

²² Az eszköz-minőségbiztosítás kidolgozása a határrendészeti kutató, fejlesztő és eszközminősítő intézményként létrehozandó Határrendészeti Innovációs Program (HIP) keretében valósul meg, amelyet a Határigazgatási és Vízümpolitikai Eszköz Program Plusz éves fejlesztési keretének megállapításáról szóló 1184/2022. (III. 28.) Korm. határozat HAVE Plusz – 1.3.1 jelű pályázati kiírása fog támogatni.

által esetlegesen feltárható hiányosságoknak. Az sem kérdés számukra, hogy nem egyfajta monitoringtípusú megközelítésről van szó az új nemzeti minőség-ellenőrzési mechanizmus kialakítása során, hanem egyértelműen stratégiai megalapozottságú minőség-ellenőrzési rendszerről.

Érdemes továbbá figyelembe venni, hogy az európai uniós monitoringmechanizmus egy bejáratott, bár sokszor sematikus leegyszerűsítésekre épülő rendszer, amely a tagállamok (és nem is beszélve a központi igazgatás helyét és szerepét betöltő Bizottságról) számára elfogadott standard. A minőség mint elvárás évtizedek óta a „társadalom és a gazdaság minden egyes elemét az egyéntől a termelő és szolgáltató vállalkozásokon keresztül a közszolgáltatásokig áthatja”.²³ Nem kérdés továbbra már, hogy a határellenőrzési területen is szükség van jól működő és hatékony nemzeti, stratégiai alapon nyugvó minőség-ellenőrzési rendszerre.

Irodalomjegyzék

- BALLA József –VÁJLOK László (2022): A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének tér-sége – Schengeni együttműködés. In ÖRDÖGH Tibor (szerk.): Az Európai Unió szakpolitikai rendszere. Budapest: Ludovika, 299–314.
- Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség (Frontex) (2019): *Az európai integrált határigazgatásra vonatkozó technikai és operatív stratégia*. Varsó.
- HUSI Géza szerk. (2006): *Arendőri munka minőségfejlesztésének alapjai*. Nyíregyháza: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányság.
- KOPASZ Árpád (2002): A magyar rendőrség minőségfejlesztési programja. *Belügyi Szemle*, 50(8), 3–25.
- NARDAI László (2003): A minőségirányítási rendszer vagy minőségközpontú irányítási rendszer? *Magyar Minőség*, 12(4), 32–33.
- Melléklet a következőhöz: A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak és a Tanácsnak – Eredményjelentés az európai migrációs stratégia végrehajtásáról, Brüsszel, 2018. március 15. 7199/18., COM(2018) 250 final – Annex 6
- TEKE András (2007): Miért a minőség? Minőségfejlesztés és minőségirányítás a Határőrségnél. *Határrendészeti Tanulmányok*, 4(1), 32–69.
- TEKE András (2019): „Stratégiaiul” is ugyanazt jelenti? *Határrendészeti Tanulmányok*, 16(4), 123–147.
- TEKE András (2021): A rendészet/rendvédelem tartalmi és funkcionális megjelenítése a magyar (nemzeti) biztonsági stratégiákban/stratégiai dokumentumokban (1993–2020). *Határrendészeti Tanulmányok*, 18(3), 84–132.
- TOPÁR József (2014): Minőségmenedzsment rendszerek szerepe a szervezetek működésében (lehetőségek és gondok). *Magyar Minőség*, 23(3), 11–19.
- VERESS Gáborné – VERESS Gábor (2005): A rendőrségi tevékenység minőségmenedzsmentje. *Belügyi Szemle*, 53(4), 13–31.

²³ TOPÁR 2014: 11.

Jogforrások

- 1471/2019. (VIII. 1.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Integrált Határigazgatási Stratégiájáról
- 1891/2021. (XII. 13.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Integrált Határigazgatási Stratégiájáról
- 1184/2022. (III. 28.) Korm. határozat a Határigazgatási és Vízumpolitikai Eszköz Program Plusz éves fejlesztési keretének megállapításáról
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1624 rendelete az Európai Határ- és Parti Őrségről és az (EU) 2016/399 európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 863/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, a 2007/2004/EK tanácsi rendelet és a 2005/267/EK tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről
- Az Európai Határ- és Parti Őrségről, valamint az 1052/2013/EU és az (EU) 2016/1624 rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1896 rendelete A Tanács (EU) 2022/922 rendelete a schengeni vívmányok alkalmazását ellenőrző értékelési és monitoringmechanizmus létrehozásáról és működéséről, valamint az 1053/2013/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről

Egyéb források

- A Határőrség stratégiája a schengeni egyezményhez való teljeskörű csatlakozásig és a csatlakozást követő közvetlen időszakra.* Határőrség Országos Parancsnoksága, 2005.
- Belügyminisztérium Európai Együttműködési Főosztály (2018a): *Jelentés a 2018. július 18-án megtartott Schengen Szakértői Bizottság üléséről*, 2018. július 18.
- Belügyminisztérium Európai Együttműködési Főosztály (2018b): *Jelentés az európai technikai és műveleti integrált határigazgatási stratégia kapcsán szervezett egyeztetésről*. Varsó, 2018. július 31.
- Jelentés kiküldetéséről: Részvétel képzésen, az integrált határigazgatás tárgykörében. Varsó, 2018. április 9–13., ügyiratszám: 29000/923862018. ált.
- Országos Rendőr-főkapitányság (2011): *Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv határrendészeti szakmai stratégiája (2012–2017)*. 29000/28714/2011. Ált.

ABSTRACT

Quality and Border Control in an EU Strategic Approach

László VÁJLOK, Attila VEDŐ

One of the prerequisites for the successful operation of the revenue-oriented market segment is the production and distribution of products of high quality at all levels and of the quality expected by customers (stakeholders and interested parties). This is guaranteed by the establishment and operation of long-established quality control mechanisms. These mechanisms not only serve as a guarantee of quality assurance, but also facilitate the production and sales process (ensure the quality of service). The question arises as to which areas in law enforcement (which cannot be compared to revenue-oriented market players) can be based on a quality control system based on a measurable method to ensure a high level of operation.

Keywords: *quality control, quality assurance, Schengen, border control, evaluation mechanism*

Integrált beléptetési konténer tervezése építőipari környezetben

HORVÁTH Tamás,¹ TISZOLCZI Balázs Gergely²

Az építőipar bővülése az utóbbi években jelentős terhet rótt az egyes kivitelezések vagyoni szolgálatára, a be- és kiléptetések rendjére, a szállítások szakszerű ellenőrzésére. Nem ritka az a helyszín, ahol a reggeli munkakezdésnél 300-400 főt szükséges beléptetni, elvégezve a munkára való alkalmasság ellenőrzését és az alapvető munkavédelmi feltételek (például egyéni védőeszközök megléte) vizsgálatát is egy olyan környezetben, ahol a belépni szándékozó munkavállalók együttműködése nem minden esetben kifogástalan. További feladatot nehezítő körülmény, hogy e tömeg viszonylag rövid időn belül szeretne belépni, majd a munka végeztével kilépni. Mint minden ellenőrzés, természetesen a be- és kilépések is időigényesek, ami a belépési pont üzemeltetője részére feszült helyzeteket teremt, különösen közelgő átadási határidők esetén. A feszültség csökkentése, a vagyoni munkájának támogatása, a megrendelői, kivitelezői érdekek érvényre juttatása okán jól felszerelt, a legújabb NAV-szabályozással is kompatibilis belépési pontot kell létrehozni, amely mindkét közreműködő partner - megrendelő és vállalkozó - alapérdeke. A cikkünkben egy ilyen belépési pont tervezéséről osztjuk meg tapasztalatainkat.

Kulcsszavak: építőipar, biztonság, vagyonvédelem, belépési pont, vagyoni örök

Bevezetés

A nagy építőipari boom már évek óta tart Magyarországon, miközben, illetve mi alatt a személy- és vagyoni szakma évről évre nehezebb helyzetbe került, mert a korábban vagyoniként dolgozó munkatársak a jobb kereset reményében visszamentek az „eredeti” szakmájukba dolgozni, így a vagyonvédelemmel, első sorban élőerős őrzéssel foglalkozó társaságok erős fluktuációval kénytelenek szembenézni, ami a stabil és minőségi szolgáltatások számára akadályt jelent. Jelen cikknek nem tárgya a humán erőforrásokkal való gazdálkodás kérdése, de a létszám és sok esetben a kompetenciahiány problémája indukálja a szükséges erőfeszítéseket olyan technológiai megoldások minél szélesebb körű implementálására, amelyek kiemelkedően felhasználóbarátok és minden tekintetben támogatják a szolgálatot tel-

¹ Adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék; KÉSZ Csoport, fizikai biztonsági és csalásmegelőzési vezető; e-mail: horvathtam@uni-nke.hu

² Adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék; KÉSZ Csoport stratégiai biztonsági vezető; e-mail: tiszolczi.balazs.gergely@uni-nke.hu

jesítő vagyönörök, illetve más, biztonsággal megbízott személyek (például építőipari munkavédelmi koordinátor) munkáját. A cikkben nem célunk teljeskörűen lefedni az építőipari kivitelezési helyszínek vagyönvédelmi technikai támogatásának sajátosságait, arra a területre koncentrálnunk, amely a legnehezebb feladatot és az egyik legnagyobb biztonsági kockázatot jelenti a terület számára: a személyforgalom, a ki- és beléptetés megfelelő biztosítása.

A biztonsági kockázatokról általában

Építőipari projektek tekintetében, mint más sok esetben,³ az első találkozás a belépni szándékozó munkavállalókkal, vendégekkel, illetve a beszállításra váró anyagokkal, eszközökkel az építési területre való bejutást biztosító belépési pontnál lesz. A különböző építési vállalkozások más-más módon kezelik a munkavállalókat, alvállalkozókat, azonban azt kijelenthetjük, hogy a munkaterületre való belépés, beléptetés előtt a vagyönöröknek meg kell győződnie róla, vagy részt kell venniük annak ellenőrzésében, hogy a belépni szándékozó munkavállaló:

- személye azonosítható, az előre megadott munkavállalói listán a neve szerepel;
- foglalkozás-egészségügyi vizsgálata érvényes;
- az adott munkaterületre érvényes munkavédelmi és tűzvédelmi oktatáson igazolhatóan részt vett;
- jól láthatóan biztonságos munkavégzésre alkalmas állapotban van;
- az egyéni munkavédelmi eszközökkel rendelkezik, azokat használni képes (védősík, láthatósági mellény, védőlábbeli).⁴

A fentiekben meghatározott alapfeladatok szakszerű végrehajtása folyamatos koncentrációt igényel a vagyönöröktől, a konfliktuskezelés pedig meghatározó lehet a beléptetés folyamatában. A lehetséges fluktuáció ismeretében célszerű szakmai együttműködés keretében együttműködni a komplementer rendszet egyéb szereplőivel. (Rendészeti Feladatokat Ellátó Személyek).⁵ Különösebben nem szükséges indokolni, hogy a belépni szándékozó munkavállalók azonosításához a személyi igazolvány és papíralapú rögzítés tömegében már nem használható, ugyanis egyes kisebb építkezések kezdeténél 50-60 fő napi szintű be- és kiléptetése szükséges, amelynél 2-3 perc minimálisan szükséges egy-egy fő azonosításához, a meglévő dokumentáció meglétének ellenőrzéséhez és a belépés regisztrációjához. Ezekkel az adatokkal számolva már az építkezés kezdeti szakaszánál 180 perc alatt juthatna át szakszerű ellenőrzés mellett a belépési ponton 60 ember, amibe nem értjük bele az esetleges alkoholszondázathoz szükséges időtartamot.

³ LIPPAI-THIEME-Eső 2020: 75–95.

⁴ Előfordulhat, hogy az első belépésnél nem közvetlenül munkaterületre lépnek be a munkavállalók, így az egyéni védőeszközök viselését nem minden esetben lehetséges és szükséges megkövetelni.

⁵ KARDOS 2018: 105–125; LIPPAI-CSABA 2021: 5–19.

Azonnal látható, hogy a beléptetést gyorsítani kell, amely automata, a vagyonőrök ellenőrzése, felügyelete mellett működő beléptetési rendszerrel lehetséges, és amelynek áteresztő képessége mindig az adott projekt tervezett létszámához igazított. Összehasonlításképpen, egyetlen mechanikus forgóvilla, szakszerű telepítés és megfelelő program esetén, egyetlen perc alatt 15-17 fő beléptetését képes biztosítani. Amennyiben a támogató folyamatok eredményeképpen minden munkavállaló megfelelő, előre regisztrált azonosítóval rendelkezik a rendszerben, a beléptetési idő 60 főnél problémamentes esetben 3-4 percre rövidül, a különbség több mint szignifikáns.

A hatékony be- és kiléptetésnél felmerülő legfontosabb biztonsági kockázatok közül a vagyonőrök számára folyamatos koncentrációt igénylő feladat a teljesség igénye nélkül az alábbiak kiszűrése:

- jogosultság nélküli belépési kísérletek felfedése;
- nem saját azonosítóval történő belépési kísérletek azonosítása;
- munkára nem alkalmas állapotban történő belépési kísérletek megakadályozása;
- megakadályozni a belépni szándékozó személy közbiztonságra veszélyes eszközt/eszközök bevitelét az építési területre;
- megakadályozni annak a munkavállalónak munkaterületre való beléptetését, aki nem teljesítette az előírt munkavédelmi feltételeket;
- megakadályozni a belépését annak a munkavállalónak, akinek nincs, vagy nem teljes az egyéni védőeszközökkel való felszereltsége;
- alkalmassági feltétel az egyszerre több feladat elvégzésének szükségessége, a figyelem megosztásának igénye.

A felsorolt, korántsem teljes körű listából már belátható, hogy a megfelelő technológiai támogatás nélkül a vagyonőri munka szakszerűen és hatékonyan nem végezhető el, a biztonsági kockázatok nem kezelhetők.

Integrált belépési pont, a megoldás

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján, a különböző méretű építési projekteken lévő belépési pontok telepítőjeként és üzemeltetőjeként arra a következtetésre jutottunk, hogy szükség van egy olyan beléptetési technológiára, amely a feltárt szakmai kockázatok kezelése mellett számos olyan szempontnak is megfelel, amelyek egyrészt jogszabályi előírásokból, másrészt gazdasági és vállalati fenntarthatósági követelményekből származnak. A tervezési megfontolásokat az alábbiak szerint csoportosítottuk:

- a technológia kompakt legyen, támogassa a gyors és egyszerű telepíthetőséget;
- feleljen meg a beléptetés létszámának, az elhelyezési környezet adottságainak;

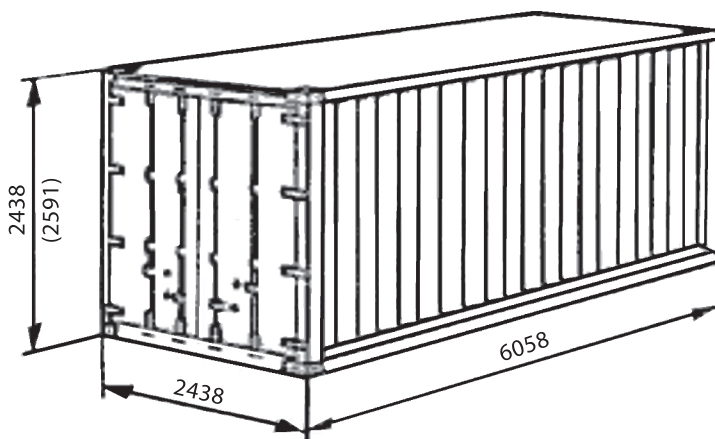
- rugalmasan telepíthető kialakítással rendelkezzen, amely a szükséges és indokolt mértékben alkalmazkodni képes az építési terület sajátosságaihoz, geometriájához, a telepítés iránya ne befolyásolja a funkcionalitást;
- biztosítson automata támogatást a munkavédelmi feladatok elvégzéséhez (egyéni védőeszköz automatikus felismerése, automatikus alkoholszondás ellenőrzés lehetősége);
- legyen a hatályos adatvédelmi szabályzásokkal összhangban (például az adatvédelmi, személyiségi jogi előírásoknak is megfelelő kényelmes, szeparált, perszonalizált tér a vagyonszármazéki szempontú vizsgálatoknak, az elektronikus biztonságtechnikai rendszerek adatkezelési megfelelőisége);
- csökkentse az őrszemélyzet leterheltségét és létszámát, például vonalátlépés-felügyeleti technológia alkalmazásával adjon riasztásjelzést a megkerülési kísérletekről vagy a csatolt sorompó megkerüléséről;
- feleljen meg az úgynevezett „üvegkapu” rendeletnek,⁶ amely szerint meghatározott értékhatárt elérő építési tárgyú közbeszerzési eljárásokban az építőipari cégeknek naprakészen kell rögzíteni és nyilvántartani az építési területre munkavégzési céllal belépő személyek adatait, biztosítani kell az adatok automatikus átadását a Kormány által kijelölt szolgáltatóknak;
- a konténer zárt tereiben elhelyezett technikai eszközök működőképességének folyamatos biztosítása (az építőipari kivitelezéseket főként a kezdeti időszakban jellemző mostoha körülmények ellenére, minden környezetben, akár szélsőséges időjárási körülmények közt az összes biztonságtechnikai eszköznek megbízhatóan működni kell);
- beléptetőrendszer tekintetében széles körben támogasson azonosítási megoldásokat;
- feleljen meg a munkavédelmi törvényben, a végrehajtására kiadott rendeletekben, továbbá az Országos Tűzvédelmi Szabályzatban és a vonatkozó Tűzvédelmi Műszaki Irányelvekben foglalt előírásoknak;
- támogassa a vállalati ESG,⁷ fenntarthatósági szempontokat;
- feleljen meg az információbiztonsági, informatikai biztonsági és működés-folytonosságra vonatkozó követelményeknek;
- megfelelően tükrözze az egységes vállalati arculatot;
- a konténer külső felületére a lehető legkevesebb technikai eszközt szereljenek fel, hogy az áthelyezés, az üzemben kívüli tárolás esetén a szállítás ne okozzon műszaki problémát;
- fontos tervezési alapelv volt annak biztosítása, hogy a konténer áthaladó forgalmat biztosító felületei, mindkét oldalról, könnyen lezárhatók, lefedhetők legyenek a szállítás és üzemben kívüli tárolás esetén.

⁶ 707/2021. (XII. 15.) Korm. rendelet.

⁷ ESG: environment, social, governance – környezet, szociális (társadalmi), irányítás.

A kompaktság, illetve a gyors és egyszerű telepíthetőség indokolta, hogy a tervezés során ne különálló részegységek telepítésében gondolkodjunk, hanem legyen egy olyan befoglaló technológia, amely önmagában képes integrálni az összes szükséges biztonságtechnikai, illetve erős- és gyengeáramú berendezést működtető és adatátviteli (kommunikációs) hálózatot. Választásunk egy szabványos méretekkel rendelkező (6 m hosszú, építőiparban is használt elnevezése: „20 lábas konténer”), emelőszerkezetekkel mozgatható felvonulási konténerre esett. A kiválasztott gyártó a konténer egy fém keretként kezdi előállítani, majd az oldalakat, a belső elválasztó paneleket a felhasználói igények szerint építi fel. A szabványos konténerkialakításra mutat példát az 1. ábra.

Generális tervezési igény volt, hogy lehetőleg a külső szerkezetre szerelt installációk elhelyezését úgy alakítsuk ki, hogy azok bontása nélkül is lehetővé tegye az emelőszerkezetek a konténer emelési pontjaihoz való csatlakoztatását. A gépészeti vezetékek és csatlakozások kialakításának és elhelyezésének módja biztosítsa, hogy az építési projekt megnyitásától kezdődően a villamosenergia-ellátás a már meglévő villamos hálózatról, vagy annak hiánya esetén aggregátorról megoldható legyen, a beépített kommunikációs eszközök közvetlen széles sávú internet vagy mobilhálózati kapcsolattal azonnal csatlakoztathatók legyenek, és valamennyi, a biztonsági kockázatokat kezelő technikai eszköz beépítéséhez szükséges vezérlő és jelző hálózatot a rendszer alapkiépítésben már tartalmazza.

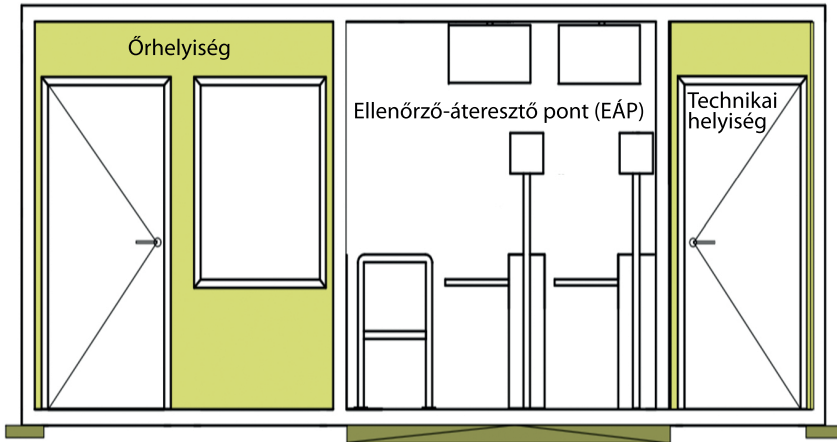

1. ábra: 20 lábas konténer méretei mm-ben

Forrás: www.logsped.hu/kontener.htm

Alaprajzi és gépészeti megfontolások

A szabvány, 20 lábás konténerkeretben kivitelezett integrált belépési pontba annak két oldalán őrszolgálati helyiséget, technikai, illetve raktárhelyiséget terveztünk, megterveztük továbbá a beléptetéshez szükséges, egyszerre egy személy áthaladását lehetővé tévő, az áthaladást akadályozó szerkezetek telepítéséhez szükséges szabad űrméretet. Az áthaladást gátló eszközöknek ejtőkaros, mechanikus működtetésű forgóvillarendszereket terveztünk.

2. ábra: Őrkonténer homlokzati rajz

Forrás: KÉSZ Csoport, saját tervezés, tervező: Márton Márk, okl. biztonságtechnikai mérnök

Az egyes helyiségek és terek funkcióit az alábbiakban határoztuk meg.

Őrszolgálati helyiség: A beléptető konténer leválasztott, klimatizált, elzárt, védett része, ahol az őrszolgálatot teljesítő élőerős szolgálat a szolgálati ideje alatt a vagyoni tevékenységgel összefüggő napi munkavégzést folytat. Felügyeli és ellenőrzi a szabályszerű személy- és teherbejárat be- és kiléptetését, a szabályszerű anyagszállítást, valamint a telepített biztonságtechnikai eszközök végpontjait.

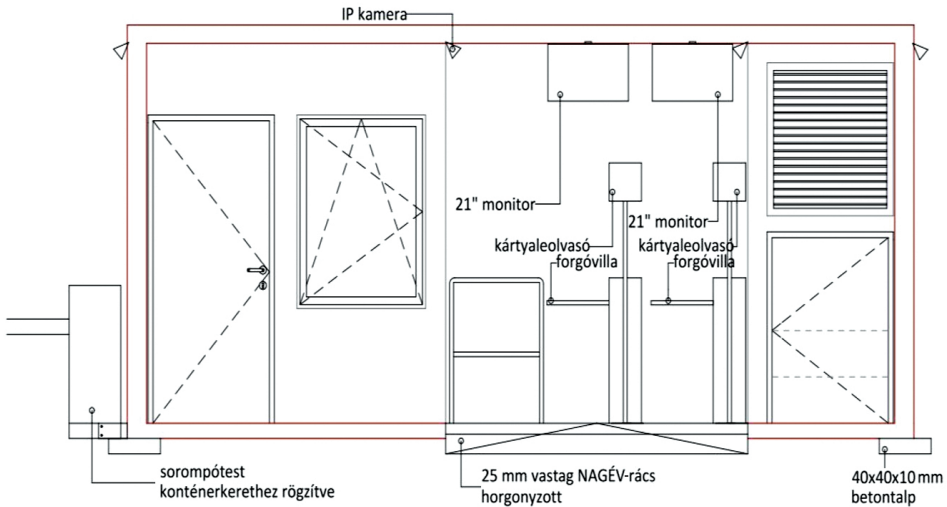
Ellenőrző-áteresztő pont (EÁP): A beléptető konténer azon nyitott, fedett része, ahol az érkező és távozó személyek ellenőrzött belépése biztosított, továbbá élőerővel felügyelt és elektronikus beléptető, videómegfigyelő és automatikus alkoholszonda-rendszerrel ellátott.

Technikai helyiség: A beléptető konténer leválasztott, klimatizált, elzárt, védett része, ahol a konténer technikai eszközeinek (gyengeáramú hálózat) kifejtése, biztonságtechnikai rendszerek központjainak helye szakszerűen biztosított.

Raktárhelyiség: Az őrszolgálat továbbá a technikai rendszereket telepítő/karbantartó/javító személyek részére kialakított, a technikai helyiségtől leválasztott, elzárt, védett tároló.

A konténer alaprajzi elrendezésének, illetve gépészeti és erősáramú kialakításának tervezésénél az alábbi megfontolásokat követtük:

- Az univerzális telepíthetőség okán a nyílászárók elrendezését úgy alakítottuk ki, hogy bármilyen irányú telepítés esetén funkcionális legyen.
- Szintén az univerzális telepíthetőséget szem előtt tartva a háromfázisú betáplálási pontok kialakítása a konténerház felső részén lehetővé teszi a konténer mind a két rövidebb oldaláról történő villamos megtáplálását.
- A személybeléptetés mellett az építőipari területeken gyakran gépjárművek ellenőrzött áteresztését is szükséges megvalósítani.⁸ Ezt célszerű úgy megtenni, hogy az őrszolgálat kompakt módon, egyetlen helyről felügyelhesse a két műveletet. A beléptető konténer elektromos és gyengeáramú hálózata ezért lehetővé teszi, hogy szabvány ipari gyorscsatlakozók segítségével a konténer „rövidebb” oldalán a gépjárműforgalom szabályzására esetlegesen letelepítendő sorompótesteket megtápláljuk. A beléptető konténerhez mechanikailag rögzíteni szükséges a sorompótestet, ehhez tartókonzol tervezése történt. A sorompótest csatlakozását a 3. ábra szemlélteti.

3. ábra: Homlokzati rajz a sorompótest csatlakoztatásával

Forrás: KÉSZ Csoport saját tervekoncepciója alapján, tervező: Lehoczki Zsolt, bim.Group Kft.

- A minden napszakban való használhatóság követelményeit szem előtt tartva, a beléptető konténer közvetlen környezetének megvilágítására a konténer felső vázrészének négy sarkára sarkonként 1-1 db kültéri, IP-védelemmel rendelkező, állítható, mozgásérzékelővel rendelkező LED-reflektort terveztünk (min. 20W).

⁸ TÓTH-KOVÁCS 2013.

- Az Országos Tűzvédelmi Szabályzatról szóló 54/2014. (XII. 5.) BM rendelet (OTSZ) előírásai alapján a villamos vagy gépészeti szerelvényt tartalmazó konténereknek meg kell felelniük az épületekre vonatkozó követelményeknek. Fontos tervezési szempont volt, hogy a konténer tekintetében olyan műszaki paramétereket határozzunk meg, amelyek ki tudják elégíteni az OTSZ-ben meghatározott tűzvédelmi létesítési követelményeket.⁹ A kialakítást, a működés jellegét, a telepítési szcenáriókat figyelembe véve a két legfontosabb szempont a tűzeseti szerkezeti állékonyosság meghatározása (kiválasztási kérdés) és a személyek biztonságos menekülését lehetővé tevő kialakítás megtervezése volt. A legtöbb telepítési forgatókönyv alapján a beléptető konténeren keresztül történő, tűzeseti, kifelé haladás az OTSZ-ben a kiürítés biztosítására szolgáló átmeneti védett tér elhagyásaként értékelhető, és mint ilyen, nincs konkrét számszaki követelmény az áteresztőképességre vonatkozóan. Ennek ellenére előfordulhat olyan, főleg belvárosi, úgynevezett foghíjtelken való beépítés esetén, hogy a konténer menekülési útvonalat képez. A menekülési útvonalak tekintetében az OTSZ a menekülési létszám függvényében határozza meg a kiürítési útvonal legkisebb szabad szélességét méterben. Az általunk tervezett műszaki installáció a hasonló méretű építkezéseken szerzett gyakorlati tapasztalatok alapján átlagosan számolt menekülési létszám tekintetében ennek az előírásnak megfelel. A gyakorlatban a határoló kerítések őrszolgálat általi megnyitásával és/vagy a telepített gépjármű-beléptető sorompórendszer nyitott állapotba helyezésével tovább tudjuk támogatni a kiürítési folyamatot. Az áteresztő rendszereket vezérlő és az energiaellátásukat biztosító kábelek elvezetését úgy oldottuk meg, hogy azok nem jelentenek botlásveszélyt a menekülési útvonalon, a konténer járófelülete és a talajszint közti szintkülönbség áthidalására alacsony lejtésszögű (4%) csúszásmentes rámpát terveztünk. 1,90 m magasság alatti területek sehol nincsenek a menekülési útvonalon, a monitortartó konzolok alsó peremét is e magasság fölé terveztük. Bár ennél az elhelyezési létszámnál nem kötelező, de az őrszolgálati helyiség ajtaja a menekülés irányába nyílik.
- Az OTSZ előírása alapján a beléptetőrendszerek kiürítést nem akadályozó kialakítását biztosítani kell. Ezzel összhangban a kiürítés műszaki követelményeit tartalmazó TvMI 2.5:2022.06.13. számú Tűzvédelmi Műszaki Irányelv (TvMI) meghatározza a beléptetőkapuk részletes követelményeit. E beléptetőkapuk helyi vészeseti nyitásáról minden esetben gondoskodni kell. Alapesetben a vésznyitót a beléptetőkapun vagy annak közvetlen közelében, mindenki által jól látható és elérhető pozícióban kell elhelyezni, amely előírásnak a forgóvillatestre való telepítéssel kell megfelelnünk. A maximális biztonságra való törekvésünk okán ettől eltérő pozícióban is elhelyeztünk vésznyitót az őrszol-

⁹ Természetesen a használati szabályok betartása is kiemelten fontos, de ezek ismertetése nem képezi a jelen cikk témáját.

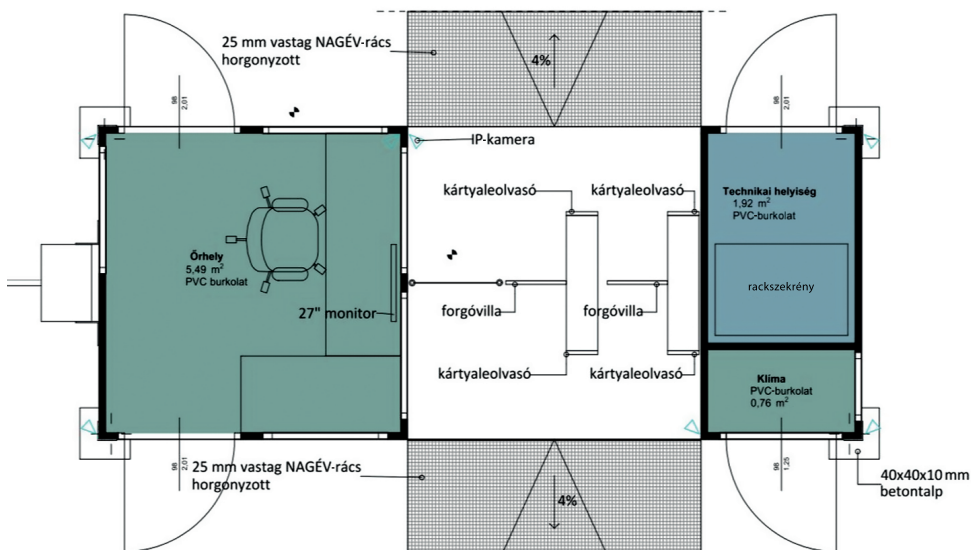
gálati helyiségben, ahonnan közvetlen rálátás van a beléptetőkapura, és a felügyeletet ellátó személyek jelenléte folyamatosan biztosított.

- Az őrkonténer irodahelyiségében a munkavédelmi törvényben (1993. évi XCIII. törvény) és a végrehajtási rendeletekben meghatározott munkakörülmények biztosítását tartottuk elsődlegesnek, így a világítás, hűtés, fűtés, megfelelő hőmérsékletű ivóvíz számára teremtettünk elhelyezési lehetőséget. (Az egyéb szociális igények kiszolgálását az építkezés területén nagy mennyiségben elhelyezett mobil WC-egységekkel van lehetőség biztosítani.) A beléptető konténer padlózatának és közlekedési útjainak meg kell felelnie a munkavégzés jellegének és az ebből fakadó tisztítási követelményeknek, a várható legnagyobb igénybevételnek. A felületüket csúszásmentesre, egyenletesre, botlás- és billenésmentesre terveztük. Elvárás volt, hogy a beléptető konténer (őrhelyiség, beléptetési pont, technikai helyiség) természetes és mesterséges megvilágítása elégítse ki az ott munkavégzéshez, biztonságos beléptetéshez megfelelő világításra vonatkozó követelményeket, továbbá elégítse ki a biztonsági világítás követelményeit. Az őrszolgálati helyiségben legalább 500 lux megvilágítást terveztünk, amit a konténer általános világítása és a helyi világítás biztosít. A színhőmérsékletnél figyelembe vettük a 24 órás munkavégzés követelményeit, a zavaró hatások kiküszöbölése érdekében kerültük a hideg színeket és a stroboszkóphatást kiváltó eszközök telepítését. Maga a konténertest és így annak belső hőmérséklete a telepítési helyszínek és a konténer anyaga miatt nagymértékben melegszik, a nem megfelelő hőmérsékletnél a szolgálat figyelme lankad, munkavégzési hatékonysága csökken. A hőmérséklet szabályozását a telepített split klíma biztosítja, amellyel eleget teszünk a munkahelyek munkavédelmi követelményeinek minimális szintjéről szóló 3/2002. (II. 8.) SzCsM-EüM együttes rendeletben a könnyű fizikai munkához kapcsolódóan elvárt hőmérsékleti és légáramlási sebességre vonatkozó követelményeknek.
- A technikai helyiségben koncentráltan telepítendő eszközök számára a működéshez megfelelő tisztaságú környezet, hőmérséklet és ezzel együtt a páratartalom biztosítása a működtetésük alapfeltétele. A kiemelkedően poros környezet, a közvetlen napsütés, az esetenkénti nagy hideg nem befolyásolhatja a műszaki berendezéseink működését, ezért célul tűztük ki, hogy -30 °C és $+50\text{ °C}$ között a rendszereknek működőképesnek kell lennie. Ebben az általunk önkényesen kijelölt hőmérséklet-tartományban (az ipari eszközöknél nem ritka a -40 °C és $+70\text{ °C}$ az elfogadott működési tartomány) képesek leszünk biztosítani a magyarországi építőipari kivitelezéseken előforduló szélsőséges hőmérsékleti tartományokban is a megfelelő működést a zárt helyiségekben telepített légkondicionáló berendezésekkel és a helyiségeken belül a biztonságtechnikai eszközök IP65 védettségű rackszekrényben való elhelyezésével.
- Az őrkonténer szünetmentes villamosenergia-ellátása meghatározó feladat, ugyanis az alternatív beléptetési folyamat (manuális ellenőrzés és archiválás) bizonyos belépői létszám felett már racionálisan a hosszú végrehajtási idő miatt

nem megoldható, ezért legalább bizonyos szűkített technológiai körben (egyetlen forgóvilla, esetleg a sorompó, néhány kamerával), de biztosítani kell az ideiglenes áramellátást az őrkonténer részére. Ez hosszabb távon lehet aggregátor (előre kiépített csatlakozással), rövidebb időn keresztül pedig egy megfelelően méretezett statikus, szünetmentes (akkumulátoros) tápegység. A szünetmentes energiaellátás ezenfelül elvárás az „üvegkapu” rendeletben meghatározott helyszíni felügyeleti (HFE) modul tekintetében. A kiválasztott eszközök olyan szünetmentes tápegységen keresztül tápláltak, amely túlfeszültség-védelemmel is ellátott. (Megjegyzés: érdemes meggondolni a már telepített őrkonténer tetejére egy napelemes villamosenergia-ellátó rendszer telepítését, azonban a sérülékenysége miatt utólagos telepítésben lehet gondolkodni. Raktározás esetén a napelemeket, a tartószerkezetet külön kell tárolni, megóvni. Az adott területen néhány kW teljesítményű napelemes rendszer telepíthető, amely egy akkumulátoros egységgel az őrkonténer szigetüzemű villamosenergia-ellátását képes lehet biztosítani.)

- A tervezés során nagy jelentőséget tulajdonítottunk annak a ténynek, hogy az őrkonténereket emelőgépekkel kell mozgatni, a tárolásuk során egymás mellé és egymásra is kerülhetnek, ezért a légkondicionáló egység kültéri egységének vagy egységeinek is a konténer keretein belül kell lennie.

A fejezetben foglalt tervezési elveknek megfelelő alaprajzi kialakítást az alábbi, 4. ábra szemlélteti.

4. ábra: Alaprajzi elrendezés

Forrás: Lehoczki Zsolt, a bim.GROUP Kft. építész tervezőjének munkája

Alkalmazott biztonságtechnikai rendszerek

A beléptető konténerben telepítendő technikai eszközök, biztonságtechnikai rendszerek integrált módon¹⁰ képesek az adott építőipari projektre való beléptetést minimális vagyoni közreműködés, de folyamatos felügyelet mellett biztosítani. A megoldásban elektronikus beléptetőrendszert, elektronikus megfigyelőrendszert (kamerarendszer), behatolásjelző rendszert (riasztó), illetve automatikus alkoholszondás ellenőrzőrendszert terveztünk. Az építőipari kivitelezési helyszínnek sajátosságai okán a rendszerek kiválasztásához a gyártóval/forgalmazóval és a telepítővel kapcsolatos néhány generális, minden egyes típusú eszközre érvényes, így a továbbiakban külön nem tárgyalt szempontot megfogalmaztunk, ami szerint:

- a rendszerek tekintetében legyen biztosítva a hosszú távú és gyors gyártói támogatás, a rendszerelemek megfelelő frissítése, szerviz- és fejlesztői támogatás (magyarországi vagy magyarországi képvisellel, szerviz- és felhasználói támogatással rendelkező, tőkeerős vállalkozás);
- az esetleges fejlesztési igényeket (úgynevezett *feature request*) a beszállító fogadja, azokra hatékonyan, rugalmasan, aktívan és időben reagáljon;
- a rendszereket telepítő és üzemeltető vállalkozás rendelkezzen a biztonságtechnikai rendszerek tervezéséhez, telepítéséhez szükséges hatósági bejelentéssel, stabil vállalati és munkavállalói háttérrel, megfelelő supporttal, eszközellátással és 24 órás szervizszolgáltatással, gyors reakcióidőt biztosító SLA-val;
- az építőipari projektsite-ok a vállalati informatikai és kommunikációs hálózatok végpontjainak tekinthetők, a környezet okán a rendszerek ellenőrzöttsége kevésbé megoldott, ezért alapvető elvárás volt, hogy azok a funkcionális biztonságtechnikai követelményeken túl fokozottan támogassák a vállalati információbiztonsági, informatikai biztonsági szabályoknak való megfelelést, legalább az alkalmazott adatbázisok, applikációs (kommunikációs) szerverek, kliens és programozói szoftverek feleljenek meg az alapvetően elvárható informatikai biztonsági követelményeknek (alkalmazásszintű hozzáférés-védelem, jelszavak, ACL¹¹ stb.), naplózás, mentés és archiválás (visszakereshetőséget biztosítóan), az adatok integritásának védelme, kártékony kódok elleni védelem, ismert szoftversérülékenységek elleni védelmi megoldások stb.);
- az eszköz rendszerlemei legyenek képesek csatlakozni a helyi és a távoli vállalati informatikai hálózatra, szabályos csatlakozásra, valósítsák meg az igényelt autentikációs módszert.

¹⁰ TÓTH 2018.

¹¹ ACL: *access control list* – hozzáférés-jogosultsági lista.

Beléptetőrendszer

A beléptetőrendszer valójában kulcskérdés egy építőipari kivitelezésen, ugyanis amellett, hogy munkavégzésre belépési jogosultságot a munkavállaló kizárólag előzetes, az adott építési terület sajátosságait is magában foglaló munka- és tűzvédelmi oktatást követően kaphat, a belépési technológiának biztosítani kell a belépni kívánt személy személyazonosságának megbízható és hatékony ellenőrzését. A személyek kiléptetése ugyanilyen módon fontos követelmény, a területen való tartózkodás, munkavégzés, az ott eltöltött idő meghatározó lehet a megrendelő, és rendkívüli esemény esetén a hatóságok, a segítő szervezetek számára is, illetve megfelelő munkaidő-nyilvántartó eszközök telepítése mellett alkalmas lehet a munkaidő, illetve az alvállalkozói díjak elszámolásának támogatására is. A kiépítendő beléptetőrendszerrel kapcsolatos főbb tervezési megfontolások (nem érintve a minden beléptetőrendszerre jellemző és elvárt általános funkciókat, mint például az áthaladások regisztrálása, törzsadatkezelés, riasztásjelzések stb.):

- A beléptetőrendszer és részegységei feleljenek meg az 54/2014. (XII. 5.) BM rendelettel kiadott Országos Tűzvédelmi Szabályzat beléptetőrendszerek kiürítést nem akadályozó kialakítására vonatkozó követelményeinek.
- A beléptetőrendszer biztosítsa a GDPR-ban és az adatvédelemre vonatkozó jogszabályokban előírt adattárolási idők automatikus, emberi beavatkozás nélküli megvalósítását (például tesztre szabható, automatikus, ütemezett feladatként).¹²
- A beléptetőrendszer műszakilag támogassa a GDPR szerinti érintetti jogok biztosítását, különösen a megismerés, a hordozhatóság és az elfelejtéshez való jog tekintetében.
- Támogassa az összes elérhető azonosítási technológiát: tudás-, birtok- és biometrikus alapú azonosítók kezelését valósítsa meg. A biometrikus azonosítók közül a Covid-19-járványhelyzet miatt, illetve az építőipari környezet sajátosságai okán az érintésmentes biometrikus azonosítás, például arc- vagy kézerezet-ellenőrzés lehet alkalmas, az ujjnyomat, az írisz- vagy retinaalapú azonosítás építőipari környezet-tűrése nem megfelelő.
- Az áthaladást biztosító rendszerelemekkel való együttműködés során a rendszer mechanikai kialakítás és számított kapacitás tekintetében is biztosítsa a tervezett áthaladási sűrűséghez szükséges működési sebességet, továbbá támogassa az egyes esetekben szükséges különleges áthaladási formákat (például mozgáskorlátozott személyek áthaladása, anyagszállítás), illetve a már tárgyalt vészhelyzeti kiürítés megfelelőségét.
- A távoli építőipari site-ok miatt a hálózati rendszerelemek (például vezérlő terminál) biztosítsák a kapcsolódó vezérlések távolról való tesztelésének lehetőségét, továbbá a szükséges firmware-frissítések távolról való elvégzését, a rendszerelem újraindítását.

¹² TÓTH-TÓTH 2019.

- Az egyszerűbb és hibamentesebb üzemeltetés okán a beléptetőrendszer szerveroldalát vállalati környezetben helyeztük el. Szem előtt tartva az építőipari site-ok sokszor elégtelen internetcsatlakozási és/vagy sávszélességi lehetőségeit, a folyamatos üzem követelményei miatt a rendszer biztosítsa a működést a kommunikációs szerverrel való kapcsolat kiesése esetére is, a már felvitt jogosultságok továbbá az anti-passback funkciók tekintetében, és rendelkezzen lokális eseménytárral.
- Az áteresztő pontok rendszerelemei az esetleges időszakos kiesések miatt rendelkezzenek a folyamatos működéshez szükséges, legalább 8 órás áthidalási idővel.
- A szolgálatot teljesítő vagyondörök munkájának támogatására a rendszer rendelkezzen helyszíni nyitásfigyeléssel, legalább lokális figyelmeztetéssel (zümmer használata), illetve adjon riasztásjelzést a beléptetési pont engedély nélküli nyitása esetén, továbbá szabotázsjelzést a védett részekhez való felnyitása esetén.

A fenti tervezési alapelvek és az ár-értékre vonatkozó elvárások figyelembevételével egy mechanikus működésű, ejtőkaros forgóvillákkal kialakított proxymity (közelítő) kártyás beléptetőrendszert terveztünk, amelyet úgy alakítottunk ki, hogy szükség esetén az azonosítási metódus bármikor cserélhető (például biometrikus azonosításra). A személyek azonosíthatósága érdekében a belépési ponton minden belépést biztosító berendezés felett egy-egy megfelelő méretű monitort helyeztünk el, amelyen az éppen belépő személy fényképe jelenik meg annak érdekében, hogy a vagyondörök a belépni szándékozó személyazonosságát, így annak a belépési jogosultságát ellenőrizni legyenek képesek. Nem elhanyagolható a rendszer prevenciók hatása, ugyanis a gyakorlat azt mutatja, hogy egyes építőipari projekteken nem ritka az átadott kártyával való belépési kísérlet. Ezzel a megoldással biztosítható, hogy az őrszolgálat a konténeren kívül, más feladatainak végzése közben is képes legyen a belépő személyek kontrollálására.

A belépési pontokat felügyelő IP-kamerák a képi tartalom rögzítésén túl olyan analitikai funkciókkal rendelkeznek, amely alkalmas a belépő személyek egyéni védőeszköz-viselésének azonosítására, hiány esetén a megfelelő jelzések kiváltására, tovább csökkentve ezzel az őrszolgálat leterheltségét, hibázási lehetőségeit, és segítve az építési területen dolgozó, az építési munkahelyeken és az építési folyamatok során megvalósítandó minimális munkavédelmi követelményekről szóló 4/2002. (II. 20.) SzCsM-EüM együttes rendeletben meghatározott munkavédelmi koordinátor munkáját.

A beléptetési konténer egyik kiemelkedő „szolgáltatása” a beépített, automatikus alkoholszonda, amely lehetővé teszi minden be- és kilépő munkavállaló szondáztatását, jelentős előnyt adva a munkára nem megfelelő állapotban való belépés megelőzésének, és ezzel támogatva az őrszolgálat és a munkavédelmi koordinátor munkáját, a manuális alkoholszondás ellenőrzések kiváltásával gyorsítva a beléptetési folyamatot. (Megjegyzés: a kilépéskor is szükséges az alkoholszondás ellenőrzés,

ugyanis az építőipari projekteken nem ritka, hogy a munkavállaló esetenként alkohollal beszállításával, becsempészésével és annak helyszíni elfogyasztásával próbálja meg elkerülni a beléptetési intézkedéseket.)

Az alkoholszonda kiválasztása során a döntés egy robusztus, ipari környezetre tervezett eszközre esett, amely 60 000 fújásig képes megbízható eredményt produkálni, ami után kalibrálás szükséges. A higiénés szempontokat figyelembe véve a szonda teljesen érintésmentes működést tesz lehetővé, illetve nem tárolja a használt adatait, így megfelel az igen szigorú adatvédelmi szempontoknak. A szonda negatív fújás után vezérlőjelet ad a beléptetőrendszernek, az áthaladás kizárólag ebben az esetben engedélyezett.

Videómegfigyelő rendszer

A konténer maga nem létezhet néhány kamera telepítése és üzemeltetése nélkül, ugyanis az egyes szabálytalan belépések, annak kísérlete az archivált videófelvetelek segítségével vizsgálható ki és elemezhető annak érdekében, hogy a jövőben szabálytalan, erőszakos belépések lehetőleg ne történjenek meg. Manapság a képtartalom-szolgáltatás mellett a kamerarendszereknek a személyazonosításban, a figyelemkoncentrációban (analitikai jelzések) és egyes automatikus ellenőrzési feladatokban (például munkavédelmi eszközök azonosítása) kiemelkedő szerepük van. A kameraképeken keresztül el tudunk végezni továbbá egyes távoli ellenőrzési feladatokat, például a vagyonvédelmi szolgálat egyes feladatainak szakszerű elvégzésével kapcsolatban (személy- és gépjármű-beléptetés szakszerűsége, alaposága), ami az üzemanyag-megtakarítás és értékes szakértői munkaidő-kímélés mellett a vagyonőri állomány munkavégzési hatékonyságát is javítja. Mindezen elveket és képességeket szintén felhasználtuk az egyes funkciók tervezésénél, figyelembe véve a már megismert építőipari sajátosságok rendszerre gyakorolt hatását az alábbiak szerint.

- A beléptetési konténer üzemeltetése során kifejezetten a terület-ellenőrzési és a vonalátlépési analitikáknak, továbbá azon speciális megoldásoknak jut szerep, amelyek képesek az egyéni védőeszköz-viselést hatékonyan ellenőrizni. A megfelelő ár-érték arány és a feladathoz illeszthető rugalmasság miatt úgy döntöttünk, hogy a natív, gyártó által implementált analitikus képességek mellett támogassa az ONVIF¹³ kompatibilitást, lehetőleg úgy, hogy legalább a riasztási információkat az alkalmazott rögzítő fel tudja dolgozni. Erre a célra az ONVIF S-profilú kompatibilitás tűnt a legalkalmazhatóbbnak.
- Az építési helyszínek egyik jellemzője, különösen annak kezdeti időszakában, amikor az infrastrukturális feltételek hiányosan, vagy egyáltalán nem állnak

¹³ ONVIF: Open Network Video Interface Forum – videótechnikában alkalmazott, szabványosított és biztonságos kommunikációs protokoll.

rendelkezésre, hogy kizárólag szűk átviteli sáv szélesség-kapacitással tudunk tervezni a hálózati kommunikáció tekintetében. Emiatt helyi rögzítés mellett döntöttünk, illetve az analitikai funkciókat is főleg (de nem kizárólagosan) a kamera oldalára (*edge*) és nem szerveroldalra terveztük.

- Az incidensmenedzsment és az adatvédelmi szabályok miatt nem megengedhető a tervezett tárolási időtartamon belül rögzített képtartalomvesztés, de a sáv szélességi korlátok miatt távoli mentésekben nem gondolkodtunk. Kompenzációs megoldásként a technológiai megbízhatóság és egyéb, nagy hibátűrést biztosító megoldások alkalmazása mellett döntöttünk. Erre azért is szükség volt, mert a sokszor távoli építőipari helyszínek nem teszik lehetővé gazdaságosan a gyakori és gyors helyszíni hibaelhárítást, különösen, ha hardvermeghibásodásról van szó, de egyes esetekben az informatikai támogatás tekintetében is nehézségek adódhatnak. Ennek kompenzálására a kiválasztott rögzítő forgalmazója hároméves, teljes körű, minden komponensre kiterjedő garanciát biztosít, beleértve a rögzítéshez és az operációs rendszer telepítéséhez használt merevlemezeket is, amelyhez onsite support is társul a hardvergyártó oldaláról. A környezeti hatásokból származó meghibásodási lehetőségeket csökkentve az eszközöket hűtött helyiségben, porvédett, IP65 védelmi fokozatú rackszekrényben helyeztük el. A külön helyiségbe való elhelyezésnek további célja volt, hogy kizárjuk vagy minimálisra csökkentjük a véletlen károkozás vagy a szándékos szabotázs esélyét az eszközökön vagy a működtető, jelátviteli hálózatban.
- A rögzítőeszköz hardveres RAID-¹⁴vezérléssel támogatja a RAID 5 és a RAID 6 megoldásokat is. A RAID 6 kedvezőbb, kétszeres meghajtómeghibásodást is elvisel, de a nagy tárkapacitási igény miatt RAID 5 funkcionalitás mellett döntöttünk, amely egyszeres merevlemez-meghibásodást adatvesztés nélkül kezel. Az operációs rendszer a tárhelyi HDD-től teljesen független, RAID 1-be szervezett SSD-páron működik.
- A merevlemezek élettartamgörbéje jól tervezhető, a gyártó hardveres felügyeletimenedzsment-alkalmazásait használni tervezzük, amely SNMP-¹⁵protokollon keresztül küldi a hardveres állapotokat és a hibajeleket a távoli felügyeleti állomásunkra, így a tényleges meghibásodások előtt tudjuk tervezni az egyes alkatrészcsereket. A távdiagnosztika miatt a szervizünk felkészültebben tud érkezni a helyszínre, ami az építőipari helyszínek távolsága miatt igen hasznos és költségkímélő. A rögzítőeszköz leállítás nélküli, úgynevezett hot-swap¹⁶ HDD-cserét biztosít, amely fokozza a rendelkezésre állást és meg-

¹⁴ RAID: tárolási technológia, amelynek betűi egy angol kifejezést rejtenek magukban, ami a Redundant Array of Inexpensive Disks vagy Redundant Array of Independent Disks.

¹⁵ SNMP: Simple Network Management Protocol – hálózatmenedzselési technológiai protokoll, amely saját operációs rendszer nélküli eszközök felügyeletét támogatja.

¹⁶ Hot-swap: működés közbeni, újraindítás nélküli háttértároló-csere.

könnyíti a hibaelhárítást. Az eszköz szintén hot-swap üzemmódot támogató redundáns tápegységgel is rendelkezik.¹⁷

- A hardveres RAID-vezérlő mellett elérhető a rögzítőeszközre hardveres transzkóder támogatás, így a felvételek újrakódolása nem a szerver teljesítményét csökkenti. Így az is hatékonyabban megoldható, hogy más felbontást adjunk az élőképekre, amelyeket néha át kell vinni a hálózaton, és más felbontást a rögzített képekre, amelyek maradnak a helyi rögzítési rendszeren.
- A megfelelő incidensmenedzsment miatt a lokális megjelenítés mellett a kamerarendszernél fontos szempont volt, hogy biztosítson mobil eszközökön való távoli betekintést, hogy az egyes projekthelyszínek közt ingázó biztonsági munkatársak mindig informáltak legyenek, illetve a megoldás támogassa a képtartalom bizonyítékként való felhasználását, például a kamerarendszer képes legyen digitális vízzel ellátni vagy olyan fájlformátumban exportálni a rögzített felvételeket, amely kizárja az utólagos manipuláció lehetőségét.

Behatolásjelző rendszer

A behatolásjelző rendszer (riasztó) szerepe nem meghatározó, de nem is megke-
rülhető egy speciálisan kiépített őrkonténer esetén. A tervezett 24 órás használat
miatt a létesítmény ritkán működik felügyelet nélkül, azonban ez nem kizárható,
illetve a konténer technikai központját képező helyiséget és a benne lévő tárolókat
a vagyonőrök munkavégzésük során nem képesek folyamatosan szemmel tartani,
továbbá, ha bármilyen okból szükségessé válik a konténer elhagyása, a beépített
nagy értékű technikai eszközök biztonságát garantálni kell. A behatolásjelző ren-
dszer tervezésénél az alábbi főbb szempontokat követtük:

- A kiválasztott rendszer legalább két partíciót tudjon kezelni (helyiségek kü-
lön riaszthatósága okán), rendelkezzen a szükséges számú zónabemenettel
és elégséges számú kimenettel a szükséges vezérlések, logikai kapcsolatok
megvalósításához. Szabadon beállítható esemény-művelet párokat legyünk
képesek paraméterezni, adott esetben záráskor energiahatékonysági művele-
teket el tudjunk végezni.
- Igen fontos, hogy a felhasználói azonosítók kiadása és visszavonása a távoli
projekthelyszínek miatt rugalmasan legyen megoldható, lehetőleg ne, vagy ne
gyakran igényeljen helyszíni jelenlétet, távolról megoldható legyen anélkül,
hogy az adminisztrátor megismerne a felhasználói azonosítókat.
- A beléptető konténer összes nyílászárójának szerkezeti kialakítása tegye le-
hetővé a behatolásjelző rendszer részét képező, sülyeszthető nyitásérzékelők
telepítését.

¹⁷ Bár nem kifejezetten az integrált konténer funkcionalitása, de érdemes megjegyezni, hogy az egyes kritikus projekthelyszínekre elhelyezett kamerák esetében a hálózati hibák áthidalására ipari SSD-kártyák alkalmazásával kompenzáljuk a rögzítő elérésének kiesését.

- A riasztórendszer távoli menedzselése alapvetően vezetékes LAN-hálózaton keresztül legyen biztosított, azonban másodlagos riasztásátviteli útként megfelelő sáv szélességű csomagkapcsolt, IP-alapú vezeték nélküli átviteli csatorna (4G vagy 5G) alkalmazandó, amely technológiát a modulnak integráltan tartalmaznia kell. A távprogramozás, a riasztásfogadás akkor is megoldható legyen, ha a konténer nem az építési helyszínen, hanem tárolási telephelyen, használaton kívül áll, és nem rendelkezik vezetékes internetkapcsolattal.
- Arra az esetre, ha az őrszolgálatnak valamilyen okból zárnia kell a helyiséget, a biztos élesítés okán blokkzárat terveztünk.

Összegzés

Az építőipari projektek dinamikus változása, a nagyon magas beléptetési igények, a komplex vagyonőri feladatok miatt az őrszolgálat munkatársai számára a támogató rendszerek kialakítása nem elkerülhető. Jó példaként tekinthetünk az őrkonténerre, amely a tervezett funkciókkal igen hatékony támogatást biztosíthat az építőipari kivitelezésen dolgozó vagyonőr munkatársak részére. A modulszerű kialakítás ráadásul lehetővé teszi a bővülő belépési létszámok követését azzal, hogy újabb őrkonténerrel helyezünk el a már telepített mellé, megduplázva a beléptethető személyek számát, miközben a vagyonőri létszám nem, vagy kismértékben nő, ugyanis ekkora technológiai támogatás mellett „csak” a belépési folyamat szabályszerűségének ellenőrzését kell elvégezni.

5. ábra: Elkészült beléptetési konténer (szintáthidaló rács nélkül)

Forrás: Horváth Tamás felvétele

A beléptető konténer mint fogalom és mint termék, természetesen már számos formában elérhető a piacon, az önmagában nem a szerzők találmánya, azonban bízunk benne, hogy a cikkben ismertetett alaposággal és gyakorlati szempontrendszerrel tervezett megoldásnak magas hozzáadott értéke lehet a beruházók, kivitelezők számára, és az alaptevékenységük hatékony és gazdaságos támogatása mellett a jogszabályoknak való megfelelés alapvető eszköze is lehet.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány szerzői köszönetüket fejezi ki Márton Márknak és Válóczy Dánielnek, a KÉSZ Csoport biztonságtechnikai mérnök munkatársainak a konténer tervezése és a gyártás előkészítése során nyújtott értékes műszaki javaslataikért, továbbá Lehoczki Zsoltnak a bim.GROUP Kft. építész tervezőjének a tervezésben végzett tevékenységéért.

Irodalomjegyzék

- KARDOS Pál (2018): A főváros kétszintű önkormányzati rendszeréből eredő problémák az önkormányzati rendészeti feladatellátást érintően a kerületek szemszögéből. *Magyar Rendészet*, 18(4), 105–125. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2018.4.5>
- LIPPAI Zsolt – CSABA Zágon (2021): The Borderline Between Private and Public Security. *AARMS*, 20(3), 5–19. Online: <https://doi.org/10.32565/aarms.2021.3.1>
- LIPPAI Zsolt – THIEME-ESŐ Milán (2020): A szállodák elleni terrortámadások elkövetésének módszerei. *Szakmai Szemle*, 18(2), 75–95.
- TÓTH Attila – KOVÁCS Tibor (2013): Beléptető rendszerek tervezése. *Biztonságtechnikai Szimpózium a Magyar Tudomány Ünnepe 2013 keretében: Bánki Közlemények*. Budapest: Óbudai Egyetem.
- TÓTH Attila – TÓTH Levente (2019): Biztonságtechnikai rendszerek. In CHRISTIÁN László – MAJOR László – SZABÓ Csaba (szerk.): *Biztonsági vezetői kézikönyv*. Budapest: Dialóg Campus, 137–163.
- TÓTH Levente (2018): A komplex objektumvédelem kihívásai napjainkban. *Bolyai Szemle*, 27(1), 38–44.

Jogforrások

1993. évi. CXIII. törvény a munkavédelemről
2005. évi CXXXIII. törvény a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól
- 3/2002. (II. 8.) SzCsM-EüM együttes rendelet a munkahelyek munkavédelmi követelményeinek minimális szintjéről
- 4/2002. (II. 20.) SzCsM-EüM együttes rendelet az építési munkahelyeken és az építési folyamatok során megvalósítandó minimális munkavédelmi követelményekről
- 54/2014. (XII. 5.) BM rendelet az Országos Tűzvédelmi Szabályzatról

707/2021. (XII. 15.) Korm. rendelet a Nemzeti Építőipari Felügyeleti és Adatszolgáltató Rendszerbe tartozó tevékenységekről, valamint az Építőipari Monitoring- és Adatszolgáltató Rendszerről

TvMI 2.5:2022.06.13. számú Tűzvédelmi Műszaki Irányelv

Szabványok

MSZ EN 60839-11-1:2013: Riasztórendszerek és elektronikus biztonsági rendszerek 11-1. rész: Elektronikus beléptető rendszerek. A berendezésekre és készülékekre vonatkozó követelmények (IEC 60839-11-1:2013)

MSZ EN 60839-11-2:2014: Riasztórendszerek és elektronikus biztonsági rendszerek 11-2. rész: Elektronikus beléptető rendszerek. Alkalmazási irányelvek (IEC 60839-11-2:2014)

ABSTRACT

Integrated Access Container Design in a Construction Environment

Tamás HORVÁTH, Balázs Gergely TISZOLCZI

The growth in the construction industry has placed a considerable burden on the security services for each construction project while securing the entry and exit process and controlling the deliveries. It is not uncommon to find a site where from 300 to 400 people must be professionally checked, and this checking process includes their condition appropriate for the safe performance of the work and their compliance with occupational safety and health rules (for example, the existence of personal protective equipment) in an environment where the cooperation of the workers entering the site is not always impeccable. A further complicating factor is that this crowd wants to enter and exit as fast as possible, but the entry and exit processes are time-consuming, creating tense situations for the operators of the entry point, especially with approaching handover deadlines. Reducing tension, supporting the guards' work, and enforcing the interests of both the customer and the contractor, we created an automated, portable access control solution that complied with the latest regulations of the Hungarian tax authority. In our article, we share the design and functions of this technology.

Keywords: *construction, security, property protection, access point, security guards*

Nemzetközi rendészeti konferencia- beszámoló a rendészettudomány határtudományai témaköreiben

BACSO Bernadett¹

A tanulmány A rendészettudomány határtudományai nemzetközi konferencia előadásait foglalja össze tömören. A Nemzeti Közzolgálati Egyetemen megszervezett esemény csatlakozott a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozathoz. A konferencia főbb témakörei, mint a bűnügy, a határigazgatás, az igazgatásrendészet, a kriminológia, a kriminalisztika, a kibervédelem, a közbiztonság, a nemzetközi rendészet, a rendészetelmélet és -történet alkalmat adnak arra, hogy a doktoranduszok, a kutatók és az oktatók a rendészettudományon belüli témákon keresztül bemutassák a kutatásaikat és beszámolhassanak a tapasztalataikról.

Kulcsszavak: rendészettudomány, diszciplínák, bűnözés, migráció, együttműködés, biztonság, büntetőeljárás

A Doktoranduszok Országos Szövetsége Rendészettudományi Osztály és a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Doktorandusz Önkormányzat által szervezett *A rendészettudomány határtudományai* nemzetközi konferencián 35 előadó vett részt. Az eseményt körbeölelte a multidiszciplinaritás. A nagy érdeklődésre való tekintettel, többnyire jelenléti formában öt szekciót indítottak, ahol magyar, angol és német nyelven is prezentálhatták a kutatásaikat a Nemzeti Közzolgálati Egyetemről, az Óbudai Egyetemről, a Pécsi Tudományegyetemről és a Pozsonyi Rendőrakadémiáról érkezett előadók.

A nemzetközi konferencia ünnepélyes megnyitójának fényét Prof. Dr. Kovács Gábor, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának dékánja nevében a konferencia névadó védnöke, Dr. Hautzinger Zoltán oktatási dékánhelyettes, Prof. Dr. Haller József, a Rendészettudományi Doktori Iskola vezetője, valamint Molnár Dániel, a Doktoranduszok Országos Szövetségének elnöke növelték. Bacsó Bernadett, a Doktoranduszok Országos Szövetsége Rendészettudományi Osztályának elnöke moderálta az eseményt és képviselte a főszervezőket.

A Rendészettudományi Doktori Iskola vezetője köszöntőbeszédében felhívta arra a figyelmet, hogy az ilyen jellegű rendezvények a tudományos életben lényegesek, hiszen a rendészettudomány arra törekszik, hogy a tudományon belül megtalálja a saját helyét. Nem feledkezett meg a kutatói utánpótlásról sem, hangsúlyozta,

¹ Németnyelv-tanár, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus Tanszék; doktori hallgató, Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: bacso.bernadett@uni-nke.hu

hogy egy kiemelkedő színvonalú konferencia elősegíti ezt a folyamatot. Molnár Dániel, a Doktoranduszok Országos Szövetségének elnöke üdvözölte a résztvevőket, és biztosította a hallgatóságot arról, hogy a szövetség minden támogatást megad a doktoranduszok számára hasonló események szervezéséhez, amelyek nem csupán a doktori tanulmányok sikerességét szolgálják.

A nemzetközi konferencia három plenáris előadással indította a rendezvényt. Dr. Hautzinger Zoltán nyitotta meg az előadás-sorozatot, aki megköszönte, hogy a névadója lehetett a konferenciának, hiszen az egyik tanulmányának címét kapta az esemény, amit megtiszteltetésként élt meg. Bemutatta a prezentációját, és nagy örömként érte, hogy a rendészettudomány következő generációját képviselő doktoranduszokkal oszthatta meg a gondolatait. Az ünnepélyes megnyitót követően L'udovit Fidler, a Pozsonyi Rendőrákadémia doktorandusza *A kockázatokon alapuló megközelítés bevezetése a bűncselekmények felderítése terén a Szlovák Köztársaságban* című előadásában osztotta meg a hallgatósággal a kutatási eredményeit. Ezt követően Gaál András, a CEPOL Magyar Nemzeti Iroda vezetője bemutatta az Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynökségének aktuális tevékenységeit, a jövőbeli terveit és zárta le a plenáris előadásokat.

A nemzetközi konferencián a plenáris előadásokat követően öt szekcióra osztották fel a tématerületeket. Az első szekcióban a büntetőeljárás, büntetés-végrehajtás; a másodikban az idegen nyelvű rendészet; a harmadikban a bűnözés, kriminálszociológia, fiatalkorúak; a negyedikben a kriminalisztika, kriminológia, forenzikus tudományok; és nem utolsósorban az ötödik szekcióban a határrendészet, migráció témaköreiben hallhattak a résztvevők előadásokat.

Dr. Nyeste Péter r. alezredes, egyetemi docens vezette az első, a „Büntetőeljárás, Büntetés-végrehajtás” szekciót. Első előadóként Lippai Zsolt hívta fel a figyelmet a Magyarországon jelenleg is működő becsületbíróságokra. A becsületbíróságok korábban is működtek más-más néven a történelmünkben. A prezentáció történelmi korokon keresztül mutatta be a Johannita Lovagrend bünbánati reguláját, majd a második világháború után a szocialista becsületbíróságok tevékenységén át eljutottunk a hatályos szolgálati törvényben meghatározott becsületbíróságokhoz. E bíróságokról azt lehet tudni, hogy nem hivatásos bírókból állnak, de ettől függetlenül ők hoznak döntést a rendészeti szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról. A becsületbíróságok célja a közösség becsületének és rendészeti szellemének védelme.²

Dr. Mitrovics Zoltán *Egészségügy a büntetés-végrehajtásban* címmel tartotta meg az előadását. Az egyén jogi státusza megváltozik abban az esetben, ha a büntetés-végrehajtási intézetbe kerül, módosul a feltételrendszere az egészséghez való jog érvényesülése terén is. Ha nem megfelelő egészségügyi ellátásban részesülnek, akkor megsérülhet az emberi méltósághoz való joguk. Az előadás kitért az Alaptörvény által garantált egészséghez való jogra. Az előadó azt kutatta, hogy a büntetés-vég-

² LIPPAI 2023a; LIPPAI 2023b; LIPPAI 2023c.

rehajtási intézetekben a fogva tartott személyek jogai egészségügyi vonatkozásban mennyire érvényesülnek. Az érdekes előadás végén a hallgatóság kérdéseket tett fel, amelyeket az előadó meg is válaszolt, többek között az anyák fogva tartásával vagy a fogyatékos személyek befogadásával kapcsolatban.

Dulai Péter doktorandusz *Amiért halál járt – Utolsó kivégzettek a Kádár-korszakban* című előadásában másfél éves kutatásának eredményét mutatta be, amely már könyv formájában is megjelent.³ A kutatás célja az volt, hogy átfogóan és komplex módon elemezze azokat a rendszerváltás előtti büntetteket, amelyeket a Kádár-korszakban halálra ítélt emberek követtek el. Megtudhattuk azt is, hogy milyen esetekben kaptak az ítélték halálbüntetést. A módszertan magában foglalta a levéltári kutatásokat, sajtóelemzéseket és interjúkat is.

Ezt követően Dr. Skorka Tamás *Szabálysértési „kontra” közigazgatási bírság* című előadása mutatta be a manapság szabálysértési jogsértések közigazgatási jog hatálya alá való átszivárgásának okait vizsgálva. A prezentáció az egyik lehetséges okot, a szankciórendszert és azon belül is főként a bírságolást elemezte. Összehasonlította a 2012-es és a 2017-es törvényi szabályozást, emellett az objektív felelősség és a magasabb bírságok szerepét is kiemelte. Érdekes összefüggéseket hozott felszínre az összehasonlítás, miszerint az objektív felelősségi forma, a magasabb bírságösszegek és a jogi személyekre is kiterjedő felelősségre vonás jelentős tényezők, de nem kizárólagosak a jelenség magyarázatában.⁴

Erdélyi Csaba hosszú évek börtönlelkész tapasztalatainak birtokában *A vallásgyakorlás szerepe a büntetés-végrehajtási szervezet reintegrációs tevékenységében* címmel tartott előadást. A fogvatartotti reintegráció kérdéskörén belül érdemes azzal foglalkozni, hogy tud-e az ember jó irányba változni. Szükségessé vált a vallásgyakorlás fontossága, hiszen a büntetés-végrehajtási szervezet reintegrációs tevékenységének eredményességéhez vezethet. Az előadásban különbségeket és hasonlóságokat is bemutatott az állam és az egyházak közötti együttműködésben. Az előadó értékelte az eddigi eredményeket, illetve bemutatta a különféle nézeteket. E prezentációk révén a szekció résztvevői mélyebb betekintést kaphattak a büntetőeljárás és büntetés-végrehajtás aktuális kérdéseibe és kihívásaiba, valamint azok történelmi és jogi hátterébe.

Dr. Erdős Ákos pénzügyőr őrnagy, mb. osztályvezető szekcióvezető vezetésével bonyolították le az „Idegennyelvű rendészet” elnevezésű II. szekciót, amelyet a Nemzeti Közszerzői Egyetem Oktatási Központjában, illetve Microsoft Teams alkalmazáson keresztül, online formában is követhettek az érdeklődők. Összesen kilenc előadást hallhattunk angol és német nyelven. Először Csontos-Nagy Ivett doktorandusz tartotta meg angol nyelvű előadását, aki a szervezett bűnözés és a kiberbűnözés kapcsolatáról beszélt. A szervezett bűnözői csoportok elkövetési magatartásait egyre inkább a kibertér jellemzi, amely még inkább biztosítja számukra

³ DULAI 2023; DULAI 2022.

⁴ SKORKA 2023: 201–220.

az anonimitást, ami kevésbé kockázatos. A kutatásában kitért arra, hogy milyen kapcsolódási pontok vannak ezen a területen, megjelenhet-e a szervezethez a kibertérben, illetve, hogy mit is jelentenek az elkövetési magatartások.

Ezt követően Kovács Éva angol nyelvű előadása során elhangzott a Security Technology English, azaz az angol biztonságtechnikai szaknyelv oktatásának fontossága. Munkája során a Feladatorientált Felkészítés (*Mission Oriented Preparation*, MOP) koncepcióban lényegesnek tartja, hogyan lehet a szaknyelvoktatást a Közös Európai Referenciakerethez igazítani és új kutatási eredményeket bevonni.⁵ A résztvevők betekintést kaphattak az elkészített tananyagokba, illetve tankönyvrészletekbe.

Takács Gergely szintén angol nyelven tartotta meg előadását a magyar katasztrófavédelem szerepéről és tevékenységeiről. Különböző esetekben nyújtott támogatást Magyarország az Unió Polgári Védelmi Mechanizmus keretein belül. A jelentőségét leginkább a magyar katasztrófavédelem integrált rendszere és a nemzetközi partnerekkel való együttműködés adja. A kutatásának célja az volt, hogy megismertesse a mechanizmus működési elveit, lehetőségeit, valamint a jövőbeli terveit.

Ezek után Ūrmösné Dr. Simon Gabriella, Barnucz Nóra és Dr. Dominek Dalma Lilla az *Innovatív módszerek az angol szaknyelvoktatásban, különös tekintettel az AR flow élményére* címmel adták elő érdekesítő angol nyelvű prezentációjukat. Elhangzott, hogyan építik bele az innovatív módszereket az oktatásba, illetve, hogy milyen módon válik az oktatás sikeressé az AR használata esetén. A kutatásuk célja, hogy felhívják a figyelmet a kiterjesztett valóság alkalmazásának hatékonyságára a rendészeti szaknyelvoktatásban, hiszen e módszerrel növelhető a hallgatói motiváció, valamint effektíven fejleszthetők a nyelvi készségek.⁶

Dr. Szabóné dr. Gál Marianna előadásában angolul a korrupció biztonsági kihívásként kezelését célzó nemzetközi kezdeményezésről beszélt. A korrupció biztonsági fenyegetésként való kezelésének jelentőségét emelte ki nemcsak hazai, hanem nemzetközi szinten is. Bemutatta a korrupciós kihívásokat, valamint a korrupció elleni nemzetközi kezdeményezéseket.

Az angol nyelvű előadásokat követték a német nyelvűek. Elsőként Kakócz Krisztián elmondta, hogy az Európai Unióba a 2015-ös migrációs válság során nagy számban érkeztek menekültek, akik Magyarországot tranzitországgként érintették. Ez a folyamat a magyar hatóságok számára is kihívást jelentett, hiszen át kellett szervezniük a feladataikat, különösképpen az idegenrendészeti feladatok végrehajtását illetően. Elsősorban a magyar–szerb, majd a magyar–horvát határszakaszon is létrehozták a fizikai határzárakat, hiszen tiltott területeken akartak bejutni a menekültek. Az előadásban hallottunk az új, egyszerűsített eljárási rend bevezetéséről, tartalmáról, az előnyeiről és a hátrányairól.

Ezt követően Bacsó Bernadett, az NKE oktatója bemutatta a kannabisz liberalizációjának németországi folyamatát. Kiemelte, hogy egyre több intézkedést tettek

⁵ Kovács–Kovács 2022; Szabó–Kovács 2021.

⁶ Ūrmösné–Kovács 2022a: 191–219; Ūrmösné–Barnucz–Kudar 2022: 2113–2133; Dominek–Barnucz 2022; Dominek et al. 2023: 85–100; Ūrmösné et al. 2021: 185–195; Barnucz 2022.

a kábítószer rekreációs célú használatának bevezetésére. A prezentáció az Európai Bizottság által már jóváhagyott német kannabiszlegalizációs tervét mutatta be. Az előadó kitért a kannabisz fogyasztásának társadalmi, gazdasági és politikai következményeire. A 2024-es évben kiderül, hogy a kannabisz legalizálása új kapukat dönget-e, elősegíti-e a feketepiac megszűnését, vagy éppen az ellenkezőjét éri el, és az illegális útvonalak tovább fejlődnek.⁷

Hollósvölgyi Máté előadása a végrehajtási dilemmákról szólt, amelyek a megelőző pártfogás mint gyermekvédelmi intézkedés alkalmazása során felmerülnek. A nehézségeket abban látja, hogy a pártfogó felügyelők nincsenek felruházva olyan jogokkal és eszközökkel, amelyekkel a fiatal elkövetőket együttműködésre készítenék. A jogszabályok javítására és továbbfejlesztésére lenne szükség a jogintézmény hatékony működéséhez.

Németh Ágota a Közép-Európai Rendőr-akadémia (KERA) szervezetét és működését mutatta be. Megemlítette a KERA szerepét a regionális rendészeti továbbképzésben és a közös nemzetközi együttműködés támogatásában. Az előadó ismertette a KERA célját, amely nem más, mint a nemzetközi rendészeti együttműködés támogatása. Ezen előadások alapján a szekció résztvevői átfogó képet kaphattak az idegen nyelvű rendészet aktuális kérdéseiről, kihívásairól és innovatív megoldásairól.

A III. szekciót Dr. Vári Vincze egyetemi docens vezette, amit Papp Dávid *A '70-es évek körzeti megbízotti szolgálati forma változástörténetének mérföldkövei* című előadásával nyitott meg. Hazánkban a közrendvédelmi szolgálati ág egyik legfontosabb alappillére a körzeti megbízotti szolgálati forma, amely a 70. évfordulóját ünnepli, és ma is komoly kihívásokkal néz szembe. Az előadás célja volt, hogy bemutassa a szolgálati forma történetének legfontosabb állomásait, az aktuális helyzetét, valamint annak lehetséges jövőbeli követelményeit.⁸

Kardos Pál folytatta a szekciós előadásokat *A polgárőrség megújuló képzési rendszere* című bemutatójával. A prezentáció a polgárőrök képzésének és fejlesztésének aktuális állapotát mutatta be. Az előadó hangsúlyozta, hogy a Covid-19-pandémia új kihívások elé állította a képzési rendszert. A személyes találkozók korlátozásai és a távolságtartás miatt szükségessé váltak az alternatív oktatási módszerek. Ennek eredményeként bevezették az e-learning-módszert és az online vizsga lehetőségét. Összességében elmondható, hogy a polgárőrség folyamatosan adaptálódik az új kihívásokhoz.

Ezek után Dr. Bói László prezentációja következett *A városfejlesztési szakaszok és a bűnözés kapcsolata a főváros VIII. kerületében* témában. A városok fejlődése és a bűnözés kapcsolata komplex és sokrétű. Az előadás célja volt, hogy bemutassa a városfejlesztés három kulcsfontosságú szakaszát és ezeknek a szakaszoknak a hatásait a bűnözési statisztikákra, különös tekintettel a közterületen elkövetett bűncselekményekre és a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekre. Összefoglalva,

⁷ BACSÓ 2022: 53–63; BACSÓ 2023: 9–18.

⁸ PAPP-MAJOR 2022: 2645–2661; TIHANYI-PAPP 2022a: 907–925; PAPP 2023a; TIHANYI-PAPP 2022b: 689–703; PAPP 2023b; TIHANYI-PAPP 2022c: 589–605.

a városfejlődés és a bűnözés közötti összefüggés megértése kulcsfontosságú a városi területek biztonságának és életminőségének javításában.

Majd a III. szekció zárásként Virágh-Vizvári Fanni *A javítóintézeti pedagógusok hatékony együttműködését segítő munkamódok kidolgozásának szükségessége: Egy javítóintézetben végzett kutatás részeredményei* című bemutatója következett. A kutatás a javítóintézetekben dolgozó pedagógusok mentális egészségének és munka közbeni együttműködési készségeinek vizsgálatát célozta meg, ami három hazai javítóintézetben zajlott, és középpontjában a pedagógusok álltak, akik ezen intézményekben nevelői feladatokat látnak el. A kutatás eredményeként célul tűzték ki egy olyan program kidolgozását, amely hatékony együttműködési munkamódokat tartalmaz a javítóintézeti feladatellátás támogatása érdekében.⁹

A IV. „Kriminálisztika, kriminológia, forenzikus tudományok” szekciójának magyar nyelvű előadásaira a Nemzeti Közszerződési Egyetem Oktatási Központ O-415-ös tantermében, Dr. Németh Zsolt ny. r. ezredes, egyetemi docens szekcióvezető irányításával került sor. Elsőként Mészáros Andrea *Valódi arckok* című előadása a biometriai személyazonosítás skáláján viszonylag újnak számító, arc felismerésén alapuló azonosítás sikerességének tényezőit mutatta be. Elmondta, hogy nemcsak az arcképeket tartalmazó adatok minősége a kérdés, hanem kategorizálhatók a befolyásoló tényezők az alapján, hogy ténylegesen módosítják-e az arcberendezést, vagy csak átmenetileg módosítják annak jellegzetességeit. Az előadás hangsúlyozta, hogy bár az arcképelemzés számos kockázati tényezővel rendelkezik, nagy előnye, hogy az eredményességhez elegendő egy arcképmás az azonosítani kívánt személyről, nincs szükség fizikai kontaktusra.

Petrétei Dávid *A kriminálisztika és a forenzikus tudományok ostroma* című előadásában az új évezred kezdetén intenzív kritikáknak voltak kitéve, mivel a jogtudományban, a jogalkalmazói körökben és néha még a jogalkotók között is kérdéseket vetettek fel az ágazatok relevanciájával és alkalmazhatóságával kapcsolatban. Az előadás során bemutatta e kritikai hullám kezdetét, a kilencvenes évek jelentős amerikai bírói döntéseit, az úgynevezett Daubert-döntéseket. Ezenkívül ismertette a Sydney-i Kiáltványt, amely paradigmaváltást kíván képviselni ezen a területen.

Erdélyi Katalin *Az írásszakértői bizonyítás eredményessége a magyar büntetőeljárársban* címe alatt bemutatott kutatás során az írásszakértői vélemények bírósági alkalmazásának hatékonyságát vizsgálták. A kutatás alapját 1008 bírósági ítélet elemzése adta, amelyek 2017 és 2022 között születtek büntető és polgári peres ügyekben. A kutatás egyik fő újítása, hogy a mesterséges intelligencia eszközeit alkalmazva szeretnék tovább fokozni az írásszakértői munkásság hatékonyságát a kriminálisztika területén.¹⁰

Dr. Kovács-Szitkay Eszter *A jogkövetés/szabályoknak való megfelelés és a legitimáció árnyalatai a kriminológiában* című előadásában viszonylag új területként kezdte vizs-

⁹ VIZVÁRI 2020: 94–101; VIRÁGH-VIZVÁRI 2022: 59–71.

¹⁰ ERDÉLYI et al. 2023: 61–73; ERDÉLYI 2022: 1793–1807; KOVÁCS et al. 2022: 242–244.

gálni a jogkövetés és szabályoknak való megfelelés témáját. A kutatások során egyre szélesebb körben tárgyalt téma vált belőle, amelyben a hatalommal rendelkezők legitimitása is kulcsfontosságú fogalmi elemként jelent meg. Az előadásban a jogkövetés és legitimitáció közötti összefüggést és az alapvető legitimitációs elvárásokat mutatta be. Ezt követően egy saját kutatás keretében a romákra koncentrálnak vizsgálta ezeket az elvárásokat, két tanulmány és egy romákkal foglalkozó szakemberrel készült interjú alapján. A kutatás eredményeként nemcsak az igazságszolgáltatás szereplőinek legitimitációjába nyertek betekintést az előadást meghallgatók, hanem egy új, „hozzáférés” nevű legitimitációs elvárás is napvilágot látott, amely a jogkövetés és legitimitáció vizsgálatának további aspektusát képezi.

Dr. Pokker Zoltán Péter *A hangfelvételek készítése és azok felhasználhatósága a leplezett eszközök szabályozásának tükrében* címmel tartotta meg előadását. A rendvédelmi szervek fő küldetése a bűncselekmények felderítése, amelyhez megfelelő jogszabályi paletta szükséges. A jogalkotó biztosítja ezt a keretet, aminek fontos szerepe van mind az állampolgárok, mind a hatóságok számára. Ezen belül magas prioritással kezelt a leplezett eszközökkel végzett felderítés. A bemutató a hangfelvételek jogi aspektusait mutatta be, és azokkal kapcsolatos jogfejlődést előirányzó gondolatokat is tartalmazta.

Szabó Richárd *A pénzügyi biztonság a hamisítás tükrében* című előadásában áttekintette a pénzügyi biztonság alapelveit, bemutatva a készpénz társadalomban lévő különböző formáit és azok biztonsági alapjait. Kiemelte a pénzhamisítás elméletét és a mögötte álló motivációkat és technológiákat. A prezentáció során történelmi és gyakorlati példákat is felvonultatott, és szakmai következtetéseket fogalmazott meg a jövőre vonatkozóan. Az előadás és a konferencia magas színvonala miatt élénk szakmai diskurzus alakult ki.

Az V. „Határrendészet, migráció szekció” előadásainak megtartására a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Oktatási épület O-408-as tantermében került sor. A szekcióvezető Vájlók László, a Határrendészeti Tanszék megbízott vezetője volt. Első előadóként Kalmár Ádám a *Határrend és határvita a Dunán a schengeni határellenőrzés tükrében* című előadását hallhatták. A prezentációjában bemutatta, hogy a Duna kiemelt fontosságú a vízi közlekedés szempontjából, hiszen a Horvátország és Szerbia közötti határvita a mai napig fennáll. Az előadás során betekintést kaptak a résztvevők a határkijelölés nemzetközi joggyakorlatába.

Ezt követően dr. Márton Balázs beszélt az Európai Unió bünygyi együttműködési rendszeréről és az Eurojust ügynökség szerepéről, igazságügyi és rendőrségi szempontból vizsgálva a büntetőügyeket, amelyeket illetően az Európai Unió tagállamai szorosan együttműködnek egymással. Az évek során újonnan fellépő bünygyi kihívások miatt változások történtek. Az előadás kiemelte, hogy létfontosságú a bünygyi együttműködés, és folyamatos fejlődésre van szükség az Európai Unió tagállamai közötti kooperációban.

A következő előadó dr. Mágó Barbara volt, az NKE oktatója, aki az állampolgárságtól való állami megfosztás intézményének nemzetközi helyzetét elemezte. Úgy

véli, hogy megváltoztak az állampolgársággal kapcsolatos intézkedések, hiszen 10 évvel ez előttig nem volt jellemző, hogy Magyarországon visszavonták az állampolgárságot. Az állampolgárságtól való megfosztás védelmi eszközként is funkcionál a nem elfogadott polgárokkal szemben.

Urbán Ferenc bemutatott egy általa végzett nemzetközi kutatást, amely félig strukturált interjú készítés módszerével kereste a választ az EU széttagolt migrációs statisztikai rendszerének javítására. A kényszmigráció követésére új típusú, longitudinális megközelítést javasolnak a szakemberek annak érdekében, hogy a statisztikai adatgyűjtések központosítása hatékonyan funkcionáljon és kiküszöböljék a jelenleg is fennálló hiányosságokat.

A következő előadó Bartus Gábor volt, aki a vasúti határforgalom-ellenőrzés aktuális helyzetét elemezte. Elmondta, hogy a határátkelők szempontjából a vasúti határforgalom-ellenőrzés hasonlít a többi határforgalom-ellenőrzéshez, mégis a feladat-végrehajtást tekintve a helyszínek és az elemek eltérnek egymástól. A prezentációjában kitért arra, hogyan működik Magyarországon a vasúti határforgalom-ellenőrzés, elmondta, hogy milyen szolgálati feladatok tartoznak hozzá, mik az európai uniós, nemzetközi és hazai jogszabályi keretei.

A szekcióülés zárásaként dr. Batori Annamária arra kereste a választ, hogyan alakul az országok önvédelemhez való joga a nemzetközi jogi környezetben. Az előadás egy nagyon fontos témát járt körbe, miszerint a nemzetközi jog mennyire szabályozza azokat az eseteket, amikor egy állam úgy véli, hogy az állampolgárai nincsenek biztonságban és fenyegetettségnek vannak kitéve. Előadásában gyakorlati példákon keresztül vizsgálta a témát, kiemelve a Hamász és Izrael közti konfliktust.

A rendezvény céljai közt is megjelenő közösségépítés, az aktuális rendészettudományi kutatások nemzetközi nyilvánosság elé tárása lehetősége, a kritikus, de mégis támogató közeg mind-mind megvalósultak a konferencia rendezésével. A konferencia előadói aktuális rendészettudományi kérdésekkel kapcsolatban fogalmazták meg hipotéziseiket, vagy fő kutatási kérdéseiket, és ezekre előadásaikban válaszokat szolgáltatottak a hallgatóságnak. A szekcióvezetőket mindvégig a segítő szándék vezette, így több szekcióban is érdemi vitához segítették a résztvevőket az előremutató kérdéseikkel és hozzászólásaikkal.

Irodalomjegyzék

- BACSÓ Bernadett (2022): A drogpolitika liberalizációjának társadalmi hatása. *Magyar Rendészet*, 22(2), 53–63. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2022.2.3>
- BACSÓ Bernadett (2023): A kábítószerrel összefüggő bűnözés elleni küzdelem és a főbb térbeli jellemzői a kábítószer-bűnözésnek a német nyelvű országokban. *Bűnözésföldrajzi Közlemények*, 4(3–4), 9–18.
- BARNUCZ Nóra (2022): Digitális pedagógia alkalmazásának lehetőségei a rendészeti szaknyelvi órán. *Magyar Rendészet*, 22(2), 183–196. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2022.2.12>

- DOMINEK Dalma Lilla – BARNUCZ Nóra (2022): The Educational Methodology of Flow at the University of Public Service. *Practice and Theory in Systems of Education*, 1(17), 1–7.
- DOMINEK Dalma Lilla et al. (2023): A digitális flow világa – Egy kísérlet első eredményei. *Tudásmenedzsment*, 24(2), 85–100. Online: <https://doi.org/10.15170/TM.2023.24.2.8>
- DULAI Péter (2021): *Gyilkosság a panel tetején*. Budapest: Cser.
- DULAI Péter (2023): *Amiért halál járt – Utolsó kivégzettek a Kádár-korszakban*. Budapest: Cser.
- ERDÉLYI Katalin (2022): A kockás papírtól a digitális e-jegyzőkönyvig A kézírás szakértői vizsgálatának dokumentálása. *Belügyi Szemle*, 70(9), 1793–1807. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.9.4>
- ERDÉLYI Katalin et al. (2023): A magyar igazságügyi könyvszakértői vélemények bírósági befogadásának vizsgálata gépi tanuló algoritmussal. In *Integrált gondolkodás és integrált vállalati jelentés: fenntarthatósági kockázatok a gazdasági és energetikai válság árnyékában. Magyar Tudomány Ünnepe konferenciakötet 2023*. Budapest: Budapesti Gazdasági Egyetem, 61–73. Online: https://doi.org/10.29180/978-615-6342-50-8_5
- KOVÁCS Éva – KOVÁCS Tibor (2022): Identification and Authentication Potentials Based on Limited Biometric Data. In KOVÁCS Tünde Anna – NYIKES Zoltán – FÜRSTNER Igor (szerk.): *Security-Related Advanced Technologies in Critical Infrastructure Protection: Theoretical and Practical Approach*. Heidelberg: Springer Netherlands, 391–404. Online: https://doi.org/10.1007/978-94-024-2174-3_34
- KOVÁCS Gábor et al. (2022): Contamination of Forensic DNA Evidence in the Light of Hungarian Court Decisions – A Review of 25 Years. *Forensic Science International: Genetics Supplement Series*, 8, 242–244. Online: <https://doi.org/10.1016/j.fsigss.2022.10.049>
- LIPPAI Zsolt (2023a): Gondolatok a magánbiztonsági kutatások jelentőségéről. In KOVÁCS István (szerk.): *A kor szellemében: tudományos válaszok a világban jelentkező különböző veszélyforrásokra*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság, 113–126.
- LIPPAI Zsolt (2023b): Magánbiztonságról határtalanul. *Belügyi Szemle*, 71(6), 971–1000. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.6.3>
- LIPPAI Zsolt (2023c): A biztonság megteremtésének és fenntartásának állami és nem állami szereplőiről. *Belügyi Szemle*, 71(8), 1391–1417. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.8.4>
- PAPP Dávid (2023a): The Current Challenges of the Hungarian Neighbourhood Police Officers' Form of Service. In CZENCZER Orsolya – KOVÁCS Gábor – MÉSZÁROS Bence (szerk.): *I. Ludovika International Law Enforcement Research Symposium Conference Proceedings*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság, 147–150.
- PAPP Dávid (2023b): Körzeti megbízotti szolgálat. In TIHANYI Miklós (szerk.): *Közrendvédelem*. Budapest: Ludovika, 95–118.
- PAPP Dávid – MAJOR Róbert (2022): A körzeti megbízott közlekedésrendészeti feladatainak története. *Belügyi Szemle*, 70(12), 2645–2661. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.12.6>
- SKORKA Tamás (2023): A szabálysértési törvény első évtizede. *Magyar Rendészet*, 23(2), 201–220. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2023.2.12>
- SZABÓ Anikó – KOVÁCS Éva (2021): A személy- és vagyonorok objektumspecifikus fejlesztési terve (IDPS) MOP-kiterjesztéssel. *Magyar Rendészet*, 21(3), 139–154. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2021.3.10>
- TIHANYI Miklós – PAPP Dávid (2022a): A körzeti megbízotti szolgálat története 3. A rendszer-változástól. *Belügyi Szemle*, 70(5), 907–925. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.5.2>
- TIHANYI Miklós – PAPP Dávid (2022b): A körzeti megbízotti szolgálat története 2. A kezdetektől a rendszerváltozásig. *Belügyi Szemle*, 70(4), 689–703. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.4.3>
- TIHANYI Miklós – PAPP Dávid (2022c): A körzeti megbízotti szolgálat története 1. A kezdetek. *Belügyi Szemle*, 70(3), 589–605. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.3.8>
- ÜRMÖSNÉ SIMON Gabriella – BARNUCZ Nóra – KUDAR Mariann (2022): Út az Innovatív Tanszék első helyezett díja felé. *Belügyi Szemle*, 70(10), 2113–2133. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.10.11>

ÜRMÖSNÉ SIMON Gabriella et al. (2021): A rendészeti szaknyelv szerepe a felsőoktatásban és az új nyelvi stratégia bevezetése. *Porta Lingua*, (1), 185–195. Online: <https://doi.org/10.48040/PL.2021.15>

ÜRMÖSNÉ SIMON Gabriella – KOVÁCS Éva (2022a): Az online oktatás hatékonysága a rendészettudományi karon az oktatók és a hallgatók szemüvegén keresztül – egy hibrid kutatás eredményei. *Védelem Tudomány*, 7(1), 191–219.

VIRÁGH-VIZVÁRI Fanni (2022): A gyermekvédelem és a büntetés-végrehajtás metszéspontján – A javítóintézeti dolgozók feladatellátásához szükséges kompetenciák a zárt intézeti oktatás tükrében. *Börtönügyi Szemle*, (3), 59–71.

VIZVÁRI Fanni (2020): A kompetenciafejlesztés szükségessége és annak lehetőségei a javítóintézetben dolgozóknál. In DUNÁS-VARGA Ildikó: *VI. Ifjú Pszichológiai és Neveléstudományi Kutatók Országos Konferenciája 2020*. Tanulmánykötet. 94–101.

ABSTRACT

International Law Enforcement Conference Report on the Frontiers of Law Enforcement

Bernadett BACSÓ

The paper summarises the presentations of the international conference “Police Sciences and its related sciences”. The event, organised at the Ludovika University of Public Service, was part of the series of events of the Hungarian Science Day. The main themes of the conference, such as criminal justice, border management, administrative police, criminology, criminology, cyber defence, public security, international policing and police theory and history, provide an opportunity for doctoral students, researchers and academics to present their research and report on their experiences through topics within police science.

Keywords: *police science, disciplines, crime, migration, cooperation, security, criminal justice*

Sokszínű Kar Konferencia V. - Újból megrendezték az Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus multidiszciplináris eseményét

ÜRMÖSNÉ Simon Gabriella,¹ KOVÁCS Éva,² KUDAR Mariann³

A tanulmány a Sokszínű Kar multidiszciplináris konferenciasorozat ötödik rendezvényének előadásait mutatja be kivonatolt módon. A konferencia előadói olyan témaköröket vonultattak fel, mint a képzésfejlesztés az NKE-n, a papaver somniferum, a raszternyomozás, a lengyel tisztképzés, a településbiztonságimenedzser-képzés, a nyelvi ujjnyomok és a forenzikus nyelvészet, továbbá a magánbiztonság. Egyetemünk doktori hallgatói bemutathatták legfrissebb kutatási eredményeiket, bővebben hallhattunk a digitális oktatás, az intézkedéstaktikai képzés, a fizikai alkalmassági, és a kriminalisztikai szakértők képzését érintő aktualitásokról. Előadóink ízelítőt adtak kvantumszámítógépek világa, a csalás, a fegyvertartás, a helyszíni szemle, az ingatlan-adásvétel és a deepfake jelenségének izgalmas kérdéseiről. A kannabisz legalizálását, az angol biztonságtechnikai szaknyelv oktatását, a szolgálati kutyákat és az olimpiai bajnokok talentumföldrajzát is görcső alá vették az előadók.

Kulcsszavak: rendészettudomány, magánbiztonság, deepfake, forenzikus nyelvészet, kannabisz, biztonságtechnikai angol

Ötödik alkalommal rendezte meg a Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátusa a Sokszínű Kar interdiszciplináris konferenciát. Az immár hagyománnyá vált rendezvénysorozat idén 30 előadót köszönhetett párhuzamos szekciókban. A plenáris és szekcióüléseken olyan témaköröket érintettek az előadók, mint képzésfejlesztés az NKE-n, a papaver somniferum, a raszternyomozás, a lengyel tisztképzés, a településbiztonságimenedzser-képzés, a nyelvi ujjnyomok és a forenzikus nyelvészet, továbbá a magánbiztonság. Emellett olyan reprezentatív kutatások és felmérések is napvilágot láttak a rendezvényen, mint a digitális oktatás, az intézkedéstaktikai képzés, a fizikai alkalmassági és a kriminalisztikai szakértők képzése. A kvantumszámítógépek világa, a csalás, a vagyon elleni lopás, a fegyvertartás, a helyszíni szemle, az ingatlan-adásvétel és a deepfake jelenségeinek bemutatása is

¹ Lektorátusvezető, egyetemi docens, angolnyelv-tanár, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus, e-mail: Simon.Gabriella@uni-nke.hu

² Angolnyelv-tanár, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus; doktori hallgató, Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola, e-mail: KovacsE@uni-nke.hu

³ Szakcsopórtvezető, angolnyelv-tanár, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus, e-mail: Kudar.Mariann@uni-nke.hu

színesítette a konferenciát. A kannabisz legalizálását, az angol biztonságtechnikai szaknyelv oktatását, a szolgálati kutyákat és az olimpiai bajnokok talentumföldrajzát is görcső alá vették az előadók.

A konferenciát Prof. Dr. Christián László Rektorhelyettes nyitotta meg, aki elmondta a köszöntőbeszédében, hogy jó kezdeményezésnek tartja a Sokszinű Kar konferenciasorozatát, és kitért az egyetemi fejlesztésekre is.

Ezt követően, Ürmösné Dr. Simon Gabriella lektorátusvezető üdvözölte a konferencia résztvevőit, és elmondta, hogy a konferencia egyre nagyobb népszerűségnek örvend, mivel nemcsak a kar oktatói, de korábban már OTDK-nyertes hallgatók, oktatók az Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Karról, a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda képviselője és a Magyar Honvédség Katonai Rendészeti Központ képviselője is megtisztelti előadásával a rendezvényt.

A konferencia *Képzésfejlesztés az NKE-n 2020–23* címmel megtartott nyitóelőadásában Prof. Dr. Christián László dandártábornok, oktatási rektorhelyettes a Nemzeti Közszerződési Egyetem 2020–25 Intézményfejlesztési Tervét, annak gyakorlati megvalósításának problémáit és eredményeit tárta az V. Sokszinű Kar Konferencia hallgatósága elé. Az intézmény közelmúltja az egyetemmel való válásától, 2012 januárjától számítható, amelyben egy hosszú és energiaigényes integrációs folyamat zajlott és zajlik a mai napig. Ez magában foglalja a jogelődök összevizsgálásától kezdve a nagy volumenű, többlépcsős infrastruktúra-fejlesztés különböző kihívásait. Az egyik leghangsúlyosabb terület a képzési portfólió tisztítása és rendkívül intenzív fejlesztése. Az előadó számokkal is rávilágított egyetemünk jelenlegi helyzetére: 4 kar, 3 speciális képzési egység, 4 doktori iskola működik 17 alap-, 1 osztatlan, 21 mester-, több mint 20 szakirányú továbbképzés zajlik egyetemünkön, 3 mester- és 4 doktori képzés pedig angol nyelven is elérhető. A felvételi adatok különböző számai a fejlesztési terv tárgyalt időszakában mind az összes jelentkezők, mind az első helyen jelentkezők, mind pedig a felvettek tekintetében emelkedést mutatnak. Az előadás rávilágított a felsőoktatás kihívásaira, elsősorban a munkaerőpiaci elvárások tekintetében, amelyek rugalmasságot, gyakorlatorientáltságot várnak el a végzettjeinktől, egy folyamatosan, az élet minden területére kiterjedően zajló digitális transzformáció közepette. A Z és az Alfa generáció tanulási jellemzői minden oktatót kihívás elé állítanak, amire a leghatékonyabb, modern oktatási módszerekkel kell felelni. A digitális bennszülöttek interaktivitást és élményszerűséget igényelnek, a nehezen fenntartható figyelmük mellett ugyanakkor fokozott önállóságigény jellemzi őket. Erre európai szinten is van válasz, hiszen az Európai Felsőoktatási Térség 2015 óta érvényes standardjaiban a hallgatóközpontú tanulás-tanítás-értékelést, valamint a hallgatók a tanulási folyamatban betöltött aktív szerepét helyezi előtérbe. A magyar felsőoktatásnak mind kormányzati, mind intézményi szinteken implementálnia kell a változtatásokat, amelyek sok esetben ütköznek merev struktúrákba vagy az oktatók pedagógiai-módszertani know-how-jának hiányába. Az NKE a Kre-

atív Tanulási Program (KTP)⁴ kidolgozásával, annak a fejlesztési terv fő irányává tételével felelt. A program jelen aktív szakaszában szakmai napok, konferenciák, workshopok, módszertani teadélutánok zajlanak, egy módszertani kézikönyv kialakítása mellett. A Magyar Akkreditációs Bizottság 2022–23-as egyetemünkről szóló jelentése is elismerő hangon szól a fejlesztési tervről, valamint a Kreatív Tanulási Programról. Ezen belül 2024-től várható a komplex mentori program pilotként való elindítása, amelyben tehetségprogram, oktatói mentorprogram, valamint lemorzsolódás mentori program egyaránt helyet kap. A jelenlegi szolgáltatási kosár tartalma tovább fog bővülni, az adminisztratív dolgozók képzése is elindul, valamint az IKT-képzések száma is növekedni fog. A képzési reform is új utakon jár, amelyek során a Ludoviceum tantárgycsoportját is érinti a reform. Több gyakorlati órát vezetnek majd be, és a hallgatói és oktatói életpályát is fejleszteni szükséges. A képzési-kimeneti követelmények is revízióra szorulnak majd, a rektori irányelveknek megfelelően pedig félévente 5-7 tantárgyat oktatunk majd. Rektorhelyettes úr előadását a KTP-tervek részletezésével zárta és sok sikert kívánt a konferenciához.

A rektorhelyettes nyitóelőadását követően a lektorátusvezető hozzáfűzte, hogy rengeteg pozitív képzésfejlesztésen ment át a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, és nem gondolja, hogy lenne még egy ilyen magyarországi egyetem, ahol a képzésfejlesztés ilyen hatékony, és ahol saját intézményesített Kreatív Tanulás Irodával rendelkezne az egyetem, ahol megannyi színes képzést kínálnak az oktatóknak. Véleménye szerint, egy oktató sem mondhatja el magáról, hogy már mindent tud, és semmi új metódust nem tudnak számára mutatni, ezért is fontos, hogy minél több képzésen részt vegyünk a Kreatív Tanulás Program által nyújtott képzési portfóliókból, és éljünk a Szolgáltatási kosár nyújtotta innovatív módszerekkel.

Dr. Balláné Prof. Dr. Füsztér Erzsébet *Az álomhozó mák – a megrendszabályozott növény* címmel tartott előadást. A *papaver somniferum* latin elnevezés önmagában is utal a növény hatására, hiszen az utótag a „somni”, azaz alvás, illetve a „ferre”, vagyis hozni szavak összetételéből keletkezett, a „papaver” pedig a növény nemzetségének elnevezése, amelybe egyebek között a pipacs is tartozik. A Nyugat-Ázsiában őshonos mákot az 1920–1930-as években kezdték nemesíteni. Ennek célja étkezési mák esetén a maghozam növelése, szemben az ipari termesztésű mákkal, amelynek célja az alkaloidtartalom növelése. Professzor asszony képekkel illusztrálta a növény hosszanti keresztmetszetét, a belsejében elhelyezkedő magokat, egy mákmezőt, illetve a mák tejnedveinek összegyűjtését. Ez utóbbi különféle alkaloidokat tartalmaz, mint például a morfium, kodein, noscapin, papaverin vagy thebain. Ezek szervezetre gyakorolt hatása nyugtató, illetve euforizáló. Néhány hazai (Kosztolányi) vagy külföldi (Dickens) neves ópiumfogyasztó neve is elhangzott a mák fogyasztásának történetisége kapcsán. A mákot nem kizárólag élvezeti célokra alkalmazták, hiszen a 19. században a patikák kínálatának nélkülözhetetlen része volt a belőle előállított laudánium, amelynek alkalmazási területe meglehetősen széles volt, a fogfájás eny-

⁴ CHRISTIÁN–KORPICS–BOTOS 2023: 15–30.

hítésétől kezdve az asztma kezelésén át a neuralgia gyógyításáig. Az erős fájdalmak enyhítésére az ópiumot használták, amelynek fogyasztói rendszerint a szer rabjaivá is lettek egyszersmind. A mák további alkaloidja a morfium, amelyet a gyógyszeripar hasznosít erős fájdalomcsillapító előállítására, a kodein, amelyet szintén gyógyszerek gyártásához használnak, illetve a heroin, amely viszont a legveszélyesebb ópium eredetű kábítószer. Professzor asszony az állatvilágból hozott példákkal is illusztrálta a növény függőséget okozó hatását: Indiában ópiumfüggő papagájok folyamatosan dézsmálják a mákültetvényeket, de ismerünk példát röpkeptelenné vált, bandákba verődött és bedrogozott hattyúkra is. Professzor asszony előadását az étkezési és ipari céllal termesztett mákra vonatkozó szigorú szabályozás ismertetésével zárta.

Prof. Dr. Fantoly Zsanett tanszékvezető asszony a *Rasztornyomozás és mesterséges intelligencia* című előadásában a rasztornyomozás során felmerülő alapjogi problémákat ismertette, valamint arra kereste a választ, hogy a korszerű, proaktív nyomozás fejlődése céljából milyen lehetőség rejlik a hálókutatás és a mesterséges intelligencia összekapcsolásában. Manapság a kriminalista számára nemcsak az a kérdés, hogy van-e adat, hanem az is, hogyan elemzi azokat. Az adatbőséget a különféle adatbázisok szolgáltatják, a mesterséges intelligencia pedig segítséget tud nyújtani az azok közötti analitikai munkában. Professzor asszony beszélt a rasztornyomozás, illetve a fogalom történeti előzményéről. A kezdetek Németországig mennek vissza 1979-re, amikor is Frankfurt-am-Mainban a RAF terroristáit kerítették kézre hatalmas adatbázisok szűkítésének módszerével. A szűrési szempont az volt, hogy olyan elkövetőkre bukkanjanak, akik a szállásuk közüzemi számláit készpénzzel fizetik. A német hatályos jogi szabályozás kitér arra, milyen esetekben lehet alkalmazni az elektronikus adatbázisok automatikus összehasonlítását, ezek közé tartozik az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlya, vagy ha egyéb módon az elkövető azonosítása nem biztosítható. Ugyanakkor a módszer Németországban is felvet alapjogi aggályokat, amelyek többek között az információs önrendelkezési joggal is összefüggenek. A hazai jogi szabályozási keretek között megkülönböztetünk adatkérést, feltételes adatkérést, adatgyűjtést és egyéb adatszerző tevékenységet, adat igényelhető bármely adatkezelő szervtől, az ügyfél adata pedig átadható a nyomozó hatóságnak. Az európai uniós keretek között az Alapjogi Charta és az Emberi Jogok Európai Egyezménye támasztja alá, hogy a mesterséges intelligencia használata nem engedélyezhető akkor, ha egyes alapjogok sérelmével fenyeget. Összegzőképp azonban elmondható, hogy a mesterséges intelligenciát nem szabad magára hagyni a nyomozásban, az analitikai munkában, az analízis elvégzése után a feltárt alternatívák közötti döntés a humán intelligenciáé kell hogy legyen.⁵ A hazai helyzetkép összetett. A hatékony működés kérdése felvethető a Robotzsaru, Netzsaru és Robotzsaru NÉO rendszerek esetében. A programok alkalmazása nehézkes és időigényes, a nyomozásban beszerzett információk feldolgozásához szükség lenne azok

⁵ FANTOLY–HERKE–SZABÓ 2023.

adatbázisszintű kezelésére, a kimentett adatok tárhelyi igényének kielégítésére. Ugyanakkor pozitívumok is elmondhatók. A szövegbányász modell már most is lehetőséget kínál a jegyzőkönyvekben való adatbányászatra, az OSINT-rendszer pedig nyílt információszerzéshez biztosít adatbázist. A javaslatok alapján a hálókutatás széles körű hazai alkalmazása előtt annak alkotmányossági bázisát szigorú garanciákkal kell ellátni.

Sallai János professzor úr, rendőr ezredes a *Lengyel-magyar rendészeti kapcsolatok és a lengyel rendőrtisztképzés* címmel tartott előadást, amelyet a közös múltra való történeti visszatekintéssel indított. Ezek között említette a delegációk kölcsönös látogatásait, a BM Duna együttes fellépésének sikereit. A 1980-as években a magyar Rendőrtiszti Főiskolán lengyel, Lengyelországban magyar bűnügyi technikusok tanultak. A lengyel rendőri állományba való felvétel követelményei igen szigorúak, a tesztelések során az intellektuális hajlamokat, a szociális viselkedést, a stabilitást és a munkahelyi attitűdöt ellenőrzik. Részletesen megismerhettük a Rendőrákadémia oktató szerveit, illetve a modulokon nyugvó oktatás tartalmát, tantárgyait is. Érdekesség, hogy gyakorlati foglalkozások keretében a hallgatók konvojszolgálatot, fogdában, kijózanítóban biztonsági szolgálatot látnak el, vagy utakon, közlekedési eseményekhez kapcsolódóan is kötelezően előírt gyakorlati óraszámot teljesítenek. A lövészet modul az alapok elsajátítása után tartalmaz előkészületi és statikus lövés, gyorslövés, dinamikus lövés és helyzetlövés órákat is. A lengyel képzés további szakaszait jelentik az altiszti, aspiránsi, valamint a tiszt szakképző szakaszok. Professzor úr a képzés helyszínein készült, a lengyel rendőr hallgatók mindennapjait megjelenítő fényképekkel illusztrálta színes előadását.

Dr. Rottler Violetta rendőr őrnagy és dr. Kovács Sándor rendőr ezredes *Településbiztonságienedzser-képzés a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen* címmel számolt be a szakirányú továbbképzés részleteiről. A képzés 2 féléves, ez idáig 13 fő kapta meg oklevélét a képzés elvégzéséről. Az előadók az Egyesült Királyságban kialakult rendszert ismertetve beszámoltak az ottani közösségi támogató tisztek, valamint a polgárőrök munkájáról. Az 1998-ban elfogadott rendőrségi törvény, a magyar törvényhez hasonlóan kimondja az önkormányzatok és közösségek szélesebb bevonását a közbiztonság javításába, és kötelezi is a helyi szerveket bűnmegelőző partnerkapcsolatra. Példaként az essexi Frinton-on-Sea település került szóba, ahol 6 fő működik közösségi támogató tisztként, egy olyan 300 fős közösségben, ahol megszűnt a helyi rendőrőrs, a lakók pedig egy magánbiztonsági cégnek fizetnek a járőrszolgálatért.⁶ További érdekes példákat is hallhattunk a helyi közösség részvételére a közbiztonság fenntartásában. Ausztráliában, Melbourne-ben egy 2018–2020 között alkalmazott ifjúságvédelmi pilotprogram ért el sikereket. Hollandiában az úgynevezett repülő brigád tevékenysége segíti évtizedek óta a marokkói fiatalok antiszociális viselkedésének megakadályozását, Dél-Afrikában pedig ugyanilyen repülő brigádok képesek gyors mozgósításra súlyos, életveszélyes esetekben. A magyar képzés keretei között

⁶ ROTTLER 2021: 487–503.

60 kreditet kell megszereznie a hallgatóknak, akik választott képviselők, szakpolitikusok, közbiztonsági-bűnmegelőzési feladatokkal rendelkező bizottsági tagok, önkormányzati-rendészeti köztisztviselők, polgárőr vezetők, járási koordinátorok közül kerülnek ki. Megismerhettük a félévenként oktatott tantárgyakat, statisztikákat a 100 ezer lakosra jutó kiemelt bűncselekmények számát tekintve. A Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék rendszeres kapcsolatot ápol a közbiztonság javításában érdekelt önkormányzatok, valamint a rendészeti szakemberek képviselőivel olyan vidéki településeken is, mint Tiszalug.

Ürmösné Dr. Simon Gabriella a nyelvi ujjnyomainkról tartott előadást, azaz a forenzikus nyelvészet⁷ diszciplináját mutatta be diakrón szempontból napjainkig.⁸ Az előadást Jan Svartvik nyelvészprofesszor 1967-ben elhangzott mondatának mottójával indította, nevezetesen: „Jó tudni egy nyelvésznek, hogy amit csinál, az hasznos. Az alkalmazott nyelvészet nem egyenértékű a nyelvtanítással és a fordítással. Egy nyelvész a társadalma hasznára is válhat, és hálás vagyok, hogy felkértek nyelvi analízisre az Evans-ügy kapcsán.” Az Evans-ügy, a 25 esztendő Timothy John Evans négy egymásnak ellentmondó tanúvallomását tartalmazta. Noha bevallotta, hogy megölte Beryl-t, a feleségét és a 14 hónapos kislányát, Geraldine-t, négy, egymásnak ellentmondó vallomást tett a rendőröknek, amire csak 15 évvel a felakasztását követően derült igazán fény. Timothy Evans analfábéta és iskolázatlan volt, ezért feltűnt a nyelvésznek, hogy a: „She said, she was going to take the baby down to Brighton” nyilatkozatot egy 10 éves gyermek mentális képességeivel rendelkező analfábéta ember, mint Evans, nem használhatott. Ezek a mondatok is idegenek tőle: „She asked me where Beryl and the baby was”; „She was incurring one debt after another”; vagy a „Whilst, in a bit of temper, in his presence mood...”. Ehelyett más vallomásaiban szubsztenderd és agrammatikus jegyeket használt dupla tagadással: „She never asked no money for it”; I didn’t want nothing to do with”, amelyek mind a valós nyelvhasználatára vonatkoztak. Később a szomszédra, a büntetett előéletű John Reginald Halliday Christie-re terelődött a gyanú, ezért Timothy Evans, a felakasztását követően 15 évvel posztumusz kegyelmet kapott. Az említett esettanulmány mellett a lektorátusvezető kitért az igazságügyi nyelvész munkájára, a kriminalisztikai fonetikára, a beszélőazonosításra, az idiolektusra, az inkriminált szövegelemzésekre és a stilometriára is.⁹

Lippai Zsolt tanársegéd több ország példáján keresztül mutatta be a magánbiztonsági szektor működését. Bemutatta Észtországot, amely szakított az orosz hagyományokkal, és minden állampolgárt bevont a védelembe. Mexikóban szintén megtörtént a magánbiztonsági őrök rendőri tevékenységbe való bevonása, és míg Ausztráliában szigorú vizsgálatokat hajtottak végre, emellett a biztonsági cégeket is auditálták. Kanadában „fizetett szolgálatokat” hoztak létre, és jelen van az önként vállalt túlóra is. Az előadó felhívta arra is a figyelmet, hogy mennyire elengedhe-

⁷ ÜRMÖSNÉ-NYITRAI 2021: 86–101.

⁸ ÜRMÖSNÉ 2019: 67–75.

⁹ ÜRMÖSNÉ 2023: 43–60.

tetlen a függetlenség, a versenyképesség, a komplementaritás és az együttműködés is a magánbiztonsági szektor működésében.¹⁰

Erdős Ákos tanársegéd, Prof. Dr. Christián Lászlóval és Dr. Szabó Andreával közös reprezentatív kutatást mutatott be, amelyben az intézkedéstaktikai képzés kompetenciafejlesztő hatását vizsgálták hallgatói perspektívából. A kutatásuk célja az intézkedéstaktikai képzés hatásának mérése volt, amely során górcső alá vették a résztvevők véleményét, a szervezeti változásokat, és mérték az attitűdöt és a képességfejlődést. A kutatás során a döntési képesség, a problémamegoldás, a felelősségvállalás, a pszichés terhelés mind-mind jelen volt. Emellett vizsgálták a gyakorlatorientáltságot és a kompetenciafejlesztő hatását is. Ahol a kutatásban részt vevő tisztjelöltek gyengébbnek érezték magukat, az a kommunikációs és a problémamegoldó képesség volt. Következtetésképpen elhangzott, hogy a képzés összességében jó irányba halad, a hallgatók jól percipiáltak, és mivel élményszerű oktatásban vesznek részt, ezért motiváltabbak is voltak.

Dr. habil Nagy Zoltán András egyetemi docens, Neumann János mellett olyan illusztris személyeket mutatott be, mint Charles Babbage, akitől a mechanikus számítógép ötlete is származott, valamint Konrad Zuse és Alan Turing, az Enigma kapcsán. Az előadó rávilágított a kvantumelmélet és a gyakorlat kapcsán arra az ókori sejtésre, hogy valami létezhet az atomokon belül is. Kitért a qubit-re, amely emberi szemmel nem látható szubatomi részecske. A kvantumszámítógépek kapcsán megemlítette, hogy hatalmas adatállománnyal rendelkeznek, számításokat és szimulációt is végeznek, és hasznosak a gyógyszerkutatások, a biológia, a fizika, a matematika és a kémia tudományterületein is.

Társelőadói részvétellel vett részt Barnucz Nóra és Dominek Dalma Lilla a konferencián, ahol az élményalapú digitális oktatásról tartottak előadást egy reprezentatív, 701 fős populáció részvételével zajló kérdőíves kutatás kapcsán, amely az online és offline digitális oktatás hatékonyságát vizsgálta a hallgatók körében. Az előadók továbbá a digitális oktatás hatására vonatkozóan egy osztálytermi kutatás keretében is eredményre jutottak. A kísérlet során a „civil disorder” és a „drugs” témakörei kapcsán használták a kiterjesztett valóságot és a HY-DE modellt (módszertani szempontból különböző, de időtartalmában három egyenlő részre bontott tanóra). A hallgatók a tanórát kihívásként, élményként élték át. A kutatás érdekessége, hogy míg a vizsgálati csoportban 80% fölött volt a hallgatók flow-állapota az IKT-val támogatott oktatás során, úgy a kontrollcsoportban IKT-eszközök nélkül nem történt bevonódás, és a flow-állapot is alacsony volt.¹¹

A család módszere mint a társadalmi fejlődés tükré címmel Girhiny Kornél rendőr alezredes folytatta az előadás-sorozatot. Az utóbbi években megjelent családok az emberi hiszékenységet veszik támadás alá. Alezredes úr ezek közül az „unokázós” ügyekről beszélt részletesebben. A tettesek az idősebb korosztály érzéseire apel-

¹⁰ LIPPAI 2023a: 113–126; LIPPAI 2023b: 971–1000; LIPPAI 2023c: 1391–1417.

¹¹ DOMINEK–BARNUCZ 2023.

lálnak, hiszen számukra a bajban lévő családtag segítése minden mással szemben prioritást élvez. Hangfelvételekkel is alátámasztotta, hogy milyen könnyen lehet hatni az emberi érzésekre, különösen, ha közeli hozzátartozóról van szó. Napjaink másik jellemző csalástípusára is kitért, az internetes csalásokra. A közös elkövetői motívum ezekben az esetekben az internetes felületen való profi eligazodás, valamint a segítőkész hozzáállás, ami önmagában is kialakítja a bizalmi kontaktust. Tanársegéd úr fontosnak tartja az emberek tájékoztatását, hogy tisztában legyenek a veszélyekkel, és tudják, hogy mit kell, és mit nem szabad tenniük ilyen esetekben.

Dr. Vigh András rendőr alezredes *Minden rendben? Kérdések és válaszok a klasszikus kriminalisztikai szakértők képzéséről* címmel tartott előadást. Docens úr elmondta, hogy jelenleg van elég igazságügyi szakértő, de kifejezte aggodalmát, hiszen a mostani szakértők jelentős része eléri a nyugdíjkorhatárt 5-10 éven belül. Megoldásként mindenképp pozitív elmozdulásnak látja, hogy egyetemünkön mind az öt szakterületen elindult egy három féléves Szakértő Szakirányú Továbbképzési Szak, amelynek keretében a szakmai oktatási feladatok jelentős terheit a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ munkatársai vállalták magukra. Alezredes úr biztos benne, hogy ez lehetőséget ad a hallgatói állomány kvalitatív készségeinek felmérésére, egyúttal a megfelelő szakértői utánpótlási bázis kialakítására.

Dr. Haspel Orsolya *A polgári célú fegyvertartás engedélyezésének főbb változásai* címmel tartotta előadását. A szabályozás, az engedélyezés folyamatában újabb és újabb értelmezési és jogalkalmazási problémák merülnek fel, rendőr ezredes asszony előadásában ezekre próbálta ráirányítani a figyelmet. Elmondta, hogy a 2021-es törvénymódosítás például bevezette a bejelentéshez kötött tűzfegyverek kategóriáját, ami miatt a büntető törvénykönyv és a szabálysértési törvény lőfegyverekre vonatkozó tényállásait is módosították. Továbbá kiemelte, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozásunk megkövetelte többek között az európai lőfegyvertartási engedély bevezetését. A közigazgatási eljárás szabályainak változásaival maga az engedélyezési tevékenység is átalakult, az eljárások nagy részét 8 napon belül kell elbírálni. És végül beszélt arról, hogy mára az igazgatásrendészet minden területén lehetőség van a kérelem elektronikus úton történő benyújtására.

Rucska András rendőr őrnagy, mesteroktató *A helyszíni szemle képi rögzítésének lehetőségei* című előadása elején a múltba kalauzolt bennünket. Elmesélte, hogy hazánkban már 1861-ben készültek fényképek helyszíni szemléről, Gróf Teleki László holttestét és annak környezetét fotózta le Mayer György fényképész. Elmondta, hogy az évek során a technológia rengeteget fejlődött, például a videótechnikával már képesek vagyunk folyamatos képrögzítésre és hangfelvételre is. Ezen túl, a drónok megjelenésével, azoknak rendészeti célú alkalmazásával nagyobb helyszíni átlátható bemutatása is lehetővé vált, mivel olyan légi felvételeket készítenek, amelyet a bűnügyi technikus a fényképezőgéppel nem képes. Kiemelte, hogy a legújabb és legpontosabb ábrázolásra a háromdimenziós képalkotások a legalkalmasabbak. A helyszíni, a tárgyak, valamint a releváns elváltozások szkennelése új lehetőségeket

nyitott a képi rögzítés minőségét illetően. Ezek a felvételek amellet, hogy tizedmilliméter pontosak, torzításmentesen rögzítik az objektumokat.

Schubauerné Hargitai Veronika Andrea mesteroktató az előadása során ismertette azokat a legfontosabb kérdéseket, amelyek egy ingatlanvásárlás során felmerülhetnek: így különösen az osztatlan közös tulajdon kérdését és a hasznélvezeti jog jellegét. Említette az ingatlan-nyilvántartás elveit, szabályait, illetve azokat a kérdéseket, amelyek az új jogi szabályozás során majd esetleg problémát jelenthetnek. Az előadó kitért a tulajdoni lapon levő terhek fajtáira, és azokra a gyakorlati problémákra, amelyek ezzel kapcsolatosan az adásvétel során felmerülhetnek. Az egyéb szereplők helyzetét is bemutatta röviden: a bank hitelezői pozícióját és az ingatlanközvetítők eljárását is. Az ingatlan-adásvételt a polgárjog és a közigazgatási jog együtt szabályozza. Szóba került a földhivatalok szerepe, a lassú szabályozás, a kérelemhez kötöttség elve és az ingatlan-nyilvántartás alapelvei. A ranghely és a rangsor kérdésköre, a tulajdonlap szerepe, a hasznélvezet csapdája és az elővásárlási jog is górcső alá került.

Szekerényesné Rádi Éva Ágota az ÁNTK adjunktusa tudományos munkáiban a kogníció kutatási szempontját ez idáig főként a gazdasági szaknyelv vonatkozásában alkalmazta,¹² azonban a Sokszinű Kar konferencián megtartott *A kulturális identitás a percepció tükrében* című előadásában ezt a megközelítést a kultúra és az identitás kapcsolatának vizsgálatához társította. Az előadás az identitás és a kultúra fogalmának értelmezését követően a percepció szubjektív és kultúraspecifikus jellegét és az ebből következő kognitív folyamatokat szemléltette, végül azon kognitív sémákat mutatta be, amelyekkel az identitásunk erősíthető. A kulturális percepciót, a különböző identitásokat: egyéni, csoport- és kulturális identitásokat, a perspektivikus feladatot, a szelektív és a szubjektív észlelést, valamint a kultúraspecifikus észlelést mind említette az előadás során.

Nyitrai Endre egyetemi docens, a befolyásoló eszközök (módszerek) körében kiemelte a „deepfake” felvételeket, illetve a „fake news” híreket. Az előadásában rávilágított arra, hogy a digitalizáció következtében az elkövetői szokások is átalakulóban vannak, és az elektronikus teret, az internetet előszeretettel használják az elkövetők a különböző bűncselekmények elkövetésére. Így a „deepfake” videók és a „fake news” hírek felderítése kihívás elé állíthatja a nyomozó hatóság tagjait, mivel egy hamis/valótlan tartalmú információáradatot indíthatnak el, amely hatással lehet egyes bizonyítási cselekmények végrehajtására és azok eredményének ellenőrzésére is. Az előadáson az is elhangzott, hogy a szuggesztív negatív hatásával fognak viszálni az elkövetők, és a deepfake videóknak nem a szórakoztató jellegét fogják kihasználni, hanem ezeket az álfelvételeket a bűncselekmény megvalósításához fogják felhasználni, akár valós időben is. A prezentáció utolsó részében az igazságügyi forenzikus nyelvész szakértő szerepét hangsúlyozta az álhírek felderítése esetén. A nyelvész szakértő által készített vélemény lehetőséget adhat a verziók felállítására

¹² SZEKERÉNYESNÉ 2018: 162–177; SZEKERÉNYESNÉ 2016: 163–177; SZEKERÉNYESNÉ 2014: 198–209.

és a nyomozati cselekmények foganatosítására, figyelembe véve az e-nyomozási ismereteket és az adatbázisokban (nyilvántartásokban) zajló szűrő-kutató munkát.¹³

A bűnügyi témák sorában mindig színfoltot hoz Dr. Mátyás Szabolcs rendőr őrnagy, egyetemi docens előadása, aki ezúttal az *Elfeledett olimpiai bajnokaink (a határon túli olimpiai aranyérmesek talentumföldrajzi vizsgálata)* címmel vette számba az elmúlt évtizedek feledésbe merült vagy nem is ismert sportolóit, akik más nemzet színeiben, de magyar gyökerekkel léptek a dobogó legfelső fokára. Hozzátette, hogy kizárólag azok a sportolók kerültek a vizsgálandó személyek közé, akiknek mindkét szülője magyar, s maguk is beszélnek (vagy gyerekkorukban beszéltek) a magyar nyelvet, és megállapította, hogy a talentumföldrajzi vizsgálatok a sportolóknál is olyan korábban nem vizsgált és nem ismert összefüggéseket világítanak meg, amelyek segíthetnek a későbbi sportstratégiák kidolgozásában. Beszélt például Susan Franciáról (Francia Zsuzsannáról) is, aki a Nobel-díjas Karikó Katalin lánya, aki a 2008-as pekingi, illetve a 2012-es londoni olimpián tagja volt az aranyérmes szerzett amerikai evezős nyolcasnak.¹⁴

Dr. Frigyer László rendőr alezredes a *A rendőrségi szolgálati kutyák alkalmazásával kapcsolatos lehetséges károkozás közjogi és magánjogi szabályozása, valamint annak az intézkedésre gyakorolt hatása* címmel tartotta meg a szekció záróelőadását. A szolgálati kutyák alkalmazási területe napjainkra már nemcsak a hagyományos értelemben vett bűnügyi és közrendvédelmi tevékenység fontos részeként jelenik meg, hanem a pandémia és a háborús válság okozta fokozott ellenőrzés igényeként is. Alezredes úr előadásában azt a kérdést helyezte középpontba, miszerint a szolgálati kutyákkal történő károkozás megelőzésének a legcélravezetőbb eszköze egy folyamatos ellenőrzésre épített képzési rendszer, amely speciális közjogi és magánjogi tudással ruházza fel a kutyavezetőt. Tanársegéd úr fontosnak tartotta kiemelni, hogy a fő cél, hogy az intézkedése során szükségszerűen fellépő személyi vagy dologi károkozás megtörténje vagy megvalósulásának lehetősége ne tudja elbizonytalanítani vagy eltántorítani a kutyavezetőt a feladata ellátásához szükséges intézkedésektől.

Kovács Éva, az Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus angolnyelv-tanára, doktori hallgató a tankönyv- és tananyagkészítés támasztotta kihívásokról tartott előadást *Deskriptoroktól az instrukcióig: A Biztonságtechnikai Angol tantárgy tananyagtervezésének elméleti és gyakorlati kérdései* címmel. A szaknyelvi tantárgy tartalmával, valamint metodikájával kapcsolatos szakmai nivó alapján elvárható, hogy mindkettő esetében a lehető legfrissebb kutatásokra, tudományos eredményekre támaszkodva tervezzük meg mind a tárgy sillabuszát, mind pedig az órák során alkalmazandó módszereket. A szakmai tartalmat tekintve a tantárgy széles lehetőségeket kínál, így többek között olyan témák tananyagba emelésével, mint a különféle csökkentett paraméteres biometrikus azonosítási lehetőségek,¹⁵ tűzvédelmi rendszerek, kamerás megfigyelő rendszerek, beléptető kapus rendszerek és munkaidő-nyilván-

¹³ NYITRAI 2022: 67–80; ÜRMÖSNÉ–NYITRAI 2021: 86–101.

¹⁴ MÁTYÁS 2022.

¹⁵ KOVÁCS–KOVÁCS 2022: 391–404.

tartások, a biometria technológiájának újdonságai. A szaknyelv oktatásának módszertanához számos új keletű tanulmányt és kutatást vizsgált meg. Ezek eredményeit felhasználva alakítja a tantárgyhoz tartozó jegyzetet. Néhány ilyen újdonság például a Közös Európai Referenciakeret legújabb, 2023-as kiadványa, amely több évtizedes hiányt pótolva a mediációs készség részletezett deskriptorait tartalmazza, rámutatva annak fontosságára a nyelvoktatás és a nyelvi tesztelés folyamataiban. Ezt beépítve a tananyagba, az előadó a készülő tankönyvből kiemelt részletekkel illesztette ennek megvalósítását a feladatok instrukcióján keresztül. További újdonságot jelent az úgynevezett nano-learning jelensége, amely a Z generáció rendkívül rövid figyelmi spektrumát veszi alapul, amelyre válaszul folyamatosan igazítani kell például a hallott vagy olvasott szövegértési feladatok hosszán és jellegén. Szóba került továbbá egy, az Egyesült Államokban lezajlott kutatás, amely a metaadatokból levonható következtetések alapján többek között azt is megállapítja, hogy a szeparált, kizárólagosan egyetlen készség gyakorlását célzó feladatok nem hatékonyak, szemben a készségek integrációjával zajló tanórai folyamatokkal. Ezek megvalósítását az előadó szintén bemutatta jegyzete példáin keresztül. A mérnöki-szakmai tartalom és a szaknyelvi módszerek tanulmányozását az előadó Mission-Oriented Preparation ernyője alatt végzi.¹⁶

Bacsó Bernadett, az Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus németnyelv-tanára, doktorandusz hallgatója előadása témájául doktori kutatásaiba illeszkedett válasszott, *A kannabisz legalizálása Németországban* címmel. A németországi kábítószer-használat és -túladagolás évekre visszamenő adatai egyre emelkedő tendenciát mutatnak, ami tíz éven belüli megkétszereződést jelent. Németországban a marihuána termesztése és fogyasztása legálisan, a szövetségi parlament által jóváhagyott módon zajlik, olyan részletszabályok mentén, amelyek meghatározzák például a természetből legnagyobb mennyiséget (3 tő növény, maximum 25 gramm). Néhány tartományban engedélyezett az inhalációra spray formájában hozzáférhető kannabisz, valamint marihuánás süteményeket is árulni fognak. Általános bolti árusítás nincs, a hozzáférés úgynevezett kannabiszklubokban történik, amelyeknek iskoláktól, óvodáktól minimum 200 méteres távolságra kell lenniük a törvények szerint. Az Európai Unióban a 15–64 éves korosztály 29%-a, 83,4 millió fő fogyasztott már kábítószer, 22 millió felnőtt európai próbált már ki marihuánát. A németországi szabályozás az előadó szerint haladó szellemiségű, nem a feltétlen liberalizálás, hanem a realitások talaján álló drogpolitika szerint alakul. Szigorú szabályok mentén dekriminalizálja a kannabisztermesztést és -fogyasztást. Ennek célja a fekete piac elkerülése és a szennyezett drog visszaszorítása, de eredményezi az igazságszolgáltatás munkaterheinek csökkentését is. Az előadó figyelemfelhívása azonban megkerülhetetlen volt: a fiatalkori rendszeres kannabiszfogyasztás súlyos egészség-

¹⁶ Kovács 2021: 65–78.

károsító hatású, anyagcsere- és pszichés problémákhoz vezet. A kapudrognak számító marihuána fogyasztása szigorú szabályok mellett is veszélyes marad.¹⁷

Trapp László, az egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájának doktorandusza *A stressz hatásainak kezelése, valamint beintegrálása az intézkedéstaktikai képzetekbe realisztikus helyzetgyakorlatokon keresztül* címmel tartott előadást. A stressz fogalmának meghatározása után rátért arra, hogy az milyen tényezőket befolyásol a döntéshozatali mechanizmusokban mind a támadó, mind az intézkedő részéről. A stressz minden tényezőt befolyásol, az érzékeléstől a figyelemáthelyezésen át a döntésig és a cselekvésig. Szóba került a Jeffrey Cooper nevéhez fűződő környezettudatossági skála, ahol a lelkiállapotot színekkel jelölik. A stresszre való reflektálás az úgynevezett SPEAR-rendszerben értelmezhető, amelyben a primer, a védő és a taktikus fázisok alkotnak mozzanatsort. Szóba került a FLINCH megijedési reflex, valamint a Litmus teszt, amely a valós helyzetekben való alkalmazhatóságot vizsgálja. Mindezek tesztelésére realisztikus helyzetgyakorlatokat kell létrehozni, amelyben modellezni lehet a kondíciókat, fegyverhatást, taktikát a túlélés érdekében.

Horváth Dániel előadása Nagy Ádám Ferencsel közös munkán alapul, mindketten a Testnevelési és Küzdősportok Tanszék oktatói. Az előadás a *Fizikai alkalmassági felvételi eljárás változása és statisztikai az elmúlt 3-5 évben* címet viselte. Az előadók kutatást végeztek, amelynek célja a Rendészettudományi Kar és jogelődje fizikai felvételi eljárásának történeti bemutatása, a fizikai felvételi eljárások rövid ismertetése, valamint a felvételin megjelent és felvételt nyert hallgatók adatainak statisztikai elemzése. A történeti mozzanatok közül az egyik legfrissebb 1996-hoz kötődik, amikor megkezdődött a civilizáció, BM utasítás alapján. A kutatás kitért az 1999-es, 2000-es, Eurofit felmérés alapján készült statisztikákra, amelyben 20 méteres ingafutás, helyből távolugrás, felülés, valamint függés, illetve fekvőnyomás szerepelt a teljesítendő feladatok között. 2021-ben egy BM rendelet alapján végzendő feladatok között ingafutás, zsámoly feletti átuagrás, illetve falra dobás medicinlabdával voltak a hallgatók feladatai, amelyben minimum ismétlésszámot kell elérni. A három említett év adatát egymás mellé téve egyértelműen látszik a feladatok teljesítésének hanyatlása. 2021-ben ingafutásból csupán a teljesítendő minimumot hozták a felvételizők, ami a 20 évvel korábbi ismétlésszám nagyjából 2/3-át teszi ki. A teljesítménycsökkenés a 2000 méteres síkfutás adataiból is jól látszik, ami az elért időeredmények hosszabbodásában nyilvánul meg. Az 1 perc alatt teljesített hanyatt fekvésből felülés ismétlésszáma 1999 és 2011 között állandóságot mutat. Helyből távolugrás esetén viszont a nők körében javuló eredményeket láthattunk az évszámok tükrében. Összegzőképpen elmondható, hogy a jogszabályi változások hatására számos változtatás történt, aminek oka a hivatalos állomány létszámának fenntartása.

A megannyi diszciplínából, jó gyakorlatból, felmérésből és kutatásból is jól látható, hogy ezen a konferenciasorozaton több téma is megfér egymás mellett, ami

¹⁷ BACSÓ 2023: 9–18.

eklektikussá teszi a rendezvényt, s amitől még izgalmasabb és még érdekesebb lesz. A konferenciasorozat ebben is unikális, hiszen nem egy diszciplína köré épül, mint az általános értelemben vett konferenciák, hanem diverz témák köré. Mindamellet, hogy a Sokszinű Kar konferencián bemutatkoznak a kar oktatói, a lektorátus nemcsak hagyományt szeretne teremteni, hanem össze is kovácsolja a kar oktatóit, mivel egy közös platformon osztják meg az oktatásban bevált jó gyakorlataikat és az új kutatásait az előadók. A konferenciát követő pozitív visszacsatolások arra sarkallnak minket, hogy érdemes tovább folytatni a rendezvényt, és hogy sokat tanulhatunk egymástól, humán, rendészeti vagy magánbiztonsági témakörök tekintetében is, amivel nemcsak gyarapodik a tudástárunk, és szélesedik a látókörünk, hanem az ott hallottak a tanóráinkba is beépíthetők.

Irodalomjegyzék

- BACSÓ Bernadett (2023): A kábítószerrel összefüggő bűnözés elleni küzdelem és a főbb térbeli jellemzői a kábítószer-bűnözésnek a német nyelvű országokban. *Bűnözésföldrajzi Közlemények*, 4(3-4), 9-18. Online: https://rendeszet.uni-nke.hu/document/rendeszet-uni-nke-hu/BFK_2023_3-4.pdf#page=9
- CHRISTIÁN László – KORPICS Márta – BOTOS Virág (2023): Kreatív Tanulás Program a Nemzeti Közszerzői Egyetemen. In DOMOKOS Klaudia – KORPICS Márta – MÉHES Tamás (szerk.): *Módszertani kézikönyv a kreatív tanuláshoz*. Budapest: Ludovika, 15-30.
- DOMINEK Dalma Lila – BARNUCZ Nóra (2023): The Importance of Flow Measurement in a Pilot Study. In NÉMETH Balázs (szerk.): *Felsőoktatási Lifelong Learning a képesség-fejlesztés, a kultúra-közvetítés és fenntarthatóság tükrében. A hatékony és innovatív tudástranszferek lokális/regionális és globális trendjei*. 19. Nemzeti és nemzetközi lifelong learning konferencia absztrakt kötete Pécs: MELLearn Egyesület, 61.
- FANTOLY, Zsanett – HERKE, Csongor – SZABÓ, Barbara (2023): The Role of AI-Based Systems in Negotiated Proceedings. *eRevue Internationale de Droit Pénal 7 Paper*, 18, 8. Online: www.penal.org/de/2023-2
- KOVÁCS Éva (2021): The Experiences of Running “Advanced Technical English” Courses for Engineering Students at Donát Bánki Faculty of Mechanical and Safety Engineering, Óbuda University. *Biztonságtudományi Szemle*, 3(1), 65-78. Online: https://epa.oszk.hu/04100/04186/00009/pdf/EPA04186_biztud_szemle_2021_01_065-078.pdf
- KOVÁCS, Éva – KOVÁCS, Tibor (2022): Identification and Authentication Potentials Based on Limited Biometric Data. In KOVÁCS, Tünde Anna – NYIKES, Zoltán – FÜRSTNER, Igor (szerk.): *Security-Related Advanced Technologies in Critical Infrastructure Protection: Theoretical and Practical Approach*. Heidelberg: Springer Netherlands, 391-404. Online: https://doi.org/10.1007/978-94-024-2174-3_34
- LIPPAI Zsolt (2023a): Gondolatok a magánbiztonsági kutatások jelentőségéről. In KOVÁCS István (szerk.): *A kor szellemében: tudományos válaszok a világban jelentkező különböző veszélyforrásokra*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság, 113-126.
- LIPPAI Zsolt (2023b): Magánbiztonságról határtalanul. *Belügyi Szemle*, 71(6), 971-1000. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.6.3>
- LIPPAI Zsolt (2023c): A biztonság megteremtésének és fenntartásának állami és nem állami szereplőiről. *Belügyi Szemle*, 71(8), 1391-1417. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.8.4>
- MÁTYÁS Szabolcs (2022): *Magyar talentumok a Nobel-díj közelében*. Debrecen: M. Sz. és Társa. Online: <http://real.mtak.hu/id/eprint/137629>

- NYITRAI Endre (2022): A magyar nemzeti adatvagyon jelentősége a bűnüldöző szervek munkája során. *Információs Társadalom*, 22(1), 67–80. Online: <https://doi.org/10.22503/infvars.XXII.2022.1.4>
- ROTTLER Violetta (2021): Magánbiztonsági tevékenységek végzésének engedélyezése az Egyesült Királyságban, valamint a magyar magánbiztonsági szakirányítás működésének vázlata. *Belügyi Szemle*, 69(3), 487–503. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.3.8>
- SZEKRÉNYESNÉ Rádi Éva (2014): A gazdaság trópusai: Metaforák és metonímiák mint a kogníció eszközei a gazdasági szaknyelvben. In NAVRACSICS Judit (szerk.): *Transzdisciplinális Üdvözetek: Lengyel Zsolt számára*. Budapest–Veszprém: Gondolat, 198–209.
- SZEKRÉNYESNÉ Rádi Éva (2016): Gazdasági szaknyelvi metaforák és metonímiák szóasszociációs vizsgálata kognitív nyelvészeti megközelítésben. In BOCZ Zsuzsanna – BESZNYÁK Rita (szerk.): *Porta Lingua 2016: A szaknyelv rétegződése a szakmában, az oktatásban és a kutatásban: cikkek, tanulmányok a hazai szaknyelvoktatásról és -kutatásról*. Budapest: Szaknyelvoktatók és -Kutatók Országos Egyesülete (SZOKOE), 163–177. Online: <http://szokoe.hu/wp-content/uploads/2017/05/Portalingua2016.pdf>
- SZEKRÉNYESNÉ Rádi Éva (2018): Gazdasági szaknyelvi terminusok kognitív nyelvészeti megközelítésben. In BÓDI Zoltán – KATONA József Álmos (szerk.): *Gazdaság és szaknyelv*. Budapest: L'Harmattan – Magyar Nyelvstratégiai Intézet, 162–177.
- ÜRMÖSNÉ Simon Gabriella (2019): Miben segítik a nyelvi ujjnyomok a nyomozást? *Magyar Rendészet*, 19(1), 67–75. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/magyrend/article/view/92>
- ÜRMÖSNÉ Simon Gabriella (2023): A területiség szerepe a forenzikus nyelvészetben – a bűnözés-földrajz és a nyelvészet kapcsolódási pontjai. *Bűnözésföldrajzi Közlemények*, 4(1–2), 43–60. Online: https://rendeszet.uni-nke.hu/document/rendeszet-uni-nke-hu/BFK_2023_1-2.pdf
- ÜRMÖSNÉ Simon Gabriella – NYITRAI Endre (2021): The Phenomena of Epidemic Crime, Deepfakes, Fake News, and the Role of Forensic Linguistics. *Információs Társadalom*, 21(4), 86–101. Online: <https://doi.org/10.22503/infvars.XXI.2021.4.5>

ABSTRACT

Colourful Faculty Conference V - The Multidisciplinary Event of the Department of Foreign Languages for Specific Purposes was Organised Again

Gabriella SIMON Ürmösné, Éva KOVÁCS, Mariann KUDAR

The study presents the presentations of the fifth event of the Colourful Faculty multidisciplinary conference series in an abstracted manner. The speakers of the conference presented topics such as training development at UPS, papaver somniferum, raster investigation, Polish officer training, settlement security manager training, linguistic fingerprints and forensic linguistics, as well as private security. The doctoral students of our university were able to present their latest research results, and we heard more about the current events concerning digital education, tactical training, physical fitness, and the training of forensic experts. Our speakers gave a taste of the exciting issues of the world of quantum computers, fraud, gun ownership, on-site inspections, real estate sales and the deepfake phenomenon. The speakers also examined the legalization of cannabis, the teaching of the Security Technology English, service dogs, and the talent geography of Olympic champions.

Keywords: law enforcement, private security, deepfake, forensic linguistics, cannabis, Security Technology English

Paradoxonok a kriminológiában - recenzió¹

NÉMETH Zsolt²

„Akár egy halom hasított fa,
hever egymáson a világ,
szorítja, nyomja összefogja
egyik dolog a másikat
s így mindenik determinált.”

József Attila: *Eszmélet*

A költő kriminológusként beszél, a kriminológus szerző pedig az új kötetével igazolja a költő summázatát. És valóban, a kriminológia az összefüggések terepe. Valahol olvastam: a vers a világról való tudás teljessége. Erre hajaz sokunk tanítómesterének Szabó András (volt alkotmánybíró, a Magyar Kriminológiai Társaság egykori elnöke) ismert tanítása: a büntetőjog az alkotmányos jogrendszer szankciós záróköve, ennek parafrázisaként pedig merjük mondani: a kriminológia a bűnügyi tudományok teljességét átfogja. Nos, a *Paradoxonok a kriminológiában* ezt valósítja meg: a világ teljessége bontakozik ki sajátos megközelítésben, a kriminalitás szövevényében. Mert „létezésednek egyetlen értelme a földön, hogy megismerjed az emberi és a világi dolgok igaz természetét, az emberi és világi tünemények összetartozását...” (Márai Sándor: *Mi volt dolgod a földön*).

Korinek László régi ismerőse a paradoxonoknak, mindenekelőtt talán az akadémikusi rangra jutott munkásságának indításával, a látens bűnözés kutatásával. Statisztikusként kezdte, majd igazolta a rejtve maradt bűnözés jelentőségét és megismerhetőségét. Ide kapcsolódik a ma már közismert félelmi paradoxon: azok félnek a legjobban az áldozattá válástól, akikre nézve ez a fenyegetés objektíve a legkisebb. Személyesen pedig ezt kaptam tőle: „A kriminológus akkor tisztességes, ha a bűnözéshez vezető társadalmi okokra felhívja a figyelmet. A rendőr pedig akkor sikeres, ha engedelmesen követi a politika és az elöljárói elvárásait.” Ezt a két minőséget egy személyben hordozó szakember, tehát két lábon járó antagonizmus, de mégis megvalósítható, és erre ő maga a legjobb példa: tudós kriminológusként a rendészeti igazgatás legmagasabb szintű vezetője is volt, évtizedekig a főszerkesztője a Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóiratának, ma is elnöke a Magyar

¹ Korinek László (2023): *Paradoxonok a kriminológiában*. Budapest: ORAC.

² PhD, ny. r. ezredes, egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészet-tudományi Kar Kriminológiai Tanszék, e-mail: kriminologus@gmail.com

Rendészettudományi Társaságnak. Akadémikus, nagy hatású egyetemi professzor, számtalan publikációja a bűnügyi tudományok köréből a tudományos közéletben és a hivatali bürokráciában egyaránt elismert, sőt megkerülhetetlen.

Különös könyvet tart az olvasó a kezében, mondja az Előszóban a szerző régi eszme- és „fegyvertársa”, Finszter Géza: a szerző érthető nyelven, ámde kritikusan hangon, hisz az ellenmondásokat veszi célba, a bűnügyi tudományok teljességét tekinti át. Előljáróban két csúcsparadoxont hozunk szóba, ezek nehezen megkerülhetők, miközben összeegyeztethetetlenek, a közvélekedés makacsul nem vesz róluk tudomást, pedig sok baj származik belőlük. Az egyik a bűnüldözés terepén van, és főleg a rendőrséget teszi próbára: törvényesség kontra eredményesség, vagyis rendet minden áron, amiről Király Tibor (minden büntetőjogász „atyja”) meggyőzően érvelt, hogy ebből csak baj származik. Ezzel szorosan összefügg a másik probléma: a bűnözést a társadalom – kivéve a bűnügyi tudományok művelőit – olyan jelenségnek tekinti, amelyet elrettentő büntetéssel lehet csak kezelni. A bűnözés tényleges okairól nincs nyilvános beszéd, és hogy ezeket a rendőrség a sajátos eszközeivel vajmi kevéssé tudja befolyásolni.

A kötet 17 fejezetben 17 izgalmas témát tárgyal, de voltaképpen egy húron pendül mindegyik: a bűn, a bűnös emberi magatartás a központi szál, mellettük a kriminálpolitika, vagyis a bűnözésre adandó válasz lehetőségei, esélyei. Mindegyik fejezet alcímekkel bőségesen tagolt, így az olvasó könnyen eligazodik.

Az első fejezet, mintegy bevezetőként a kriminológia és a büntető igazságszolgáltatás ellentmondásait veszi leltárba. A bűnözés emberi dolog, a közösségi együttélés nélkülözhetetlen velejárója, ezt Vámbéry Rusztem egy évszázada így fogalmazta meg: „A büntett az ember egyéb, legitim cselekvéséhez hasonlóan a lélektani okozatosság uralma alatt áll és részben exogén (környezeti), részben endogén (az ember szervezetén belüli) okok összhatása magyarázza.” Szó esik a büntetőjogi elrettentés kudarcáról, a társadalmi (vissza)illeszkedés, az inklúzió megkerülhetetlenségéről, az ellenség büntetőjog ártalmairól és ebben a rendőrség szerepéről. Érzékletes példa, amikor a le tartóztatást egyéni bűnmegelőzési céllal indokolják, holott még nem tudható, hogy valóban bűnös-e a gyanúsítottunk. Ennél is elképesztőbb, hogy noha a rendőrségre vonatkozó jogi normák a feladatok felsorolásában első helyre teszik a bűnmegelőzést, a gyakorlatban egészen másban érdekelt a rendőrség (ez ám a félelmetes paradoxon!). Horribile dictu, a rendőrség bűnügyek létrejöttében érdekelt, mert a tevékenységét csak azzal mérik, nem pedig a – beavatkozása révén – meg sem történt bűncselekményekkel. Ez szégyenletes, és éppen Korinek László munkássága kínál módszert a bűnözési félelem, a tényleges közbiztonság-érzékelés megismerésére.

A további fejezetekben tárgyalt paradoxonok három fő téma köré csoportosíthatók: először a bűn kriminológiája kapcsán provokatív feltevések sorjáznak: a bűnözés haszna, mikor és hol érdemes bűnözni, a bűnözés mint szolgáltatás és meddig csökkenthető a bűnözés. Idézi Korzenszky Richárd tihanyi perjelt: a bűn kiszakítja az embert az egyetemes rendből. Épp ez a baj, jobb lenne, ha a bűnre a közösség rosszallásaként büntetést szabnánk ki minősítgetés (tolvaj, semmirekellő stb.) nélkül,

mert pont az lenne az érdekünk, hogy a közösségben maradjon a normaszegő. Valaha ez így működött: A nyilvános megszégyenítés „közvélemény-büntetés”, kiközösítés is volt, amelynek számos fajtáját alkalmazták sokszor mellékbüntetésként a világi hatóságok. A református egyház 1563-ban bevezette a megszégyenítő eklézsiakövetés büntetést – ennek kiegészítő eszköze volt a szégyenkő, amelyre az elítélt személy felállt. A 18. században a szégyenkőre állítás időleges kiközösítést jelentett a gyülekezetből. Általában három vasárnap kellett odaállnia vagy ülnie a vétkesnek, a gyülekezetnek hátat fordítva, fehér vagy fekete lepellel letakarva. Kiskunhalas főterén, a református templom déli kapujánál a mai napig látható a szégyenkő. A feudális korban számos egyházi és világi büntetés tartalmazott nyilvános megszégyenítést. A szégyenkő, a szégyenoszlop, a pellengér világi büntetésként a szitkozódás, rágalmazás, lopás és paráználkodás megtorlására szolgált. Ma már ilyen nincs, noha helyenként próbálkoznak vele (pedofil-nyilvántartás, bolti tolvaj a hirdetőtáblán). Pedig lehetne okosan is bánni vele, a „reintegratív szégyen” alkalmazásával: a bűntudat nyilvános átélése az emberi méltóság, a pozitív énkép sértetlenségének biztosításával, ekkor nem lesz a büntetés céljával ellentétes az eredmény, a dac, az ellenszegülés, végső soron a kirekesztődés.

A bűnözés hasznáról már Durkheim óta beszélünk: az egyéni és közösségi védekezést serkenti, ekként a fejlődést szolgálja, vagy éppen az észszerűtlen szabályok tarthatatlanságát tudatosítja, továbbá a büntetés alkalmazásával hangsúlyossá tesszük a bűncselekménnyel megtámadott érték fontosságát. Bűnözni egyébként soha és sehol nem érdemes, az csak rövid távú lehet, és felettébb bizonytalan a haszon. Nyugodt élet semmiképpen nem remélhető, és aki ezeket a súlyos büntetőjogi normákat megszegi, az a hétköznapi élet kisebb szabályait sem követi, a környezetével így biztosan ütközik valahol. Szokták mondani, hogy a rendszerváltás ára a drasztikusan megnövekedett bűnözés. A kriminológiai tudás mást sugalmaz: azok a társadalmi folyamatok, amelyek a rendszerváltást kiváltották, jelzések voltak arra, hogy a társadalom fogaskerekei már nem illeszkednek harmonikusan, ennek tüneteként változott a bűnügyi statisztika.

A bűnözés mint szolgáltatás különösen a szervezett bűnözést magyarázza, hisz csak ott van annak terepe, ahol nagy tömegeknek igénye van valamely árura vagy szolgáltatásra, amelyet az érzéketlen, sokszor bürokrata állam nem tud kielégíteni, vagy egyenesen tilalmazza. Jól látható ez a prostitúció, a drogjelenség vagy az embercsempészés vonatkozásában.

A bűnözés csökkentése pedig politikusi szölamok kötelező eleme lehet csak, a valóság ennek is ellenáll: ugyanis a bűnözés – kriminológiai közhelyszerű igazság – a társadalmi viszonyok terméke, társadalmi derivátum maga az ember is, büntetőjoggal, rendészettel alig befolyásolható. Íme, itt is egy paradoxon, ha a rendészet kapacitását növeljük, a bűnügyi statisztika is növekedni fog, pedig éppen az ellenkezőjét szándékoztunk elérni. Finszter Géza tanítja, hogy a repressziót gyakorló intézmények igazi hatása abban lehet, hogy törvényes és tisztességes működéssel kezeli az általa elérhető eseteket, miközben példát mutat az egész társadalomnak,

hogyan kell bánni a megbotlott embertársunkkal. Vámbéry Ruzstem gondolata itt is megszívlelendő:

„Az törvényhozó, aki nem ismeri a társadalmi dinamikát, az emberiség szükség-szerű és folytonos mozgásának tudományát, csak inkoherens, tiszavirág életű törvényeket alkot. Törvényeket, amelyek nem illeszkednek bele a jog harmóniájába, törvényeket, amelyeknek nincs hatalma [...] [...] a törvény, amely csak a hóhér és a börtönőr erejében bizakodik, már keletkezésekor elvesztette az ütközetet.”

A második témacsoport a büntető igazságszolgáltatás, az azt előkészítő bűnüldözés, elsődlegesen a rendőrség körül forog: milyen a megnyugtató rendőrség, aztán hogy létezik-e ideális rendőrség, de ez a két minőség alighanem ugyanazt tartalmazza. A rendőrségnek meg kell újulnia persze, hisz nagy változások vannak a világban:

„az információ olyan rendszereken keresztül áramlik a társadalomban, amelyek elfogadóak, tanuláson, kooperáción és flexibilitáson, valamint individuumok közösségén (hálózatán) alapul. A centralizált struktúrák leépítésre kerülnek ebben a rendszerben és az együttműködésen és a kölcsönös érdekeken alapuló rugalmas hálózatok veszik át a helyüket. A rendőrségi stratégiának is ezen új környezet kihívásaival kell szembesülnie, és valamilyen módon a pluralizmus, a széttagozódás, és a fragmentáltság jelenségeire adekvát választ kell adnia.” (Karsai Krisztina: *Rendészettudományi olvasónapló, Marc Clark nyomán, 2011. június 13.*)

Ez a válasz pedig új filozófián alapulna, ahol az áldozat helyzete a fő kérdés, mint az orvosok hippokratészi esküjében, ahol a beteg áll a középpontban, a rendőrségi szakma és szervezet vonatkozásában a fókusz az áldozat adhatná. Ez a rendőrséget egy jobban együttműködő szervezeti keretbe tudná helyezni, és az felválthatná a bürokratikus modellt. Néha felötlik bennem, mi volna, ha a rendőrség utólag érdeklődne a panaszos ügyfélnél, hogy mennyire volt elégedett a szolgáltatással, ahogy azt ma már minden magára valamit adó cég megteszi.

Az orvoslás és a rendészet párhuzama a rendészeti képzésben is kapott már szerepet. Lássuk: (Nyáry István idegsebész előadása, RTF nappali tagozat, 2009. március 20.)

- Behatolni egy ember testébe – nagy felelősség: társadalmi konszenzus kell hozzá – akkor engedélyezett, ha indokolható, ha szükséges.
- Előfeltételei: anatómiai ismeretek, megfelelő stratégia és megfelelő eszközök a kivitelezéshez (az orvostudomány eredményei azonnal megjelennek a gyógyításban. Az élő szervezet más, mint a kivett, statikus testrészt).
- Az időben végrehajtott beavatkozás teljes gyógyulást eredményezhet.

A megfelelő stratégiához érzékelni kell a baj okát, működési mechanizmusát (csak az van, amit érzékelünk), látni kell a problémát és lokalizálni. A feladat ezek után: felderíteni, meghatározni, kiküszöbölni – úgy, hogy mindeközben ne okozzunk nagyobb bajt. *nil nocere* – sohasem ártani!)

Végső soron tudnunk kell kimutatni a tevékenység, a beavatkozás társadalmi nyereségét, ugyanis betegnek lenni nem jó dolog, az alávetett, kiszolgáltatott helyzet (rá kell bíznom magam a másik emberre), mindig nehezített mindkét oldalon. A jogi reguláció ezt nem oldja meg, az egyetlen, ami enyhítheti a problémát a magas színvonalú szakmai etika, ami ott kezdődik, ahol a törvény hatóköre végződik, az etikai követelmények mindig szigorúbbak. A közmegegyezés nélkülözhetetlen alapja az átruházott kompetenciának a gyógyításban és a rendészetben egyaránt.

Az ideális rendőrség a közösség része, nem a büntetés, hanem az emberek hétköznapijában a támogatás a módszere. Abból indul ki, hogy a figyelmetlenség, a tájékozatlanság a normaszegések fő motívuma, ezért a lakosok környezetében mozogva, együttműködést eredményező figyelmeztetéssel él. Ehhez felhatalmazottság kell, hogy a politikusok által közvetített feltételezett választói akarat helyett az együttélés valódi szükségleteihez igazodhasson a rendőrség. Salgó László országos rendőrfőkapitányként két évtizeddel ezelőtt már feszegette a problémát, a Magyar Kriminológiai Társaság tudományos ülésén ismertette reformelképzeléseit: minden hatáskör (személyzeti, finanszírozási, munkaszervezési) az első fokú rendőrkapitányságon legyen, a helyi közösséggel való együttműködés, együttélés érdekében.

Végül a bűnügyi tudományok következnek, természetesen a kriminológia fénytörésében, ezúttal is szokatlan megközelítésben: az igazságszolgáltatás durva melléfogásai (az ártatlanság vélelme), a viktimológia veszélyei, a büntetőjog mellékhatásai, illetve járulékosan a szegénység, valamint a nevelés kriminológiai kérdései.

S van néhány biztonsági kérdés ráadásként: mi jó az országglakó polgárnak, a (bővülő eszköztárú) megfigyeltség állapota valódi biztonságot jelent-e? Az adattárak összekapcsolásának táguló lehetősége fenyegetettség-e, avagy ügyeink intézésének megkönnyítése? Aztán: a közjogi vagy a magánjogi eszközökkel jobb-e rendezni vitás helyzeteket? A személyes autonómia kapjon-e nagyobb teret, vagy az állami beavatkozást erősítsük? Ide kapcsolódik a nevelés szerepe, hogy ettől remélhetünk-e normakövető embereket, akiknél az önismeret, önfegyelem és a tűrőképesség dominál. Itt megint Márai jut eszembe:

„Mondd csak, miért nem tanítják a férfiak és nők egymáshoz való viszonyát az iskolákban? Egészen komolyan kérdezem ezt, nem tréfálok. Végre is, legalább olyan fontos ez, mint hazánk hegy- és vízrajza, vagy a helyes társalgás alapszabályai. Legalább annyira ezen múlik az emberek lelki nyugalma, mint a becsületen vagy a helyesíráson. Nem gondolok én semmiféle frivol tantárgyra... Arra gondolok, hogy értelmes emberek, költők, orvosok, idejében idejében beszéljenek az emberekhez az örömről, a férfiak és nők együttélésének emberi lehetőségeiről... Tehát

nem a 'nemi életről', hanem az örömről, a türelemről, a szerénységről, a kielégülésről." (Az igazi)

Összegzésként térjünk vissza a kötet elejére, a második fejezethez: „Ment-e a kriminológia által a világ elébb?” Vagyis, hogy mi a kriminológia mint a legfiatalabb bűnügyi tudomány haszna. A rendőri gondolkodás habozás nélkül vágja a választ: ugyan, ezekkel az ismeretekkel nem lehet tettet fogni. De ennél fontosabb funkciója van, persze olyan társadalmi viszonyok között, ahol a biztonságot nem a megbírságotok és a bebörtönözöttek számával mérik. Nálunk a szervezeti kultúra a(z) – bűnügyek számában látható – eredményt mindenek felett értékeli, a nyomozást, amely nem produkál gyanúsítottat, meg vádemelési javaslatot, kudarcnak élék meg. Általános a közhangulat, hogy az eljárási kötöttségek, no meg „azok” az emberi jogok csak akadályai a rendteremtésnek. Milyen fájdalmas, hogy a rendőri hivatás etikai kódexének bölcsességét nem ismerik: „A rendőr szolgálatát a törvényekben kifejeződő társadalmi akaratnak megfelelően, a köz érdekében, a társadalom által biztosított lehetőségek között látja el.” Miért akar ennél többet a rendőr, miért hiszi, hogy csak a rendészet, vagyis ő tud rendet teremteni? Concha Győző évszázados tanítását is kellene ismerni: „A rend az emberi erőknek, javaknak, tevékenységeknek belső összefüggése, a rendőrség pedig e belső folyamatnak csak időleges, külső támogatója örökös szolgálatával, hozzávetőleges hamaros eszközeivel. Mint a jó orvos óvhatja, támogathatja, időleg helyettesítheti az organismus működéseit, de nem teremtheti.” Egyébként pedig igenis ment előre a világ a kriminológiai tudás által: hol vagyunk már a kínvallatástól, a halálbüntetéstől. Napjainkban például a sokszáz embercsempész elbocsátása a börtöneinkből is ilyen különös felismerés eredménye, de Vámbéry Rusztem ezt is már 100 évvel ezelőtt kimondta: „mindenkor veszéllyel jár a büntető hatalom túlfeszítése, azért mert a büntetés kétélű fegyver, amelynek az alkalmazása az államra is terheket ró.”

A *Paradoxonok a kriminológiában* olyan félelmetesen sokirányú, gondolatgazdag, hogy az ismertetés is meghaladja a kereteket, nemhogy reflektálhatnánk a fontos és nagyon fontos mozzanatokra. Nem csak tartalmában, megjelenésében is tetszetős, jól tagolt, jól olvasható könyv. A címlap ábrája mindazonáltal talányos, a kiadó sem ad hozzá eligazítást. Segítségül hívtam kollégáimat (RTK Kriminológiai Tanszék oktatói, NKE Rendészettudományi Doktori Iskola hallgatói), megszívlelendő gondolatok születtek az ábrát szemlélve: a megismerés korlátairól van szó, lenézünk, és végeláthatatlan mélységeket látunk, egyúttal folyton falakba ütközünk (főleg, ha a rendőrséget szeretnénk kutatni). Talán a bűnözés megközelítésének több lehetőségére utal az ábra: a született versus tanult tulajdonságokra. A Google képek kereső viszont rátalált az ábra eredetére: fent és lent is lenni egyszerre: ez már-már a kvantumvilág leképeződése. De valójában ez csak egy Penrose-háromszög, egyike a jól ismert optikai csalódásoknak. A szemünk és az agyunk időnként furcsa játékot játszik velünk. Ha bizonyos struktúrában kapunk vizuális információkat, a központi idegrendszerünk nem pontosan azt képezi le, amit valójában látunk, hanem

azt, amit szerinte látnunk kellene. Vizuális illúzió, lehetetlen tárgy az optikai csalódások egyik típusa, ahol egy kétdimenziós ábrát úgy érzékelünk, mintha az háromdimenziós lenne, de közben geometriailag lehetetlen megvalósítani a valóságban. A lehetetlen tárgyakat csak megrajzolni lehet, de megépíteni a valóságban nem.

„Egy jobb világot hátrahagyni...” – ez Korinek László ars poeticája. Barátai, tisztelői a 70. születésnapjára összeállított tisztelegő kötetnek ezt a címet adták. És életútja, csakúgy, mint a tárgyalt tanulmánygyűjteménye messzemenően igazolja: érdemes így élni, szívesen követjük őt.

Vári Vince: A bűnözéskontroll hatékonyságának problematikája¹ - recenzió

MÁTYÁS Szabolcs²

A rendőri munka hatékonyságának mérése egyre nagyobb hangsúlyt kap nemcsak hazánkban, hanem szerte a világban. Évtizedekkel ezelőtt az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában voltak arra elsőként törekvések, hogy a rendőrség hatékonyabban tudjon működni. Ennek egyszerű oka volt. A piacgazdasági elvek szerint működő országokban a rendvédelmi szervek minél inkább meg kívánnak felelni az adófizetői elvárásoknak, és „jó gazda” módjára bánni az állampolgárok pénzével.

A hatékonyság fejlesztése két irányban lehetséges. 1. A meglévő eszközökkel és erőforrásokkal jobb eredményt elérni; 2. kevesebb erőforrással legalább olyan eredményt elérni, mint korábban. Hazánkban a rendszerváltozást követően kezdődtek meg arra vonatkozóan a törekvések, hogy az állami szervek, így a rendőrség is hatékonyabban bányon a rendelkezésre álló forrásokkal.

A szerző, Dr. Vári Vince közel három évtizede dolgozik rendőrtisztként, több mint tíz esztendeje pedig a rendészeti felsőoktatás hazai fellegvárában, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán oktat, jelenleg egyetemi docensi beosztásban. A hatékonyság vizsgálata mellett egyéb területekkel is foglalkozik, amelyek részben kapcsolódnak a fő kutatási területéhez is (például bűnözésföldrajz).

A szerző által választott téma rendkívül aktuális, sőt talán aktuálisabb, mint korábban, mivel a rendvédelem területét is érintik a kedvezőtlen demográfiai folyamatok, ami belátható időn belül a hatékonyság kérdését is érinti majd.

A magyar nyelvű kiadvány külföldön jelent meg, amely nyomtatásban is elérhető. A monográfia 349 oldal terjedelmű, és rendkívül részletesen dolgozza fel a témát.

Az első négy fejezet az elméleti megalapozása a később leírtaknak. Sorra veszi a szerző a hazai és külföldi szerzők művei alapján, hogy mit értünk eredményesség alatt. E kérdés tisztázása meglehetősen bonyolult, mivel a rendvédelemben dolgozók sok esetben mást értenek a fogalom alatt. E bonyolult kérdés vezeti át az olvasót a második fejezetbe, ahol a bűnügyi statisztika útvesztőivel lehet megismerkedni.

¹ Vári Vince (2022): *A bűnözéskontroll hatékonyságának problematikája*. Chisinau: Globe Edit.

² R. őrnagy, egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Krimináltaktikai Tanszék, e-mail: matyas.szabolcs@uni-nke.hu

A harmadik fejezet a rendészeti és a különböző szervezeti modellekkel ismereti meg az olvasót. Számos olyan területtel foglalkozik a szerző, amellyel korábban a hazai szerzők egyáltalán nem, vagy csak érintőlegesen foglalkoztak, így ez a fejezet fontos forrásmű lesz hosszú éveken keresztül a rendészettudomány kutatói számára. A negyedik fejezet a rejtett bűnözéssel, illetve az objektív biztonsággal és a szubjektív biztonságérzettel foglalkozik, továbbá az ezekkel kapcsolatos anomáliákról fogalmaz meg gondolatokat.

Az ötödik fejezet a tömegkommunikáció és a média viszonyát vizsgálja, részletesen bemutatja a tömegtájékoztatás torzító hatását, ami negatívan befolyásolja a rendőrség megítélését.

A 6–9. fejezetekben a monográfia konkrétan a hatékonyságméréssel és annak szerepével, buktatóival, útkereséseivel és statisztikai nehézségeivel foglalkozik. A 10–12. fejezetek a hazai és nemzetközi gyakorlatot ismertetik, kiemelve azok pozitív és negatív eredményeit. A szerző a hazai rendvédelmi szervek esetében saját maga végzett empirikus kutatást.

A 13. és 14. fejezetek ugyancsak unikálisnak tekinthetők. A 13. fejezetben a szerző a bűnözésföldrajz és a teljesítménymérés kapcsolatát vázolta fel, amely hazánkban ismeretlen, egyes nyugat-európai országokban viszont több évtizedes múltra tekint vissza. Véleményem szerint a 14. fejezet tekinthető a könyv legerőteljesebb fejezetének, holott ez az egyik legrövidebb. A korábbi közel 300 oldal elméleti és gyakorlati ismereteire alapozva a hatékonyságmérést a gyakorlatban, matematikai képletekkel mutatja be a szerző, az ehhez szükséges modellek ismertetésével együtt.

Úgy gondolom, hogy Vári Vince munkája a hazai rendészeti szakirodalomban úttörő jellegű, mivel előtte korábban ezzel a témával ilyen részletességgel nem foglalkozott még senki sem. A nyugat-európai és észak-amerikai irodalomban számos ezzel foglalkozó mű látott már napvilágot, viszont a hazánkkal szomszédos országokban, tudomásom szerint, még nem foglalkoztak ilyen alaposan a témával, így ebben az értelemben nemzetközi szinten is úttörő jellegű a monográfia.

A kiadványt jó szívvel ajánlom, nemcsak a rendészettudomány művelőinek, hanem a gyakorlatban dolgozó rendészeti szakembereknek is, különösen a rendőri vezetők számára. Vári alezredes úr munkája olyan kapukat nyitogat, amelyek egyes országokban már évtizedekkel ezelőtt kinyíltak.

Az elmúlt közel egy évtizedben a hazai rendészettudomány rendkívül sokat fejlődött, s ezzel együtt a rendőrség is jelentős átalakuláson ment keresztül. A rendőri vezetők számos innovációt vezettek be, amelyek a rendőrség hatékonyságának a növekedését eredményezték. Úgy gondolom, hogy a rendészet területén sohasem mondhatjuk azt (és az élet egyéb területein sem), hogy hatékonyak vagyunk. Nem lehet a képzeletbeli székben hátra dőlni, mivel mindig lehet olyan újszerű megoldásokat bevezetni, amivel növelhető egy szervezet hatékonysága. E kiadvány számos olyan gondolatot tartalmaz, amelyek bevezetése és alkalmazása megfontolandó lehet, amivel tovább lehet növelni a magyar rendőrség hatékonyságát.

A szerző legújabb munkája egy több mint egy évtizedes kutatás és közel három évtizedes rendőri munka elegye. Vári Vince r. alezredes olyan alpművet rakott le a rendészet tudomány képzeletbeli asztalára, amely hosszú éveken keresztül zsinór-mértékül szolgál majd a kutatók és a gyakorlati szakemberek számára egyaránt.

Tartalom

Büntetés-végrehajtás

BOTTYÁN Sándor: *A magyar büntetés-végrehajtási szervezet digitális kultúrájának kiberérzékenysége* 17

Mihály SOMOGYVÁRI: *Risk Assessment in Prisons* 45

Kriminalisztika

STADLER Tamás, ZIHNÉ dr. Perényi Katalin, BOZÓ Csaba, MOLNÁR Andrea, SZOLDÁN Zsolt, VÖRÖS Tamás: *Lézerindukált plazmaspektrométer és ICP-tömegspektrométer alkalmazása kriminalisztikai vizsgálatokban* 57

Kriminológia

BELLAVICS Mária Zsóka: *A pszichotikus állapot kriminológiai jelentősége* 85

FÜSTÖS Mónika: *Csökken a párkapcsolati erőszak látenciája, ha jobban bízunk a rendőrségben?* 97

JÁMBOR Gellért: *A kriptovaluták megjelenése, elterjedése és a jelenséggel szemben lehetséges jogi válaszlepek* 115

Rendészetelmélet

ÁRVA Zsuzsanna: *A közigazgatás és rendészet egyik keresztmetszete: a közigazgatási büntetőbíráskodás elméletörténeti kérdései* 137

Rendészeti gyakorlat

CHRISTIÁN László, FERENCZY Dániel: *A közösségi rendészet gyöngyösi modellje* 151

DULAI Péter, FEKETE Csaba, FREYER Tamás, PAPP Dávid: *A futballhuliganizmus jelenségének vizsgálata az NB II bajnoki rangadóján* 177

KISS Dávid: *Olasz géppisztoly magyar kézben – A 9 × 19 mm-es Beretta M12 géppisztoly a magyar rendőri terrorelhárító egységek fegyvertárában* 189

VÁJLÓK László, VEDŐ Attila: *Minőségügy és határellenőrzés európai uniós stratégiai megközelítésben* 203

Magánbiztonság

HORVÁTH Tamás, TISZOLCZI Balázs Gergely: *Integrált beléptetési konténer tervezése építőipari környezetben* 221

Konferenciabeszámoló és könyvismertetés

BACSÓ Bernadett: *Nemzetközi rendészeti konferenciabeszámoló a rendészettudomány határtudományai témakörében* 241

ÜRMÖSNÉ Simon Gabriella, KOVÁCS Éva, KUDAR Mariann: *Sokszínű Kar Konferencia V. – Újból megrendezték az Idegnyelvi és Szaknyelvi Lektorátus multidiszciplináris eseményét* 251

NÉMETH Zsolt: *Paradoxonok a kriminológiában – recenzió* 265

MÁTYÁS Szabolcs, Vári Vince: *A bűnözéskontroll hatékonyságának problematikája – recenzió* 273